

PAMÁTKOVÝ ÚSTAV V PARDUBICÍCH

VÝROČNÍ ZPRÁVA ZA ROK 2000

OBSAH

Úvodní slovo	5
Vědecká rada	7
Organizační schéma a seznam osob zaměstnaných v PÚ v roce 2000	8
Zpráva o plnění plánu hlavních a mimořádných úkolů zadaných zřizovatelem na rok 2000	25

Přehledy činnosti

Odbor ekonomický a správy majetku	29
Činnost odboru památkové péče	33
Činnost oddělení nemovitých památek	36
Činnost oddělení movitých památek a restaurování	38
Finanční příspěvky na obnovu památek (Programy ZAD, Regenerace MPR, střešní fond, Restaurování)	40
Přehled restaurátorských akcí na nemovitých kulturních památkách ve východočeském regionu	52
Činnost oddělení archeologie	57
Činnost oddělení evidence, dokumentace, foto a ISO	59
Činnost odboru správy památkových objektů a provozu	75
Institucionální výzkum a vývoj - Vědecký záměr Památkového ústavu v Pardubicích v roce 2000	88
Betlém v Novém lese u Kuksu	94
Odborná publikační a přednášková činnost pracovníků	97
Profesní životopis ředitele Památkového ústavu v Pardubicích	101

Tematické příspěvky

Arijčuk, P.: K původu jedné předlohy použité Janem Antonínem Vocáskem-Hrošeckým	105
Benešová, J., Kalferst, J., Prostředník, J.: Archeologický výzkum severního předhradí státního hradu Trosky v r. 2000	112
Brožová, J.: Přibyslav	135
Klobušický, J.: Soubor obrazů křížové cesty v kostele sv. Kříže v Moravské Třebové	140
Kovařík, P.: Nový zámek u Lanškrouna – stavební vývoj objektu	151

Kovaříková, J.: Státní zámek Litomyšl, zámecké interiéry – druhá návštěvní trasa v 1. patře východního a spojovacího křídla	162
Němeček, J.: Zpráva o činnosti Společnosti ochránců památek ve východních Čechách za období 1990 - 2000	165
Panoch, P.: Kostely v Proseči a Sopotnici a jejich přetvořitel architekt Bóža Dvořák	172
Paterová, V.: Záchrana roubeného domu čp. 53 ve Rtyni v Podkrkonoší	185
Rubáček, A.: Průzkum a návrh za nemovitou památku čp. 1 „Krčmy“ ve Velké Ledhují	187
Slavík, J.: Hrad Rychmburk v letech 1950 až 1990	190
Šulcová, J.: Zpráva záchranného archeologického výzkumu na státním hradě Kunětická hora, k.ú. Ráby (okr. Pardubice) v roce 2000	195
Václavík, F. R.: Nové poznatky ze stavební historie kostela sv. Martina v Dolním Újezdě (okr. Svitavy)	201
Vaňura, O.: Vznik a počátky Biskupství královéhradeckého (deset královéhradeckých biskupů)	208
Barevná příloha	223

Úvodní slovo

Vážení čtenáři a příznivci kulturních památek,

dostáváte do rukou další ročník výroční zprávy našeho ústavu, a to již pátý v pořadí, který je tedy tak trochu jubilejní. Dosavadní ohlasy ukazují, že tento malý vydavatelský počín není zbytečný, přestože jsme se jako vydavatelé nevyvarovali u předchozích ročníků určitých nedostatků. Pevně doufám, že v letošní výroční zprávě jich najdete co nejméně. Pokud však budete mít jakékoliv připomínky, budeme rádi, když nám je sdělíte.

Účelem této publikace je stejně jako u předcházejících svazků zveřejnění základních údajů o aktuální struktuře, činnostech a hospodaření našeho ústavu, který od 1. ledna 2001 nese na základě změny zřizovací listiny vydané ministrem kultury České republiky název Státní památkový ústav v Pardubicích, ale také prostřednictvím odborných příspěvků poskytnout veřejnosti některé nové informace o památkovém fondu východních Čech.

Hodnocení uplynulého posledního roku druhého tisíciletí je obsahem následujících stran, proto na tomto místě nebudu zabíhat do podrobností. Pro mne osobně byl tento rok nelehký, neboť s účinností od 1. ledna 2000 jsem byl ministrem kultury panem Pavlem Dostálem jmenován do funkce ředitele tohoto ústavu, což je pochopitelně práce velmi zodpovědná a náročná. Ještě spolu s bývalým ředitelem panem Miroslavem Martínkem jsem v závěru roku 1999 připravil dílčí změnu organizační struktury ústavu, se kterou jste byli seznámeni již v loňské výroční zprávě. Po roce její aplikace v praxi mohu konstatovat, že se ukázala být funkční, což ovšem neznamená, že nepřetrvávají některé nedostatky, které bude nutno ještě řešit. Podstata většiny problémů vyskytujících se na našich pracovištích ovšem nespočívá v organizační struktuře a není tedy řešitelná pouze její změnou. Myslím, že v tomto směru není náš ústav výjimkou mezi jinými organizacemi, neboť všude je základním a ne vždy v dostatečné míře splněným předpokladem k úspěšné činnosti iniciativní přístup zaměstnanců řadových i vedoucích k plnění pracovních povinností a jejich ochota racionálně komunikovat.

K základním podmínkám nutným pro zdárné plnění úkolů organizace ovšem také patří dostatek zdrojů, především finančních. Zde se potýkáme řadu let se značnými potížemi jak při provádění odborných činností vyplývajících ze zákona č. 20/1987 Sb. o památkové péči, tak při zajišťování řádné péče o významné kulturní památky v majetku ČR a ve správě našeho ústavu. Dvanáct areálů zpřístupněných hradů a zámků s bohatými mobiliárními fondy a Soubor lidových staveb Vysočina představují kulturní bohatství nesporné historické i hmotné ceny, za jehož stav je Státní památkový ústav přímo zodpovědný. Příspěvek na činnost poskytovaný každoročně zřizovatelem, tedy Ministerstvem kultury ČR, dotace z programů téhož ministerstva ani naše vlastní tržby však nedostačují k tomu, abychom mohli stavební

a restaurátorské práce realizovat v potřebném rozsahu. Rovněž zajištění běžného provozu zpřístupněných hradů a zámků i ústavu jako celku, včetně potřeb jeho odborné památkářské složky, naráží ze stejného důvodu trvale na velké problémy. Řešení této situace je ovšem dlouhodobě závislé na tom, zda tato společnost bude mít dosti ekonomické síly a politické vůle, ale především takovým způsobem strukturovaný systém hodnot, aby v dostatečné míře akceptovala nezbytnost investic do zachování kulturního dědictví. Na malé pochopení významu státní památkové péče jako nezbytné ochrany důležitého veřejného zájmu ze strany veřejnosti obecně a vlastníků kulturních památek zvláště narážejí ostatně často ve své praxi také naši odborní pracovníci při své metodické a dokumentační činnosti, vyplývající ze zákona o památkové péči.

Pokud jde o nejbližší budoucnost, očekáváme řadu podstatných změn. Po vzniku nových krajů, na které byla již k 1. lednu 2001 přenesena část pravomocí státní správy v oblasti památkové péče, byla Ministerstvem kultury nově vymezena územní působnost Státního památkového ústavu v Pardubicích. Nyní je dána územím Pardubického kraje, Královéhradeckého kraje a okresů Havlíčkův Brod a Semily, které byly začleněny do územních celků kraj Vysočina a Liberecký kraj. Dokončuje se paragrafové znění nového zákona o ochraně kulturních památek, diskutuje se na nejrůznějších úrovních o budoucnosti státních hradů a zámků i organizačním začlenění samotných odborných organizací státní památkové péče, zdaleka ještě neskončily soudní restituční kauzy, dotýkající se některých hradů a zámků ve správě našeho ústavu. Nad těmito všemi nejistotami, více či méně komplikujícími výhledy a plánování, však dominuje opodstatněná naděje, že nemovité i movité památky jako neodmyslitelnou součást kulturního dědictví řady generací našich předků se podaří uchránit pro budoucnost, a to bez ohledu na formu jejich vlastnictví a správy. V tom také spočívá i nadále základní úloha Státního památkového ústavu v Pardubicích jako odborné organizace státní památkové péče.

Mgr. Jiří Švec

ředitel Státního památkového ústavu v Pardubicích

Vědecká rada Památkového ústavu v Pardubicích

Profesor Ing. arch. Svatopluk Voděra, Csc.

(Fakulta architektury, České vysoké učení technické Praha)

PhDr. Vladimír Hrubý

(Pedagogická fakulta Hradec Králové, Katedra výtvarné výchovy)

Ing. Petr Kotlík

(České vysoké učení technické Praha)

PhDr. Alena Horynová

(Státní ústav památkové péče Praha)

PhDr. Květa Křížová

(Státní ústav památkové péče Praha)

PhDr. Petr Sommer, Csc.

(Archeologický ústav České akademie věd Praha)

Ing. arch. Ondřej Šefců

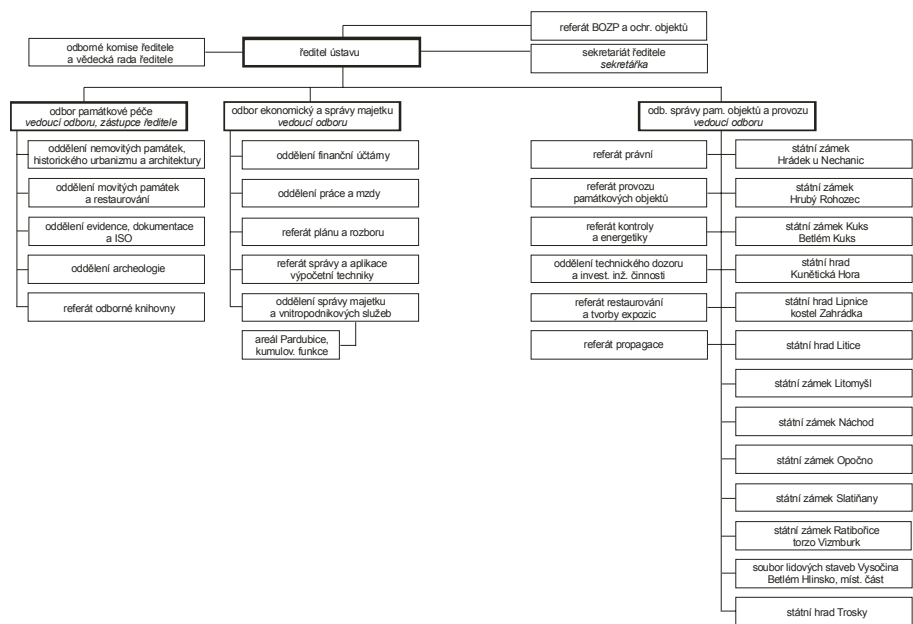
(Státní ústav památkové péče Praha)

Mgr. Jiří Švec

(Památkový ústav v Pardubicích)

Mgr. Petr Kovařík

(Památkový ústav v Pardubicích)

Organizační struktura a seznam pracovníků v hlavním pracovním poměru k 31. 12. 2000

1. ŘEDITEL ÚSTAVU

Mgr. Švec Jiří ředitel tel.: 040/679 77 99
fax: 040/51 66 62 (650 16 62)
mobil: 0603/81 65 28
e-mail: reditel@pupce.cz

sekretariát ředitele

Pilná Vlasta sekretářka ředitele, referát osobní agendy
tel.: 040/679 77 52
fax: 040/51 66 62 (650 16 62)
email: vlasta.pilna@pupce.cz

neobsazeno referát BOZP a ochrany objektů
(od 2. 1. 2001 Chaloupka František) tel.: 040/679 77 55

2. ODBOR PAMÁTKOVÉ PÉČE

Mgr. Kovařík Petr zástupce ředitele a vedoucí odboru památkové péče
tel.: 040/679 77 98
mobil: 0602/18 55 54
e-mail: petr.kovarik@pupce.cz

Uchytlová Olga provozně technický pracovník (0,5)
tel.: 040/679 77 46

oddělení nemovitých památek, historického urbanismu a architektury

Ing. Adámková Blanka vedoucí oddělení, památkář (Hradec Králové-město)
tel.: 049/527 20 30
mobil: 0602/87 90 36
e-mail: adamkova_dp@volny.cz

Bojadžiev Petr památkář (okr. Hradec Králové)
tel.: 049/61 88 69

tel. OkÚ: 049/585 34 49
e-mail: bojadziev_dp@volny.cz

Brožová Jarmila	památkář (okr. Havlíčkův Brod) tel: 0451/42 77 89 tel. OkÚ: 0451/47 12 43 mobil: 0606/56 71 87 e-mail: brozova_dp@volny.cz
Ing. arch. Falta Jan	památkář (objekty státních hradů a zámků) tel.: 049/526 11 56 e-mail: jan.falta@worldonline.cz
Ing. Jakesch Radim	památkář (okr. Ústí nad Orlicí) tel.: 0465/52 23 97 tel. OkÚ: 0465/55 13 48 mobil: 0724/03 19 62 e-mail: jakesch.pu@quick.cz
Ing. arch. Kadlec Jan	památkář (okr. Pardubice) tel.: 040/679 77 30
Kesner Tomáš	památkář (okr. Semily) tel.: 0428/39 04 31 tel. OkÚ: 0431/66 33 31 mobil: 0605/71 14 32
Mgr. Kočí Petr	památkář (okr. Svitavy) tel.: 0464/61 47 74 tel. OkÚ: 0461/56 61 43 e-mail: koci_dp@volny.cz
PhDr. Madaj Miroslav	památkář specialista (lidová architektura, památky vědy a techniky) tel.: 040/679 77 58 mobil: 0602/88 86 97
Ing. Medek Václav	památkář (okr. Chrudim) tel.: 0455/67 20 90 tel. OkÚ: 0455/65 74 82
Ing. Nyklová Lenka	památkář (okr. Jičín) tel.: 0434/62 44 79

tel. OkÚ: 0433/58 02 36
mobil: 0606/44 98 24
e-mail: nyklova_dp@volny.cz

Ing. arch. Paterová Vladimíra památkář (okr. Trutnov)
tel.: 0439/88 62 24
tel. OkÚ: 0439/85 92 86
e-mail: paterova_dp@volny.cz

Ing. Rais Radomír památkář (okr. Rychnov n. Kněžnou a stav. úřad Ja-
roměř) tel.: 0445/53 56 35 (záznamník)
tel. OkÚ: 0445/50 93 51
mobil: 0602/89 06 95
e-mail: rais_dp@volny.cz

Mgr. Rubáček Antonín památkář (okr. Náchod)
tel.: 0439/88 81 70
tel. OkÚ: 0441/44 35 38
e-mail: rubacek_dp@volny.cz

Ing. Skálová Věra památkář specialista (parky a zahrady)
tel.: 040/679 77 63
mobil: 0602/88 68 29

Ing. Slavík Jiří monitoring UNESCO, památkář (stav. úřad Litomyšl)
tel.: 0444/37 71 25
e-mail: slavik_dp@volny.cz

Uchytlová Olga provozně technický pracovník (0,5)
tel.: 040/679 77 46

Ing. Vosáhlo Karel památkář specialista (územní plán, historický urba-
nismus)
tel.: 040/679 77 30

oddělení movitých památek a restaurování

PhDr. Paukert Václav vedoucí oddělení, památkář specialista (restaurová-
ní nemovitých památek)
tel.: 040/679 77 62
mobil: 0606/56 16 63

Mgr. Kovaříková Jarmila památkář (okr. Ústí nad Orlicí, Svitavy)

tel.: 0462/32 41 42

Mgr. Krmenčíková Markéta památkář (okr. Hradec Králové, Havlíčkův Brod, Pardubice)

tel.: 040/679 77 44

Kučerová Vladimíra provozně technický pracovník (0,5)
tel.: 040/379 77 31

Martinec Milan památkář (okr. Jičín, Semily)
tel.: 0433/252 20

PhDr. Paukertová Zdeňka památkář specialista (restaurování movitých památek)

tel.: 040/679 77 32

Mgr. Slavíčková Jitka památkář (okr. Rychnov n. Kněžnou, Chrudim)
tel.: 040/679 77 44

Vakulová Marie památkář (okr. Náchod, Trutnov)
tel.: 0441/42 10 05

oddělení evidence, dokumentace a ISO

Mgr. et Mgr. Vaňura Oldřich
vedoucí oddělení, památkář
tel.: 040/679 77 15

Mgr. Arijčuk Petr památkář
tel.: 0443/224 75

Mgr. Blažek Viktor památkář
tel.: 0431/62 26 19
mobil: 0607/68 96 54

Dědková Irena dokumentátor
tel.: 040/679 77 16

Jakl Martin památkář
tel.: 040/679 77 19

Ing. Klobušický Jan památkář
tel.: 040/679 77 19

Křištof Milan	fotograf	tel.: 040/679 77 25
Maryška Vilém	fotograf, video	tel.: 040/679 77 25 mobil: 0606/56 33 62 e-mail: vilem.maryska@pupce.cz
Maryšková Ivana	dokumentátor	tel.: 040/679 77 26
Milská Vlastimila	dokumentátor	tel.: 040/679 77 25
Mrázová Šárka	památkář (mateřská dovolená)	
Nováková Ludmila	dokumentátor	tel.: 040/679 77 17
Mgr. Panoch Pavel	památkář	tel.: 040/679 77 18 e-mail: pavel.panoch@pupce.cz
Provazník Karel	památkář	tel.: 040/679 77 48 e-mail: karel.provaznik@pupce.cz
Pykalová Zuzana	fotograf	tel.: 040/679 77 25
Setínková Zora	dokumentátor	tel.: 040/679 77 87
Ščuková Věra	památkář	tel.: 040/679 77 47
Šeda Bohdan	památkář	tel.: 040/679 77 13
Šimečková Věra	dokumentátor	

tel.: 040/679 77 87

Švecová Eva archivář

tel.: 040/679 77 38
e-mail: eva.svecova@pupce.cz

Mgr. et Bc. Tobiášková Irena
památkář (mateřská dovolená)

MgA. Václavík Radek památkář

tel.: 040/679 77 19

Zelenka Jiří památkář

tel.: 040/679 77 14
e-mail: jiri.zelenka@pupce.cz

oddělení archeologie

PhDr. Šulcová Julie vedoucí oddělení, archeolog
tel.: 040/679 77 27
mobil: 0603/81 65 27
e-mail: julie.sulcova@pupce.cz

Adámková Jana geodet
tel.: 040/679 77 68
mobil: 0606/30 36 12
e-mail: jana.adamkova@pupce.cz

Mgr. Benešová Jana archeolog
tel.: 040/679 77 39
mobil: 0602/89 06 98
e-mail: jana.benesova@pupce.cz

Čurda Tomáš archeolog
tel.: 040/679 77 39
e-mail: tomas.curda@pupce.cz

Líbalová Ivana konzervátor
tel.: 040/679 77 57

Matoušková Alena geodet
tel.: 040/679 77 28

Němcová Jana dokumentátor

Sedláková Věra konzervátor
tel.: 040/679 77 49

Vašatová Marta odborný provozní referent
tel.: 040/679 77 39
e-mail: marta.vasatova@pupce.cz

referát odborné knihovny

Šedová Anna (urč.) knihovnice
tel.: 040/679 77 88

3. ODBOR EKONOMICKÝ A SPRÁVY MAJETKU

Sládková Zdenka vedoucí odboru
tel.: 040/679 77 24
e-mail: zdenka.sladkova@pupce.cz

Loužilová Veronika provozní pracovnice, účetní (0,5)
tel.: 040/679 77 79

oddělení finanční účtárny

Flídrová Jana vedoucí oddělení, finanční účetní
tel: 040/679 77 41
e-mail: jana.flidrova@atlas.cz

Herinková Libuše finanční účetní
tel.: 040/679 77 42
e-mail: libuse.herinkova@atlas.cz

Kvapilová Lenka finanční účetní
tel.: 040/679 77 42
e-mail: lenka.kvapilova@atlas.cz

oddělení práce a mzdy

Rejzková Miroslava vedoucí oddělení, mzdová účetní
tel.: 040/679 77 12
mobil: 0603/78 11 95

Puskášová Iveta	mzdová účetní	tel.: 040/679 77 10
Školníková Jindřiška	mzdová účetní	tel.: 040/679 77 10

referát plánu a rozboru

Dušková Dagmar referent plánu a rozboru
tel.: 040/679 77 54
e-mail: dagmar.duskova@pupce.cz

referát správy a aplikace výpočetní techniky

Palonci Miroslav operátor výpočetní techniky
tel.: 040/679 77 77
mobil: 0724/02 45 84
e-mail: mirek.palonci@pupce.cz

oddělení správy majetku a vnitropodnikových služeb

Mynaříková Jindřiška vedoucí oddělení, odborný pracovník správy majetku
tel.: 040/679 77 66

Fejtová Petra odborný referent evidence majetku
tel.: 040/679 77 45

Fibichová Milada samostatný referent MTZ a dopravy
tel.: 040/679 77 88

Hájková Jana telefonista, pracovnice podatelny a rozmnožovny
tel.: 040/679 77 11

Kruml Lubomír řidič
tel.: 040/679 77 67
mobil: 0602/88 86 98

Loužilová Veronika provozní pracovnice (0,5)
tel.: 040/679 77 79

Pšeničková Marta odborný pracovník správy majetku
tel.: 040/679 77 45

Slepičková Helena archivářka (Litomyšl)
tel.: 0464/61 50 67

Špolák Petr domovník, údržbář
tel.: 040/679 77 67

4. ODBOR SPRÁVY PAMÁTKOVÝCH OBJEKTŮ A PROVOZU

Ing. Sklenář Václav vedoucí odboru
tel.: 040/679 77 21
mobil: 0602/22 31 21
e-mail: vaclav.sklenar@pupce.cz

Cobl Josef referent restaurování a tvorby expozic
tel.: 040/679 77 33
mobil: 0723/46 81 85
e-mail: josef.cobl@pupce.cz

Haitman Jaroslav referent provozu památkových objektů
tel.: 040/679 77 59

Mgr. Kesič Lubura Vera referent právní
tel.: 040/679 77 51

Kučerová Irena referent propagace
tel.: 040/679 77 60
e-mail: irena.kucerova@pupce.cz

Zábranský František referent vnitropodnikové kontroly a energetiky
tel.: 040/679 77 70

oddělení technického dozoru a investiční inženýrské činnosti

Ing. Bouček Martin vedoucí oddělení, odborný pracovník technického dozoru
tel.: 040/679 77 35
mobil: 0602/88 86 11
e-mail: martin.boucek@pupce.cz

Krejčová Vlasta odborný pracovník technického dozoru
tel.: 040/679 77 37
mobil: 0606/41 66 40
e-mail: vlasta.krejцова@pupce.cz

Kučerová Vladimíra administrativní pracovnice (0,5)
tel.: 040/679 77 31

Vašata Jaroslav

odborný pracovník technického dozoru

tel.: 040/679 77 36

mobil: 0723/45 54 27

Státní zámek Hrádek u Nechanic

Beníček Petr	umělecký pasíř
Dandová Vladislava (urč.)	uklízečka
Doležal Václav	zahradník
Doležalová Naděžda	zahradník
Kalenská Marcela (urč.)	pokladní
Kohout Oto (urč.)	hlídač
Kohoutová Jaroslava	pokladní
Lammrová Věra (urč.)	pokladní
Legerská Lenka (urč.)	průvodce, manipulační dělník
Nosek Petr	průvodce
Pechar Miloslav (urč.)	hlídač
Petráčková Jaroslava (urč.)	uklízečka
Podsadlo Jan (urč.)	hlídač
Stěhulka František	údržbář
Šenková Hana	ekonom

Nováková Marie vedoucí objektu
tel.: 0436/32 10 12
mobil: 0606/40 14 22
e-mail: h.rohozec@iol.cz

21

Hospitál Kuks a Betlém

Ing. Křížkovský Ladislav

vedoucí objektu

tel.: 0437/63 21 61

fax: 0437/63 21 36

mobil: 0606/41 92 10

e-mail: sz.kuks@worldonline.cz

Dvorský Martin (urč.)

pokladní, průvodce

Dvorský Jaromír (urč.)

manipulační dělník

Feist Rudolf

údržbář

Fejksová Eva (urč.)

noční hlídač

Ledvinka Tomáš

zahradník

Ledvinková Martina (urč.)

uklízečka

Markl Richard (urč.)

pomocný manipulační dělník

Pušová Andrea (urč.)

pokladní, průvodce

Skořepová Viera

zahradník

Zavoral Martin (urč.)

noční hlídač

Státní hrad Kunětická Hora

Jiroušek Miloš

vedoucí objektu

tel.: fax: 040/641 54 28

mobil: 0606/80 63 03

e-mail: kuneticka.hora@cmail.cz

Starý Josef

pokladní

Státní hrad Lipnice

Hanzlík Marek

vedoucí objektu

tel.: 0451/48 61 89, 48 61 14

mobil: 0606/52 19 73

e-mail: hrad.lipnice@hbnet.cz

Ing. Bártl Jaroslav

pokladní

Poděšť Štěpán (urč.)

manipulační dělník

Státní zámek Litomyšl

Holub Josef

vedoucí objektu

tel.: fax.: 0464/61 50 67

mobil: 0606/52 19 42

e-mail:

teua.litomysl@worldonline.cz

cha-

Černý Zdeněk (urč.)

hlídač

Filipi Stanislav

zahradník

Franěk Ludvík

údržbář

Faltysová Soňa

uklízečka

Havlíková Irena

pokladní

Podmele Vlastimil (urč.)

hlídač

Poslová Hana

ekonom

Radimecký Karel (urč.)

hlídač

JUDr. Síč Jaroslav (urč.)

hlídač

Slepičková Helena

průvodce

Švecová Marie (urč.)

uklízečka

Vostruha Karel (urč.)

hlídač

Žáček Miloslav

provozní zámečník, údržbář

Žáčková Jitka

uklízečka

Žáková Magda

odborný pracovník

Státní hrad Litice

Ing. Fritzl Stanislav

vedoucí objektu

tel.: 0446/62 91 51 (do 7.30 hodin)

mobil: 0603/23 22 12

e-mail: hrad.litice@post.cz

Státní zámek Náchod

Růžička Jiří

vedoucí objektu

tel., fax: 0441/42 62 01

mobil: 0602/88 38 42

e-mail: sz.nachod@worldonline.cz

Dvořáková Zdeňka (urč.)

pokladní

Herzánová Veronika (urč.)

uklízečka

Kaválek Roman (urč.)

pokladní

Libich Josef

zahradník

Meisner Karel (urč.)

stálý průvodce

Nožička Jaromír (urč.)

hlídač

Petr Miroslav (urč.)	hlídač
Petrová Ingrid (urč.)	hlídač
Prátová Milena	zahradník
Prouzová Helga	ekonom
Rotterová Jana	uklízečka
Ing. Svobodová Ilona (urč.)	noční hlídač
Troutnar Ladislav	manipulační dělník

Státní zámek Opočno

Ing. Jiráček Josef	vedoucí objektu
	tel.: 0443/64 22 16
	fax: 0443/64 18 02
	mobil: 0606/52 19 49
	e-mail: zamek@opocno.cz

Čížek Jaroslav (urč.)	hlídač
Flégl Pavel	údržbář
Gažíková Štěpánka (urč.)	uklízečka
Gulichová Hana (urč.)	manipulační dělník
Holancová Eva (urč.)	pokladní
Hrušková Jitka (urč.)	zahradník
Jiráková Štefánia	ekonom
Junek Milan (urč.)	stálý průvodce
Neumann Jaroslav (urč.)	zahradník
Šintáková Ludmila (urč.)	uklízečka
Štencl Milan (urč.)	zahradník
Šulcek Jaroslav	zahradník
Tomeš Karel (urč.)	hlídač

Státní zámek Ratibořice

Ing. Stránská Jana	vedoucí objektu
	tel.: 0441/45 21 23
	Mlým: 0441/45 25 72
	Bělídlo: 0441/45 25 73
	mobil: 0723/46 81 83
	e-mail: sz.ratiborice@worldonline.cz

Janků Zdeněk (urč.)	hlídač
Michal Zdeněk (urč.)	hlídač
Polončeková Romana (urč.)	uklízečka
Šrůtková Lada	ekonom

Štefan Jan	údržbář
Štefanová Anna	zahradník
Valtera František	zahradník
Vojtas Rudolf	údržbář
Vojtasová Marie	uklízečka
Záliš Milan (urč.)	hlídač

Státní zámek Slatiňany

Ing. Havlíček Jaroslav	vedoucí objektu
	tel.: 0455/68 11 12
	fax: 0455/68 23 84
	mobil: 0602/88 86 23
	e-mail: zamek.slatinany@worldonline.cz

Bouška Bohumír (urč.)	hlídač
Dalecký Václav (urč.)	hlídač
David Josef (urč.)	zahradník
Doležalová Věra (urč.)	ekonom provozu
Ficková Drahomíra	zahradnice
Havel Miroslav (urč.)	hlídač
Jindráčková Jaroslava (urč.)	manipulační dělník
MVDr. Kostecká Blažena	manipulační dělník
Kučera Zdeněk	manipulační dělník
Koreček Zdeněk (urč.)	údržbář
Malina Jaroslav	zahradník
Malinová Anna (urč.)	uklízečka
Nunvář Zdeněk	údržbář
Pavlas Josef	údržbář
Ing. Šmejč Vladimír (urč.)	hlídač
Švorc Jan (urč.)	zahradník
Václavková Soňa (urč.)	průvodce

Soubor lidových staveb Vysočina

PhDr. Vojancová Ilona	vedoucí objektu
	tel.: fax: 0454/31 17 33
	Betlém: 0454/31 14 39
	Veselý Kopec: 0454/33 31 75
	mobil: 0723/46 82 54
	e-mail: pamatky@xaz.cz
Bureš Josef (urč.)	zedník, údržbář

Černá Veronika	pokladní
Dalecká Ludmila (urč.)	pokladní
Doubalová Olga (urč.)	průvodce, pokladní
Drápalík Jiří	zedník, údržbář
Häuszler Jiří (urč.)	technik
Klas Petr	údržbář
Dis. Korečková Kateřina (urč.)	průvodce
PhDr. Křivanová Magda	památkář (mateřská dovolená)
Macháček Alois	konzervátor
Obolecká Bohuslava (urč.)	odborný referent evidence sbírkových předmětů
Páclová Dagmar	průvodce
Rothanzlová Václava	ekonom
Rücker Josef	tesař
Rückerová Marie	uklízečka
Mgr. Štěpánková Jana	výtvarník

Státní hrad Trosky

Tomáš Ladislav	vedoucí objektu tel.: fax: 0436/31 39 25 mobil: 0606/52 19 46 e-mail: hrad@trosky.cz
Tomášová Olga (urč.)	pokladní

Zpráva o plnění plánu hlavních a mimořádných úkolů zadaných zřizovatelem na rok 2000

Petr Kovařík

Zvýšený odborný – památkový dozor nad obnovou kulturních památek subvencovanou v rámci programů MK na úseku památkové péče včetně jejich koordinace

Odborný dozor i koordinace se průběžně provádí u všech dotačních programů MK ve spolupráci s příslušnými okresními úřady. **Úkol byl průběžně plněn.**

Alokace dotací v Havarijním – střešním programu dle platného metodického pokynu MK

Při alokaci dotací a vyřizování příslušné agendy bylo postupováno dle metodického pokynu a v daných termínech, bez kolizních případů. Požadované doklady byly v termínu 6. 10. včetně platebních poukazů a smluv odevzdány na MK ČR. **Úkol byl splněn.**

Koordinace Programu podpory záchranných archeologických výzkumů

Úkoly vyplývající z koordinace byly splněny, alokace dotací byla realizována po projednání v archeologické komisi. Finanční kvóta pro VČ kraj byla 500 tis. Kč. První delimitace této částky byla provedena za účasti ředitele Památkového ústavu v Pardubicích v archeologické komisi dne 6. dubna 2000. Bylo navrženo 5 akcí, dodatečně byly dne 20. září navrženy a následně schváleny další dvě akce. 5 akcí realizuje Památkový ústav v Pardubicích a 2 Muzeum východních Čech v Hradci Králové. **Úkol byl splněn.**

Spolupráce se SÚPP při plnění jeho úkolů, zejména

- a) koncepce památkové ochrany kulturní krajiny
- b) koordinace monitoringu památek zapsaných na Seznamu světového dědictví
- c) revize a kompletace centrální evidence mobiliárních fondů státních památkových objektů

Spolupráce probíhala podle požadavků SÚPP průběžně a bez větších kolizí. Pokud jde o základní evidenci mobiliárních fondů, bylo po provedené revizi předáno na SÚPP dalších 8 800 evidenčních karet ze SZ Opočno a SZ Náchod. **Úkol byl splněn.**

Plnění úkolů zadaných SÚPP v jím stanovených termínech při výkonu jeho řídicí funkce v odborně metodických otázkách v systému státní památkové péče

Úkoly zadané SÚPP z výše uvedeného titulu byly v daných termínech plněny. **Úkol byl splněn.**

Zpracování plánů zásad památkové ochrany a hodnocení území městské památkové rezervace nebo městské památkové zóny

Výběr byl proveden v dohodě se zřizovatelem, na obou plánech (3. etapa MPR Moravská Třebová a 2. etapa MPZ Broumov, obě v uceleném urbanistickém bloku). Dvě paré byla předána zřizovateli v daném termínu, tedy 15. prosince 2000. **Úkol byl splněn dle požadavků zřizovatele.**

Mimořádný úkol: vydání výroční zprávy o činnosti organizace za rok 1999 formou tištěné publikace, termín 30. června 2000 (závazný ukazatel pro čerpání z příspěvku na činnost od zřizovatele v objemu 50 tis. Kč)

Výroční zpráva v předepsané formě a obsahu byla vydána začátkem června 2000. Náklady na vydání nepřekročily částku 50 tis. Kč. **Úkol byl splněn.**

Revitalizace náhonu v areálu Babiččina údolí (závazný ukazatel pro čerpání z příspěvku na činnost od zřizovatele 400 tis. Kč ve věcných nákladech)

Práce na revitalizaci náhonu probíhají, první etapa rozsáhlé akce bude v souladu s plánem dokončena v letošním roce. V současné době již byly realizovány práce v rozsahu překračujícím částku 400 tis. Kč. **Úkol byl splněn.**

Aktivní monitoring barokních plastik v Kuksu (Betlém) včetně terénních úprav a potřebných výzkumů (závazný ukazatel pro čerpání z příspěvku na činnost od zřizovatele 700 tis. Kč ve věcných nákladech)

Částka byla následně zřizovatelem rozdělena na 500 tis. Kč pro archeologický výzkum a terénní úpravy a na 200 tis. Kč pro aktivní monitoring. Terénní práce spojené s archeologickým výzkumem byly provedeny podle plánu před ústředním reliéfem a u Jakobovy studně, byly vyhodnoceny a nálezová zpráva byla řediteli předána 10. listopadu 2000. Monitoring stavu kamene plastik prováděl Ing. Kotlík z VŠCHT Praha (automatické snímání teplotních a vlhkostních údajů a jejich vyhodnocování vždy po pěti týdnech spolu s vyhodnocováním změn mikroflóry). V závěru roku byl dokončen pasport zeleně v areálu (prof. ing. arch. Kuča), na jehož základě a s využitím dalších poznatků bude rozhodnuto o krocích směřujících k navození stavu, který by

se co nejvíce blížil původní podobě areálu v první polovině 18. století. Finanční prostředky byly vyčerpány v plném rozsahu. **Úkol byl splněn.**

Mimořádný úkol: zahájení dlouhodobého úkolu Reidentifikace nemovitých kulturních památek v České republice podle zadání SÚPP (závazný ukazatel pro čerpání z příspěvku na činnost od zřizovatele 479 tis. Kč v osobních nákladech pro přijetí dvou nových, vysokoškolsky vzdělaných specialistů do odborného úseku organizace nejpozději od 1. července 2000. Úprava schváleného rozpočtu organizace jeho navýšením ve složce věcných nákladů v objemu a podle klíče stanoveného zřizovatelem podle návrhu SÚPP.

Práce na reidentifikaci byly zahájeny v součinnosti se SÚPP a v dohodě s OkÚ v Rychnově nad Kněžnou. Na nově vytvořená místa byl v daném termínu přijat 1 nový pracovník a přemístěn 1 stávající pracovník, za kterého byla na původní místo přijata náhrada. **Úkol byl splněn.**

Mimořádný úkol: personální posílení odborného úseku organizace pro činnosti spojené s uplatňováním zásad podle Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy (závazný ukazatel pro čerpání z příspěvku na činnost od zřizovatele 479 tis. Kč v osobních nákladech pro přijetí dvou nových architektů nejpozději od 1. července 2000).

Odborný úsek byl pro tyto činnosti posílen o dva pracovníky v daném termínu. Bylo kombinováno přijetí dvou nových pracovníků (z toho jeden architekt) se změnou pracovní náplně vedoucí oddělení nemovitých památek. (Podrobná zpráva s uvedením osobních údajů byla podána 25. 8. 2000).

Úkol byl splněn.

Mimořádný úkol: zahájení monitoringu státního zámku Litomyšl jako památky zapsané na Seznamu světového dědictví podle schválené metodiky (závazný ukazatel pro čerpání z příspěvku na činnost od zřizovatele 170 tis. Kč pro přijetí jednoho nového, vysokoškolsky vzdělaného specialisty nejpozději od 1. 7. 2000).

Monitoring byl v termínu zahájen, pracovník byl zajištěn přesunem zkušeného pracovníka a přijetím nového pracovníka jako náhrady na jeho původní místo. Výkon monitoringu byl kumulován s vykonáváním úkolů odborné organizace památkové péče v území MPR Litomyšl a obvodu stavebního úřadu Litomyšl. Podrobná zpráva byla rovněž podána 25. července 2000. **Úkol byl splněn.**

Aktivní participace na oslavách Mezinárodního dne památek a sídel a EHD podle zadání zřizovatele a ve spolupráci s SHS ČMS

V rámci oslav MDP uspořádal náš ústav na Magistrátu Hlavního města Prahy dne 14. dubna tiskovou konferenci, na kterou přizval ke spoluúčasti i ostatní památkové ústavy včetně vedoucí oddělení SHZ na SÚPP. Mimo to

ředitel ústavu poskytl v těchto dnech celou řadu rozhovorů pro různá média zaměřených především na zpřístupnění hrady a zámky. Ve dnech 15. a 16. dubna byl na všech objektech, ke kterým náš ústav vykonává právo hospodaření vstup zdarma pro seniory a pro organizované skupiny mládeže. Celostátní zahájení EHD se konalo v Litomyšli, z větší části v areálu SZ Litomyšl, o následujícím víkendu pak bylo, pokud jde o vstup na památkové objekty, postupováno jako při MDP. **Úkol byl splněn.**

Uspořádání Okresního dne památek, krajského setkání s pracovníky okresních úřadů z úseku státní památkové péče a Dnů otevřených dveří pro pracovníky orgánů státní správy a samosprávy na státních památkových objektech zpřístupněných veřejnosti

Okresní den památek byl uspořádán za účasti ředitele ústavu dne 14. dubna v Jablonném nad Orlicí ve spolupráci s tamějším městským úřadem. Zúčastnili se zástupci měst a obcí z okresu Ústí nad Orlicí, která jsou památkovou zónou, zástupci římskokatolické církve v čele se světícím biskupem královéhradeckým a pracovníci Okresního úřadu v Ústí nad Orlicí v čele s přednostou tohoto úřadu. Krajské setkání s pracovníky okresních úřadů z úseku státní památkové péče jsme uspořádali za účasti ředitele ústavu dne 13. června v Letohradě ve spolupráci s tamějším městským úřadem. Z pozvaných 11 okresních úřadů se zúčastnili zástupci 10 okresních úřadů. Dny otevřených dveří pro pracovníky státní správy a samosprávy na památkových objektech ve správě našeho ústavu se konaly v průběhu září za účasti vedoucích pracovníků ústavu v návaznosti na EHD. Zváni byli také poslanci a senátoři parlamentu ČR, část z nich se zúčastnila. Ředitel se zúčastnil těchto akcí na SZ Litomyšl (v rámci převzetí dekretu UNESCO a otevření nové zámecké expozice dne 16. června a republikového zahájení EHD 1. a 2. září), dále na SH Kunětická Hora, SZ Slatiňany a SLS Vysočina a Betlém v Hlinsku, kde byl přítomen i místopředseda senátu pan dr. Petr Pithart. Mimo těchto akcí se dne 26. září konal na SZ Hrádek u Nechanic ve spolupráci s Okresním úřadem v Hradci Králové tzv. Regionální den.

Úkol byl splněn.

Zpracování návrhu na vítěze krajského kola soutěže o Cenu za nejlepší přípravu a realizaci programu regenerace za rok 1999 ve spolupráci s regionálním útvarem MPMR a pověřeným garantem SHS ČMS (včetně koordinace této spolupráce), termín 31. ledna 2000

Koordinace byla úspěšně zajištěna, návrh zpracován. Regionální vítěz se celostátně umístil na druhém místě (Litomyšl). **Úkol byl splněn.**

Koordinace regionálního kola soutěže o Cenu za nejlepší přípravu a realizaci programu regenerace za rok 2000 včetně zajištění spolupráce

s regionálním útvarem MPMR a pověřeným garantem SHS ČMS, termín
31. prosince 2000. Úkol byl splněn.

Odbor ekonomický a správy majetku

Zdenka Sládková

Památkový ústav v Pardubicích je státní příspěvkovou organizací, zřizovanou Ministerstvem kultury České republiky. Hospodaření organizace se řídí příslušnými platnými předpisy. V organizaci je sestavován vyrovnaný rozpočet. Výnosy jsou tvořeny státním příspěvkem od zřizovatele a výnosy z vlastních činností. Dalším zdrojem financování jsou prostředky z programů, které jsou připravovány pro oblast kulturních památek. Nezanedbatelnou finanční pomocí při opravách památkových objektů jsou příspěvky od městských úřadů a dary od sponzorů a drobných dárců. Největší skupinu nákladů tvoří náklady na opravy a udržování a osobní náklady.

Výsledky hospodaření v roce 2000

Výnosy v tis. Kč

Příspěvek od zřizovatele na provoz	44 701
Program záchrany architektonického dědictví	15 450
Program regenerace MPR a MPZ na zpracování plánů zásad ochrany	220
Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny	471
Příděl neinvestičních institucionálních prostředků na výzkum a vývoj	573
Příděl neinvestičních prostředků na záchranný archeologický výzkum	356
Příděl neinvestičních prostředků z programu integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví (ISO)	250
Tržby za vstupné	16 489
Tržby za KVČ	986
Tržby za odborné činnosti	1 230
Tržby za ostatní služby	55
Tržby za prodej zboží	723
Ostatní výnosy (nájemné, úhrady pojišťoven, filmování...)	5 997
Úroky	589
Příspěvky od místní samosprávy	135
Výnosy z hospodářské činnosti	1 124
Celkové výnosy organizace	89 549

Náklady v tis. Kč	
Spotřeba materiálu	4 570
Spotřeba energie	2 158
Náklady za prodané zboží	491
Údržba a obnova	30 674
Cestovné	766
Reprezentační fond	17
Služby (telefony, placené nájmy, náklady na KVČ, stravování, drobný NHIM)	9 012
Osobní náklady (platy, OON, pojištění)	33 657
Daně a poplatky	41
Pokuty a penále	10
Dary	2
Manka a škody	25
Ostatní náklady	632
Odpisy HIM	3 395
Náklady na hospodářskou činnost	1 049
Celkové náklady organizace	86 499
 Hospodářský výsledek	 3 050
 Investiční prostředky v tis. Kč	
V roce 2000 byly zřizovatelem přiděleny tyto investiční prostředky	
Z programu ISO na rozšíření a provoz pracovišť ISO	250
Z programu EZS určeno pro SZ Litomyšl	60
Investiční prostředky celkem	310
 Mimorozpočtové finanční prostředky získané v průběhu roku 2000	
 PROSTŘEDKY OD MÍSTNÍ SAMOSPRÁVY v tis. Kč	
Město Litomyšl – oprava prostor ve 2. patře v zámku Litomyšl	100
Město Pardubice – na náklady spojené s akcí „Kunětické kralování“	15
Město Hlinsko – na kulturní akce pro SLS Vysočina	20
Prostředky od místní samosprávy celkem	135
 DARY	
Spolek pro vybudování Českého farmaceutického muzea v Hradci Králové (SZ Kuks, oprava výstavních místností)	200 000,-
Miroslav Anger z Prahy 2 (osvětlení vnitřního schodiště na starou vyhlídku)	10 758,-

Akademická malířka Hana Vítová z Pardubic (SZ Náchod, koupě počítače)	10 000,-
Akademický malíř Roman Ševčík z Prahy 2 (dtto)	10 000,-
Michal Matouš z Liberce IV (Trosky, výstavba schodiště na „Babu“)	5 000,-
Společnost pro záchranu Babiččina údolí v Ratibořicích (NKP SZ Ratibořice, úhrada restaurátorských a konzervačních prací)	3 000,-
Lubomír Prokop z České Skalice (NKP SZ Ratibořice, provozní účely)	1 000,-
Chovná stanice Charouzek z Turnova (SZ Hrubý Rohozec, štěně německého ovčáka)	800,-
Ing. Ilona Svobodová z Pardubic (SZ Náchod, fond výživy služebního psa)	666,60
SZ Náchod - drobné dary „kasička“	14 225,20
NKP SZ Ratibořice - drobné dary „kasička“	65 090,70
Betlém Kuks - drobné dary na účet	18 201,-
Dary v roce 2000 celkem	338 741,50

Správa majetku

V roce 2000 se uskutečnilo darování pozemku, na kterém je postaven státní hrad Litice. Pozemek našemu ústavu daroval pan David Parish, který ho získal v rámci restitučního řízení. Od Agentury ochrany přírody v Praze bylo zpět na náš ústav převedeno právo hospodaření k pozemkům náležejícím k areálu státního zámku Ratibořice. V roce 2000 byla uzavřena kupní smlouva s panem Vladimírem Juskou na koupi části domu čp. 2 pro správu státního zámku Hrubý Rohozec.

Restituce

V roce 2000 nedošlo k žádnému vydání majetku v rámci restitucí. Pokračovaly a neuzavřeny zůstávají restituční kauzy: SZ Hrubý Rohozec – žadatel Karl de Fours Walderode, osobou povinnou je Okresní pozemkový úřad v Semilech, SZ Hrádek – žadatel Ernst Harrach. Soudní jednání u Krajského soudu v Hradci Králové vyznělo ve prospěch Okresního pozemkového úřadu v Hradci Králové, který je osobou povinnou. Ernst Harrach, prostřednictvím svého právníka podal ústavní stížnost k Ústavnímu soudu. V roce 2000 pokračoval a nevyřešen zůstává také restituční nárok na vydání nemovitosti uplatněný Kristinou Colloredo-Mannsfeldovou na SZ Opočno včetně vydání věcí movitých. Na vydání věcí nemovitých jsou vedeny dvě žaloby: 1. dle zákona 221/91 Sb., vede žadatelka s Okresním pozemkovým úřadem v Rychnově nad Kněžnou, 2. dle zákona 87/91 Sb. s naším ústavem. Právník žadatelky o vydání věci podal dovolání k Nejvyššímu soudu ČR proti roz-

rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové. Nejvyšší soud žadatelce vyhověl a celou kauzu vrátil Okresnímu soudu v Rychnově nad Kněžnou k novému projednání. Co se týká věcí movitých, Krajský soud v Hradci Králové potvrdil rozsudek Okresního soudu v Pardubicích o povinnosti našeho ústavu uzavřít dohodu na vydání obrazů ze zámku Opočno. Náš ústav se dovolal k Nejvyššímu soudu ČR, soudní jednání do konce roku 2000 neproběhlo.

Činnost odboru památkové péče

Petr Kovařík

Základní činnost odboru byla i v tomto roce směřována především na plnění hlavních úkolů uložených Státnímu památkovému ústavu v Pardubicích zřizovatelem, tedy Ministerstvem kultury ČR. Další oblastí činnosti pak bylo plnění úkolů interních, stanovených na základě volby priorit památkové péče v regionu.

Tento plán byl sestaven s ohledem na pokrytí odborných činností ústavu ve všech oblastech, vycházel i z ekonomických a personálních podmínek organizace.

K základním úkolům patřilo průběžné provádění zvýšeného odborného dohledu nad stavebními a restaurátorskými pracemi, které zabezpečovali pověření odborní pracovníci ve spolupráci s okresními úřady v rámci Programu regenerace městských památkových rezervací a zón, Programu zachrany architektonického dědictví, Programu péče o vesnické památkové rezervace, vesnické památkové zóny a krajinné památkové zóny a i Havarijního střešního fondu.

Zároveň byla v optimálním rozsahu poskytována stavebníkům, investořům a restaurátorům odborná metodická pomoc. Jednotlivé programy byly ve stanovených termínech vyhodnocovány. Sem patří i vyhodnocení a organizační zajištění prvního stupně soutěže o cenu za nejlepší výsledky v programu regenerace městských památkových rezervací a městských památkových zón. Všechny úkoly spojené s touto akcí byly splněny v daném termínu a v potřebné kvalitě.

Bylo dále pokračováno v dopracovávání koncepcí památkové ochrany MPZ Broumov a MPR Moravská Třebová, kdy bylo dosaženo ve spolupráci s příslušnými orgány konkrétních kvalitních výsledků v úrovni odborné naplně i grafického zpracování.

Zvýšený dohled byl ve výše uvedených zadáních zajišťován především odbornými pracovníky oddělení nemovitých kulturních památek na přidělených okresech, a to formou účasti na kontrolních dnech akcí obnovy památek a konzultačních dnech na příslušných okresních úřadech.

Pokud jde o Program restaurování movitých památek, je odborný dohled zajišťován specialistou pro restaurování movitých památek, v menší míře pověřenými pracovníky na okresech. Příležitostně prováděl kontrolu této činnosti a průběhu prací i vedoucí odboru památkové péče. Výsledkem těchto kontrol je skutečnost, že v oblasti péče o movité památky jsou i nezanedbatelné mezery, které bude nutno vyplnit pravděpodobně realizací personálních změn.

Významným přínosem pro odbornou agendu je činnost architektonické komise zřízené při oddělení nemovitých kulturních památek a řešící sporné záležitosti včetně přípravy podkladů v případech odvolacích řízení.

Při trvalém odborném dohledu na realizaci programů péče o památky se plně osvědčil pro náš ústav specifický organizační systém detašovaných pracovišť pro jednotlivé okresy. Naproti tomu bylo prokázáno běžnou praxí, že je nevýhodou vzájemné oddělení pracovišť pro nemovité a movité památky, jež zákonitě prodlužuje komunikační intervaly mezi odbornými pracovníky, což je ve výsledné fázi vydávání odborných vyjádření pro výkonné orgány památkové péče oprávněně kritizováno. K radikálnímu řešení této situace by mělo dojít v roce 2001.

Náš ústav se aktivně podílí na řešení projektů v rámci institucionálního financování výzkumu a vývoje i na prognostických projektech řízení organizací památkové péče pod patronací Státního ústavu památkové péče v Praze. Výstupy těchto aktivit vykazují vysoký stupeň odbornosti a jsou pro obor památkové péče jednoznačně přínosné.

V roce 2000 došlo pro oblast památkové péče k několika významným událostem, které svým významem přesahovaly oblast východočeského regionu. Jde především o slavnostní prohlášení renesančního zámku v Litomyšli za památku UNESCO, otevření nové expozice ve východním a spojovacím křídle zámku v Litomyšli, otevření klášterních zahrad v Litomyšli, zapsání areálu Braunových plastik v Betlémě v Novém lese u Kuksu mezi 100 nejohroženějších památek světa a jeho prohlášení za národní kulturní památku. Tyto skutečnosti jsou nesporně oceněním hodnot památkových objektů v regionu i ohodnocením odborné činnosti pracovníků ústavu.

Stejně jako v každém roce věnoval Památkový ústav v Pardubicích velkou pozornost kvalitě a včasnosti zpracovávání písemných odborných vyjádření k obnově a restaurování kulturních památek a také z hlediska archeologického k zemním pracím, neboť jde o stěžejní činnost vyplývající ze zákona 20/87 Sb. o památkové péči. Nejde ovšem jenom o jejich formu, která je dána závazným vzorem pro tato vyjádření, ale především o jejich odbornou úroveň. Můžeme konstatovat, že v uplynulém roce nedošlo k závažným problémům a konfliktům na tomto základním úseku naší odborné činnosti a že spolupráce našeho ústavu s okresními úřady jako orgány státní památkové péče je až na nepodstatné výjimky na velmi dobré úrovni.

Památkový ústav trvale poskytuje metodickou pomoc a konzultace vlastníkům kulturních památek, což považujeme za jednu z forem podpory ze strany státu těm z nich, kteří projevují zájem o řádnou obnovu a údržbu kulturních památek ve svém vlastnictví.

Průběžně je prováděn terénní průzkum památkového fondu východních Čech, při němž je jednak monitorován aktuální stav prohlášených kulturních památek a jednak jsou vybírány nemovité i movité věci vhodné k památkové

ochraně a následně jsou zpracovávány návrhy na jejich prohlášení za kulturních památek.

Vedle nemovitých a movitých památek jiných vlastníků jsou pod soustavnou odbornou kontrolou našich pracovníků samozřejmě také hrady a zámky v přímé správě Památkového ústavu v Pardubicích včetně jejich mobiliárního vybavení. Poměrně úspěšně vedle revizí evidenčních listů památek probíhá v posledních letech také počítačové zpracovávání čístopisů karet základní odborné evidence veškerého kulturního mobiliáře hradů a zámků. Památkový ústav nadále vede odbornou evidenci kulturního mobiliáře i z těch objektů, které vydal oprávněným osobám v restitučním procesu. Zde se ovšem v některých případech projevují problémy s vlastníky těchto památek.

V uplynulém roce využíval náš ústav nadále možnost rozvíjet odbornou práci v rámci institucionálního financování výzkumu a vývoje, přičemž se zaměřoval na činnosti vyplývající z jeho statutu. Většina z řešených projektů měla proto zaměření především evidenční a dokumentační.

V souvislosti se stále trvajícím problémem kriminální činnosti – vloupání do církevních a jiných památkových objektů je nutno vyzvednout existenci a působení vytvořeného integrovaného systému ochrany (ISO) ohrožených památek, na jehož aktivní činnosti se náš ústav intenzivně podílí.

V závěru bych chtěl vyjádřit přesvědčení, že se přes všechny objektivní ekonomické, personální i jiné komplikace a problémy daří našemu ústavu plnit své základní funkce a povinnosti zakotvené ve statutu organizace. Domnívám se, že Památkový ústav v Pardubicích splnil i v tomto roce své poslání v oblasti odborné garance péči o kulturní památky ve východočeském regionu.

Činnost oddělení nemovitých památek

Blanka Adámková

Hlavní náplní pracovníků oddělení je vydávání odborných vyjádření, která jsou zpracovávána jako odborný podklad pro rozhodnutí ke stavebním úpravám vydávaná příslušným okresním úřadem. Odborná vyjádření mají jednotnou formu a jsou v rámci možností vypracována v co nejkratším termínu, nejdéle do 30 dnů. K prodlevám dochází pouze u složitějších případů nebo když žadatel nepředloží dostatek podkladů pro posouzení.

Odborní pracovníci dohlíží na provádění akcí financovaných z programů MK ČR (Program zachrany architektonického dědictví, Program regenerace MPR, MPZ, Program péče o VPR, VPZ a KPZ). Dále PÚ spravuje Havarijní-střešní program, který činil pro region PÚ v Pardubicích 3,2 mil. Kč. Dotace byla rovnoměrně rozdělena na jednotlivé okresy a po dohodě odborných pracovníků PÚ s pracovníky OkÚ byly prostředky efektivně využity. Kromě jednoho případu (Šolcův statek, Sobotka, okr. Jičín) byly peníze účelně vyčerpány.

V tomto roce probíhala aktualizace a zpracování návrhů nových VPZ a MPZ. Bylo zpracováno 11 návrhů na nové MPZ a rozpracováno 22 návrhů VPZ.

V termínu byly zpracovány a předány další etapy Plánů ochrany MPR Moravská Třebová a MPZ Broumov.

K 1. červenci 2000 nastoupil nový pracovník, který v rámci uplatňování zásad Úmluvy je odborným pracovníkem pro SHZ ve správě PÚ a dále plní další odbornou činnost (SHP, účast v komisích PÚ). Zároveň tento úkol plní vedoucí odd. NP, která pracuje jako odborný pracovník pro MPR a MPZ Hradec Králové. Na plnění původních úkolů byl přijat nový pracovník.

Od 1. 7. 2000 byl zahájen monitoring památky UNESCO NKP SZ Lito-myšl, který provádí odborně zdatný dlouholetý pracovník PÚ.

Proběhla koordinace a zpracování návrhu na vítěze regionálního kola soutěže o Cenu za nejlepší přípravu a realizaci Programu regenerace za r. 2000. Ze šesti přihlášených měst se vítězem regionálního kola stala Lito-myšl a byla doporučena na nejvyšší ocenění v celostátním měřítku.

Za rok 2000 bylo na odd. NP podáno 7 návrhů na zapsání nových nemovitých kulturních památek. Veškeré návrhy byly posouzeny komisí PÚ.

Oddělení nemovitých památek za rok 2000

	Počet vyjádření	počet návrhů na zapsání	počet zpraco- vaných karet
okres Havlíčkův Brod J. Brožová	136	1	5
okres Hradec Králové Ing. B. Adámková	139	-	-
okres Chrudim Ing. V. Medek	180	1	8
okres Jičín Ing. L. Nyklová	425	-	-
okres Náchod Mgr. A. Rubáček	205	2 1 VPZ	5
okres Pardubice Ing. arch. J. Kadlec	524	1	-
okres Rychnov n.K. Ing.R. Rais	221	-	-
okres Semily T. Kesner	190	-	-
okres Svitavy Mgr. P. Kočí	150	-	15
Ing. J. Slavík (Litomyšl)	44	-	-
okres Trutnov Ing. arch. V. Paterová	303	2 3 VPZ	21
okres Ústí n.O. Ing. R. Jakesch	263	-	-
lidová architektura PhDr. M. Madaj	115	13 VPZ	5
urbanismus Ing. K. Vosáhlo	154	1 KPZ / Kuks /	-
parky Ing. V. Skálová	71	-	-
SHZ Ing. arch. J. Falta	13	-	-

Činnost oddělení movitých památek a restaurování

Václav Paukert

Obdobně jako v roce 1999 byla činnost oddělení movitých památek a restaurování v roce 2000 zajišťována sedmi odbornými pracovníky.

Rozdělení východočeského regionu (11 okresů) mezi jednotlivé pracovníky zůstalo nezměněno, stejně jako úkoly, které pracovníci oddělení zajišťovali. Vedle základní metodické činnosti to byla revize zapsaných movitých církevních památek. Pracovníci oddělení spolupracovali i na videodokumentaci tohoto mobiliáře a při ní a při revizi probíhal i výběr movitých věcí (církevních i jiných institucí) pro návrh na zapsání do ÚSKP. Po vyhotovení evidenční karty a fotodokumentace jsou návrhy předloženy interní komisi PÚ a po projednání zaslány na MK ČR. Z důvodu dlouhodobé nemoci pracovníce pro okresy Svitavy a Ústí nad Orlicí byly neodkladné úkoly na těchto okresech zajišťovány ostatními pracovníky oddělení.

V roce 2000 byla při vyhlášení zápisu národní kulturní památky SZ Litomyšl mezi památky UNESCO otevřena další část zámecké expozice, kterou připravovala ve spolupráci se SÚPP Praha pracovníce oddělení pro okres Svitavy. Pokračovalo se rovněž v přípravě nové expozice Kuronských a expozice ve 2. patře křídla Smiřických na SZ Náchod (zajišťovala pracovníce pro okres Náchod) opět za spolupráce se SÚPP Praha.

Do expozice v Litomyšli byla zařazena řada nově restaurovaného mobiliáře, stejně tak jsou restaurovány předměty, které budou vystaveny v expozicích SZ Náchod. Restaurování ve východočeském regionu včetně objektů PÚ Pardubice je zajišťováno v rámci oddělení stále dvěma pracovníky. Odborný dohled nad částí restaurátorských zakázek pro expozici SZ Litomyšl zajišťovala vzhledem k velkému rozsahu prací i pracovníce oddělení pro okres Svitavy. Pracovníci oddělení v rámci svých okresů zajišťují také odborný dohled u restaurování mobiliáře, který je součástí chráněné nemovité památky (dveře, mříže, věžní hodiny, vitráže) nebo zapsaného mobiliáře (zvony, nástroje varhan). Za loňský rok byly vypracovány příslušné evidenční karty restaurátorských akcí a předány na SÚPP Praha. Pracovníce oddělení zabývající se restaurováním movitých památek se pravidelně zúčastňovala jednání komise Programu restaurování movitých památek MK ČR a ministerské komise pro udělování povolení k restaurátorské činnosti.

Odborná vyjádření, revize evidenčních karet, návrhy na zapsání do ÚSKP, videodokumentace, osvědčení podle zákona č. 71/94 Sb., restaurátorské akce pracovníků oddělení v roce 2000

Okres	Odborná vyjádření	Doplněné a přepsané evidenční karty	Zpracované návrhy na zapsání do ÚSKP	Videodokumentace	Osvědčení podle zákona č. 71/94 Sb.
Havlíčkův Brod	5	40	0	8	0
Hradec Králové	6	35	100	0	0
Chrudim	25	26	102	15	1
Jičín	17	26	5	4	0
Náchod	60	150	30	5	0
Pardubice	4	30	0	0	0
Rychnov n. Kněžnou	24	10	0	3	0
Semily	10	13	0	2	0
Svitavy	57	48	15	0	0
Trutnov	30	170	33	3	0
Ústí n. Orlicí	12	7	12	0	0

Sumář

Odborná vyjádření k celé problematice restaurování nemovitých památek	360
Počet sledovaných restaurátorských akcí na nemovitých památkách	135
Odborná vyjádření k celé problematice restaurování movitých památek	325
Počet sledovaných restaurátorských akcí na movitých památkách	120

Finanční příspěvky na obnovu památek

Program záchrany architektonického dědictví

Okres Havlíčkův Brod

Lipnice nad Sázavou – hrad – Kapitulní palác 400 000,-

Okres Hradec Králové

Hrádek – Lubno – zámek Hrádek u Nechanic 2 000 000,-

Smiřice – kaple Tří králů 1 000 000,-

Okres Chrudim

Chlumek u Luže – poutní kostel 1 000 000,-

Okres Jičín

Chyjice – kostel 700 000,-

Konecchlumí – kostel 400 000,-

Sedličky – Valdštejnská loggie 1 800 000,-

Okres Náchod

Božanov – kostel sv. Maří Magdaleny 2 200 000,-

Broumov – klášter čp. 1, 2 1 200 000,-

Náchod – zámek (jižní křídlo 2. patro) 1 500 000,-

Ratibořice – mlýn 1 000 000,-

Okres Pardubice

Kladruby n. L. – hřebčín čp. 48 1 200 000,-

Ráby – hrad Kunětická Hora 600 000,-

Okres Rychnov nad Kněžnou

Kostelec n. Orlicí – Nový zámek 1 400 000,-

Opočno – zámek 750 000,-

Rychnov n. K. – zámecká jízdárna 1 000 000,-

Okres Semily

Bozkov – kostel 500 000,-

Valdštejn – hrad 500 000,-

Okres Svitavy

Litomyšl – zámek 3 000 000,-

Litomyšl – kostel Povýšení sv. Kříže 1 000 000,-

Litomyšl – piaristická kolej 2 500 000,-

Moravská Třebová – zámek	5 000 000,-
Okres Trutnov	
Kuks – hospital	4 100 000,-
Rtyně v Podkrkonoší – dům čp. 53	500 000,-
Zlatá Olešnice – kostel sv. Kateřiny	700 000,-
Okres Ústí nad Orlicí	
Litice nad Orlicí – hrad	2 100 000,-

Specifikace restaurátorských akcí na movitém památkovém fondu

Okres Hradec Králové	
Smiřice - zámecká kaple Klanění Tří králů	1 000 000,-
hlavní oltář - rejstř. č. 4955 - 1. etapa	
boční oltář sv. Jana Nepomuckého - rejstř. č. 4958	

Hlavní oltář restaurovali ak. mal. Milena Nečásková, ak. mal. Zdena Kafková, ak. mal. Milena Šoltészová, ak. mal. Dafina Cechlová, ak. mal. Jan Cechl, zlacené části oltáře sv. Jana Nepomuckého restaurovala ak. mal. Markéta Krouzová

Havarijní střešní program v roce 2000

Obec	Objekt	Rejstříkové číslo	Pořad. číslo žádosti	Typ vlastníka	Přiznaná částka v tis. Kč
Okres Havlíčkův Brod					
Chřenovice	kostel sv. Václava	229/1	6070	C	30
Krásná Hora	zvonice	243/2	6069	C	35
Ledeč nad Sázavou	hrad	255	6073	P	100
Lučice	kostel sv. Markéty	284	6072	C	80
Svatý Kříž	kostel sv. Kříže	340	6068	C	45

Okres Hradec Králové					
Dohalice	bývalá tvrz (sýpka)	6045	6075	O	290

Okres Chrudim					
Heřmanův Městec	obytný dům čp.179	822	6028	S	50
Jeníšovice	kostel Nejsv. Trojice	877	6026	S	140
Krouna	dům čp.61	893	6025	F	50
Trhová Kamenice	mlýn čp.11	4770	6027	S	50

Okres Jičín					
Červená Třemešná	kostel sv. Jakuba	1133/1	6063	C	30
Jičín	dům čp.10	22995/6	6060	S	40
Lískovice	kostel sv. Mikuláše	5642	6067	C	110
Markvartice	dům čp.1	1251	6066	S	40
Sobotka	Šolcův statek	20261/6	6058	S	40
Sobotka	roubený dům čp.75	5355	6062	S	30

Okres Náchod					
Broumov	kostel sv. Petra a Pavla	1536/1	6033	C	40
Červený Kostelec	domék B. Němcové	1562	6030	O	45
Č. Skalice – M. Skalice	Muzeum B. Němcové	1582/1	5032	O	45
Horní Adršpach	kostel Povýšení sv. Kříže	1493	6029	C	55
Mezilečí	zvonička	1808	6034	O	35
Ruprechtice	Zemědělská usedlost	v řízení	6035	S	50
Vižňov	márnice u kostela sv. Anny	1813/3	6083	C	30

Okres Pardubice					
Choltice	zámecký areál	2080/1	6056	O	122
Pardubice	Arciděkanství úřad	1997	6055	C	73
Třebosice	kostel Povýš. sv. Kříže	2163	6088	C	95

Okres Rychnov nad Kněžnou					
Potšejn	kaple Sv. Schodů	2388/5	6078	C	150
Rohenice	zvonice	2246/2	6079	C	80
Skalka	zámek	2381/1	6080	P	60

Okres Semily					
Horní Branná	plátenický dům čp.74	2546/1	6051	P	90
Hrubá Skála	farní kostel sv. Josefa	2550	6052	C	80
Jilemnice	chalupa čp.106	2612	6050	S	60
Lomnice nad Popelkou	kostel sv. Mikuláše	2661	6049	C	60

Okres Svitavy					
Boršov	kostel sv. Anny	3008	6005	C	15
Bystré u Poličky	radnice čp.2	3025	6089	O	15
Jevíčko	budova zámku	3064/II	6008	O	15
Litomyšl	měšť.dům čp.39/40	4239	6017	S	15
Litomyšl	dům čp.46	4243	6015	S	20
Moravská Třebová	lapidárium	3224/3	6006	O	65
Polička	kostel sv. Jakuba	3248	6011	C	15
Pomezí u Poličky	kostel sv. Jiří	3297/1	6010	C	30
Pustá Kamenice	kostel sv. Anny	3301	6018	C	15
Sádek	Kostel Nejsvět. Trojice	3318	6012	C	15
Svitavy	měšť. dům čp.49	5437	6016	S	15
Svojanov	kostel sv. Petra a Pavla	3342	6014	C	20
Trstenice	statek Vojnarka čp.103	5547	6009	S	20
Vidlatá Seč	usedlost čp.34	5965	6004	S	15

Okres Trutnov					
Havlovice	Hejtnův statek čp.36	3524	6082	S	76
Hostinné	Olivetská kaple	3543	6023	O	60
Malé Svatoňovice	Boží hrob	3616/8	6019	O	24
Malé Svatoňovice	kostelnický domek čp.16	5984	6022	C	70
Radvanice v Čechách	chalupa čp.27	4507	6021	S	60

Okres Ústí nad Orlicí					
Horní Třešňovec	usedlost čp.102	5987	6076	S	195

Letohrad	zahradní domek	3987/9	6003	O	95
----------	----------------	--------	------	---	----

**Program regenerace Městských památkových rezervací
a Městských památkových zón**

Obec	Památk	Dotace (v tis. Kč)
Okres Havlíčkův Brod		
Havlíčkův Brod	areál kostela Nejsvětější Trojice	120
Havlíčkův Brod	dům čp.19	40
Havlíčkův Brod	dům čp.52	90
Přibyslav	kostel sv. Jana Křtitele	300

Okres Hradec Králové		
Hradec Králové	sbor kněze Ambrože čp.729	320
Hradec Králové	Salla terena čp.32	900
Hradec Králové	dům čp.81/I	950
Hradec Králové	dům čp.133	700
Hradec Králové	dům čp.149	600
Nový Bydžov	budova čp.562	1 310

Okres Chrudim		
Heřmanův Městec	budova čp.808	540
Chrast	kostel Nejsvětější Trojice	1 060
Chrast	zámek čp.1	300
Chrudim	dům čp.43	400
Chrudim	městské opevnění p. č. 45/1	1 660
Luže	radnice čp.1	400
Luže	synagoga p. č. 206	80
Luže	dům čp.8	80
Předhradí	areál Panské zahrady	50
Předhradí	areál zemědělského dvora	20

Okres Jičín		
--------------------	--	--

Jičín	dům čp.10	360
Jičín	dům čp.14	270
Jičín	budova čp.133	120
Jičín	rozhledna Milohlídka p. č. 306	99
Sobotka	budova čp.420	390

Okres Náchod		
Jaroměř	dům čp.35	324
Jaroměř	dům čp.38	127
Jaroměř	domy čp.40 až 47	389
Josefov	kostel Nanebevzetí Páně	200
Josefov	dům čp.9	384
Josefov	dům čp.79	446
Náchod	radnice čp.40	340
Nové Město nad Metují	dům a věž Zázvorka čp.1210	435
Nové Město nad Metují	dům čp.1206	45
Police nad Metují	kostel Nanebevzetí Panny Marie	202
Police nad Metují	radnice čp.98	48

Okres Pardubice		
Pardubice	dům čp.13	525
Pardubice	dům čp.28	164
Pardubice	dům čp.29	677
Pardubice	dům čp.33	223
Pardubice	dům čp.55	505
Pardubice	dům čp.85	76
Pardubice	dům čp.101	176
Pardubice	Zelená brána s předbráním	1 183

Okres Rychnov n. K.		
Opočno	budova čp.2	440
Opočno	dům čp.20	40

Opočno	dům čp.24	50
Opočno	dům čp.122	50

Okres Semily		
Jilemnice	Šaldův statek čp.121	250
Jilemnice	budova čp.288	490
Turnov	kostel Panny Marie	780
Turnov	židovský hřbitov p. č. 1816	200
Turnov	dům čp.331	40

Okres Svitavy		
Bystře	budova čp.315	241
Jevíčko	budova čp.167	460
Jevíčko	socha sv. Mikuláše Tolentinského	240
Litomyšl	budova čp.50	178
Litomyšl	dům U rytířů čp.110	1034
Litomyšl	lidový dům čp.392	428
Moravská Třebová	kostel Povýšení sv. Kříže	200
Moravská Třebová	dům čp.29	456
Moravská Třebová	dům čp.31	135
Moravská Třebová	dům čp.38	90
Moravská Třebová	dům čp.40	120
Moravská Třebová	dům čp.51	270
Moravská Třebová	dům čp.93	760
Moravská Třebová	dům čp.96	95
Moravská Třebová	dům čp.99	625
Moravská Třebová	dům čp.110	615
Moravská Třebová	lapidárium p. č. 2114	174
Polička	kostel sv. Jakuba	500
Polička	městské opevnění	1 470
Svitavy	budova čp.5	250

Okres Trutnov		
Dvůr Králové n.L.	fara čp. 99	580
Hostinné	Mariánský sloup	220
Kuks	kaskádové schodiště p. č. 551	370
Trutnov	hřbitovní kaple sv. Kříže	185
Trutnov	dům čp.71	140
Trutnov	Národní dům č. p. 199	570
Vrchlabí	budova čp.471	1 140

Okres Ústí n. O.		
Brandýs n. Orlicí	pomník J. A. Komenského	220
Česká Třebová	kaple sv. Kateřiny	250
Jablonné n. Orlicí	fara čp.1	100
Jablonné n. Orlicí	dům čp.30	30
Jablonné n. Orlicí	dům čp.81	130
Jablonné n. Orlicí	dům čp..83	140
Králíky	areál kostela Nanebevzetí P. M.	277
Králíky	sousoší Kalvárie p.č.681/1	154
Králíky	dům čp.274	23
Králíky	dům čp.275	22
Králíky	dům čp.276	343
Lanškroun	kostel sv. Anny s areálem	796
Lanškroun	kostel sv. Václava	803
Letohrad	Nový dvůr čp.147	200
Letohrad	budova čp.266	85
Letohrad	kašna p.č.223/1	445
Ústí n. Orlicí	gymnázium p.č. 281/1,282/1	1 030
Vysoké Mýto	kostel sv. Vavřince	45
Vysoké Mýto	kostel Nejsvětější Trojice	40
Vysoké Mýto	Husův sbor	245
Vysoké Mýto	budova čp.64	101

Vysoké Mýto	gymnázium čp.163, 167	209
Žamberk	kostnice u kostela sv.Václava	98
Žamberk	areál židov. hřbitova p. č. 915	112
Žamberk	dům čp.149	40

Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny

Obec	Okres	Památká	Dotace
Hlinsko – Betlém	Chrudim	dům čp.318	350
Hlinsko – Betlém	Chrudim	dům čp.362	121
Nasavrky	Chrudim	zámek čp.1	100
Studeňany (Radim)	Jičín	usedlost čp.38	80
Studeňany (Radim)	Jičín	usedlost čp.43	50
Karlovy (Stará Paka)	Jičín	dům čp.35	230
Horní Štěpanice (Benecko)	Semily	dům čp.35	265

Program restaurování movitých kulturních památek

Přehled restaurátorských akcí, provedených v roce 2000 ve východních Čechách prostřednictvím státní podpory Programu restaurování movitých kulturních památek

Jaroměř (okres Náchod), kostel sv. Mikuláše, ŘK farnost, Jaroměř *cínová křtitelnice*, mov. památka rejstř. č. 36-3677/2
restauroval ak. mal. František Janský

Lanškroun (okres Ústí nad Orlicí), kostel sv. Václava, ŘK farnost, děkanství Lanškroun
chórové lavice, mov. památka rejstř. č. 36-1864
restauroval František Kratochvíl

Lázně Bohdaneč (okres Pardubice), farní kostel sv. Maří Magdaleny, ŘK farnost Lázně Bohdaneč
oltář sv. Jana Nepomuckého - 1. etapa, mov. památka rejstř. č. 36-69
ak. mal. Hana Vítová, ak. mal. Roman Ševčík

Opočno (okres Rychnov n. K.), kaple ambitu kapucínského kláštera, ŘK farnost Opočno
oltář Panny Marie - 1. etapa, mov. památka rejstř. č. 36-5252
restaurovali ak. mal. Vaica Hejdová a ak. mal. Jiří Štork

Přibyslav (okres Havlíčkův Brod), farní kostel Narození sv. Jana Křtitele, ŘK farnost Přibyslav
oltářní obraz Vzkříšení Naimského mládence, mov. Památka rejstř. č. 36-2419
restaurovala ak. mal. Eva Matějčková

Sobotka (okres Jičín), děkanský kostel sv. Maří Magdaleny, ŘK farnost Sobotka
obrazy sv. Anny Samotřetí, rejstř. č. 36-4426 a *Zvěstování P. Marie*, rejstř. č. 36-4428
restauroval ak. mal. Michal Tomek

Světlá nad Sázavou (okres Havlíčkův Brod), farní kostel sv. Václava, ŘK farnost Světlá n. S.
cínová křtitelnice, mov. památka rejstř. č. 36-2441
restauroval František Janský

Skuhrov nad Bělou (okres Rychnov n. K.), farní kostel sv. Jakuba, ŘK far-
nost Skuhrov n. B.
socha Piety, mov. památka rejstř. č. 36-5309
restaurovala ak. mal. Eva Kolmanová

Vrchlabí (okres Trutnov), klášterní kostel sv. Augustina, Městský úřad Vrch-
labí
oltář sv. Kříže - 2. etapa, (závěrečná), mov. památka rejstř. č. 36-1490
restauroval ak. mal. František Sysel

Přehled restaurátorských akcí na nemovitých kulturních památkách ve východočeském regionu

Václav Paukert

Obec	Umělecké dílo	r. č.
Okres Havlíčkův Brod		
Havlíčkův Brod	mariánský sloup, balustráda, schody	48
Havlíčkův Brod	sloup se sochou P. Marie s Ježíškem	2/3
Havlíčkův Brod	sloup se sousoším Křtu Krista	54
Havlíčkův Brod	Pomník B. Smetany	117
Havlíčkův Brod	socha K. H. Borovského	115
Havlíčkův Brod	kostel sv. Vojtěcha, malby na stěnách lodi	8/1
Hněvkovice	kostel sv. Bartoloměje, okenní ostění věže	206/1
Okres Hradec Králové		
Hradec Králové	kašna se sousoším sv. Jana Nepomuckého	430
Okres Chrudim		
Heřmanův Městec	portál na domě čp. 30	819
Chrudim	muzeum, transfer dekorativní malby schodiště	769
Chrudim	muzeum, rekonstrukce dekorativní malby	769
Chrudim	sousoší Nejsvětější Trojice	
Kameničky	krucifix před kostelem	
Lipka	kamenný kříž u hrobky Kustošů	850
Luže	malby v kaplích u kostela P. Marie na Chlumku	912/2
Luže	vrchní části kaplí u kostela P. Marie na Chlumku	912/2
Nasavrky	zámek, ostění oken na východní fasádě	921
Okres Jičín		
Hořice v Podkrkonoší	sousoší P. Marie s Ježíškem u kostela	1191
Hořice v Podkrkonoší	kaplička s reliéfem Infantia Christi	1171
Hořice v Podkrkonoší	socha sv. Gotharda	1170
Hořice v Podkrkonoší	socha sv. Václava	1168
Hřidelec	Krucifix	1193
Miletín	Pomník K. J. Erbena	5594
Nová Paka	sochy sv. Jana Nep. a sv. Jana Ev. z mor. sloupů	1292

Pecka	kašna na náměstí	1316
Sedliště	socha P. Marie a sv. Jana Event. z Kalvárie	1368
Sobotka	figurální reliéfy na budově spořitelny	6006
Valdice	koule na balustrádě u sochy sv. Jana Nepomuckého	1425

Okres Náchod

Křínice	Kalvárie	6102
Nové Město n. M.	socha sv. Jakuba u kostela N. Trojice	2928
Nové Město n. M. - Krčín	socha sv. Leopolda	1819/4
Police nad Metují	portál kostela Nanebevzetí Panny Marie	1843/1
Teplíce nad Metují	zajištění a přelepy maleb v lodi kostela sv. Vavřince	1907/1
Náchod	nová radnice, malby a štuky na fasádě	1467
Náchod	zámek, 2. patro křídla Smiřických, ostění dveří	1462/1
Náchod	zámek, křídlo Kuronských, 2. patro, průzkum	1462/1
Náchod	zámek, 2. patro křídla Smiřických, malované vlysy	1462/1

Okres Pardubice

Lázně Bohdaneč	socha sv. Jana Nepomuckého na náměstí	2044
Pardubice	zámek, vstupní portál, 2. etapa	1936/1/1
Pardubice	zámek, průzkum maleb ve sloup. sále	1936/1/1
Pardubice	zámek, malby ve sloupovém sále	1936/1/1
Pardubice	dům čp. 77, restaurátorský průzkum interiéru	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, portály a pilíř v interiéru	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, zbytky kamenného zdíva studny	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, sklepy, zbytky omítek, kamenné zdi	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, fragment nápisu a edikuly v interiéru	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, terakotová ostění, kamenné prvky fasád	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, štukové prvky fasád	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, kamenný figurální reliéf s polychromií	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 77, malované edikuly, bosáž, výklenky	1950, 1965
Pardubice	dům čp. 13, figurální malby ve výklencích	1974

Pardubice	dům čp. 13, terakotová a kamenná ostění, štuky fasády	1974
Pardubice	dům čp. 60, keramická výzdoba fasády	4632
Pardubice	dům čp. 60, čtyři sochy na fasádě	4632
Pardubice	dům čp. 70, terakotová ostění	1946
Pardubice	dům čp. 55, figurální štuková výzdoba fasády	4839
Pardubice	dům čp. 55, ornam. a veget. malby v interiéru	4839
Pardubice	dům čp. 55, umělé mramory ve vstupní chodbě	4839
Pardubice	socha Panny Marie Karlovské	2029/4
Pardubice	Zelená brána, kamenné prvky a štukový reliéf - 1. etapa	1940
Zdechovice	sloup se sochou Panny Marie - 1. etapa	2182

Okres Rychnov nad Kněžnou

Borohrádek	novogotická kaple na hřbitově – 1. etapa	2221
Častolovice	zámek, průzkum maleb na fasádě jižního křídla	2234/1
Častolovice	zámek, malby na jižní fasádě - 1. etapa	2234/1
Dobruška	socha sv. Jana Nepomuckého - 2. etapa	2262
Deštné v O. h.	sousoší Panny Marie u kostela – 1. etapa	2249
Podbřezí	socha sv. Antonína	2386
Rokytnice v O. h.	socha Krista Trpítele	4357

Okres Semily

Bozkov	kostel Navštívení P. Marie, malby v lodi	2499/1
Háje nad Jizerou	socha sv. Jana Nepomuckého	2524
Jilemnice	boží muka	2604
Jilemnice	krucifix u kostela	
Jilemnice	socha sv. Jana Nepomuckého	2603
Jilemnice	socha sv. Josefa	2597
Jilemnice	socha Karla Velikého	5649
Kacanovy	socha sv. Jana Nepomuckého	2629
Kadeřavec	sousoší P. Marie s Ježíškem	2839
Lomnice n. Pop.	vrchní kašna na náměstí	
Lomnice n. Pop.	spodní kašna na náměstí	2665
Lomnice n. Pop.	Pomník M. J. Husa	
Nudvojovice	dva náhrobky v ohradní zdi kostela	2842/2
Rovensko p. Tr.	náhrobek J. Smiřického v kostele	2734
Studenec	krucifix u kostela	2792
Studenec	socha P. Marie u kostela	

Studenec – Záles. Lhota	socha sv. Jana Nepomuckého	2876
Turnov	balustráda na průčelí kostela P. Marie	2815
Vysoké nad Jizerou	sloup se sochou P. Marie na náměstí	2868
Okres Svítavy		
Dolní Újezd	Památník selských bouří	3039
Jaroměřice	zámek, vstupní portál	3053/1
Jevíčko	socha sv. Mikuláše Tolentinského	3081
Litomyšl	zámek, malby v místnosti 1.15 v přízemí	4176
Litomyšl	zámek, malby v devíti místnostech 1. patra	4176
Litomyšl	zámek, malby v pěti místnostech 1. patra	4176
Litomyšl	dům U rytířů, kamenná výzdoba fasády	4202
Litomyšl	kamenná kašna u piaristické koleje	
Litomyšl	kostel Povýšení sv. Kříže, sakristie, žebra	4222/1
Litomyšl	kostel Povýšení sv. Kříže, podkruchtí, průzkum	4222/1
Moravská Třebová	zámek, štuková žebra v přízemí západního křídla	3196/1
Moravská Třebová	zámek, severní a jižní portál, spodní části	3196/1
Moravská Třebová	dům čp. 38/2, Branská ul., konzoly a portály	3180
Moravská Třebová	dům čp. 16, ul. ČSA, konzoly a portál	3186
Moravská Třebová	dům čp. 7, ul. ČSA, průzkum	3211
Moravská Třebová	kostel Nalezení sv. Kříže, 2. etapa maleb	3224/1
Osík	socha sv. Václava na mostě	5205 b
Pustá Kamenice	kostel sv. Anny	3301
Okres Trutnov		
Černý Důl	kostel sv. Michala, průzkum interiéru	3446/1
Dolní Olešnice	kostel sv. Jakuba, sgrafita na fasádě	3461
Dvůr Králové n. L.	fara, vstupní portál	3504
Kuks	hospital, osazení transferu malby z Tance smrti	3580/1/2
Kuks	hospital, malba na zdi přízemní chodby	3580/1/2
Kuks	hospital, dvě niky s mušlí v kostele N. Trojice	3580/1/1
Kuks	hospital, portály v přízemí severovýchodního křídla	3580/1/2
Kuks	hospital, zajištění zbytků maleb na chodbě	3580/1/2
Kuks – Betlém	jeskyně u Garina, osazení hlavičky Krista z krucifixu	3610/8
Mladé Buky	kostel sv. Kateřiny, žebra v presbytáři	3623/1

Okres Ústí nad Orlicí

Brandýs nad Orlicí	Památník J. A. Komenského	4593
Dolní Hedeč	Kalvárie u kláštera	3942/8
Choceň	vázy na štítě, portál kostela sv. Františka Serafinského	3909
Lanškroun	průzkum interiéru kostela sv. Anny	3970/1
Lanškroun	ostění oken v interiéru kostela sv. Václava	3966
Lanškroun	portály dveří kostela sv. Václava	3966
Lanškroun	náhrobky na vnější zdi kostela sv. Anny	3970/1
Letohrad	kašna v zámeckém parku	3987/4
Mlýnický Dvůr	malba ve dvou polích klenby kostela Narození P. Marie	3825/1
Sázava	sousoší Piety	4066
Semanín	Krucifix u kostela sv. Bartoloměje	5852
Ústí nad Orlicí	socha Bubnující legionář	3778
Vysoké Mýto	průzkum interiéru kostela Nejsvětější Trojice	4112
Vysoké Mýto	kamenné nápisové desky na hradbách	4106/6
Žamberk	malby v márnici u kostela sv. Václava	4143/2
Žamberk	vstupní brána do areálu zámku	4141/2
Žampach	socha Ecce homo	3894
Žichlínek	průzkum interiéru kostela sv. Jana Křtitele	4171/1

Činnost oddělení archeologie

Julie Šulcová

Oddělení archeologie ve smyslu zákona č. 20/87 a ve znění následujících Sb. o památkové péči a zřizovací listiny PÚ Pce zajišťovalo v roce 2000 následující činnosti:

Vědecký záměr PÚ - 2 projekty záchranných arch. výzkumů: SH Trosky (Mgr. J. Benešová) a SH Kunětická Hora (PhDr. J. Šulcová), rozpočtová úprava nad rámec stanoveného objemu fin. prostředků (+ 243 tis. Kč).

Program podpory záchranných archeologických výzkumů - regionální koordinace výzkumů: PÚ prováděl celkem pět akcí: Pardubice - Pardubičky, SH Lipnice, Moravská Třebová - zámek, Mikulovice - RD, Rosice - RD; celkový objem + 356 tis. Kč.

Program podpory záchranných archeologických výzkumů – alokace dotací v roce 2000

Vykonavatel	Obec	Lokalita	Dotace
Mgr. Čurda	Pardubice	Pardubičky - kostel sv. Jiljí	60 000
Mgr. Čurda	Pardubice	Moravská Třebová – zámek	30 000
PhDr. Šulcová	Lipnice n. S.	hradní nádvoří - 2. brána	170 000
PhDr. Šulcová	Mikulovice	výstavba 3 rod. domů	70 000
PhDr. Šulcová	Rosice n. L.	výstavba rod. domů	26 000
Celkem dotace			356 000

Investorské výzkumy - v roce 2000 uzavřeno na základě § 22 zák. č. 20/87 celkem 230 smluv na provedení záchranných archeologických výzkumů v okresech územní působnosti ústavu, ukončené akce a etapy výzkumů byly vyúčtovány v objemu 1 240 tis. Kč jako výnosy organizace.

K 31. 12. 2001 bylo konzultováno a zpracováno odbornými pracovníky oddělení 480 odborných vyjádření.

Na všech vyjmenovaných výzkumech IFVV a PPZAV se podílela rovněž geodetická skupina a pracovníci konzervátorských dílen. Náročnost všech odborných činností a jejich velký kvantitativní nárůst avizuje potřebu rozšíření pracoviště o funkci dokumentátora. Uvedené opatření dovoluje zkvalitnění všech prováděných činností, jejich urychlení a možnost rozšíření spektra prací v rámci archeologické památkové péče.

Odborní garanti z hlediska archeologické památkové péče

PhDr. Šulcová Julie - okr. Pardubice, Chrudim, Havlíčkův Brod, SZ Lito-myšl

/spolupráce s oprávněnou organizací: Okresní muzeum Havlíčkův Brod – Mgr. P. Rous/

Věda a výzkum /IFVV/

Program podpory záchranných archeologických výzkumů /PPZAV/

Východočeská archeologická komise /VRAK/

Archeologická komise MK ČR

Mgr. Benešová Jana - okr. Hradec Králové, Jičín, Náchod, Trutnov, Semily

/spolupráce s oprávněnými organizacemi: Muzeum východních Čech – Hradec Králové, regionální působnost - PhDr. J. Sigl, PhDr. V. Vokolek
PhDr. J. Kalferst

Okresní vlastivědné muzeum v Jičíně - E. Ulrychová

Okresní muzeum Českého ráje Turnov – Dr. J. Prostředník

Okresní muzeum Náchod - Mgr. J. Tůma/

Mgr. Čurda Tomáš - okr. Rychnov n. Kněžnou, Ústí n. Orlicí, Svitavy

/spolupráce s oprávněnou organizací: Okresní muzeum Orlických hor Rychnov n. Kněžnou, PhDr. M. Beková/

Garanti zajišťovali vyjádření k jednotlivým akcím a dle žádosti investorů návrhy smluv na záchranný archeologický výzkum dotčených lokalit. Geodetická skupina ARO zajišťovala geodetické zaměření dle potřeb ARO a na základě písemných požadavků ostatních pracovišť PÚ. Konzervátorská dílna prováděla laboratorní zpracování a dokumentaci nálezů ze záchranných archeologických výzkumů zajišťovaných ARO.

Oddělení evidence, dokumentace, foto a ISO

Oldřich Vaňura a kolektiv

Návrhy prohlášení, zrušení a přírůstky včetně tabulkových přehledů

Přehled celkového počtu památek v působnosti Památkového ústavu v Pardubicích k 31. 12. 2000

Nemovité kulturní památky	6 160 rejstříkových čísel
Movité kulturní památky	6 397 rejstříkových čísel
Kulturní památky celkem	12 557 rejstříkových čísel

(v počtu není zahrnut mobiliář hradů a zámků prohlášený hromadně za kulturní památku)

Oddělení evidence, dokumentace, foto a ISO (EDOP) je pověřeno vedením ústavu kontrolovat kvalitu a rozsah zpracování evidenčních listů kulturních památek, které jsou zapsány v ÚSKP. Revize movitých kulturních památek se rozvíjí především v rámci probíhající videodokumentace, kdy se postupně aktualizují mobilie uložené v církevních objektech a zároveň se další movité předměty navrhuje na prohlášení věci za kulturní památky. Ve spolupráci s odbornými pracovníky z odd. movitých památek se v rámci videodokumentace aktualizují evidenční karty již zapsaných kulturních památek. Současně s tím ve spolupráci s fotopracovištěm se provádí i nová barevná fotodokumentace, u nejvýznamnějších z nich jsou pořizovány diapozitivy.

Nově napsané kompletní evidenční listy všech kulturních památek včetně přílohové dokumentace se zasílají průběžně na Státní ústav památkové péče.

V roce 2000 byla v rámci videodokumentace a fotodokumentace pořízena dokumentace ve 106 objektech římskokatolické církve (kostely, kaple a fary) oproti původnímu plánu 45. Při této činnosti pomáhali i pracovníci z odd. movitých památek a koordinátor Biskupství královéhradeckého, i když celý mechanismus zabezpečování koordinace problematiky závisí na oddělení EDOP

V rámci pasportizace se na pracovišti nemovitých kulturních památek postupně revidují evidenční listy nemovitého památkového fondu (vše se zpracovává v ostravském programu „Dědictví“) a pomalu se zlepšuje stav evidenčních listů nemovitých památek. V rámci kvalitnější spolupráce s referáty

kultury okresních úřadů, se uskutečnila významná jednání s jejich zástupci na odd. EDOP. V roce 2000 pokračovala odborná činnost v oblasti vytipování a nového zhodnocování technických památek a započaly se významně rozvíjet stavebně-historické průzkumy. Nastupující trend těchto odborných činností v rámci odd. EDOP vnáší do této problematiky již první hmatatelné kladné výsledky.

V archivu odd. EDOP se pokračovalo ve zpracování inventáře plánové dokumentace i restaurátorských zpráv, v rozšiřování fondu plánové dokumentace a získávání SHP.

Pracoviště ZEMF pokračovalo ve zpracování evidenčních karet SZ Náchod včetně vytištění karet a kompletací s fotodokumentací. V minulém roce bylo dokončeno počítačové zpracování SZ Slatiňany a realizováno zpracování SZ Hrubý Rohozec. V roce 2000 se vytiskly evidenční karty SZ Opočno, kompletovaly se s fotodokumentací, prováděla se revize některých evidenčních listů, dokončovala se základní evidence mobilií a probíhala aktualizace barevné fotodokumentace kvalitních kulturních památek z expozice. V rámci spolupráce se SÚPP byly předány kopie evidenčních listů ZEMF SZ Opočno v počtu 2400 kusů včetně černobílé a barevné fotodokumentace.

Pracoviště ISO spolupracovalo s PČR, s MK ČR, s římskokatolickou církví a ostatními regionálními ústavy při zjišťování údajů o odcizených památkách formou digitalizovaných dat nebo písemných podkladů. Rovněž se vyřizovala agenda osvědčení na základě zákona č. 71/94 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty včetně jejich počítačové evidence. V roce 2000 započalo počítačové zpracování předmětů sakrální povahy z videodokumentace.

V rámci fotopracoviště probíhala videodokumentace a fotodokumentace předmětů sakrální povahy v objektech římskokatolické církve. Průběžně se poskytovala fotodokumentace odcizených movitých předmětů PČR – celkem bylo zhotoveno 890 kusů fotografických snímků. V průběhu roku 2000 se pořizovala barevná fotodokumentace zámeckého mobiliáře SZ Opočno a Náchod. Dle potřeby byla prováděna fotodokumentace k návrhům na prohlášení věcí za kulturní památky, probíhala aktualizace dosavadního fotografického fondu, průběhy restaurátorských i rekonstrukčních prací a fotodokumentace archeologických výzkumů. Na základě spolupráce s odbornými pracovníky ústavu byly poskytovány fotografie i diapozitivy k tiskovým účelům. Průběžně se zpracovával veškerý fotografický materiál, zároveň byla prováděna evidence výpůjček i reversů a četné agendy spojené s badatelskou činností v bohatém fotografickém archivu. Od 1. ledna 2000 do 31. 12. 2000 bylo nafotografováno 22795 nových snímků /z toho 797 kusů movitých kulturních památek ZEMF/. K 31. 12. bylo evidováno 225 657 černobílých negativů, 81 412 barevných a 10 322 barevných diapozitivů různých formátů. Archivní

přírůstek za toto období činil 20 624 kusů, fakturační objednávky byly zhotoveny za 16 719 Kč. V průběhu roku 2000 bylo poskytnuto římskokatolické církvi dle jejich požadavků 1158 kusů fotografií.

Prohlášení za nemovitou kulturní památku

Okres Havlíčkův Brod

Koňkovice, obec Trpišovice

Rolnická usedlost, čp. 12, parc. č. 2/1, k. ú. Koňkovice, r. č. 6-6122.

Přízemní objekt z kamenného omítaného zdiva má polovalbovou střechu přetaženou přes zápraží a usazenou na vyřezávaných trámech. Světnice jsou plochostropé, hospodářská část má v bývalých chlévech dvě pole pruské klenby a jedno pole klenby valené. Ve štítě datováno r. 1867.

Okres Chrudim

Rosice u Chrasti a Chrast

Archeologické naleziště „Cihelna Rosice“, k. ú. Rosice u Chrasti a Chrast, r. č. 6-6123.

Archeologické naleziště v nejbližším sousedství rosické cihelny je významnou lokalitou pro řadu úseků východočeského pravěku. Dodnes zde byla objevena sídliště kultury s vypíchanou keramikou, únětické a pozdně halštatského období, pohřebiště lužické kultury, slezskoplatěnické, laténské období a pohřebiště raně středověká. Pro období neolitu představuje toto území jednu z nejvýznamnějších lokalit jižní části východních Čech.

Kameničky

Kříž, parc. č. 78/2, k. ú. Kameničky, r. č. 6-6140.

Socha je umístěna před areálem kostela Nejsvětější Trojice. Kamenná pískovcová plastika pochází z roku 1779, její sokl je zdoben reliéfem. Na vlastním kříži je litinový korpus Krista.

Luže

Dům, čp. 8, parc. č. 144, k. ú. Luže, r. č. 6-6128.

Patrový objekt na náměstí s novorenesanční fasádou na gotické parcele. V přízemí se nacházejí klenuté prostory renesančního původu s pozůstatky gotického zdiva. Současný stav odpovídá stavebním úpravám z 19. století.

Tuněchody a Úhřetice

Archeologická lokalita „Cihelna Tuněchody“, k. ú. Tuněchody a Úhřetice, r. č. 6-6144.

Významná lokalita dokládající osídlení místa v období eneolitu, slezsko-platěnické kultury, období laténského, době římské a ve středověku. Ve svém celku představuje sídliště typické pro oblast Chrudimska.

Okres Jičín

Kal, obec Pecka

Socha sv. Jana Nepomuckého, při zemědělské usedlosti čp. 11, na rozhraní parcel. č. 38 a st. parc. 13, k. ú. Kal, r. č. 6-6151.

Pískovcová socha, umístěná před budovou hospodářského stavení, je datována r. 1831. Zobrazuje světce v obvyklé ikonografii a osobou svého donátora je úzce svázána s daným místem.

Pecka

Radnice, čp. 2, st. parc. č. 44, k. ú. Pecka, r. č. 6-6134.

Soliterní klasicistní objekt pochází z roku 1842. Sklep je zbudován z pískovcových kvádrů a zaklenut plackovou klenbou. Mimořádně cenné jsou vnitřní prostory domu s množstvím hodnotných detailů – štuková výzdoba, původní dveře, kování, okna, křížové závěsy oken.

Pecka

Fara s biedermeyerovskými kamny, čp. 50, parc. č. 142, k. ú. Pecka, r. č. 6-6135.

Klasicistní samostatný dvoupodlažní objekt byl postaven v 1. třetině 19. století. Nejstarší část sklepů pochází ještě z původní fary ze 17. století. Velmi hodnotnou částí vybavení jsou historická kamna.

Pecka

Dům, čp. 51, st. parc. č. 141, k. ú. Pecka, r. č. 6-6136.

Samostatně stojící třípodlažní podsklepený objekt bývalé školy pochází z roku 1886. Představuje dobře dochovanou ukázkou monumentální neoslohové stavby na venkově s množstvím umělecko-řemeslných detailů.

Žeretice

Areál kostela sv. Matouše s farou čp. 9, na k. ú. Hradištko, r. č. 6-6146.

Areál sestává z kostela, fary, ohradní zdi, sochy sv. Josefa s Ježíškem a sochy Panny Marie. Kostel sv. Matouše má jednodílný válcově uzavřený presbytář a hranolovou věž v západním průčelí. Je gotického původu s pozdějšími přestavbami a úpravami z průběhu 17. a 18. století. V interiéru jsou dochovány nástropní štukové malby a štuková výzdoba z konce 17. století.

Okres Náchod

Benešov u Broumova, obec Broumov

Dům, čp. 18, parc. č. 374, k. ú. Benešov u Broumova, r. č. 6-6158.

Přízemní zděné stavení má klasicistní bohatě štukově zdobenou fasádu. Mezi okénky ve štítě je kamenný reliéf Boží Trojice a vročení 1886.

Heřmánkovice

Areál rolnické usedlosti čp. 91 a 92, st. parc. č. 217/1 a 217/2, k. ú. Heřmánkovice, r. č. 6-6145.

Celý areál sestává z obytného stavení komorochlévního typu a výměnku, postaveného kolmo k domu. V klenáku nade dveřmi datace 1886.

Heřmánkovice

Dům, čp. 53, parc. č. 189/2, k. ú. Heřmánkovice, r. č. 6-6159.

Dům, vročený 1847, je obdélného půdorysu, dveře a okna má zasazena v kamenném ostění. V interiéru se dochoval záklopový strop a chlebová pírka.

Hronov

Areál vily čp. 22, st. parc. č. 971 a parc. č. 972, r. č. 6-6133.

Vila postavená v letech 1937–1938 podle projektu architekta Jindřicha Kulky, blízkého spolupracovníka Adolfa Loose. V interiéru se dochoval původní vestavěný funkcionalistický nábytek.

Litoboř

Chalupa, čp. 46, st. parc. č. 26, k. ú. Litoboř, r. č. 6-6148.

Původně barokní usedlost má zcela unikátně dochovány historické detaily v interiéru, včetně černé kuchyně, která slouží dodnes svému původnímu účelu.

Nové Město nad Metují

Dům, Komenského ul., čp. 50, parc. č. 289, k. ú. Nové Město nad Metují, r. č. 6-6137.

Patrový objekt s mělkým vstupním rizalitem a pozoruhodně štukově zdobeným průčelím je svrchu opatřen atikovým štítem. V části přízemí se nachází klasicistní klenby.

Police nad Metují – Velká Ledhuje

Krčma (hostinec s přístavěnou obytnou částí), ul. K Vodojemu, čp. 1, st. parc. č. 64, k. ú. Velká Ledhuje, r. č. 6-6142.

Původně barokní hostinec z r. 1720 má intaktně zachovanou konstrukci a klenuté sklepy. Průčelní fasáda je klasicistní, obytná část po přestavbě na konci 19. stol. upravena v pestré škále historizujících stylů.

Suchý Důl

Lurdská kaple, st. parc. č. 174, k. ú. Suchý Důl, r. č. 6-6157.

Drobný sakrální komplex sestávající z kaple, přístupového schodiště a dvojice soch, je historicky poutavým dokladem rozšíření kultu Panny Marie Lurdské na našem území.

Okres Pardubice

Chvaletice

Evangelický kostel, parc. č. 1, k. ú. Chvaletice, r. č. 6-6124.

Jednoduchý kostel s průčelní věží a polygonálním závěrem byl postaven v r. 1882. Vstup utváří předsazená předsíň, zakončená trojúhelným tympanonem.

Kladruby nad Labem

Objekt vodojemu a budova strojovny v areálu Národního hřebčína v Kladruzech n. L., st. parc. č. 31 a 290, k. ú. Kladruby nad Labem, r. č. 6-6143.

Stavby pocházejí z r. 1922. Čerpadly umístěnými v budově strojovny, byla voda z hloubkových vrtů dopravována do vodojemu a odtud samospádem rozvedena do jednotlivých částí hřebčína a obecního vodovodu. Oba objekty, architektonicky velmi dobře ztvárněné, představují historickou součást areálu hřebčína a předpokládá se obnovení jejich původní funkce v rámci zprovoznění historického vodního oběhu.

Okres Rychnov nad Kněžnou

Dobruška

Kovárna, Kostelní ul., čp. 364, parc. č. 229, k. ú. Dobruška, r. č. 6-6125.

Přízemní stavba s obdélným půdorysem má představený sloupový podjezd. Původně byla postavena po r. 1806 s dřevěným štítem, jenž byl po požáru v r. 1866 přezděn.

Okres Semily

Háje nad Jizerou

Bývalý mlýn, čp. 1, st. parc. č. 171, k. ú. Dolní Sytová, r. č. 6-6160.

Mlýn z konce 18. století byl stavebně upraven ve století devatenáctém. Zděná stavba s mansardovou střechou a valeně zaklenutým sklepem. Okna jsou opatřena šambránami s uchy, průčelí členěno kordonovou římsou.

Lomnice nad Popelkou

Pomník Jana Husa, Husovo náměstí, parc. č. 2241/1, k. ú. Lomnice nad Popelkou, r. č. 6-6131.

Pomník z konce 19. století od akademického sochaře J. Říhy je jednou z prvních takových soch v severovýchodních Čechách. Monument tvoří podstavec se sochou Jana Husa, níže po stranách jsou ztvárněny dvě postavy chlapců. Celek dotváří hranolový sloup zakončený kalichem.

Okres Trutnov

Horní Maršov

Bývalý pivovarský sklep, st. parc. č. 10/2, k. ú. Horní Maršov, r. č. 6-6147.

Kamenná, původně zřejmě barokní, stavba se nachází mezi bývalým pivovarem a budovou zámku za domem čp. 3. Její vnitřní prostor je sklenut valenými klenbami s lunetami, na podlaze se dochovala pískovcová dlažba.

Hostinné

Socha sv. Jana Nepomuckého, u čp. 463, Nádražní ul., parc. č. 941, k. ú. Hostinné, r. č. 6-6138.

Barokní socha z druhé poloviny 18. stol. je umístěna proti vchodu do klášterního kostela sv. Františka. Skulptura z bílého labského pískovce se zbytky původní polychromie znázorňuje světce v tradiční ikonografii.

Hostinné

Pomník císaře Josefa II., park před gymnáziem, parc. č. 919/1, k. ú. Hostinné, r. č. 6-6141.

Pomník z karrarského mramoru zhotovený r. 1906 ve Vídni představuje materiálově a námětově v naší zemi dnes vzácně zastoupený typ. Svým tvůrčím pojetím odpovídá období vrcholné secese.

Jánské Lázně

Dům, čp. 62, parc. č. 50/1, k. ú. Jánské Lázně, r. č. 6-6130.

Patrový lázeňský objekt obdélného půdorysu. Po stranách má třípatrové rizality s dřevěnými arkýři, prosklenými stěnami a bohatým dřevěným dekorem. Představuje typický příklad lázeňské architektury s dobře dochovanými uměleckými prvky a detaily.

Pec pod Sněžkou

Dům, čp. 62, parc. č. 99, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6126.

Přízemní roubený zčásti zděný objekt s jádrem z 1. poloviny 19. století má dochovanou původní dispozici. V domě jsou hodnotné architektonické detaily bez pozdějších úprav.

Pec pod Sněžkou

Dům, čp. 76, parc. č. 127, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6127.

Přízemní roubený zčásti zděný objekt původně z počátku 19. století má jádro vybudované v třetí čtvrtině 19. století. V domě komorochlévního typu je dochována dispozice a hodnotné architektonické detaily.

Pec pod Sněžkou

Dům, čp. 69, st. parc. č. 243/1, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6152.

Patrový roubený objekt, jenž je ve směru svahu rozšířen příčným křídlem. V interiéru se zachovala roubená světnice s trámovým stropem a původním otopným zařízením.

Pec pod Sněžkou

Dům, čp. 204, st. parc. č. 12, k. ú. Velká Úpa I., r. č. 6-6153.

Roubené horské stavení má hlavní průčelí členěno mělkým středním rizalitem. Štíty jsou svisle bedněné, s dřevěným dekorem charakteristickým pro oblast východních Krkonoš. V interiéru se dochovaly původní trámové stropy.

Pec pod Sněžkou

Dům, čp. 22, st. parc. č. 53, k. ú. Velká Úpa II., r. č. 6-6154.

Horské částečně roubené stavení ve směru svahu rozšířené příčným křídlem se nachází v lokalitě Červený Vrch. Trojúhelníkové štíty jsou pobíjeny svisle kladenými prkny, na čelní straně s klasovitým bedněním. Původní dispozice je dochována bez rušivých stavebních úprav.

Pec pod Sněžkou – Modrý Důl

Dům, čp. 98, parc. č. 147, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6129.

Převážně roubený objekt s trojdílnou dispozicí chlévního typu je v zadní části rozšířen kolmým křídlem postaveným na zděném přízemí se sklepem. Jádro chalupy pochází z první poloviny 19. století, přičemž na přelomu 19. a 20. století došlo k jeho úpravě a rozšíření.

Pec pod Sněžkou – Modrý Důl

Dům, čp. 97, parc. č. 145, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6139.

Částečně roubený, částečně zděný objekt obložený svisle kladenými prkny je v zadní části průčelí rozšířen kolmým křídlem. Do současnosti se dochovala původní dispozice s roubenou světnicí, trámovým stropem a otopným zařízením.

Pec pod Sněžkou – Modrý Důl

Dům, čp. 103, st. parc. č. 151, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6156.

Přízemní, částečně roubená horská bouda je opatřena patrovou přístavbou. Ve vnitřních prostorech se dochovala roubená světnice s trémovým stropem.

Pec pod Sněžkou – Richterovy boudy

Dům, čp. 88, parc. č. 133, k. ú. Pec pod Sněžkou, r. č. 6-6132.

Objekt starší zástavby je zčásti roubený a zčásti zděný s pozdějšími úpravami z druhé poloviny 19. století. Má dochovanu původní dispozici spolu s roubenou konstrukcí vnitřních prostor vázanou na rybinu.

Radvanice

Kostel sv. Jana Křtitele s ohradní zdí, parc. č. 152 a 151/1, k. ú. Radvanice, r. č. 6-6150.

Novorománský jednolodní kostelík, uzavřený trojbokým presbyteriem a opatřený čtyřhrannou věží nad vstupním portálem, pochází z druhé poloviny 19. století. Pro svoji neoslohovou čistotu zahrnující četné architektonické detaily představuje cenný doklad stavebně – historického vývoje venkovské sakrální architektury.

Velká Úpa, obec Pec pod Sněžkou

Kostel Nejsvětější Trojice, st. parc. č. 40, k. ú. Velká Úpa, r. č. 6-6155.

Pozdně barokní jednolodní kostel s hranolovou věží a trojboce uzavřeným presbyteriem byl vybudován v letech 1788 – 1789. Stavba si dodnes zachovala svoji původní podobu.

Okres Ústí nad Orlicí

Brteč

Obytný dům čp. 5, st. parc. č. 31, k. ú. Brteč, r. č. 6-6149.

Roubený patrový dům má archaickou konstrukci povalového stropu světnice, neseného jedním trémem. V interiéru je dochována hranolová chlebová pec. Dříve častá konstrukce představuje dnes poměrně vzácnou ukázkou vývoje zástavby obce v 18. století.

Prohlášení za movitou kulturní památku

Okres Hradec Králové

Plotiště nad Labem

Socha – torzo anděla, soukromý majetek, r. č. 36-6393.

Řezbářská práce má nepůvodní povrchovou úpravu tvořenou bílým emailem. Torzo anděla je vysoké 67 cm a široké 36 cm, pochází z 2/2 19. století, má druhotně odstraněny hlavu, obě paže a pravou nohu.

Část oltáře, soukromý majetek, r. č. 36-6394.

Postranní křídlo je řezbářská raně barokní práce, pochází z let 1650–90. Je vysoké 181,5 cm a široké 41,2 cm. Jedná se o tři nad sebou řazené ušní boltce, přičemž nejmohutnější je uprostřed.

Okres Chrudim

Luže

Soubor předmětů, obecní majetek, r. č. 36-6396.

Soubor předmětů uložených v bývalém purkrabství na hradě Košumberk.

Okres Jičín

Jičín

Oltář sv. Jakuba, soukromý majetek, r. č. 36-6395.

Pseudogotická truhlářská práce A. Suchardy z r. 1885. Oltář je vysoký 375 cm a široký 208 cm, vytváří iluzi otevřené gotické archy. Retábulum je opatřeno malbami zobrazujícími sv. Jakuba uprostřed a sv. Cyrila a Metoděje po stranách.

Okres Náchod

Jaroměř

Krucifix se soklem, soukromý majetek, r. č. 36-6392.

Lidová řezbářská práce z 2/2 19. století je opatřena polychromií. Černý latinský kříž je vysoký 74 cm. Korpus vysoký 49 cm je zdoben polychromií, mírně esovitě prohnutý, má zřasenou bederní roušku tmavého odstínu.

Okres Pardubice

Dražkovice

Náhrobek, soukromý majetek, 36-6397.

Kamenická práce od Václava Šáry pochází z 30. let 20. století. Náhrobek je vysoký 233 cm, široký 102 cm a hluboký 52 cm. Vytváří smuteční scénu v eklektickém pojetí. Před křížem zahaleným drapérií stojí plačka v antikizujícím rouchu, má strnulé držení těla. Nad ní se vznáší smuteční andílek barokních forem.

Okres Svitavy

Mladějov

Parní lokomotiva, majetek Ředitelství pošt Praha, r. č. 36-6391

Úzkorozchodná adhezní lokomotiva HENSCHEL, výr. č. 12311 z roku 1913 je technická památka. Lokomotiva o rozchodu kol 600 mm je dlouhá 5400 mm a její výška včetně pískaly činí 2800 mm. Je pozoruhodná svým vyspělým technickým zdařilým výtvarným řešením.

Přehled zpracování evidence mobiliárních fondů

Objekt ve správě PÚ	počet mobiliáře	počítačově zpracované karty	přírůstky v roce 2000
Hrádek u Nechanic	6318	1200	0
Hrubý Rohozec	17528	2344	19
Kuks	3377	1494	0
Kunětická Hora	55	72	0
Lipnice	504	480	0
Litice	49	49	0
Litomyšl	5810	390	0
Náchod	4722	6535	6
Opočno	14995	14849	1
Ratibořice	852	801	12
Slatiňany	15645	12495	0
Vysočina	1995	0	0
Objekt ve správě MÚ			
Pecka (MÚ Pecka)	618	618	0
Svojanov (MÚ Polička)	28	28	0
Objekt (restituovaný)			
Častolovice	8115	0	0
Doudleby	1744	0	0
Chlumec	1200	0	0
Kost	55	0	0
Kostelec	10424	0	0
Nové Hrady	358	0	0
Nové Město nad Metují	2305	0	0
Rychnov n. Kněžnou	2887	0	0
Skalka	49	49	0
ostatní restituenti	2391	0	0
Celkem	102024	41404	38

Počet svazků knih v restituovaných objektech

objekt	počet svazků	zaměření fondu
Nové Město n. Met.	574	20. st. - dějiny umění
Maleč	9463	18. – 19. st. – historie, juridika, literatura francouzská, bohemika (správa OM Havl. Brod)
Nové Hradky	4802	16. – 19. st. – ekonomie, historie, zednářství
Chlumec n. C.	10510	18. – 19. st. – dějiny, hispanika, orientalia
Častolovice	5834	18. – 19. st. – historie, bohemika, angl. beletrie
Kostelec n. O.	16463	16. – 20. st. – militaria, politika, přír. vědy
Rychnov n. Kněžnou	12277	15. – 19. st. – encyklopedie, bohemika
Doudleby n. O.	622	lesnictví, zemědělství, bohemika, polonika
Celkem:	60545	

Počet svazků knih v objektech ve správě PÚ Pce

objekt	počet svazků	zaměření fondu		
Náchod	24264	16. – 20. st. – historie, přír. vědy, juridika		
Kuks	8778	16. – 20. st. – historie, teologie, šporkiána		
Hrubý Rohozec	10001	16. – 20. st. – militaria, hispanika		
Slatiňany	3872	16. – 19. st. – hipologická literatura		
Hrádek u Nechanic	3472	19. st. – literatura nár. obrození, dějiny fr. a it.		
Litomyšl	7174	17. – 19. st. – přírod. vědy, dějiny církve, angl. beletrie, latinská klasická literatura		
Opočno	13180	Opočno	10330	15. – 20. st. – encyklopedie, topografie, historie
		Dobříš – Opočno	411	16. – 19. st. – výběr knih z dobříšské knihovny
		Letohrad	175	19. st. – hudebniny
		Žampach	898	19. st. – historie umění, dějiny
		Opočno – Dobříš	1366	19. – 20. st. – historie, militaria, cestopisy

Ratibořice	2216	19. st. – dánská a dětská lit. (fond zám. knihovny Náchod)
Celkem:	72957	

Přírůstky mobiliárních fondů za rok 2000

SZ Hrubý Rohozec		
Obraz "Čápi na potoce"	rám zlacený, profilovaný	olejomalba, 47,5x42 cm, sign. "W. Prager"
Obraz "Horská vesnice"	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 78x100 cm, sing. "J. W. Gindler"
Zátiší s květinami a ovocem	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 69x99 cm, sign. "Anton Wrabel"
Portrét hraběnky Šlikové	rám profilovaný, zlacený	olejomalba, 2. pol. 18. stol., 79x63 cm
Obraz "Horská krajina"	rám černý, lesklý	olejomalba, 40x26,5 cm, sign. "Gt 1916"
Obraz "Přístav"	rám černý se zlacenou lištou	olejomalba, 50x35 cm, sign. "R. Subra" (nebo "R. Schub"?)
Zátiší s hrozny	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 56x73,5 cm
Grafika "Z lesních charakterů rakouských Jedle"	rytina	49,5x37,5 cm, sign. "Julius Mařák"
Obraz "Váza s květinami"	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 81x95 cm, sign. "M. Streckenbach"
Obraz "Ostrov Vlissingen"	rám kaširovaný, zlacený, bohatě dekorovaný	olejomalba, 83x128 cm, sign. "Neumann"
Portrét hraběnky Šlikové	rám černý, se zlatou vnitřní lištou	olejomalba, 83,5x68,5 cm, 1713 (?)
Portrét ženy	rám profilovaný, zlacený	olejomalba, 53,5x49,5 cm, 2. pol. 17. st. (?), český malíř (?)
Krajina Maršov I.	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 64x100 cm, 1886
Krajina Maršov II.	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 64x100 cm, 1886

Portrét hraběte Šlika	rám prostý, černý	olejomalba, 90x70 cm
Portrét hraběte Šlika	rám v barvě dřeva	olejomalba, 98x79 cm, 18. stol. (?)
Portrét hraběnky Šlikové	rám prostý, černý, se zlatou lištou	olejomalba, 90,5x69,5 cm
Obraz "Vlčí máky"	rám dřevěný, v odstínu slonové kosti	olejomalba, 68x69 cm, sign. "W. F. Jäger"
Zátiší s ovocem	rám kaširovaný, zlacený	olejomalba, 71,5x99 cm, sign. "Edu. Wuger. gem 863"
SZ Opočno		
Obraz "Madona s Ježíškem a sv. Josefem"	rám dřevěný, profilovaný, pozlacený s vnitřní lištou	olej na dřevěné desce, 23,5x20 cm, 1. pol. 18. st., S. Conca
SZ Náchod		
Džbán z mycí soupravy	baňatého tvaru, plášť hladký bílý, fialové a vínově červené kontury	záp. Čechy, Březová, asi konec 19.st., v. 33 cm
Lucerna stojací	pětiboká s kruhovou odstupněnou základnou, ve vrcholu s křížkem	Čechy, pseudogotika, 2.pol. 19. st., v. 59 cm, prům. patky 16 cm
Krucifix stojací s anděly	vsazený do skalnaté základny, u paty kříže reliéf 2 andělů	Čechy, patrně konec 19. - poč. 20. st., v. 57 cm
Svícen 3 plamenný – 2 kusy	patka kruhová, dřík kuželkovitý, 3 ramena zakonč. miskou	Čechy, patrně 2. pol. 19. stol., v. 27 cm
Forma na bábovku okrouhlá		patrně Čechy, 2. pol. 19. st.
Koberec typu Tebriz s bílými třásněmi	v centrálním poli modrý medailon, v ploše květinové úponky	Evropa (?), 40. léta, 20. stol. 384x270 cm
SZ Ratibořice		
Krucifix závěsný s nápisovou páskou	jednoduchý tmavohnědý kříž, štíhlý korpus, nápis INRI	Čechy, patrně konec 19. st., v. 87 cm
Krucifix závěsný	jednoduchý tmavohnědý kříž, schematicky řezané tělo Krista	Čechy, patrně konec 19. st., v. 89 cm

Skříňka servírovací	dvoukřídlá se 2 zásuvkami a mramor. deskou, patrně 3. rokoko	Čechy, konec 19. - poč. 20. st., 85x162x68 cm
Kolovrat	vertikální s trojnohou stoličkou a balustrovanou přeslicí	Čechy, patrně 2. pol. 19. stol., v. 89 cm
Skříň šatní	dvoukřídlá s 2 malovanými medailony	Čechy, konec 19., poč. 20. st., 190x117x50 cm
Zrcadlo toaletní	dřevěný odstupněný rám, na bocích 2 konzoly	Čechy, 2. pol. 19. stol., 166x76 cm
Křeslo otočné	4 esovitě prohnuté nohy, kruhový sedák	patrně Čechy, přelom 19./20. st., v. 91 cm
Koberec medailonový s třásněmi	modrobílý medailon, doplňkový pestrý florální motiv	patrně íránská oblast, 1/3 20. stol. (?)
Kolovrat vertikální s vrubořezem	podkovovitá základna s profil. šlapadlem a 2 bočními sloupky	oblast Trutnovska, kolem pol. 19. st., v. 92 cm
Koberec typu Sumak se 3 medailony	bezvlasý, v centr. poli 3 čtyřboké medailony a osmiúhelníky	oblast Asie, asi 30. - 40. léta 20. stol., 415x198 cm
Svícen pětiplamenný – 2 ks	s obdélným profilovaným soklem na 4 nožkách a vázovitým dřikem	2. rokoko, po pol. 19. stol., v. 63 cm
Mycí souprava 5 dílná (džbán, umyvadlo, 3 dózy)	bíle glazovaná, s malovaným květinovým dekorem a zlacenou linkou	patrně Čechy, konec 19., poč. 20. stol.,

Činnost odboru správy památkových objektů a provozu

Václav Sklenář

Rok 2000 byl v historii Památkového ústavu v Pardubicích významný z pohledu výměny ředitele organizace a změny organizační struktury organizace. Ta se významně dotkla především provozních a ekonomických oblastí. Od počátku roku řešilo vedení ústavu velké množství hlavních i mimořádných úkolů. Současně s těmito úkoly se museli všichni dotčení pracovníci organizace věnovat značnému množství vnějších kontrol. Složitě, náročně a rozsáhlé byly též majetkové restituce. Včetně významných památkových objektů v oblasti nemovitého majetku, jako objekty zámků Opočno, Hrubý Rohozec, Náchod a Hrádek u Nechanic, se restituce též dotýkají významných a početných souborů movitých památek na těchto objektech. Ve všech těchto případech se vedla celá řada komplikovaných soudních sporů i za účasti pracovníků našeho ústavu.

Na konci kalendářního roku bylo po dokončení prací v domě čp. 2 na Bělobranském náměstí „U koule“ přikročeno k částečné redislokaci ústavu, která se významně dotkla především pracovníků našeho odboru. Stěhování bylo organizačně velmi náročné a současně s ním probíhala strukturovaná kabeláž počítačové sítě s pevným mikrovlnným přístupem k internetu. Současně byla nakoupena a zprovozněna nová digitální telefonní provolbová ústředna. Následně mohly být vyklizeny prostory původní telefonní ústředny a podatelny v přízemí objektu Zámek 3, pronajaté od Východočeského muzea. Tyto práce se z převážné většiny podařilo realizovat v roce 2000, částečně budou dokončeny v roce 2001. Tento stav je dán kauzou navrhované směnné smlouvy nemovitostí s navrhovatelem panem Milanem Jonášem, která byla připravena na základě souhlasu zřizovatele s vedením přípravných jednání, ale schvalovací proces se protahuje, medializuje a komplikuje. V roce 2000 se do celé záležitosti znovu vložilo město Pardubice s opačným stanoviskem než v roce předešlém a následně se kauza stala předmětem zájmu představitelů krajské samosprávy.

Všechny tyto skutečnosti přispěly ke koncepčnímu řešení dislokace pracovníků ústavu a vytvořily se tak možnosti relativně odpovídající současným technickým podmínkám pro každodenní odbornou práci většiny pracovníků organizace.

Vedení ústavu opakovaně upozorňovalo zřizovatele na nedostatečné personální obsazení ústavu na pracovišti v Pardubicích i na většině památkových objektů. Většina činností je sice personálně zabezpečena, počet pracovníků je však tak omezen mzdovými prostředky, že často není možné

dosáhnout jejich zastupitelnosti, což s sebou přináší někdy neřešitelné problémy v případě nemoci či dovolené. Také v případě nárůstu úkolů, ke kterému v posledních letech neustále dochází, se dostáváme k fyzickému limitu možností a sil jednotlivých pracovníků. Přenášení veškerých informací a dat též není zcela možné, neboť některé kompetence pracovníků jsou nepřenositelné. Řešení tohoto problému však není plně v možnostech vedení ústavu.

V oblasti správy státních hradů a zámků se podařilo udržet stávající kvalitu i trend jejího dalšího zvyšování. K tomu přispěly i technické úspěchy, kdy i na většině objektů mají vedoucí správ možnost elektronické komunikace nejen v rámci podniku a využívají též i možnosti mobilních komunikací a spojení s jednotlivými potencionálními návštěvníky i cestovními kanceláři.

Během roku 2000 probíhala na zámku Hrubý Rohozec inventura k předání objektu novému správci, jenž byl jmenován po výběrovém řízení za paní Marii Novákovou, která pracovala u organizace déle než 34 let. Novým vedoucím se stal pan Jindřich Zeman. Na státním hradu Litice muselo dojít k odvolání vedoucího po opakovaném zjištění závažných nedostatků v ekonomických činnostech. Celá záležitost byla uzavřena na přelomu roku 1999 a 2000, kdy bylo rozhodnuto, že k 1. dubnu 2000 bude po výběrovém řízení jmenován nový vedoucí. Výběrové řízení proběhlo a nový vedoucí byl vybrán, jmenován a objekt mu byl předán. Nový vedoucí na počátku zkušební doby podal výpověď a ředitel jmenoval na základě čestného prohlášení druhého v pořadí. Tomu byl objekt inventurou předán. Bohužel tento pracovník podal organizaci zkreslené informace a tak ve zkušební době musel být odvolán a teprve třetí v pořadí – pan Ing. Stanislav Fritzl vykonává od léta funkci vedoucího správy.

Samostatnou kauzou je podání výpovědi pro nadbytečnost bývalému pracovníkovi oddělení SHZ, který celou záležitost řešil s odborovou organizací

a též podal žalobu u Okresního soudu v Pardubicích. V záležitosti rozvázání pracovního poměru došlo již k několika soudním stáním, avšak rozsudek zatím nebyl vynesena.

Domnívám se, že kolektiv současných pracovníků ústavu je nadějný, že vše dobré a kvalitní bude udrženo. Se závěry jednotlivých kontrol byli všichni vedoucí pracovníci seznámeni, byla přijata opatření, která směřují ke sjednání nápravy a odstranění nedostatků.

Památkový ústav v Pardubicích v průběhu celého roku 2000 vykonával právo hospodaření k patnácti památkovým areálům v regionu východních Čech a v šestnáctém sám sídlil a úřadoval:

státní zámek Hrádek u Nechanic (okres Hradec Králové)

státní zámek Hrubý Rohozec (okres Semily)

státní zámek Kuks NKP (okres Trutnov)

státní zámek Ratibořice NKP (okres Náchod)
státní zámek Opočno NKP (okres Rychnov n. Kněžnou)
státní zámek Náchod (okres Náchod)
státní zámek Slatiňany (okres Chrudim)
státní zámek Litomyšl, NKP, památka UNESCO (okres Svitavy)
státní hrad Kunětická Hora (okres Pardubice)
státní hrad Lipnice (okres Havlíčkův Brod)
státní hrad Litice (okres Ústí nad Orlicí)
státní hrad Trosky (okres Semily)
soubor lidových staveb Vysočina a areál Betlém Hlinsko (okres Chrudim)
státní hrad Vízmburk (okres Trutnov, spravován ze SZ Ratibořice)
kostel sv. Víta Zahrádka (okres Havlíčkův Brod, spravován ze SH Lipnice)
areál Příhrádek (okres Pardubice)

Kalendářní rok 2000 a návštěvnická sezóna na objektech byly poznamenány několika závažnými skutečnostmi. Na sedmi ze třinácti památkových objektů došlo k mírnému zvýšení vstupného oproti roku 1999. Tato skutečnost byla ovlivněna nedostatkem finančních prostředků organizace v základním rozpočtu daném zřizovatelem. Bohužel trend zvyšování „soběstačnosti“ je ze strany zřizovatele přídělem stále stejných finančních prostředků více méně nepřímo podporován. Za poslední tři roky se zvýšil poměr finančních prostředků získaných z tržeb ze vstupného. V roce 1998 činily tržby asi 11 500 000 Kč, v roce 1999 činily tržby ze vstupného 12 981 987 Kč a v roce 2000 činily tržby ze vstupného celkem 16 530 958 Kč. Základní příspěvky od zřizovatele činily vždy okolo 42 až 44 mil. Kč a následně další zdroje z účelových programů vždy ve výši od 17 do 20 mil Kč.

Pracovníci naší organizace zajistili společně s pracovníky SÚPP Praha (především paní PhDr. Květou Křížovou a paní Ilonou Bydžovskou) dokončení druhého návštěvnického okruhu na SZ NKP Litomyšl a rozpracovali scénáře dalších dvou okruhů pro návštěvníky v nově opravených renesančních prostorech na SZ Náchod.

V návštěvnické sezóně navštívilo třináct zpřístupněných objektů v naší správě celkem 633 543 platících návštěvníků, což bylo asi o 4% méně než v roce předešlém. Tržby ze vstupného však vlivem úpravy cen vstupného vzrostly o 14,5%. Celkem objekty dle statistik navštívilo 758 984 návštěvníků, což je zhruba stejný počet jako v roce předešlém. Archeologickým výzkumem odhalený hrad Vízmburk a kostel sv. Víta v Zahrádce zůstávají dále pro veřejnost nepřístupné.

Na objektech jsme nemuseli řešit žádnou závažnou mimořádnou událost, nepovažujeme-li za tyto události povodně z března 2000 na objektech SZ Ratibořice a SZ Kuks, kde došlo k menším hmotným škodám, které byly operativně odstraněny. V září 2000, těsně před zahájením dnů Evropského historického dědictví (EHD) došlo na zámku v Litomyšli k vloupání do po-

kladny, kde byla způsobena škoda zcizením věcí. Událost byla vyřešena s Policií ČR v Litomyšli a následně s pojišťovnou. Při listopadové bouři a silném větru došlo k poškození střech na Kunětické Hoře a dále též k poruchám na EZS a EPS na Hrubém Rohozci a na Kunětické Hoře. Závady byly operativně odstraněny, nyní se čeká na částečnou úhradu škod z pojišťovny.

Za dobu celé sezóny nebyla podána na provoz hradů a zámků ani SLS žádná zásadní stížnost. Drobné připomínky k provozním záležitostem vyplynuly z neinformovanosti veřejnosti, či podání neseriózních či zkreslených zpráv v denním celostátním i regionálním tisku. Týkaly se především výše vstupného na objekty v době konání akcí (kdy je většinou na objektech vybírán příplatek – vzhledem k vyšším finančním nárokům na zajištění akcí) nebo naopak výše slev v době republikových akcí – tj. při Dni památek a dnech EHD. Někteří občané nárokovali vstup zdarma na základě informací v tisku. Odmítali platit vstupné (ve většině případů naše objekty poskytovaly vstup zdarma pro děti, seniory a organizované skupiny mládeže), jinak bylo vybíráno obvyklé vstupné s tím, že na většině objektů bylo zpřístupněno či připraveno pro návštěvníky něco navíc. Někteří návštěvníci se ani s tím nespokojili a znepříjemnili život pokladníkům i průvodcům. Důsledkem byly dvě stížnosti. Jinak návštěvnická sezóna proběhla celkem úspěšně a expozice po celou dobu návštěvnické doby byly veřejnosti prezentovány kvalitně.

V počátečních měsících roku byla prioritou odboru provozu příprava kompletních podkladů pro zajištění prostředků z PZAD. Vzhledem ke snížení přepočteného počtu pracovníků a k změně organizace vyhotovení podkladů na ústavu včetně rozšíření počtu nutných podkladů byl tento úkol plněn průběžně až do poloviny roku. Prostředky z programu PZAD byly uvolňovány průběžně dle předložených a dokompleťovaných dokladů.

V první polovině roku zajišťovalo oddělení běžné práce odboru a jednotlivých referentů. Vzhledem k pozdnímu rozdělení finančních prostředků na jednotlivá plánovací místa (v důsledku pozdního schválení státního rozpočtu ve sněmovně a následného projednání na resortu kultury) bylo hospodaření zpočátku spíše bržděno. Práce se řádně rozeběhly až v druhém pololetí a fakturace byla tradičně dokončována převážně v měsících listopadu a prosinci. V těchto měsících je na pracovníky kladen značný díl pracovní zátěže při zodpovědném a komplexním vyhodnocování programů, kontrolách a přebírání prací.

V průběhu celého kalendářního roku a následně v prosinci 2000 při poradě vedoucích správ bylo diskutována a následně i schválena spolupráce s Rezervačním centrem Památkového ústavu středních Čech při zajišťování rezervací hromadných skupin pro rok 2001. K tomuto došlo na základě zkušeností z minulosti, kdy krátkodobé spolupráce sice částečný efekt přinesly, avšak masivnější prezentace našich objektů Českou centrálou cestovního ruchu, cestovními kancelářemi a hotely v regionu hlavního města bude

oboustranně výhodná. Věříme, že tato spolupráce bude úspěšná a že přispěje alespoň částečně ke zvýšení návštěvnosti našich objektů.

Propagace objektů, výstavy a veletrhy

V lednu 2000 se pracovníci našeho odboru účastnili veletrhu GO v Brně společně s ostatními Památkovými ústavy. Následně v únoru roku 2000 zajistil odbor provozu účast na veletrhu cestovního ruchu Holiday World 2000. Ohlas odborné veřejnosti byl velký a rovněž tak i zájem ze strany našich dnešních klientů. V květnu 2000 se naše organizace též účastnila veletrhu HABITAT v Praze.

Oddělení zajišťovalo rovněž běžnou prezentaci výrobou upomínkových předmětů, pohlednic a pexesa s tematikou hradů a zámků.

Akce byly opět kladně hodnoceny a přispěly k dobré návštěvnosti našich hradů a zámků. Je zřejmé, že pravděpodobně pouze podobné akce mohou cestovním kancelářím představit ty objekty, které doposud nejsou ve středu jejich pozornosti, a tak přivést turisty i na tyto objekty. To nám potom může pomoci při zvyšování tržeb, což se zpětně může projevit v obnově a údržbě objektů.

Kontrolní činnost

Pracovníci odboru provozu společně s finanční účtárnou (včetně pracovníka vnitropodnikové kontroly) zajistili průběžně všechny plánované i neplánované kontrolní činnosti na střediscích v souladu se zákonem o účetnictví. Jednalo se o řádné a mimořádné inventarizace obchodního zboží a kontroly hotovosti na střediscích z prodeje obchodního zboží a vstupenek. Nebyly zjištěny žádné rozdíly ve stavech zásob i hotovostí. Na základě zjištění pracovníka vnitropodnikové kontroly byla řešena otázka prodeje upomínkových předmětů a komisního zboží na objektu Hrádku u Nechanic. Celá záležitost byla vysvětlena a uvedena do stavu odpovídajícího platným předpisům. Další objekty byly na základě těchto faktů (evidence a řádné vedení a archivace dokladů a smluv) o komisním prodeji upozorněny na zjištěné skutečnosti. Právnická organizace tuto oblast činnosti na objektech vysvětlila a zpracovala nové návrhy smluvních vztahů s dodavateli.

Referát restaurování

Restaurování mobiliáře a vybavení objektů ve správě Památkového ústavu Pardubice se provádí dodavatelským způsobem na základě smluv o dílo. Pro rok 2000 byla z rozpočtu PÚ vyčleněna částka 1,5 mil. Kč. Díky příznivé situaci v oblasti tržeb byla navíc v průběhu roku uvolněna částka 158 430 Kč, takže na restaurování pro rok 2000 byla vynaložena částka 1 658 430 Kč.

SZ Hrádek u Nechanic

Z předešlého roku bylo dokončeno restaurování souboru novorenesančního řezaného sedacího nábytku z tzv. sálu předků a v salonu hraběte byly provedeny restaurátorem F. Kulveitem závěrečné práce restaurování dekorativních kožených tapet.

Hospital Kuks

V tomto roce dokončil docent Kuthan po zesnulé akademické malířce Míšové déletrvající restaurování bočního oltáře P. Marie Sedmibolestné v kostele Nejsvětější Trojice. V tomtéž kostele byly za spoluúčasti restaurátorů D. Černého, M. Smrkovského a M. Nadějové z restaurovány sochy sv. Jáchyma, sv. Archanděla a 2 půlkruhové niky s plastickou mušlí ve zdech bočních oltářů. V přízemí severovýchodního křídla hospitalu provedly restaurátorky E. Skarolková a M. Molová transfer nástěnné malby z cyklu Tanec smrti a restaurování nástěnné malby v nice. Restaurátorkou H. Vítovou byl zrestaurován obraz Mnich v zahradce léčivých rostlin.

V Betlémě u Kuksu v jeskyni u sochy Juana Garina osadil restaurátor K. Krátký hlavičku Krista z krucifixu.

NKP SZ Litomyšl

Z depozitářů SZ byl v konečné etapě o největším finančním objemu restaurován rozsáhlý soubor obrazů, nábytku a lustrů pro novou expozici v 1. patře. Do prostor kongresového centra v přízemí zámku zrestauroval p. Věneček objemný soubor 5 ks archívních skříní.

SZ Ratibořice

Akademický malíř Roman Ševčík restauroval rozměrnější obraz Karneval v Neapoli a 2 kresby Medailon s vedutou, figurální stafáží a girlandou a Zátíší s košíkem, bažanty a papouškem.

Expozice v roce 2000

Finanční plán pro expozice v roce 2000 ve výši 550 000 Kč byl vzhledem k finančnímu zisku z tržeb na objektech SPÚ překročen a zvýšen o 494 299 Kč na celkovou částku 1 044 299 Kč. V návaznosti na s předstihem restaurovaný zámecký mobiliář byla otevřena na začátku návštěvnické sezóny ve spolupráci se SÚPP Praha nová expozice v 1. patře NKP SZ Litomyšl. Na SZ Náchod bylo započato s vytvářením podmínek pro plánované expozice Kuronských a renesance.

V předmětném plnění byl plán expozic na zbývajících objektech SPÚ pro rok 2000 plně realizován.

Provoz na objektech

Státní zámek Hrádek u Nechanic

Zámek navštívilo v průběhu celé sezóny 41 793 platících návštěvníků. V průběhu celé sezóny správa zámku připravovala pro návštěvníky hodnotný doprovodný kulturní program, který se tradičně se střetává s velkým zájmem především dětských návštěvníků. Tržby za vstupné i upomínkové předměty byly mírně nižší než v roce 1999. Na objektu v hlavní návštěvnické sezóně probíhalo 10 dní filmování a objekt byl po tuto dobu pro veřejnost uzavřen.

Správa zámku připravila v průběhu návštěvnické sezóny několik tradičně velmi zdařilých návštěvnických kulturních akcí. Připojila se k aktivitám SHS ČMS ke Dni památek a dnů EHD v rámci kampaně v letech 1999 až 2000 (k oslavám milénia) a dále dle návštěvního kalendáře v hlavní návštěvnické sezóně uspořádala akce:

„*Přijelo panstvo...!*“ - prohlídky zámku za doprovodu „hraběcí rodiny a služebnictva“

„*IX. c. a k. Manévry*“ - Královéhradecký pěší pluk č.18 pořádal setkání příznivců vojenské historie v zámeckém parku s doprovodným programem

„*Zámecký dětský den*“ - akce u příležitosti MDD s historickými i novodobými atrakcemi

„*Romantický Hrádek*“ - koncerty romantické a klasické hudby

„*Prusové jsou na zámku...!*“ - vzpomínka na rok 1866 a obsazení zámku pruskými vojáky s doprovodným programem

„*Zámek romantiků*“ - panstvo se baví hudbou a tancem, kejklíři, divadlem, sokolníky, lukostřelci, šermíři. Ohňostroj a noční prohlídky zámku.

„*Panstvo odjíždí...!*“ - před odjezdem do Vídně se s návštěvníky loučí „hrabě Harrach s rodinou a služebnictvem“

„*Vánoce na zámku*“ - v době Adventu prohlídky vánočně vyzdobené expozice, adventní koncerty, zpřístupněna zámecká kuchyně, kde kuchařky vaří vánoční punč

Významné aktivity každoročně pořádá v zámeckém parku společnost Golf Hrádek, která pro významnou klientelu i jiné hosty pořádá golfové turnaje

a spolupodílí se též na prezentaci této lokality. V loňském roce patřil mezi nejvýznamnější akce na tomto hřišti turnaj hráčů hokejové extraligy i hráčů zámořských týmů.

Vedoucí správy zámku musel řešit v letním období po silném větru a bouři mimořádné škody, které vznikly na objektu – především na historických vitrážových oknech. Všechny škody se nepodařilo zcela odstranit (byla provedena větší, nejnutnější část) a zbytek těchto prací musel být vlivem nedostatku finančních zdrojů přesunut do roku 2001. Dále byl na konci sezóny (především v době adventu) provoz objektu omezen rozsáhlými stavebními pracemi, které prováděla stavební firma Kvapil Pardubice při opravách severní fasády hlavní zámecké budovy. Tyto práce souvisejí

s odstraňováním dřevokazné houby, které pokračuje již delší dobu. Významným přispěním k této záležitosti bylo v loňském roce též dokončení oprav střešních vpustí a dvou místností v patře stavební firmou Bělohlav z Pardubic.

státní zámek Hrubý Rohozec

Zámek navštívilo 30 267 platících návštěvníků. Prvním rokem byly na objektu pořádány i svatební obřady, což se setkalo se zájmem veřejnosti. Provoz v roce 2000 byl na objektu poznamenán mimořádnou předávací inventurou, která souvisela s odchodem paní Marie Novákové, dlouholeté vedoucí správy, do starobního důchodu. Tyto práce se však neprojevily v průběhu sezóny, po kterou byl připraven hodnotný kulturní program, který převážně probíhal ve spolupráci s městským informačním centrem v Turnově. Tržby za vstupné, vlivem mírného zvýšení cen vstupného, byly v sezóně 2000 skoro o 200 tis. Kč vyšší než v roce předešlém.

Koncem roku byl objekt zasažen bleskem a poškozen následným přepětím. Při opravě elektronického zabezpečení došlo i k jeho částečnému doplnění a modernizaci, jež bude dokončena v roce 2001. Během konce roku byla připravována pro návštěvnickou veřejnost nová pokladna s návštěvnickou místností a prodejnou upomínkových předmětů. Dále byly připravovány nové prostory pro návštěvnickou galerii. Nejvíce stavebních prací bylo provedeno firmou Reopa z Liberce.

státní zámek Kuks, NKP

Areál hospitalu na Kuksu navštívilo v roce 2000 celkem 38 603 platících návštěvníků. Na objektu probíhala významná stavební obnova, která byla především zaměřena na střešní plášť. Dále se v průběhu prvních měsíců roku podařilo dokončit za společného financování akce obnovy tří místností v 1. NP pro farmaceutickou fakultu UK v Hradci Králové. Zde patří velký dík především panu docentu Václavu Ruskovi, který koncem roku začal v těchto prostorech připravovat novou expozici vývoje lékárnictví. V roce 2001 by tato společná aktivita měla pokračovat ve 2. NP. Před koncem kalendářního roku byla započata oprava kamenných zdí u vchodu do kostela, která nebyla z důvodů nepříznivého počasí dokončena. Na objektu proběhl cyklus koncertů barokní hudby ve spolupráci s panem Václavem Uhlířem. Ten vyvrcholil na podzim programem varhanního koncertu nazvaným „Pocta J. S. Bachovi.“ Několik menších akcí, vycházejících z historických událostí, pořádaných společně s obcí a občanskými aktivitami a sdruženími bylo návštěvníky i hosty přijato příznivě a jsou základem pro další zkvalitnění v dalších sezónách. Tradičně patří k největším akcím tohoto druhu „Svatohubertské slavnosti“, které mají již několikaletou tradici. Svědčí o tom zájem mnohých návštěvníků ze vzdálených míst a ze zahraničí i fakt, že tito návštěvníci se na akci rádi vracejí.

Problémy byly pouze s provozem a pronájmem restaurace u objektu. V hlavní návštěvníkové sezóně byla několikrát uzavřena, což vyvolalo několik stížností u vedoucího správy objektu.

K areálu hospitalu náleží přírodní areál Betlém Braunových soch v lese u Žirče. Zde bylo v roce 2000 vykonáno mnoho významných činností, které jsou popsány v jiných kapitolách (archeologie a monitoring). K záchraně jedinečné památky přispělo její prohlášení mezi 100 nejohroženějších památek světa World Monument Found v New Yorku v roce 1999.

Výjimečnost Kuksu a celé lokality je dána v rámci českých i světových památek nejen velkým a nebývalým množstvím vrcholných soch a děl M. B. Brauna a jeho školy, ale i výjimečnou lokalitou do které byly umístěny.

státní zámek Litomyšl, NKP, památka UNESCO

První návštěvní sezóna na objektu po jeho zapsání na prestižní seznam památek UNESCO byla pro správce i zaměstnance objektu složitější než v minulosti. Počet návštěvníků sice nijak razantně nestoupl a dosáhl počtu 43 000 lidí, běžného i na jiných objektech, avšak přípravy a zprovoznění nové zámecké expozice i úpravy stávající zabraly hodně času. Současně s tím značně stoupá počet cestovních kancelářů, které žádají informace, propagační materiály aj.

Z prostředků Programu záchrany architektonického dědictví byly v rámci stavební obnovy dokončeny restaurátorské práce v přízemí a v 2. NP a bylo přistoupeno k zahájení restaurování ve 3. NP. Tyto práce mají rozsáhlý objem a budou zřejmě pokračovat delší dobu.

V minulém roce byla dokončena společná akce s Městem Litomyšl a Okresním úřadem ve Svitavách - požární vodovod v areálu zámku a rozpracována byla stavební akce opravy a oddělení kanalizace. Tyto akce bylo nutné provést a dokončit jako nezbytný předpoklad řádné péče o hlavní zameckou budovu. Při vyšším počtu návštěvníků v letních měsících a v případě provozování depozitářů a archivů na tomto objektu jsme byli nuceni splnit všechny náležitosti vyplývající z nového požárního zákona a požárního posouzení objektu.

V areálu zámku probíhá každoročně mnoho hudebních, divadelních i jiných kulturních událostí, festivalů a vystoupení umělců. Tyto akce jsou pořádány zaměstnanci správy zámku, spolky, organizacemi a dobrovolníky z města. Při návštěvách těchto kulturních akcí většina návštěvníků též zamíří na prohlídku zámku, která je jim často umožněna nad rámec pracovních povinností našich zaměstnanců. To klade značné nároky na organizaci pracovní doby a na zabezpečení objektu.

státní zámek Opočno, NKP

Na objekt významné historické hodnoty nahlíží celá veřejnost již delší dobu jako na jednu z památek, kde probíhají dlouhé soudní jednání a spory. Tento fakt se však do kvality návštěvnického provozu nepromítá a všech více jak 61 000 návštěvníků bylo interiéry i exteriéry objektu nadšeno. Problémem však zůstává značná časová vytíženost a pracovní nejistota vedoucího správy a všech zaměstnanců. Při každém veřejném vystoupení na tiskových konferencích a při všech kulturních příležitostech a setkáních jsme na tuto problematiku vždy dotazováni. Kvůli restitučním sporům není možné provádět ani základní ošetřování mobiliáře, což se v budoucnu projeví ve zvýšených nákladech na jeho údržbu a restaurování. Příděl prostředků z programu MK ČR byl v roce 2000 směřován do větší opravy střešních pláštů. V zámeckém parku se po povodni v roce 1998 a následných stavebních pracích v roce 1998 a 1999 život vrátil do obvyklých kolejí. Tento fakt byl velmi dobře přijat občany Opočna i návštěvníky zámku.

státní zámek Náchod

Zámek a jeho expozici navštívilo více než 38 000 platících návštěvníků. Další stovky a možná i tisíce lidí z města Náchoda a blízkého okolí často areál zámku volí ke svým návštěvám pro jeho výjimečnou architekturu a procházejí se alejí kněžny Zaháňské, navštíví zahrady i sad nad městem. Pro dětské návštěvníky jsou magnetem především medvědi, chovaní ve východním příkopu. Při prohlídkách byl pro návštěvníky připraven též doprovodný kulturní program.

Stavební obnova zámku pokračovala dokončením prostor 3. NP, kde mohlo být přistoupeno za účasti paní PhDr. Květy Křížové ze SÚPP Praha k přípravě renesanční expozice, jako nového návštěvnického okruhu. Současně je již delší čas připravována též expozice vévody Kuronského, která bude umístěna ve 2. NP. S těmito aktivitami souvisel i výběr exponátů a veškeré práce na objektu v rámci malé údržby.

Okolí zámku a některé opěrné zdi jsou bohužel staticky narušené a tak muselo dojít k částečnému omezení provozu a pohybu osob v okolí zámku, především na vyhlídkách nad náměstím. Stavební práce nemohly být z nedostatku finančních prostředků a jejich účelovému vázání k tomuto účelu zahájeny a bude s nimi zřejmě započato v roce 2001.

státní zámek Ratibořice, NKP

Na zámek přišlo více jak 55 000 návštěvníků. Lokalita zámku a Babiččina údolí přitahuje stále velké množství návštěvníků. Je to dáno krásnou přírodní scenerií i faktem, že ve školních lavicích se stále žáci učí o Boženě Němcové a jejím nejznámějším díle – Babičce, jejíž děj se převážně odehrává v této lokalitě. Při týdenním oživení, jež tradičně každoročně probíhá na začátku června, je vždy na zámku a v údolí velké množství školních výletů a rodičů s dětmi. Tak tomu bylo i v roce 2000, kdy v tomto týdnu byla denní návštěvnost často vyšší než 1 500 návštěvníků.

Stavební obnova areálu probíhala pouze v prostorech Ludrova mlýna a pracovníci oddělení museli řešit společně se správou objektu opravy na vodních dílech a stavbách mlýna a mandlu. Akce většího rozsahu byly dokončeny a na tomto vodním díle zbývá (dle finančních možností organizace) dodělat a zprovoznit zásahy menšího stavebního rozsahu.

Mlýn, mandl a Babiččinu chaloupku navštívilo více než 66 000 návštěvníků. Pohyb osob po údolí lze přesněji těžko odhadnout, navíc se tento prostor stal i významným cílem cyklistických výletů po poznávací stezce.

Na zřícenině hradu Vízmburk byl prováděn pravidelný dohled a v rámci údržby byly opravovány provizorní střechy.

státní zámek Slatiňany

Zámek v centru městečka navštívilo po dobu návštěvnické sezóny více než 21 000 návštěvníků. Po celý rok byly pro ně pořádány významné kulturní akce – 10 krátkodobých výstav, 17 koncertů vážné hudby v zámecké klapli

a v zámecké knihovně, které přispěly též k popularizaci objektu. V areálu proběhlo 37 svatebních obřadů, z nichž 2 byly uskutečněny v zámeckém parku. Dále bylo 49 návštěvnických dnů obohaceno o krátké koncertní vstupy na houslích či kytaru. V reprezentačních místnostech objektů proběhlo 6 kulturních akcí pro organizace. Exponáty z objektu i někteří pracovníci se účastnili výstavy Koně 2000.

Na zámku se podařilo dokončit zámeckou kuchyni a přípravné práce byly učiněny k zahájení oprav v historické kotelně. Vzhledem k problematice rozsáhlého zámeckého parku a opravám zdí u řeky Chrudimky, které nebylo možné z nedostatku finančních prostředků začít nebo dokončit, přesouvají se tyto akce opět na další období.

státní hrad Kunětická Hora

V roce 2000 navštívilo hrad 26 933 platících návštěvníků. Mezi nejvýznamnější kulturní pořady na objektu patří divadelně didaktický projekt „Kunětické kralování“. Při těchto akcích, nad kterými převzala záštitu i česká komise pro UNESCO a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, přijde na objekt mnoho návštěvníků, kteří se zajímají o historii - především o dobu středověku. Dále správa objektu pořádá již tradičně vystoupení skupin historického šermu, divadelní představení a koncerty různých umělců. Objekt je buď přímo spolupředatelem akcí, nebo prostory k těmto účelům pronajímá. Výjimečným počinem bylo v roce 2000 navázání úzké spolupráce se scénou Východočeského divadla v Pardubicích, které na nádvoří hradu v měsících srpnu a září uvádělo představení „Předvečer tříkrálový“. Pořádání kulturních akcí na památkových objektech se však stává velmi náročnou záležitostí. Akce jsou pořádány na rozdíl od jiných subjektů s podobnou činností (divadla, kulturní domy ...) bez dotací a příspěvků. Jejich často velmi náročná realizace a příprava je vzhledem k omezeným počtům zaměstnanců na objektech problematicky zajišťována nad rámec pracovních povinností, ve volném čase (zákoník práce, pracovní doba) a tedy i bez nároku na odměnu. Na objektu. Toto bylo velmi dobře přijato a návštěvnost těchto představení byla poměrně vysoká. Dále byla v expoziční části rozšířena partie věnovaná historickým pohlednicím a fotografiím Kunětické hory.

státní hrad Lipnice

Hrad navštívilo v roce 2000 více než 26 000 návštěvníků. Na objektu probíhal doprovodný kulturní program a návštěvníci v expozici mohli obdivovat stavbu kachlových kamen podle staré technologie (replika vyrobená podle kachlů z archeologických nálezů z blízkého okolí).

V rámci stavební obnovy byla dokončena konzervace koruny a horních partií vnější obvodové stěny Trčkovského paláce, v Thurnovském paláci byla zahájena konzervace interiérů 1. patra s výhledem zpřístupnění této části hradu. V areálu kostela Zahrádka byla prováděna základní údržba.

státní hrad Litice

Jak již bylo popsáno výše, došlo na tomto objektu k vícenásobné výměně vedoucího správy v průběhu kalendářního roku. Tím byl částečně poznamenán i provoz objektu. Na kvalitu prezentace návštěvníkům v době návštěvní sezóny a při přípravě doprovodných programů tento fakt neměl významnou roli.

státní hrad Trosky

V roce 2000 byla dokončena stavební akce - zpřístupnění věže Baba po novém schodišti. Unikátní kruhový výhled přitáhl na hrad ještě větší počet návštěvníků. Za celou návštěvní sezónu 2000 navštívilo hrad Trosky více jak 120 000 platících návštěvníků, což z něj dělá nejnavštěvovanější objekt v regionu a pravděpodobně i nejnavštěvovanější hrad v republice. Všechny tyto návštěvníky přivítali a prováděli pouze dva pracovníci, což je úctyhodný výkon a patří jim za to náš dík. O vývoji návštěvnosti a tržbách dosažených na objektu svědčí údaje v tabulkách a grafech.

Vedoucí správy připravil kulturní program se skupinami historického šermu, které předváděly návštěvníkům ukázky svého umění. Dále bylo připraveno několik ukázek dobového života na hradě, ukázky středověkých trhů, aj. kulturní akce.

Zájem veřejnosti byl zvýšen i slavnostním osvětlením hradu, které přispělo jak k oslavám příchodu nového roku i k příchodu nového milénia. Smutnou skutečností je fakt, že nezvaní návštěvníci se několikrát pokusili zcizit osvětlovací tělesa, což šetřila Policie ČR.

Byla prováděna malá údržba hradu, která spočívala především v úpravách kaveren středové zdi a dále též v opravě koruny této zdi u stávající návštěvní trasy, kde hrozilo největší nebezpečí a riziko uzavření poloviny hradu včetně nového schodiště a věže Baby. Z větší části byla opravena příjezdová cesta, poškozená opakovanými průtržemi. Byla zajištěna likvidace desetiletých skládek stavební suti a zeminy v těsné blízkosti hradu.

soubor lidových staveb Vysočina a areál Betlém Hlinsko

Zpřístupněné objekty na Veselém kopci a v jeho okolí navštívilo 86 725 návštěvníků, do Betléma zamířilo 14 113 návštěvníků. Sezóna započala slavnostmi Masopustu, s tradiční obchůzkou masopustního průvodu v podání vesnické skupiny z Vortové u Hlinska. Dále program pokračoval oslavou velikonoc s ukázkami jarních obyčejů a hospodářských činností

z 19. a počátku 20. století. Následoval „Veselokopecký jarmark“, kdy byla návštěvníkům nabídnuta možnost seznámení s výrobky i výrobními postupy lidových výrobců, koupě jejich produktů i s bohatým kulturním programem - jako např. „Kouzlení ze slámy“, hračkářské ukázky, ukázky prací dráteníků, hrnčičů, sekerníků, apod. Sezónu zpestřovalo množství doprovodných kulturních akcí, které oživily prohlídku všem návštěvníkům.

Za zvládnutí všech těchto úkolů, uspořádání akcí a vstřícným přístupem k návštěvníkům patří všem zaměstnancům dík.

Návštěvnické trasy jsou velmi kvalitní a jsou vyhledávány jak školními skupinami, tak i pro rodinné výlety nejen v sezóně, ale i v okrajových měsících. Významnou klientelou návštěvníků je skupina odborníků, která sleduje prezentace historických řemesel i výrob a jejich zachování pro budoucí generace.

Na Veselém Kopci pokračovaly investiční akce: přenos statku z Mokré Lhoty, vybudování zázemí pro průvodce ve vstupním objektu. Probíhala drobná stavební údržba na střechách a údržba návštěvnických tras.

areál Příhrádek

Předpolí pardubického zámku není veřejnosti zpřístupněno formou prohlídky interiérů jednotlivých nemovitostí. Prostory budov čp. 5-8 a dům čp. 2 na Bělobranském náměstí slouží jako kancelářské zázemí pro správu a provozně-ekonomické činnosti organizace. V roce 1999 o část nemovitostí formou směnné smlouvy projevil zájem pardubický podnikatel pan Jonáš. Náš ústav byl zmocněn prováděním případných kroků a posuzováním jednotlivých variant. U pracovníků organizace přetrvávají k tomuto návrhu směnné smlouvy různé názory a tato problematika se několikrát projednávala i na půdě parlamentu ČR při interpelacích.

Přes areál Příhrádku vede cesta většiny z každoročních více než 60 000 návštěvníků zámku i denní cesty řady obyvatel Pardubic.

Přehled návštěvnosti v roce 2000

Objekt	Návštěvníci platící	Návštěvníci celkem
Hrádek u Nechanic	41 793	44 512
Hrubý Rohozec	30 267	32 381
Kuks	38 603	40 124
Litomyšl	43 195	46 683
Opočno	51 425	61 108
Náchod	38 097	45 186
Ratibořice - zámek	52 422	55 660
Ratibořice - mlýn	47 854	66 827
Slatiňany	21 028	21 028
Kunětická Hora	26 933	30 335

Lipnice	19 627	26 787
Litice	11 308	11 541
Trosky	118 006	173 654
Vysočina – Veselý kopec	79 215	86 725
Vysočina - Hlinsko	13 770	14 113
Celkem v roce 1999	661 166	758 984
Celkem v roce 2000	633 543	756 664

Institucionální výzkum a vývoj - Vědecký záměr Památkového ústavu v Pardubicích v roce 2000

Julie Šulcová

V roce 2000 bylo zahájeno plnění vědeckého záměru PÚ Pardubice schváleného MK ČR. Institucionálně financované projekty Vědy a výzkumu, schválené již v předchozím období, byly rozšířeny o další odborné úkoly zaměřené především regionálně ve vztahu k území působnosti Památkového ústavu v Pardubicích dané zřizovací listinou organizace. Soubor projektů byl předložen pod názvem: Terénní a badatelský průzkum, dokumentace a pasportizace památkového fondu východních Čech s přednostním zaměřením na ohrožené památky.

Cíle výzkumného záměru

Základním cílem výzkumného záměru je zkvalitnění odborného poznání, zhodnocení a dokumentace historických, estetických a uměleckých hodnot památkového fondu východních Čech. Pozornost v tomto smyslu je věnována i kulturním památkám archeologické povahy a územím s archeologickými nálezy. Záměrem projektů je prostřednictvím terénního průzkumu i badatelského výzkumu shromažďovat a vyhodnocovat informace o památkovém fondu nemovitém i movitém a s jejich využitím zpracovávat či aktualizovat evidenční listy a pasporty památek, zhotovovat nálezové zprávy a u významnějších památek provádět stavebně historické průzkumy. Dalším cílem je prohloubit poznání díla architektů, sochařů a malířů působících v regionu východních Čech a podílejících se v minulosti na vytváření památkových hodnot tohoto území. Vlastní dokumentace bude vedle odborných popisů prováděna geodetickým a stavebním zaměřováním, kresebně a fotograficky.

Jednou ze základních činností se jeví nutně dokumentace a pasportizace části nemovitého památkového fondu. Náplň úkolu vyplývá z potřeby památkového ústavu mít k dispozici širokou paletu informací o každé nemovité památce ve formě, která umožní pohotové vyhodnocení a vzájemnou komparaci spektra údajů. Existence kvalitně zpracované a průběžně aktualizované sumy informací je nezbytným předpokladem k odpovědnému a kvalit-

nímu plnění odborně metodické složky činností ústavu. Nejen intenzivní zájem ze strany koncesovaných i laických badatelů, ale především široce pojetá spolupráce s institucemi státní správy, vyžadují řešit vzájemnou komunikaci zainteresovaných subjektů dynamicky a operativně. Téměř deset let trvající intenzivní stavební aktivity se značnou měrou dotkly právě památkově hodnotného nemovitého fondu, a tím je rovněž limitována enormní naléhavost koncipovaného úkolu. Pouze kvalitní a aktualizovaná dokumentace je fundovaným podkladem pro adekvátní definování potřeb památkové péče k rekonstrukčním, restaurátorským i záchranným zásahům na památkovém nemovitém fondu.

Řešitelský tým projektu „**Pasportizace nemovité části památkového fondu**“ (řešitel: **Jiří Zelenka**), zvolil pro zpracování počítačovou databázi „Dědictví“ vypracovanou Památkovým ústavem v Ostravě ve spolupráci s firmou CMYK. Produkt splnil nejlépe představy o formě, kterou by měly být údaje o zpracovaném nemovitém památkovém fondu prezentovány. Databáze obsáhne veškeré získané údaje včetně příslušné agendy. Obsahuje nejen odbornou část, ale i možnost počítačové archivace dokladů ve vztahu k danému objektu. Komplexní program proto umožňuje využití informací také orgány státní správy a kompatibilitu mezi zainteresovanými subjekty (katastrální úřady, stavební úřady, archivy, apod.). Předností databáze se jeví rovněž možnost tisku standardního evidenčního listu památky. Funkční forma využití pasportizace je předpokladem pro zpracovávání dalších údajů v terénu. V rámci pasportizace proběhne postupná aktualizace stávajících údajů o nemovitých kulturních památkách v širším kontextu, včetně doplnění informací získaných průzkumem. Zároveň proběhne revize a zkvalitnění zastaralých, neúplných či nedostatečných údajů.

V rámci koncipování dokumentačních činností lze do výše prezentované problematiky začlenit rovněž projekty výzkumného záměru směřované k dokumentaci historicky hodnotných objektů nebo jejich fragmentů pro danou lokalitu či „mikroregion“ výjimečných a typických, které mohou být i ohroženy zánikem nebo necitlivým zásahem. Cílem není návrh objektů na zapsání do ÚSKP, ale jeho archivní dokumentace a ve spolupráci s obcemi či městy, nebo jinými nestátními subjekty možnost efektivní záchrany historicky cenných prvků nebo objektů původní zástavby uvedených území i jejich případná prezentace či variantní využití.

Problematika dokladů rozmanitosti výstavby a tvůrčích a řemeslných schopností našich předků je řešena v následujících projektech:

Dokumentace historicky hodnotných objektů nebo jejich fragmentů pro archivní účely v okrese Trutnov (řešitel: Ing. arch. Vladimíra Paterová)

Dokumentace historicky hodnotných objektů nebo jejich fragmentů pro archivní účely v okrese Jičín (řešitel: Ing. Lenka Nyklová)

Do uvedené koncepční linie lze zahrnout také projekt **„Epigrafické památky okresu Rychnov nad Kněžnou“ do roku 1750 (řešitel: Ing. Jiří Slavík)**. Řešitel zvolil okres Rychnov nad Kněžnou z důvodu dlouhodobé absence soupisové práce v uvedeném území. Soupis epigrafických památek by měl být parciálním předstupněm podrobného regionálního soupisu památek. Na území sousedních zemí (Německo, Rakousko), jejichž nápisové památky mají obdobný charakter, jsou v současné době zpracovány asi ze 30%. Projekt uvažuje zpracování veškerého známého, dostupného a předpokládaného nápisového materiálu zvoleného území v horizontu tří let. Stav poznání epigrafických památek nejen na okrese Rychnov nad Kněžnou je nedostatečný a pro potřeby současné památkové praxe se jeví mnohem intenzivněji jako nezbytný, právě pro komplexnost probíhajícího zkoumání regionu. Řešení úkolu spočívá především v terénní, archivní a dokumentační práci.

Další oblastí která je v koncepci výzkumného záměru památkového ústavu akcentována je komplexní dokumentace archeologických lokalit vycházející z výsledků záchranných či předstihových archeologických výzkumů prováděných v úzké souvislosti s rekonstrukcí či regenerací nemovitých kulturních památek. Výše zmíněné problémy jsou řešeny v projektech:

Archeologický výzkum SH Trosky - /okr. Semily/, prostor tzv. dolního hradu a předhradí (řešitel: Mgr. Jana Benešová)

Záchranný archeologický výzkum areálu SH Kunětická Hora v souvislosti s postupující obnovou a s důrazem na regeneraci jedinečného fortifikačního systému (řešitel: PhDr. Julie Šulcová). Oba projekty jsou cíleny v souvislosti s aktivitami obnovy a regenerace a na prezentaci dalších historických kontextů zjištěných výzkumem „in situ“. Dále usilují o komplexní analýzu archeologické lokality a zachycení kontinuity jejího vývoje v regionálním i širším kulturně historickém kontextu. Řešení úkolu spočívá opět v terénní, dokumentační a měřičské práci, ale zároveň v interdisciplinární spolupráci při analýze materiálů a nálezového inventáře.

Třetí oblastí v koncepci výzkumného záměru tvoří projekty zabývající se poznáním a zhodnocením jednotlivých tvůrců historických a uměleckých hodnot ve vztahu k územím východočeského regionu.

Projekt „J. T. J. Supper – ikonografie freskařského díla v moravskotřebovském regionu“ (řešitel: Mgr. Jarmila Kovaříková) se pokouší o rozšíření poznatků a rozbor ikonografické stránky freskařského díla umělce jak z hlediska osobního a uměleckého vývoje malíře, tak ve vztahu k prostředí jeho tvorby.

Projekt „Nový Zámek u Lanškrouna a ohlas tvorby D. Martinelliho na Lanškrounsku“ (řešitel: Mgr. Petr Kovařík) se pokouší v regionálním kontextu o detailnější rozšíření poznání tvorby významného architekta rozbo-

vzniku a okolností Nového Zámku z hlediska vývoje středoevropské zámecké architektury.

Výzkumný záměr byl nutně etapizován vzhledem ke snahám nositele o nastartování některých činností v předchozím období. V první etapě, do roku 2000, se prolínaly projekty nově zahájené v roce 2000 s projekty přecházejícími z předchozích let (záchranný výzkum vnitřního areálu SH Kunětická Hora s ukončením v roce 1999, terénní průzkum nemovitého památkového fondu východních Čech s ukončením v roce 2000 a **Etnografický výzkum tradic života lidu v prostředí vesnice a malého města Vysočiny** (řešitel PhDr. Ilona Vojancová) s ukončením v roce 2001. Projekt pasportizace nemovité části památkového fondu jako jeden ze stěžejních je realizován od roku 1996 (kdy byl zahájen) až do roku 2003.

Jak vyplývá z výše uvedeného, část plánovaných odborných činností je přímým pokračováním projektů realizovaných již v uplynulém období. Ostatní prezentovaly snahu ústavu rozšířit výsledky dosažené především v oblasti poznávání a dokumentace památkového fondu východních Čech na další oblasti jak z hlediska územního, tak obsahového, a to samozřejmě i nadále v rámci územní působnosti ústavu. Projekty byly v uplynulém roce plněny v odpovídajícím rozsahu, daném jednotlivými etapami, některé byly částečně aktualizovány především dle potřeb organizace z hlediska návazných činností (např. PZAD) – oblast archeologie. Rovněž plánované finanční prostředky byly využity účelně.

Řešitelský kolektiv je složen převážně z vysokoškolsky vzdělaných odborných pracovníků z oboru architektury, stavebnictví, historie umění, obecné historie a archeologie, jejichž podíl tvořil ve struktuře pracovníků podílejících se na výzkumném záměru v roce 2000 6%. Dále se na výzkumném záměru podílel technicko organizační personál a odborní pracovníci s úplným středním odborným vzděláním, přičemž tato druhá skupina se zabývá především dokumentačními a administrativními činnostmi bezprostředně souvisejícími s projekty. Jejich podíl ve struktuře výzkumného záměru činil 4,3 %.

Na jednotlivé projekty bylo čerpáno celkem 573 tis. Kč (viz tabulka).

Číslo projektu	P r o j e k t řešitel	501/01 plán skuteč- nost	501/04 plán skutečnost	512 plán skutečnost
1	Archeologický výzkum SH Trosky Mgr. Benešová Jana	3 587 3 087		2 000 2 002
2	Arch. výzkum SH Kunětická Hora PhDr. Šulcová Julie	6 750 7 514	9 050 17 243	2 000 1 628
3	Nový zámek u Lanškrouna - Martinelli Mgr. Kovařík Petr	600 1 850		18 000 17 243
4	JTJ Supper - ikonografie fres. díla Mgr. Kovaříková Jarmila	500 1 650		18 000 18 000
5	Epigrafické památky (okr. RK) Ing. Slavík Jiří	7 000 8 669	2 000 2 000	14 000 2 692
6	Dokumentace hist. objektů (okr. JC) Ing. Nyklová Lenka	17 000 7 929	10 875 10 875	5 000 3 707
7	Dokumentace hist. objektů (okr. TU) Ing. arch. Paterová Vladimíra	1 000 2 353		20 000 19 998
11	Pasportizace NP Zelenka Jiří	10 000 13 297	43 750 40 734	16 000 11 105
12	Život vesnice PhDr. Vojancová Ilona	3 500 4 572		1 000
	Celkem plán skutečnost	49 937 50 921	65 675 70 852	96 000 76 375

518/06 plán skutečnost	521/01 plán skutečnost	521/02 plán skutečnost	524 plán skutečnost	551 plán skutečnost	Celkem plán skutečnost
90 000	10 676		3 737		110 000
90 000	10 680		3 738		110 007
30 000	22 000	30 000	18 200	15 000	133 000
33 668	22 000	30 226	16 255	7 820	136 855
2 400	5 850		3 150		30 000
2 400	5 850		2 048		30 042
2 500	5 850		3 150		30 000
2 500	5 850		2 048		30 048
7 000	13 000		7 000		50 000
11 151	13 020		4 559		50 202
6 125	7 150		3 850		40 000
5 634	7 150		2 503		40 029
8 000	7 150		3 850		40 000
7 187	7 150		2 503		40 004
4 900	30 000	11 000	14 350		130 000
5 634	30 000	11 024	13 450		130 004
1 000	2 000	2 000	500		10 000
745	2 000	2 000	700		10 017
151 925	103 676	43 000	57 787	15 000	573 000
158 919	103 696	43 250	47 804	7 820	577 207

Betlém v Novém lese u Kuksu

Petr Kovařík

V letech 1717 - 1732 vznikl postupně významný celek středoevropského barokního sochařství, areál Nového lesa poblíž východočeského Kuksu. Časem se pro něj vžil název Betlém, podle jeho nejpobulárnější součásti.

Zakladatelem a mecenášem byl hrabě František Antonín Sporck, autorem soch Matyáš Bernard Braun spolu s dílenskými pomocníky, mezi nimiž byli přední sochaři pozdního baroka v Čechách. Díla jsou vytesána do skal, což jim už samo o sobě zajišťuje mimořádné postavení v kontextu evropského sochařství 18. století.

Areál Kuksu a Nového lesa, obecněji však i celé území někdejšího panství je naprosto jedinečnou ukázkou vyspělého krajinného myšlení.

Vlastníkem této významné nemovité památky je Česká republika, příslušný k hospodaření je Památkový ústav v Pardubicích. Záchrana a rehabilitace celého areálu se v poslední době stala pro rapidní zhoršování celkového stavu mimořádně aktuální.

Podkladem pro přípravu postupných záchranných kroků se stal souhrn vědeckých poznatků uvedených v knize Braunův Betlém (Kaše – Kotlík, 2000). Kniha na základě dosud zpracovaných a publikovaných dílčích vědeckých zjištění a hodnocení uvádí návrhy opatření k ochraně soch a reliéfů v Novém lese. Tyto návrhy vycházejí z výsledků průzkumu jednotlivých uměleckých děl i celého areálu a odborná komise Památkového ústavu v Pardubicích je přijala jako podkladový materiál pro zpracování dílčích projektů. V současné době probíhá monitoring a byl zahájen archeologický průzkum.

Významným datem pro záchranu lokality se stalo 14. září 1999, kdy byl areál Betléma vyhlášen Světovým památkovým fondem (The World Monuments Fund) za jednu ze sta nejohroženějších památek světa pro rok 2000/2001. Podnět k zařazení souboru na seznam vzešel od americké malířky českého původu paní Moniky Abbott, nominace byla podpořena Památkovým ústavem v Pardubicích a Ministerstvem kultury ČR.

Jak již bylo zmíněno, byly zahájeny práce na archeologickém výzkumu, který má upřesnit stratigrafii terénních úprav v okolí jednotlivých solitérů. V roce 1999 byl zahájen monitoring vnějších vlivů zaměřený na působení vody, vodorozpustných solí, nebezpečí biokoroze apod.

Na počátku roku 2000 byl zpracován základní průzkumový elaborát – pasport přírodní složky areálu Betléma, jehož autorem je Ing. arch. Otakar Kuča a Ing. Antonín Marián Svoboda. Jeho vysokou odbornou kvalitu ocenila i delegace amerických sponzorů, která Betlém navštívila 6. června 2000.

Od tohoto základního materiálu se bude dále odvíjet v několika etapách zpracování studie revitalizace území včetně krajinářských úprav s úpravami zeleně a terénu památkové chráněné lokality.

V rámci grantu WMF budou v letech 2001-2008 realizovány následující fáze obnovy areálu:

- dlouhodobý monitoring, jehož předmětem je sledování chemického složení spodní a srážkové vody, pohybu hodnoty a koeficienty difusního odporu kamene pro vodní páry, rozvoje nebo omezování mikroorganismů a přítomnosti vodorozpustných solí v kameni
- první etapa obnovení historicky doložených odtoků vodních pramenů mimo sochařská díla a odvodnění nejohroženějších částí terénu v areálu Betléma
- úpravy porostů podle zpracované studie řešící jejich úpravu spolu se zkoumáním hydrogeologických poměrů
- realizace oplocení areálu se sochami včetně projektu po dokončení terénních úprav
- zpracování vědeckých expertíz vyhodnocujících výsledky monitoringu a fyzických zásahů do areálu (odvodňování, úpravy vegetačního krytu, zastřešení apod.),
- geofyzikální průzkum
- uměleckohistorická analýza se zaměřením na identifikaci a redislokaci fragmentů soch nalezených při archeologickém výzkumu
- zpracování realizačních projektů pro zřízení drenáží a pro úpravy terénu
- zpracování realizačního projektu pro úpravu komunikací
- publikační a prezentační činnost směřující k propagaci Betléma a snah o jeho záchranu

Areál Betléma v Novém lese u Kuksu byl v druhé polovině letošního roku navržen a prohlášen za národní kulturní památku, což je dalším oceněním jeho mimořádných uměleckých a krajinářských hodnot a významným legislativním krokem.

Záchrana této jedinečné lokality je jedním ze stálých základních témat jednání vědecké rady ředitele Památkového ústavu v Pardubicích. Její poslední jednání v této věci se za přizvání dalších oborových specialistů uskutečnilo dne 3. října 2000.

Kromě již uvedených aktivit je třeba vysoce ocenit činnost Občanského sdružení Nový les, Sdružení přátel betlémů, obnovené společnosti loveckého Řádu sv. Huberta a dalších, které významným způsobem přispívají k vytváření příznivých podmínek pro realizaci záchranných akcí.

Zvýšený zájem o areál Nového lesa s Braunovými sochami může být (a pravděpodobně většina z nás by si to přála) následován i určitou finanční pomocí, ať z domova nebo ze zahraničí. Aby tato případná pomoc nebyla

medvědí službou, jejímž důsledkem budou nevratné škody vyvolané nepřipravenými či nekvalifikovanými zásahy, je třeba na základě co nejpřesnější znalosti stavu zodpovědně sestavit plán etap – kroků, které vytvoří ucelený projekt záchrany tohoto souboru. Velká zodpovědnost leží na Památkovém ústavu v Pardubicích, který je správcem celého Kuksu včetně areálu Nový les. Ale ani ostatní odborníci, kteří mohou svými znalostmi přispět k jeho ochraně, by se svého podílu zodpovědnosti neměli zříkat.

Přístup k řešení problémů kamenných děl v Betlému navíc může sloužit jako příklad hodný následování pro jiné památky tohoto typu.

Můžeme tedy vyjádřit naději, že koordinací činnosti všech zainteresovaných subjektů (příslušných organizací a orgánů, nadací, fondů, médií, soukromých firem i občanů) se podaří dosáhnout společného cíle – ošetření, záchrany a rehabilitace Braunova Betléma.

Literatura

Kaše, Jiří – Kotlík, Petr, 2000: *Braunův Betlém*. Praha.

Odborná publikační a přednášková činnost pracovníků Památkového ústavu v Pardubicích

ARIJČUK, Petr: *Výtvarné umění. Křesťanství v Podorlicku*, Historický vývoj od nejstarších dob až do současnosti, Rychnov n. K. – Dobruška 2000, s. 207-229.

BENEŠOVÁ, Jana: *Záchranný archeologický výzkum na SH Trosky*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 139-144.

BENEŠOVÁ, Jana – FEJTOVÁ, Petra: *K metodice prostorové identifikace archeologických nálezů pro potřeby památkové péče*. Zprávy České archeologické společnosti – supplément 41, Praha 2000.

BENEŠOVÁ, Jana – KALFERST, Jiří: *Záchranný výzkum v Obědovicích, okr. Hradec Králové (pátá sezóna)*. Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 26, Hradec Králové 2000, s. 33-37.

BENEŠOVÁ, Jana – KALFERST, Jiří: *Záchranný výzkum v pískovně Obědovice (okr. Hradec Králové)*. Zprávy České archeologické společnosti – supplément 42, Praha 2000, s. 8-9.

ČURDA, Tomáš: *Stručná zpráva o dvou posledních sezónách archeologického výzkumu v Pardubičkách*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 172-183.

ČURDA, Tomáš: *Záchranný archeologický výzkum v konímě hradu Litiče*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 184-196.

ČURDA, Tomáš: *Zpráva o pokračování archeologického výzkumu v Pardubičkách*. Východočeský sborník historický 9, Zámorsk 2000, s. 161-188.

FEJTOVÁ, Petra – BENEŠOVÁ, Jana: *K metodice prostorové identifikace archeologických nálezů pro potřeby památkové péče*. Zprávy České archeologické společnosti – supplément 41, Praha 2000.

KLOBUŠICKÝ, Jan: *Svatováclavský cyklus v kostele sv. Václava a Stanislava ve Měníku*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 165-171.

KOVAŘÍK, Petr: *Emporové kostely s podélnou dispozicí a jejich příklady na okrese Svítavy*. Pomezí Čech a Moravy 4, Sborník prací ze společenských a přírodních věd pro okres Svítavy. Státní okresní archiv Svítavy se sídlem v Litomyšli, Litomyšl 2000, s. 23-53.

PANOCH, Pavel: *Meziválečné Pardubice. Několik nesoustavných poznámek k životnímu stylu*. Listy Muzejního spolku v Pardubicích, č. 3, Pardubice 2000, s. 8-11.

PANOCH, Pavel: *MUDr. Čeněk Zemánek – architekt Otakar Novotný: spojení pro moderní Holice. Skica k portrétu jednoho stavebníka*. Listy Muzejního spolku v Pardubicích, č. 2, Pardubice 2000, s. 2-10.

PANOCH, Pavel: „*Náš člověk v Pitěru*“. *Architekt Anton Osipovič Tomiško*. Listy Muzejního spolku v Pardubicích, č. 4, Pardubice 2000, s. 2-3.

PANOCH, Pavel: *Obří houby*. Technické secesní vodní stavby. Listy Muzejního spolku v Pardubicích, č. 4, Pardubice 2000, s. 4-6.

PANOCH, Pavel: *Technické památky na Pardubicku (výběrový katalog)*. Listy Muzejního spolku v Pardubicích, č. 4, Pardubice 2000, s. 11-15.

PANOCH, Pavel: *The Art Nouveau „World of Yesterday“ in Structures along Czech Rivers*. The Heart of Europe, roč. 7, č. 5, Praha 2000, s. 22-25.

PANOCH, Pavel: *Transformátory jako ochrany hodná technická díla*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 162-164.

PANOCH, Pavel: „*Vodní pevnosti*“ *Několik poznámek k výtvarné estetice přehradních technických děl*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 153-161.

PANOCH, Pavel – VÁCLAVÍK František, R.: *Jan František Křištof Talemberk. Skica k portrétu barokního preláta*. Historická Olomouc XIII, v tisku.

PAUKRT, Václav: *Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 1999*. Údaje za východočeský region. Příloha Zpráv památkové péče, v tisku.

PAUKRT, Václav: *Restaurování sochařských památek a problematika těchto zásahů spojená s prohlídkou a výkladem o restaurátorských zásadách a ikonografii sochařských děl v Božanově*. Přednáška pro CHKO Broumovsko a Collegium pro arte antiqua Brno 9. 8. 2000.

PAUKRTOVÁ, Zdena: *Pozdně gotické skříně z Jevíčka*. Text hesla v katalogu Od gotiky k renesanci, Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400 – 1550, III. Olomoucko.

PAUKRTOVÁ, Zdena: *Zpráva o památkové koncepci při restaurování pozdně gotické skříně z Jevíčka*. Sborník přednášek z celostátního setkání pracovníků zaměřených na restaurování památek, Památkový ústav v Ostravě 2000.

PAUKRTOVÁ, Zdena: *Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 1999*. Údaje za východočeský region. Příloha Zpráv památkové péče, v tisku.

PATEROVÁ, Vladimíra: *Záchrana památkově chráněných vesnických objektů v okrese Trutnov*, pořad v rámci cyklu ČT 1 *Náš venkov*, vysíláno 3. 12. 2000.

RUBÁČEK, Antonín: *Heřmánkovice – zpracování podkladů pro vyhlášení vesnické památkové zóny*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 203-205.

SLAVÍK, Jiří: *Církevní architektura v Podorlicku*, Křesťanství v Podorlicku, Historický vývoj od nejstarších dob až do současnosti, Rychnov n. K. – Dobruška 2000, s. 181-200.

SLAVÍK, Jiří: *Dějiny a stavební vývoj hradu Potštejna*. Přednáška u příležitosti výstavy Zříceniny hradů na Orlickoústecku a Vysokomýtsku, Okresní muzeum ve Vysokém Mýtě 21. září 2000.

SLAVÍK, Jiří: *Encyklopedie českých tvrzí* II, M-R (15 hesel), Praha 2000.

SLAVÍK, Jiří - FOLTÝN, Dušan: *Ke stavební podobě kláštera Svaté Pole*, Miscellanea bohemo-cisterciensia (Příspěvky k dějinám cisterciáků v Čechách), Sborník k životnímu jubileu K. Charvátové, Praha 2000, s. 7-20.

SLAVÍK, Jiří: *Obléhač tábor u hradu Vízmburku?*, Zpravodaj Muzea v Hradci Králové 25, Hradec Králové 1999, s. 196-202.

SLAVÍK, Jiří: *Opočno*, část hesla in K. Kuča: *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* IV, MI-Pal, Praha 2000, s. 723-731.

SLAVÍK, Jiří: *Podkroví zámku v Doudlebách nad Orlicí*, Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 206-210.

SLAVÍK, Jiří: *Pruská pevnost Silberberg*, Novodobé fortifikace 5, Rychnov n. K. 2000, s. 3-19.

SLAVÍK, Jiří: *150. výročí úmrtí Františka Alexandra Hebera*, Zprávy památkové péče č. 1, roč. 60, s. 18-19.

SLAVÍK, Jiří – ČÍŽEK, Jan: *Středověké fortifikace kladských měst (povrchový průzkum)*, Kladský sborník 3, Hradec Králové 2000, s. 223-270.

SLAVÍK, Jiří – ŠŮLA, Jaroslav: *Východočeský šlechtic Jan z Vyhnanic a opomenutá listina z archivu města Hradce Králové*, Východočeské listy historické 15-16, Hradec Králové 2000, s. 183-189.

ŠEDA, Bohdan: *Hypotetická hmotová rekonstrukce zámku v Pardubicích okolo roku 1500*. Listy Muzejního spolku, č. 2, Pardubice 2000, s. 10-11.

ŠEDA, Bohdan: *Zaměření současného stavu aquaduktu mlýnského náhonu přes Zadní Lodrantku u Sezemic*. Listy Muzejního spolku, č. 4, Pardubice 2000, s. 16.

ŠEDA, Bohdan – VÁCLAVÍK, František, R.: *Stavebně-historický průzkum kostela sv. Jiljí v Pardubicích – Pardubičkách*. Východočeský sborník historický 9, Zámrsrsk 2000, s. 189-226.

VÁCLAVÍK, František, R.: *K původu dvou barokních soch*. Východočeský sborník historický 8, Zámrsrsk 2000, s. 78.

VÁCLAVÍK, František: *Z dějin Muzejního spolku v Pardubicích, 50. léta – období ztrát*. Listy Muzejního spolku v Pardubicích, č. 4, Pardubice 2000, s. 10-11.

VÁCLAVÍK, František, R. – PANOCH, Pavel: *Jan František Křištof Talemberk. Skica k portrétu barokního preláta*. Historická Olomouc XIII, v tisku.

VÁCLAVÍK, František, R. – ŠEDA, Bohdan: *Stavebně-historický průzkum kostela sv. Jiljí v Pardubicích – Pardubičkách*. Východočeský sborník historický 9, Zámrsrsk 2000, s. 189-226.

VANŮRA, Oldřich: *Praktické zkušenosti s evidencí a dokumentací sakrálních památek i zámeckých mobiliárních fondů jako jedné z forem prevence proti jejich krádežím*. Památkový ústav v Pardubicích. Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 145-152.

VOJANCOVÁ, Ilona: *Masopustní obchůzka na Hlinecku*. Památkový ústav v Pardubicích, Výroční zpráva za rok 1999, Pardubice 2000, s. 197-202.

Profesní životopis ředitele Památkového ústavu v Pardubicích

Jiří Švec se narodil 8. března 1944 v Herborticích na okrese Ústí nad Orlicí. Po ukončení základní školní docházky v Lanškrouně a maturitě na Střední průmyslové škole elektrotechnické v Pardubicích absolvoval v roce 1968 Pedagogickou fakultu v Hradci Králové, aprobace český jazyk a dějepis. Působil zde také jako vědecká pomocná síla na katedře historie a vedoucí studentského vědeckého kroužku. Po roční učitelské praxi a základní vojenské službě nastoupil v roce 1970 na základě konkurzu do funkce historika v Krkonošském muzeu při Správě Krkonošského národního parku ve Vrchlabí. Působil zde také jako odborný redaktor a vedoucí redakce časopisu Krkonoše. Jeho největším osobním zájmem však byly dějiny umění, což se projevilo mimo jiné jeho vítězstvím v oboru Evropské malířství ve vědomostní televizní soutěži Deset stupňů ke zlaté v roce 1977. Od roku 1980 do roku 1987 vykonával funkci ředitele Muzea Podkrkonoší v Trutnově. Během působení ve Vrchlabí a Trutnově publikoval velké množství populárních článků i odborných studií, především z historie regionu Krkonoš a Podkrkonoší. V letech 1980 až 1983 také absolvoval šestisemestrové postgraduální studium muzeologie na filozofické fakultě brněnské univerzity, kde obhájil závěrečnou práci zabývající se dosud opomíjenými dějinami německých muzeí v českých zemích ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století.

Dne 1. června 1987 nastoupil zaměstnání na Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Pardubicích jako historik umění na oddělení evidence a dokumentace. Zpracovával odbornou evidenci mobiliárních fondů státních hradů a zámků. Od 1. února roku 1990 pracoval na oddělení historie umění v nově vytvořené funkci odborného garanta pro expozice a depozitáře, která byla zřízena jako náhrada za dřívější oddělení tvorby expozic. Na podzim roku 1991 byl jmenován vedoucím útvaru dokumentace, evidence a ochrany památek, v říjnu 1992 vedoucím útvaru památkové péče a zástupcem ředitele, v říjnu 1994 vedoucím nově vytvořeného odboru památkové péče. Současně byl jmenován náměstkem pro památkovou péči.

Na základě výsledků konkurzu vyhlášeného MK ČR jmenoval Mgr. Jiřího Švece dne 5. října 1999 ministr kultury Pavel Dostál s účinností od 1. ledna 2000 ředitelem Památkového ústavu v Pardubicích.

TEMATICKÉ PŘÍSPĚVKY

K původu jedné předlohy použité Janem Antonínem Vocáskem-Hrošeckým

Petr Ariječuk

Stále jen málo poznána zůstává tvorba a život drobných, významem svého díla ryze regionálních umělců. V kontextu domácí pozdně barokní malby stojí ve většině případů na pomyslném okraji "vysokého" umění, přesto však neodmyslitelně dotvářejí obraz malířské produkce toho kterého kraje. V případě východních Čech a tamní malířské tvorby první poloviny 18. století, které bezesporu z domácích malířů vévodí v kraji poměrně početně zastoupené dílo Petra Brandla a poté několika dalších, díky kvalitě svého díla již dříve zájem badatelské obce poutajících a tudíž v porovnání s tvorbou místních malířů nepoměrně lépe čitelných umělců, je takovým malířem Jan Antonín Vocásek-Hrošecký (1707 - 1757), pocházející z Rychnova nad Kněžnou.

Osobnost tohoto "domácího" malíře Kolowratů byla, a stále v podstatě je, hodnocena takřka výhradně v souvislosti s kabinetní malbou zátiší.¹ Vedle této relativně dobře, byť zdaleka ne úplně poznané a doložené stránky malířova oeuvre, budící jistě oprávněný a zasloužený zájem, zůstává jen nepatrně poznána malířova další činnost. Spíše náhodně tak bylo s Vocáskovým jménem postupně spojeno i několik žánrově odlišných prací, mezi nimiž vedle portrétu a předloh pro grafická zpracování figuruje v rámci jemu přiřazené sakrální malby také autorství obrazového cyklu Křížové cesty, namalované zřejmě ještě před polovinou 18. století pro farní kostel sv. Havla v Rychnově nad Kněžnou.² Dodnes kompletně dochovaný soubor byl již někdy po polovině 19. století přenesen do jiného kostela na kolowratském panství, do farního kostela sv. Petra a Pavla v Dobrém v Orlických horách.³ Postupné restaurování obrazů jednotlivých zastavení této Křížové cesty, probíhající v posledních letech, pak umožňuje bližší pohled na výchozí zdroje Vocáskova poučení.

Již v souvislosti s malbou zátiší byla v případě tohoto malíře zdůrazněna zásadní úloha, kterou při formování malířského projevu vedle předpokládaných styků s uměleckou dílnou rychnovských Kapounů⁴ sehrálo jeho samostudium. K němu velkou měrou přispěla právě možnost obeznámení se s obrazovým vybavením rychnovského zámku, které bylo nejpozději roku 1743 zcela zásadně rozšířeno a obohaceno přenesením obrazové galerie Kolowratů z jejich pražského paláce na Malé Straně do sídla v Rychnově nad Kněžnou.⁵ Záběr tohoto Vocáskova samostudia, vedle již postižených vazeb k některým autorům kabinetních zátiší, dobře dokumentuje také zmíněná Křížová cesta. V jejím případě bylo již dříve obecně konstatováno pou-

čení prostřednictvím hojně rozšířených a jistě i v dílně Kapounů nezřídka používaných grafických předloh.⁶

K tomuto často využívanému zdroji motivů můžeme přiřadit dosud opomíjenou, přesto však evidentní znalost starší malby severské provenience, ať již nizozemské či německé. Také toto poučení je založeno nepochybně alespoň zčásti na již zmíněném samostudiu. Křížová cesta v Dobrém době dokumentuje právě tento druh umělcova školení a představuje zajímavou reflexi poskládanou z řady takto vytěžených motivů, a to zřejmě nejen s využitím obrazové galerie Kolowratů. Na severskou provenienci jeho předloh výmluvně poukazuje typika tváří, které malíř propůjčuje některým repusoárovým postavám doprovázejícím líčení Kristova utrpení, totéž platí o některých rekvizitách a doplňcích oděvů. Rovněž utváření architektonického pozadí s charakteristickou stafáží, čerpající z architektonických kulís venkovského

a městského prostředí v obrazech nizozemských mistrů, potvrzuje, že kromě loveckých zátiší věnoval intenzivní pozornost také studiu nizozemské a německé malby 16. a první poloviny 17. století, zastoupených mimo jiné rovněž několika kvalitními díly v rychnovské zámecké obrazárně.

S touto severskou proveniencí motivů a předloh vyskytujících se v díle Jana Antonína Vocáška pak koresponduje původ díla, jímž se prostřednictvím grafického přepisu inspiroval v obraze prvního zastavení zmíněné Křížové cesty. Za povšimnutí stojí již samotný moment pašijového děje, zvolený pro úvodní zastavení. Je jím námět "Kristus ukázán lidu" (J 19, 4–5), tedy evangelijní pasáž, která je - jak ukazuje srovnání s početnou řadou dochovaných zpracování tohoto námětu počínaje zhruba čtyřicátými léty 18. století - spíše výjimečná pro běžně užívanou ikonografickou podobu Křížové cesty o čtrnácti zastaveních.⁷ Výchozím zdrojem pro Vocáskem použitou předlohu se stala práce Petra Paula Rubense s pašijovým námětem "Kristus ukázán lidu", kterou však dnes známe pouze z autorské olejové skici nalézající se v soukromém majetku v Haagu.⁸ K předpokládané přímé spojitosti této skici s nezvěstnou výslednou prací opravňuje fakt, že samotná kompozice je doložena v řadě dobových i pozdějších kopií a replik a současně byla vícekrát převedena do grafiky. Stalo se tak především na podkladě zrcadlově převrácené rytiny Rubensova vrstevníka Nicolaase Lauwerse.⁹ Lauwersově rytině zřejmě musela předcházet ještě další, jen v detailech obměněná varianta, pocházející snad z Lauwersova nebo přímo Rubensova ateliéru.¹⁰ Samotná rytina upravuje původní zpracování, pomineme-li vypuštění dvou repusoárových postav objevujících se za postavou Piláta, pouze v detailech. Ony detaily se projevují zejména v prostorových vztazích a v celkovém vyznění kompozice, zvýšená pozornost je věnována podání architektury vytvářející pozadí, zejména jejímu dekorování.

Vocásek se v obraze prvního zastavení jednoznačně odvolává k variantě, kterou do rytiny převedl zmíněný Nicolaas Lauwers. S ní se mohl

nejméně obeznámit prostřednictvím jejího, případně některého dalšího, v každém případě však z Lauwersova zpracování bezprostředně vycházejícího grafického přepisu. Určující je zejména nápadná shoda v dekorativních detailech portálové architektury. Zde malíř opět uplatnil svoji precizní drobnomalbu

a smysl pro detail, které jinak charakterizují jeho tolik oceňovaná zátíší s loveckými trofejemi.¹¹

Poznámky

1. Srov. zejména V. NOVOTNÝ, *Obrazárna zámku Rychnova nad Kněžnou*. Umění, XIV, 1942 – 1943, s. 31-32; H. SEIFERTOVIÁ-KORECKÁ, *Katalog Barokní zátíší v Čechách*. Liberec 1967, č. kat. 105, 106; H. SEIFERTOVIÁ-KORECKÁ, *Barokní zátíší v Čechách a na Moravě*. Umění, XVIII, 1970, s. 20, 23-24; O. J. BLAŽÍČEK, *Umění baroku v Čechách*. Praha 1971, s. 135; J. NEUMANN, *Český barok*. Praha 1974, s. 107, 284-285, č. kat. 357; R. ZRUBEK, *Malíř Jan Antonín Woczek-Hrošický*. Umění, XXIII, 1975, s. 353-365; P. PREISS, *Malířství pozdního baroka a rokoka v Čechách*. In: *Dějiny českého výtvarného umění II/2*. Praha 1989, s. 781; H. SEIFERTOVIÁ – A. K. ŠEVČÍK, *S ozvěnou starých mistrů. Pražská kabinetní malba 1690 – 1750*. Katalog výstavy. Praha 1997, s. 164-165, 187, 197, č. kat. 78, 79.
2. Srov. zejména I. KOŘÁN, *Barok pod Orlickými horami*. Orlické hory a Podorlicko 3, 1970, s. 121; I. KOŘÁN, *Umění a umělci baroka v Hradci Králové*. Umění, XIX, 1971, s. 170-171, 172; R. ZRUBEK (cit. v pozn. 1), s. 356-359, 362-363; R. ZRUBEK, *Barokní rodové malířské dílny v Rychnově nad Kněžnou*. In: *Východočeská duchovní a slovesná kultura v 18. století*. Sborník příspěvků ze symposia konaného 27. – 29. 5. 1999 v Rychnově nad Kněžnou. Boskovice 1999, s. 458-462.
3. Srov. T. KOUŘIL – A. SVOBODA, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*. Rychnov nad Kněžnou 1924, s. 307.
4. Srov. I. KOŘÁN 1971 (cit. v pozn. 2), s. 185 (pozn. 152); R. ZRUBEK (cit. v pozn. 1), s. 355, 358-359.
5. **Poukázáno tak bylo na znalost prací Johanna Georga Beitlera, Jana Baptisty Boultatse či prací připisovaných Isaaku Godynovi, ale také na evidentní poučení zcela konkrétním obrazem Cornelise Norberta Gysbrechtse nacházejícím se v kolowratské sbírce. Srov. zejména H. SEIFERTOVIÁ-KORECKÁ 1970 (cit. v pozn. 2), s. 23; H. SEIFERTOVIÁ – A. K. ŠEVČÍK (cit. v pozn. 2), s. 187, 197.**
6. Srov. I. KOŘÁN (cit. v pozn. 2), s. 171.

7. K námětu *Ecce Homo* a k vývoji ikonografie Křížové cesty srov. například K. KÜNSTLE, *Ikonographie der christlichen Kunst*. Freiburg im Breisgau 1928, s. 437-440, 440-446; A. LEGNER, in: *Lexikon der christlichen Ikonographie I*. Wien 1969, sl. 557-561; F. DAMBECK, in: *Lexikon der christlichen Ikonographie II*. Wien 1970, sl. 653-656. Pro první ze čtrnácti zastavení Křížové cesty, obecně zpracovávající motiv Ježíšova odsouzení římským místodržitelem v Judeji Pilátem, bývá nejčastěji použit verš z Matoušova evangelia, kdy si Pilát na znamení své neviny umývá ruce (Mt 27, 24). Velice časté je také zpracování s motivem Piláta lámajícího v přítomnosti Krista rákosovou třtinu a vynášejícím tak nad obžalovaným trest smrti, tedy motiv mající svůj původ v římských reáliích, nikoli v evangeliích.
8. Srov. M. RÖTHLISBERGER, *An "Ecce Homo" by Rubens*. The Burlington Magazine, CIV, 1962, s. 543, obr. 1.
9. K Rubensově zpracování námětu Kristus ukázán lidu, k jeho přípravným studiím a k následným variantám srov. zejména J. R. JUDSON, *The Passion of Christ. In: Corpus Rubenianum*. Ludwig Burchard. Part VI. London 2000, s. 67-72, obr. 38-44. Zmíněnou existenci oltářního obrazu podporuje mimo jiné dílenská, původně Rubensovi připisovaná olejová skica, která byla svého času v majetku Kateřiny II. a dnes je chována ve sbírkách petrohradské Ermitáže. Předpokládaný Rubensův oltářní obraz je pak hypoteticky spojován s kostelem sv. Gertrudy v Nivelles, kam byl někdy v průběhu 19. století umístěn dnes rovněž ztracený obraz, považovaný za pozdější kopii a náhradu původní Rubensovy malby.
10. K tomu srov. J. R. JUDSON (cit. v pozn. 9), s. 71 (14c, kopie 1), obr. 41. Jako kopie této dnes nezvěstné varianty vytvořené pro Lauwersovu rytinu byla označena olejová skica nacházející se v soukromém majetku ve Frelenburgu, která sama o sobě představuje práci precizní, Rubensových malířských kvalit však nedosahuje.
11. Ještě jeden zajímavý motiv na Vocáskově obraze nalézáme. V podání Rubensově poměrně mladistvou a oduševnělou tvář římského občana Piláta nahrazuje postava postaršího orientálního vládce s prošedivělým plnovousem. Tuto v středoevropském prostoru nijak výjimečnou a zcela ve shodě s dobovým územ provedenou záměnu doprovází povšimnutí hodný detail, kterým je zpodobení znaku císařského orla na látce rozprostřené přes Pilátův trůn.

Popisky:

Obr. 1 str. 109

P. P. Rubens, Kristus ukázán lidu, skica, olej, plátno, 48 x 32 cm, Haag, soukromý majetek. Repro Corpus Rubenianum.

Obr. 2 str. 109

N. Lauwers, Kristus ukázán lidu, grafický list, 338 x 281 mm, Paříž, Národní knihovna. Repro Corpus Rubenianum.

Obr. 3 str. 110

**J. A. Vocásek – Hrošecký, Křížová cesta - 1. zastavení, olej, plát-
no,
235 x 175 cm, Dobré, kostel sv. Petra a Pavla. Fotoarchiv autora.**

obrázek 1

obrázek 2

obrázek 3

Archeologický výzkum severního předhradí státního hradu Trosky v r. 2000

Jana Benešová - Jan Prostředník - Jiří Kalferst

Předložený text prezentuje výsledky první etapy archeologického výzkumu areálu SH Trosky, k. ú. Troskvice, který je součástí výzkumného záměru Památkového ústavu v Pardubicích pro období 2000 - 2004. V této etapě měl být původně zkoumán areál tzv. „dolního hradu“, avšak havarijní stav koruny zdí po obou stranách brány, který si vynutil okamžitou opravu spojenou mimo jiné i s výstavbou lešení, znemožnil tento záměr uskutečnit, respektive jej odsunul na pozdější dobu. Jako alternativní řešení byl proto zvolen prostor na předhradí, severovýchodně od brány (tabulka 2).

Cíl a metodika výzkumu

Sonda 5/2000 (z důvodů zachování kontinuity jsou sondy číslovány průběžně od roku 1996, viz tabulka 1) byla umístěna východně od vstupu do „dolního hradu“, do prostoru mezi hradbu a komunikaci spojující obě hradní brány, a to s cílem zdokumentovat souvrství přiléhající k hradbě, a zároveň prozkoumat terénní situaci v bezprostřední blízkosti výše zmíněné komunikace.

Výkopové práce provedli za účasti řešitelů projektu pracovníci firmy Peres - služba vzdělání, vědě a výzkumu. Uložení zde byly pomocí škrabek snímány po přirozených vrstvách, kresebně, měřičsky a fotograficky dokumentovány. Analogickým způsobem proběhla dokumentace řezů. Sonda včetně okolního terénu byla polohopisně i výškopisně zaměřena.

Lokalizace a rozměry sondy

Sonda 5/2000 o rozměrech 3x5 m leží kolmo na obvodovou hradbu „dolního hradu“, svým delším rozměrem je rovnoběžná s částí komunikace vycházející z brány „dolního hradu“, a vzhledem k jejímu dalšímu průběhu (relativně ostrá zatáčka severním směrem) je sonda zároveň svým kratším rozměrem na tuto již zmíněnou komunikaci kolmá.

Stratigrafická situace v sondě

Vzhledem k umístění sondy 5/2000 bylo možno předpokládat, že zde mohou být zachyceny jednak vrstvy přirozeně rostlé, jednak (zejména v souvislosti s profilem terénu) vrstvy erozního původu. Po sejmutí drnu, který - až na 1 m široký úsek na severním konci - pokrýval povrch sondy, byla odkryta černá písčitá hlína s příměsí drobných kaménků a úlomků cihel (kontext 1). Pod kontextem 1 se, stále ještě v téměř celé ploše sondy, nalé-

zala vrstva (kontext 2) svým charakterem velmi podobná kontextu 1, ovšem s výraznou koncentrací zlomků čediče o velikosti do cca 0,3 m. Se zpevněním tělesa komunikace pravděpodobně souvisí kontext 3 představovaný velmi ulehlou písčitojílovitou vrstvou hnědošedé barvy s příměsí zlomků čediče a pískovce o velikosti cca do 0,05 m nacházející se v západní čtvrtině sondy. Kontext 3 leží stratigraficky pod kontextem 1 a 2, stratigraficky nad kontextem 8 (viz dále). Dalším registrovaným kontextem je kontext 6 tvořený středně šedou, písčitojílovitou hlinou bez hrubých komponent, po jehož začištění se objevily celkem tři objekty. Zatímco první dva (objekt č. 2 a 3, tabulka 3) lze interpretovat jako kúlové jámy (výplň: písčitá hlína černé barvy s příměsí drobných kaménků), o povaze objektu č. 1 nelze s určitostí nic říci. Jeho výplň tvořily dvě vrstvy, a to hlína hnědočerné barvy s příměsí šedožlutých jílovitých zlomků, a tmavě hnědá písčitá hlína s příměsí několika zlomků čediče. Objekt č. 1 porušil kontext 6, 7 a částečně i 8, objekty 2 a 3 se nacházely pouze v úrovni kontextu 6.

Sled vrstev byl následně ovlivněn výraznou terénní depresí (kontext 9), která je patrná pouze na západním řezu, respektive v půdoryse sondy (tabulky 3 - 5). Jak bylo již naznačeno, deprese se nachází v západní polovině sondy, kde (zejména ve střední části) porušuje kontext 8 (šedá, písčitojílovitá vrstva s příměsí čedičových zlomků o velikosti do cca 0,3 m) a 10 (šedožlutá, písčitá hlína, bez hrubších komponent s ojediněle se vyskytující příměsí čedičových a pískovcových zlomků o velikosti do cca 0,1 m). Tato rozsáhlá deprese byla vyplněna šedožlutou, písčitojílovitou vrstvou bez hrubších komponent, relativně ulehlou. V této souvislosti je třeba zaznamenat fakt, že výplň deprese, stejně jako objektu č. 1, nepochází z bezprostředního okolí, což je v rozporu s dosud běžnou praxí, ale naopak musela být do těchto míst zcela záměrně donesena.

Poněkud odlišná situace se jeví ve východním řezu, respektive ve východní polovině sondy (tabulka 5.2). Zatímco vzájemné chronologické vztahy mezi kontextem 1, 2, 3 a 6 jsou shodné s částí západní, zde navíc zůstal dochován i kontext 7 (chronologicky pod kontextem 2, 3 a 6, chronologicky nad kontextem 8) představovaný oranžově hnědou, hrudkovitou, středně ulehlou vrstvou bez přítomnosti hrubých komponent.

V sondě 5/2000 bylo tedy zaznamenáno celkem 10 kontextů, které spadají do oblasti zájmu archeologie. Uložení 1 a 2 lze datovat do období po zániku hradu, respektive do období po ukončení aktivit v řešeném prostoru. Datování nebylo provedeno na základě získaných artefaktů (ty spadaly téměř výhradně do období vrcholného středověku), nýbrž s ohledem na stratigrafickou situaci, a to jak v pohledu vertikálním, tak i horizontálním. Uložení 3 koresponduje s existencí komunikace v prostoru severního předhradí (nepravidelné štětování narušené erozní činností). „Středověký terén“ představovaly uložení 4 - 10. V případě kontextů 4 a 5 se jednalo o výplně jámy válcového tvaru (objekt prostupoval uložení 6, 7, 9, kontakt je doložen

s uloženinou 8). Na základě pozorování vertikální i horizontální stratigrafie je možné předpokládat, že tyto výše citované uloženiny 6, 7, 8, 9, přes značný obsah mobilních artefaktů a ekofaktů (zvířecí kosti), nesouvisejí s antropogenní aktivitou, nýbrž spíše s procesy postdepozičními, zejména s erozí a soliflukcí. Z uloženin byly získány zlomky keramiky náležející do mladého latěnu (LT C2-D1 - 2 zlomky z kontextu 9), počátku a zejména průběhu 14. a počátku 15. století; ojediněle byla registrována i keramika z počátku 16. století - právě takovýto „kontaminovaný“ soubor dokládá složitější vznik uloženin. Podloží tvořila zvětralina, do které byly zahlobeny objekty zaplněné výplní č. 9 - z tohoto kontextu byla získána keramika datovaná zejména do průběhu 14. století, intrusi zde tvořilo několik zlomků keramiky z přelomu 14. a 15. století. Při začišťování kontaminované zvětrality se našlo několik střepů datovaných do 14. století - tyto artefakty svědčí o nejstarší antropogenní aktivitě v řešeném prostoru.

Chronologické zařazení kontextů

kontext	datace	kontext	datace
1	VS2	6	VS1/2, VS2
2	VS1/2, VS2, NO1	7	VS1/2, VS2
3	bez datovacího materiálu	8	VS1/2, VS2, NO1
4	VS1/2, VS2	9	LTC2-D1, VS1/2, VS2, NO1
5	VS1/2, VS2	10	VS1/2, VS2

Rozbor nálezů

Kvantitativní a hmotnostní zastoupení artefaktů v uloženinách sondy 5/2000

kontext	keramika	kov		mazanice	jiné	zvířecí kosti	hmotnost
		Fe	bronz				
1	43	1		4		42	3,750 kg
2	372	58	2	5	ŠI - 1	1058	7,950 kg
3	21					41	0,910 kg
4	42	4	1			131	1,875 kg
5	18	1				198	3,310 kg
6	26	5				233	5,190 kg
7	5					57	0,850 kg
8	1062	20	2	1	uhlíky	2583	58,545 kg
9	280	27				326	8,700 kg
10	72					114	1,200 kg
celkem	1941	116	5	10		4783	92,270 kg

Keramika

Přehled datované keramiky v kontextech sondy 5/2000

kontext	LT C2-D1	VS1/VS2	VS2	NO1
1		9	34	
2		86	280	6
3			20	1
4		20	22	
5		28		
6		23	3	
7		5		
8		1020	27	5
9	2	244	34	
10		68	4	
celkem	2	1503	424	12

Zastoupení typické a atypické keramiky v kontextech sondy 5/2000

kontext	typická keramika	atypická keramika
1	9	34
2	96	276
3	10	11
4	7	35
5	4	14
6	7	19
7	3	2
8	223	829
9	44	236
10	11	61
celkem	414	1517

Nejstarší antropogenní aktivita zjištěná letošním výzkumem pochází ze závěru mladší doby železné (LTC2-D1 - uloženina 9, přír. č. 76/2000), čímž jsou znovu potvrzeny výsledky výzkumu realizovaného v roce 1996. Doklady aktivity ze závěru mladší doby bronzové (HB - lužická kultura, stupeň IIIa) nebyly letošní sondáží prokázány.

Mezi nejstarší na lokalitě získanou středověkou keramikou lze zařadit tzv. zboží hradištní tradice, tj. keramikou obtáčenou na hrnčířském kruhu se silnou příměsí písku a slídy, silnostěnnou, s archaickými typy okrajů (např. prožlabené okraje, plochá neprožlabená okruží, deriváty kalichovitých okrajů atd.). Tato keramika je většinou zbarvena došeda, případně dohněda, těsto obsahuje vyšší procento středněhrubého písku a slídy (ojedinělý výskyt je

doložen například v souborech 7, 11, př. č. 69/00; dále v souboru 12, př. č. 71/00

a v souboru 26, př. č. 75/00 ad.). Keramiku hradištní tradice není dosti dobře možné datovat absolutně, lze pouze konstatovat, že se jedná o keramiku starší technologické skupiny. Vzhledem k nízkému kvantitativnímu zastoupení archaických technologických prvků je však nutno předpokládat, že nejstarší středověká antropogenní aktivita spadá nejdříve do počátku první poloviny 14. století - na rozdíl od keramických souborů získaných na hradě Valdštejn (k.ú. Mašov, Prostředník 1994a, 1997) a Hrubá Skála (k.ú. Hrubá Skála, Prostředník 1994a, b), které náležejí již století předchozímu.

Nejpočetnější soubor tvoří keramické zboží datované do průběhu 14. až přelomu 14. a 15. století (průběžně se vyskytuje ve všech souborech). Tato keramika zachovává formálně tvary i profilaci okrajů vycházejících z hradištní tradice. Úprava keramického těsta je také více svázána s předcházejícím obdobím (např. soubor č. 2, př. č. 68/00; soubory č. 4, 6, 11, př. č. 69/00 ad.). Lze tu zde však sledovat i počátky používání setrvačnickového kruhu - jedná se o typologicky starší okraje s lépe připraveným keramickým těstem (nižší procentuální zastoupení písku).

S rozsáhlejším použitím setrvačnickového hrnčířského kruhu lze počítat od konce 14. a zejména v první polovině 15. století, což dokládají soubory keramiky. Jedná se o standardní keramický inventář analogický souborům pocházejícím z jiných, Troskám současných, hradů. Spolu s keramikou starší tradice se zde již vyskytují i nové keramické tvary vytáčené na setrvačnickovém kruhu (džbány, konvice, poháry - např. soubor č. 4, př. č. 69/00; soubor č. 20, př. č. 75/0, soubor č. 34, př. č. 77/00). Vedle místní hrnčiny se v souborech vyskytly také importy (rozlišené pouze makroskopickým zkoumáním bez příslušných přírodovědných analýz - soubor č. 11, př. č. 69/00; soubor č. 35, př. č. 76/00; soubor č. 34, př. č. 77/00). Vedle běžné oxidačně pálené keramiky (tzv. červené zboží) se v souborech vyskytuje i tzv. světlé zboží, které bylo - jako jediné - zdobeno červenou malbou (např. soubory č. 5,

6, př. č. 69/00; soubory č. 20, 23, 24, 27, 29, př. č. 75/00; soubor č. 31, př. č. 76/00). Vedle červeně malované keramiky je tu zastoupeno zboží zdobené rytou šroubovicí, jenž se v mladším období mění v technologický prvek. Oxidačně pálená keramika je zdobena rytou vlnovkou (soubory č. 20, 25, 27, př. č. 75/00, soubor č. 34, př. č. 77/00) rytým kolkem (např. „rybí kost“ - soubor č. 6, př. č. 69), ozubeným kolečkem nebo rádélkem (to se vyskytuje již

na keramice 14. století - soubory č. 4, 6, př. č. 69/00). V souborech byly zastoupeny i drobné zlomky komorových kachlů, které dokládají existenci otopného zařízení ve větší vzdálenosti od zkoumaného prostoru. Za zaznamenání stojí i hrnčířská čepel vybroušená ze střepu (soubor č. 35, př. č. 76/00). Chronologicky nejmladší pozdně středověké až raně novověké nále-

zy pocházejí z období první poloviny 16. století - jedná se o několik zlomků keramiky s vnitřní světle žlutou, olovnatou glazurou.

Kovové předměty

Kovové artefakty byly před konzervací podrobeny pouze orientačnímu zkoumání - prozatím lze konstatovat, že jde většinou o běžné železné předměty, používané při výstavbě a údržbě hradu (hřeby a skoby různých rozměrů). Z tohoto souboru se svým charakterem vymykají předměty osobní potřeby (opasková přezka - soubor č. 8, př. č. 68/00), zlomek raménka vah (soubor 9, př. č. 69/00) a bronzové plíšky se železným nýtkem (soubor č. 9, př. č. 69/00). Z kontextů 2, 4 a 6 pochází 5 čtyřbokých šipek kosočtverečného průřezu do kuše (soubor č. 9, př. č. 69/00; soubor č. 15, př. č. 71/00; soubor č. 18, př. č. 73/00), přičemž čtyři šipky měly tulejku, jedna trn.

Závěr

Letošní výzkum situovaný do prostoru severního předhradí, severovýchodně od brány do tzv. dolního hradu v plné míře potvrdil výsledky výzkumu předchozího. Stejně jako v roce 1996 se podařilo získat doklady o přítomnosti nositelů pravěkých kultur na Troskách, a to konkrétně v závěru mladší doby železné (LTC2 - D1). Nejstarší sondou zachycená středověká sídelní aktivita se hlásí do počátku 14. století, čímž předchází výstavbě hradby tzv. dolního hradu, s níž lze počítat až v dalším průběhu 14. století. Nejmladší doklady antropogenní aktivity v řešeném prostoru pocházejí z první poloviny 16. století.

Přehled použité literatury

Benešová, J. 2000: *Záchranný archeologický výzkum na SH Trosky*. Výroční zpráva za rok 1999, Památkový ústav Pardubice, Pardubice, s. 139-144.

Benešová, J. - Kalferst, J. - Prostředník, J. 1998: *Archeologický výzkum severního předhradí hradu Trosky*, Castellologica Bohemica 6, Praha, s. 421-438.

Prostředník, J. 1994a: *Přehled archeologických výzkumů turnovského muzea v letech 1992 - 1993*. Z Českého ráje a Podkrkonoší 7, Semily, s. 193-203.

Prostředník, J. 1994b: *Soubor středověké keramiky z hradu Hrubá Skála (okr. Semily)*, Zpravodaj Muzea východních Čech 20, Hradec Králové, s. 101-106.

Prostředník, J. 1997: *Archeologické výzkumy Okresního muzea Českého ráje v roce 1996*, Z Českého ráje a Podkrkonoší 10, Semily, s. 139-162.

Prostředník, J. - Řídkošil, T. 1998: *Archeologický výzkum a geologický průzkum hradu Trosek v roce 1997*, Zpravodaj Muzea východních Čech 24, Hradec Králové, s. 37-53.

Mapové, plánové a kresebné tabulky

Tabulka 1: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, přehled dosud zkoumané plochy (tj. sond 1A, 1B a 2/1996, 3/1997, 4, 4A a 4B/1998-99).

Tabulka 2: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad. Výřez z pozemkové mapy (měřítko 1:2880) se zakreslenou sondou 5/2000 (originální plán uložen u autorů).

Tabulka 3: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad; půdorys sondy 5/2000, úroveň kontextu 6, zahřebené objekty 1, 2, 3/2000, kontext 8, podloží.

Tabulka 4: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad; sonda 5/2000, půdorys v úrovni podloží.

Tabulka 5: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad; sonda 5/2000 1: západní řez, kontexty 1, 2, 3, 6, 8, 9, 10, podloží. Troskovice (okr. Semily); 2: východní řez, kontexty 1, 2, 3, 6, 7, 8, 10, podloží.

Tabulka 6: 1. sonda 5/2000, vrstva 1, soubor 2, př.č. 68/2000: keramika 14./15. stol.; 2. sonda 5/2000, vrstva 1, soubor 8, př.č. 68/2000: železná přezka; 3. sonda 5/2000, vrstva 2, soubor 4, př.č. 69/2000: keramika 14. - 14./15. stol.

Tabulka 7: 1. sonda 5/2000, vrstva 2, soubor 5, př.č. 69/2000: keramika 14. - 14/15. stol.; 2. sonda 5/2000, vrstva 2, soubor 6, př.č. 69/2000: keramika 14. - 14/15. stol.

Tabulka 8: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000. 1: vrstva 2, soubor 7, př. č. 69/2000: keramika 14. stol.; 2: vrstva 2, soubor 9, př.č. 69/2000: soubor kovových předmětů; 3: vrstva 2, soubor 10, př.č. 69/2000: keramika 14/15. stol.; 4: vrstva 2, soubor 11, př.č. 69/2000: keramika 14. - 15. stol., 16. stol.

Tabulka 9: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000. 1: objekt 1/2000, výplň 4, soubor 12, př.č. 71/2000: keramika 14. - 14/15. stol.; 2: objekt 1/2000, výplň 5, soubor 13, př.č. 72/2000: keramika 14. stol.; 3: objekt 1/2000, výplň 4, soubor 15, př.č. 71/2000: železná šipka s tulejkou; 4: vrstva 6, soubor 17, př.č. 73/2000: keramika 14/15. stol.; 5: vrstva 6, soubor 18, př.č. 73/2000: železná šipka s trnem; 6: vrstva 7, soubor 19, př.č. 74/2000: keramika 14. stol.

Tabulka 10: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000. 1: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 20, př.č. 75/2000: keramika 14. - 14/15. stol.; 2: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 21, př.č. 75/2000: keramika 14. stol.; 3: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 22, př.č. 75/2000: keramika 14. stol.

Tabulka 11: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000. 1: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 23, př.č. 75/2000: keramika 14. stol.; 2: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 24, př.č. 75/2000: keramika 14. - 14/15. stol.; 3: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 25, př.č. 75/2000: keramika 14. stol.;

Tabulka 12: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000. 1: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 26, př.č. 75/2000: keramika 14. - 14/15. stol.; 2: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 27, př.č. 75/2000: keramika 14. - 14/15. stol.;

Tabulka 13: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000. 1: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 28, př. č. 75/2000: keramika 14. stol.;

2: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 29, př.č. 75/2000: keramika 14. - 14/15. stol; 3: sonda 5/2000, vrstva 8, soubor 30, př.č. 75/2000: keramika 14. stol., železné kování.

Tabulka 14: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000.
1: sonda 5/2000, vrstva 9, soubor 31, př. č. 76/2000: keramika 14. - 14/15. stol.; 2: sonda 5/2000, vrstva 9, soubor 35, př.č. 76/2000: keramika 14. - 15/15. stol.

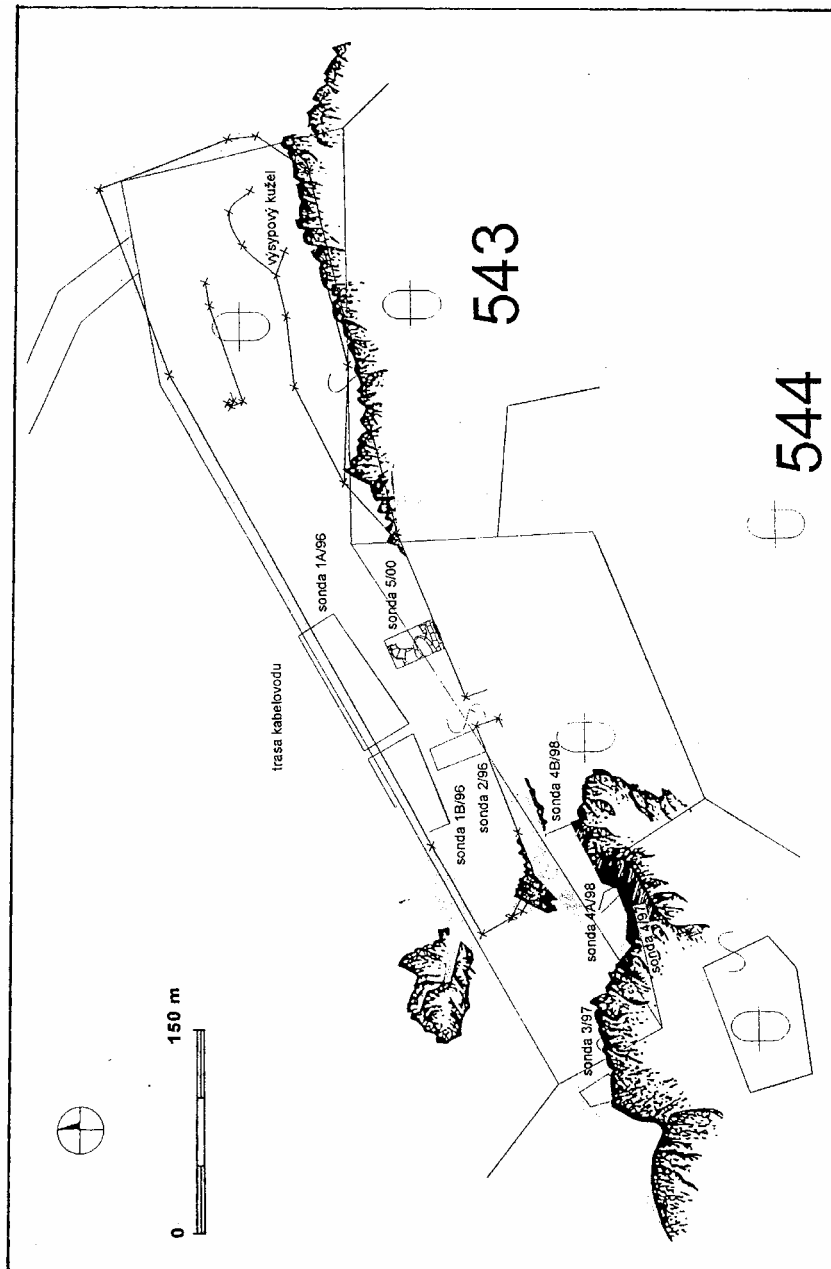
Tabulka 15: Troskovice (okr. Semily). Trosky - hrad, sonda 5/2000.
1: sonda 5/2000, vrstva 10, soubor 34, př.č. 77/2000: keramika 14. - 14/15. stol.

The architectural plan shows the layout of the archaeological site of Babinec. It includes several labeled areas and features:

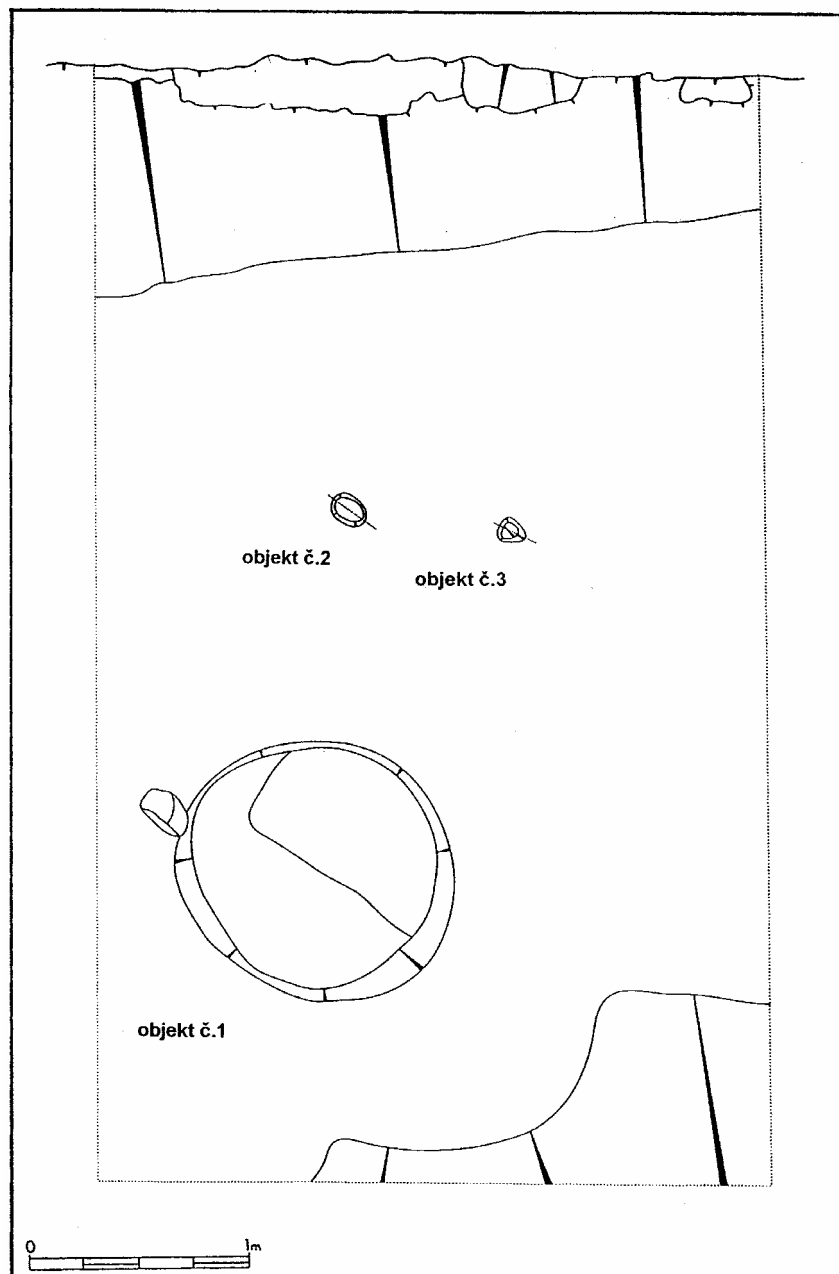
- phedhradí**: Located at the top left of the plan.
- dolní hrád**: A large rectangular area on the right side of the plan.
- párken**: An area at the bottom center of the plan.
- vzd "Baba"**: A feature at the bottom right of the plan.
- zrnska hradoborodky**: A label along the left boundary of the main site area.
- souda 14708**, **souda 14709**, **souda 14710**, **souda 14711**, **souda 14712**, **souda 14713**, **souda 14714**, **souda 14715**, **souda 14716**, **souda 14717**, **souda 14718**, **souda 14719**, **souda 14720**, **souda 14721**, **souda 14722**, **souda 14723**, **souda 14724**, **souda 14725**, **souda 14726**, **souda 14727**, **souda 14728**, **souda 14729**, **souda 14730**, **souda 14731**, **souda 14732**, **souda 14733**, **souda 14734**, **souda 14735**, **souda 14736**, **souda 14737**, **souda 14738**, **souda 14739**, **souda 14740**, **souda 14741**, **souda 14742**, **souda 14743**, **souda 14744**, **souda 14745**, **souda 14746**, **souda 14747**, **souda 14748**, **souda 14749**, **souda 14750**, **souda 14751**, **souda 14752**, **souda 14753**, **souda 14754**, **souda 14755**, **souda 14756**, **souda 14757**, **souda 14758**, **souda 14759**, **souda 14760**, **souda 14761**, **souda 14762**, **souda 14763**, **souda 14764**, **souda 14765**, **souda 14766**, **souda 14767**, **souda 14768**, **souda 14769**, **souda 14770**, **souda 14771**, **souda 14772**, **souda 14773**, **souda 14774**, **souda 14775**, **souda 14776**, **souda 14777**, **souda 14778**, **souda 14779**, **souda 14780**, **souda 14781**, **souda 14782**, **souda 14783**, **souda 14784**, **souda 14785**, **souda 14786**, **souda 14787**, **souda 14788**, **souda 14789**, **souda 14790**, **souda 14791**, **souda 14792**, **souda 14793**, **souda 14794**, **souda 14795**, **souda 14796**, **souda 14797**, **souda 14798**, **souda 14799**, **souda 14800**

A scale bar indicating 0 to 10m and a compass rose are located at the bottom left of the plan.

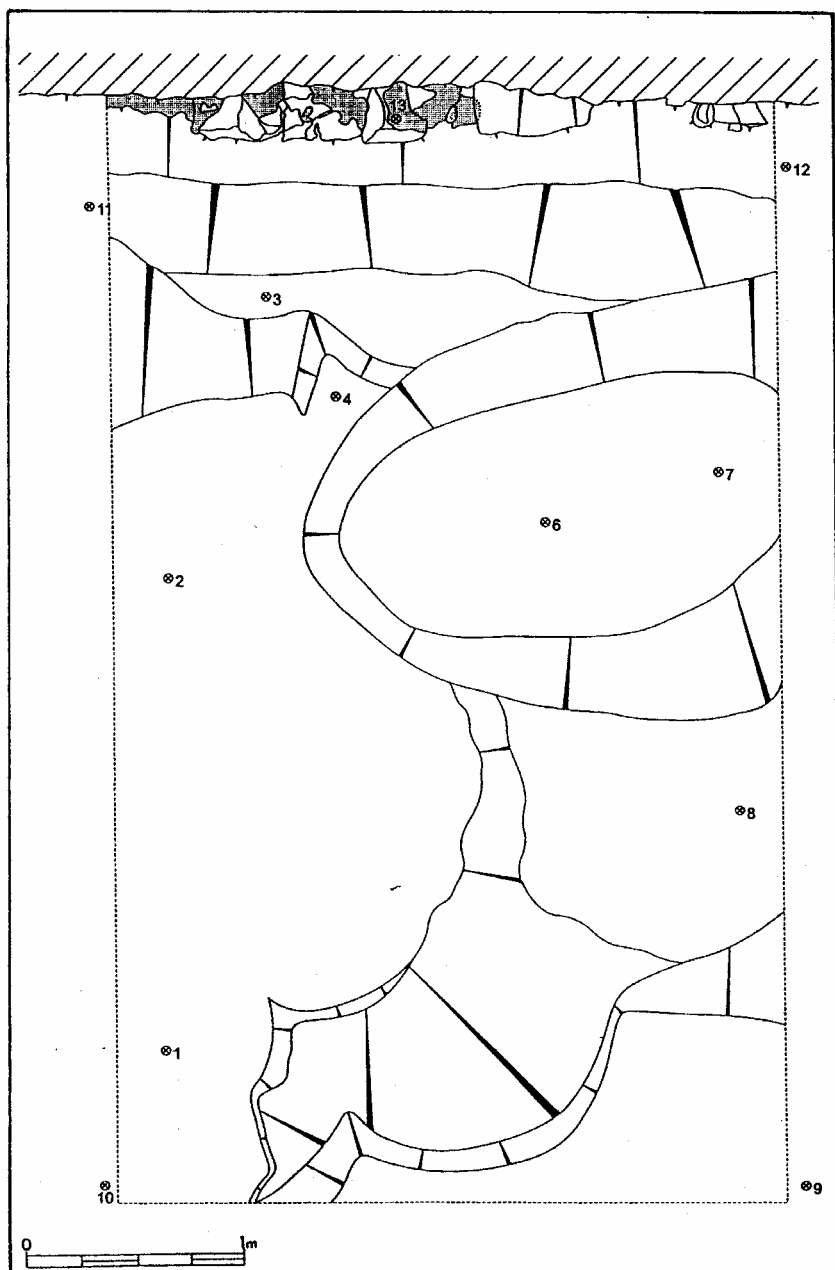
131

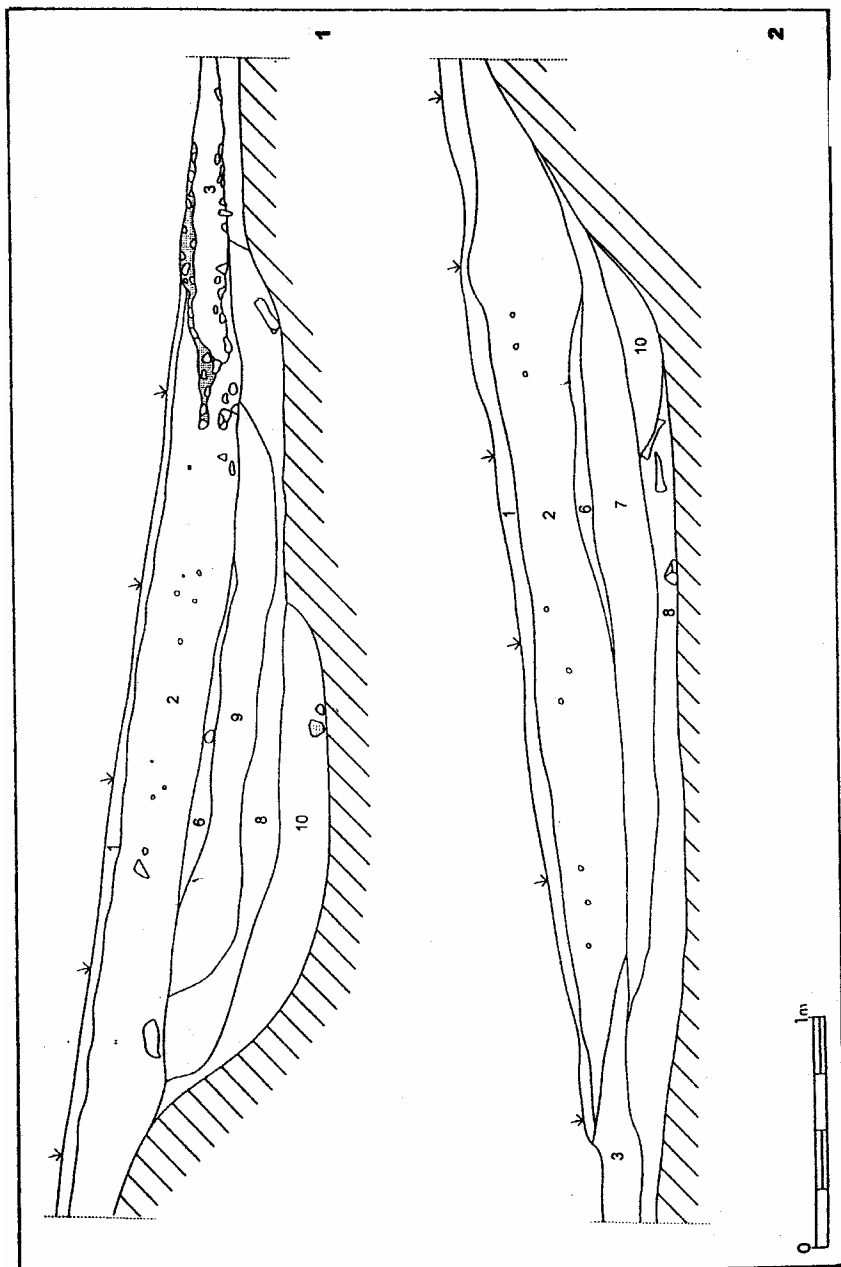
tabulka 2

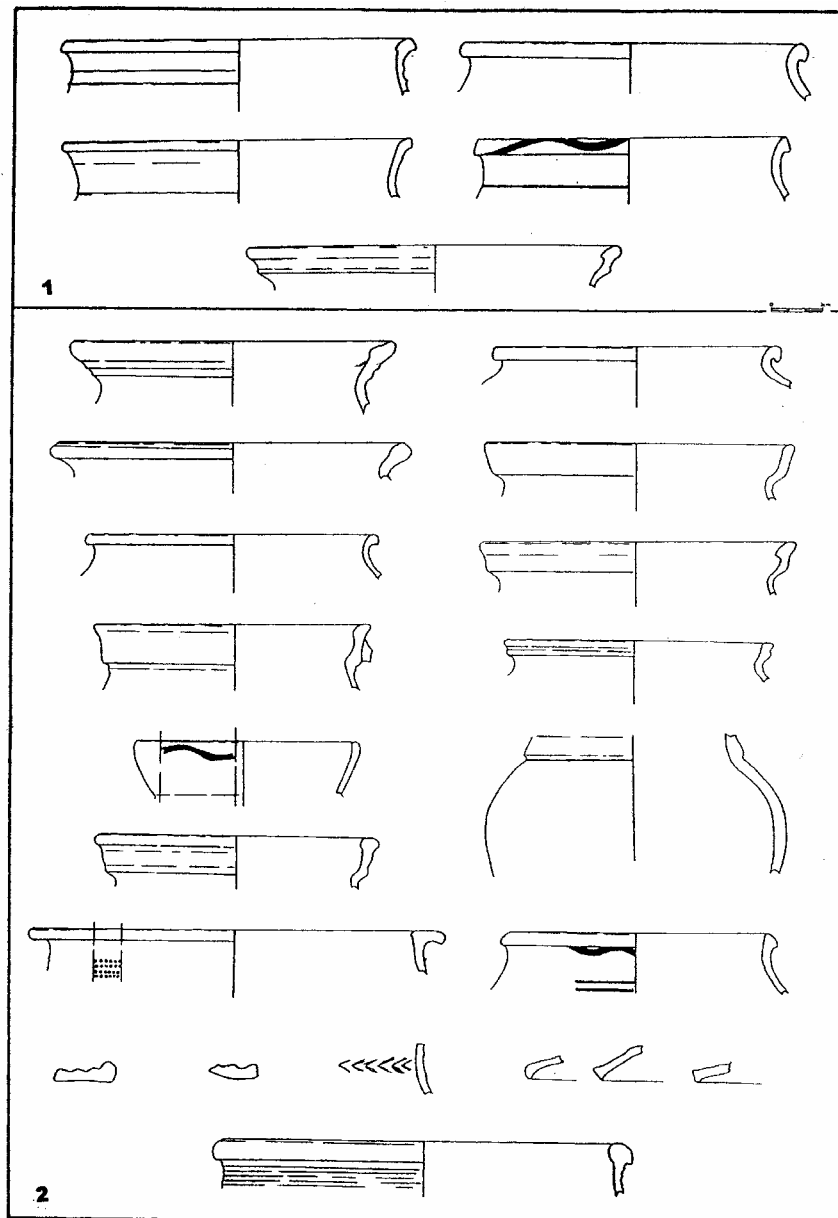
tabulka 3

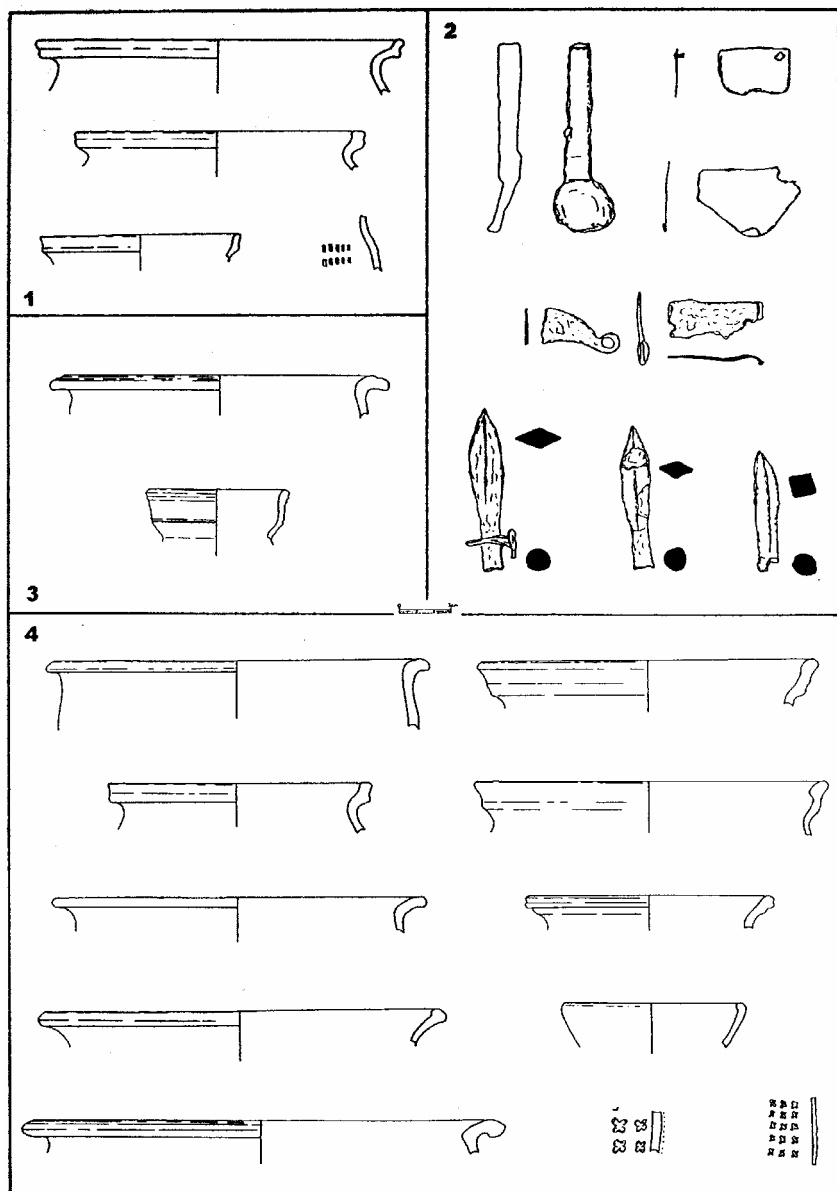
tabulka 4

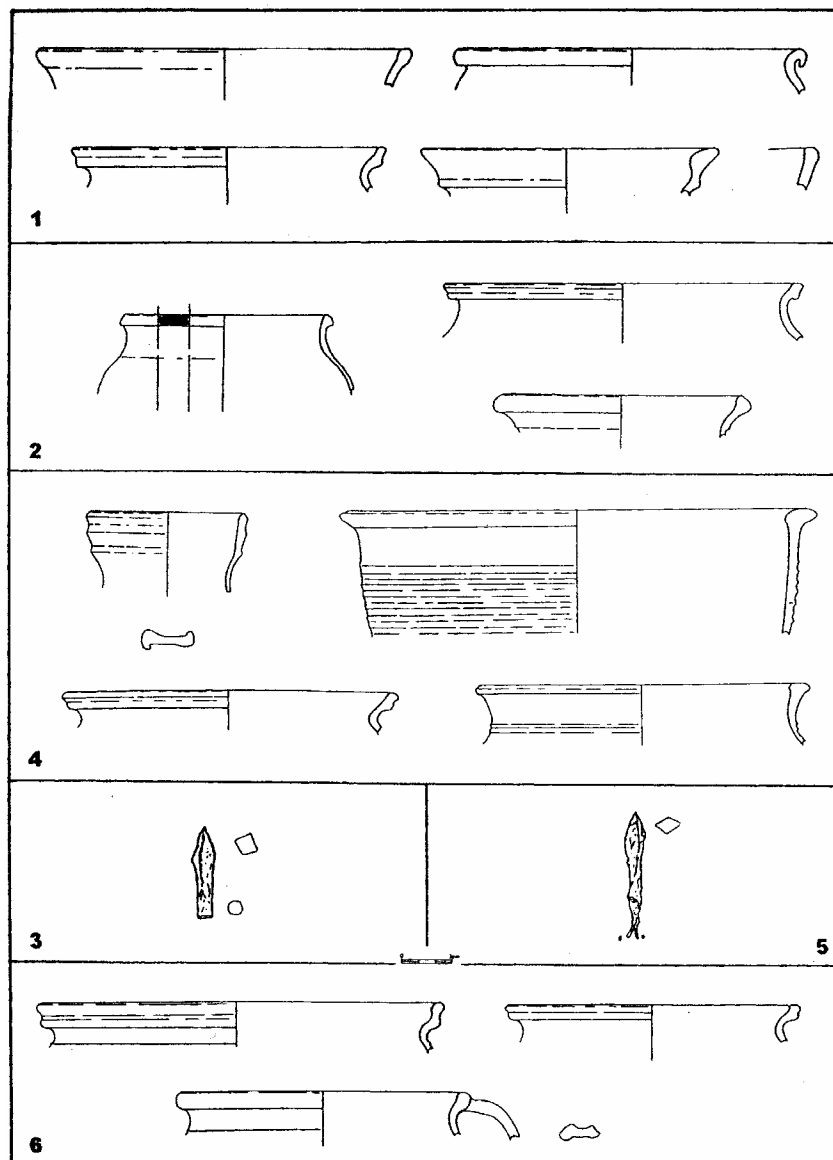
tabulka 5

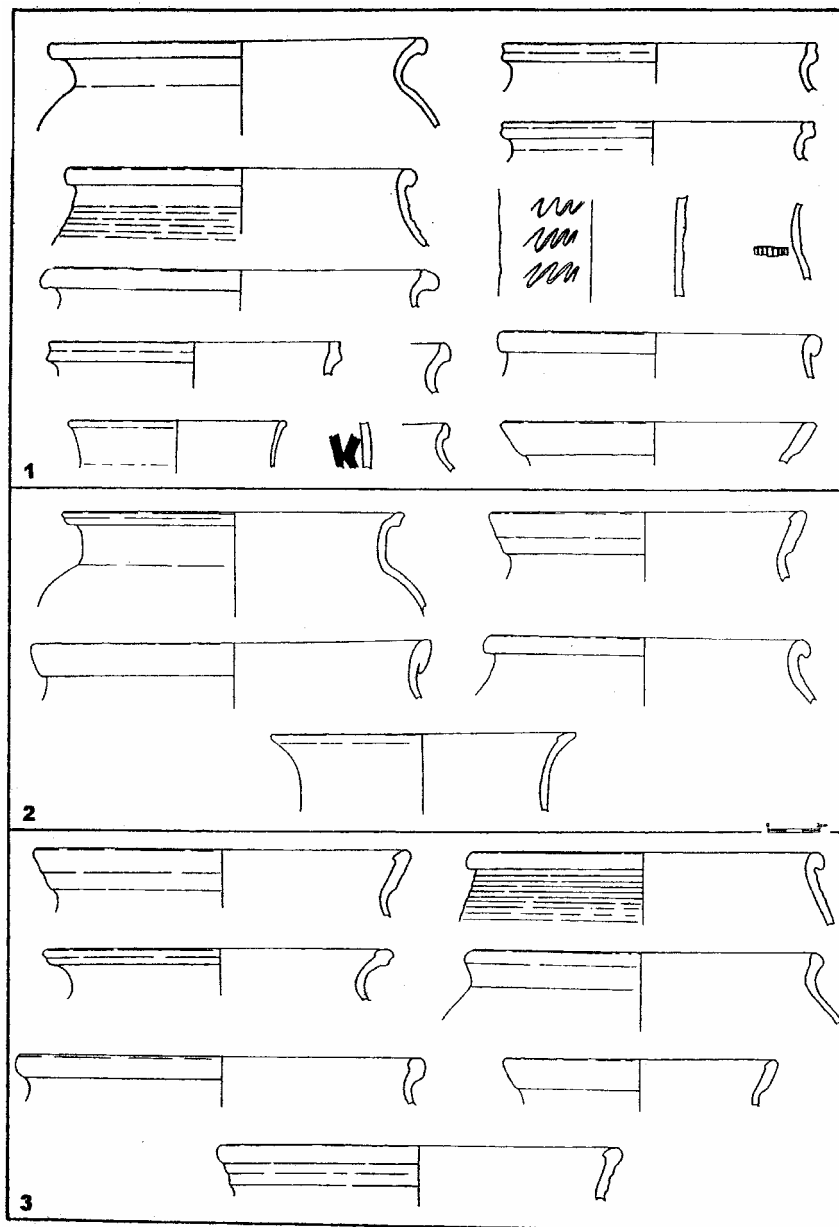
tabulka 7

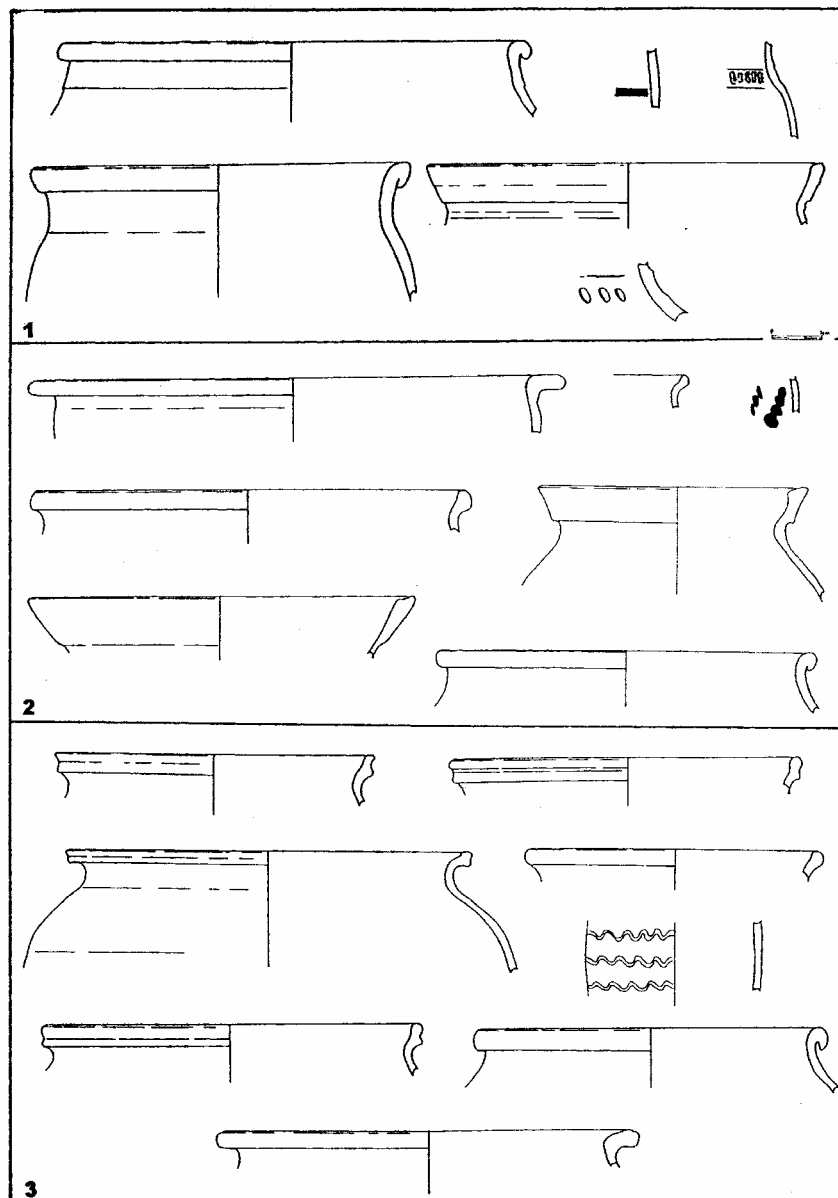
tabulka 8

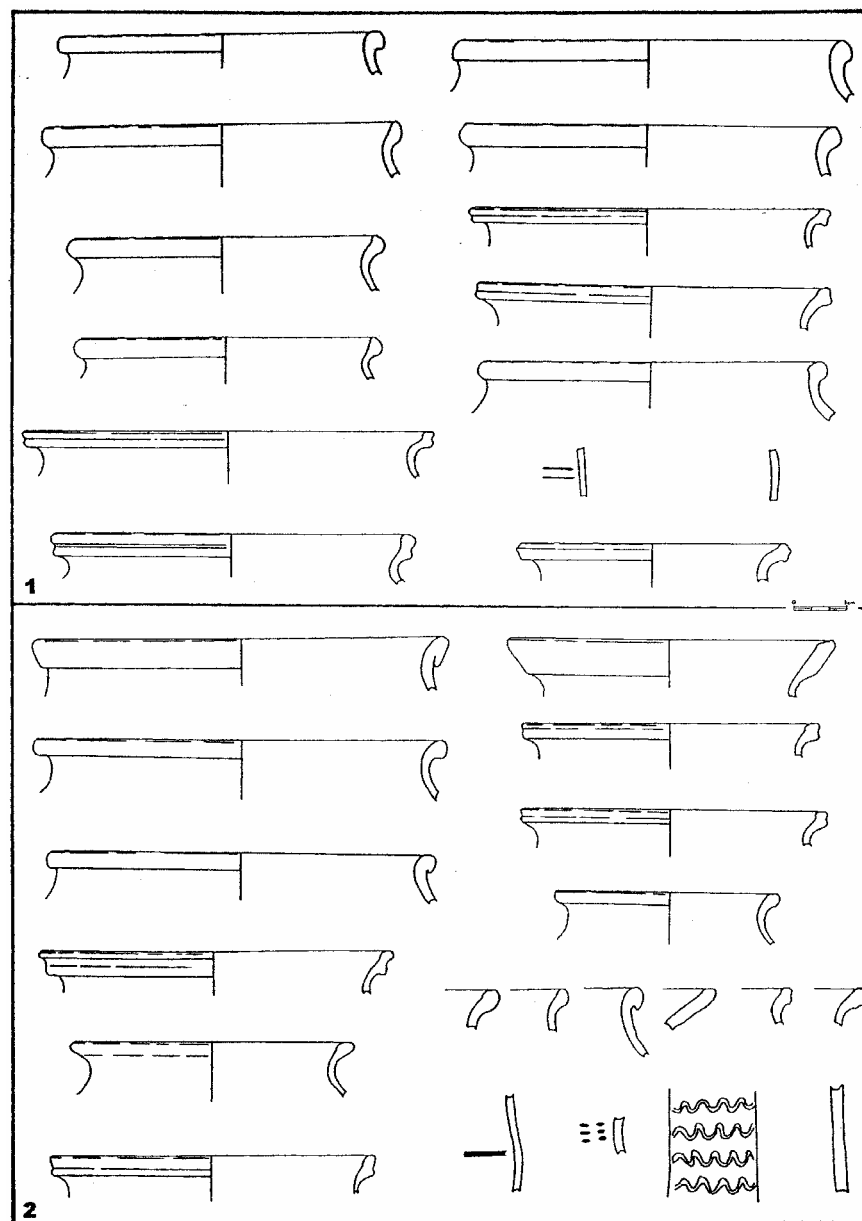
tabulka 9

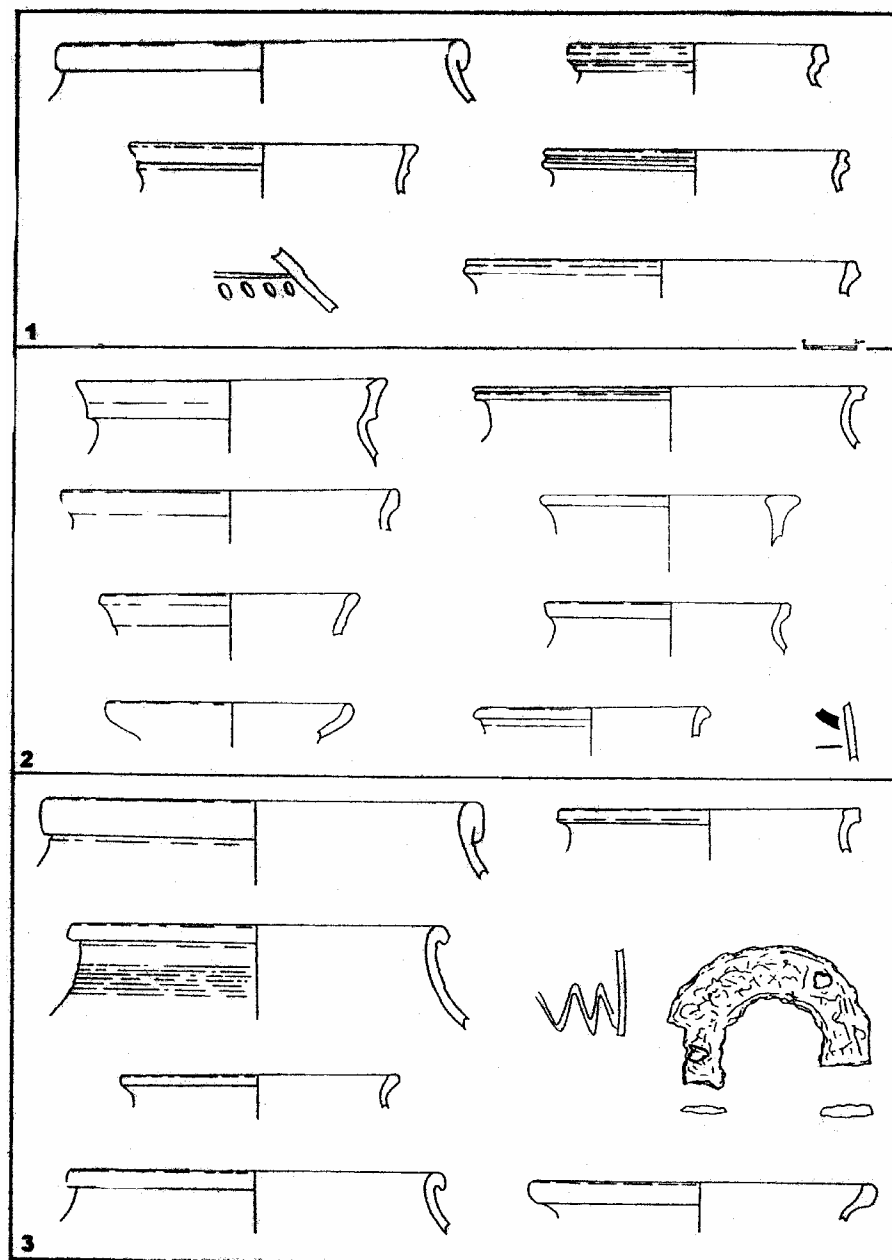
tabulka 10

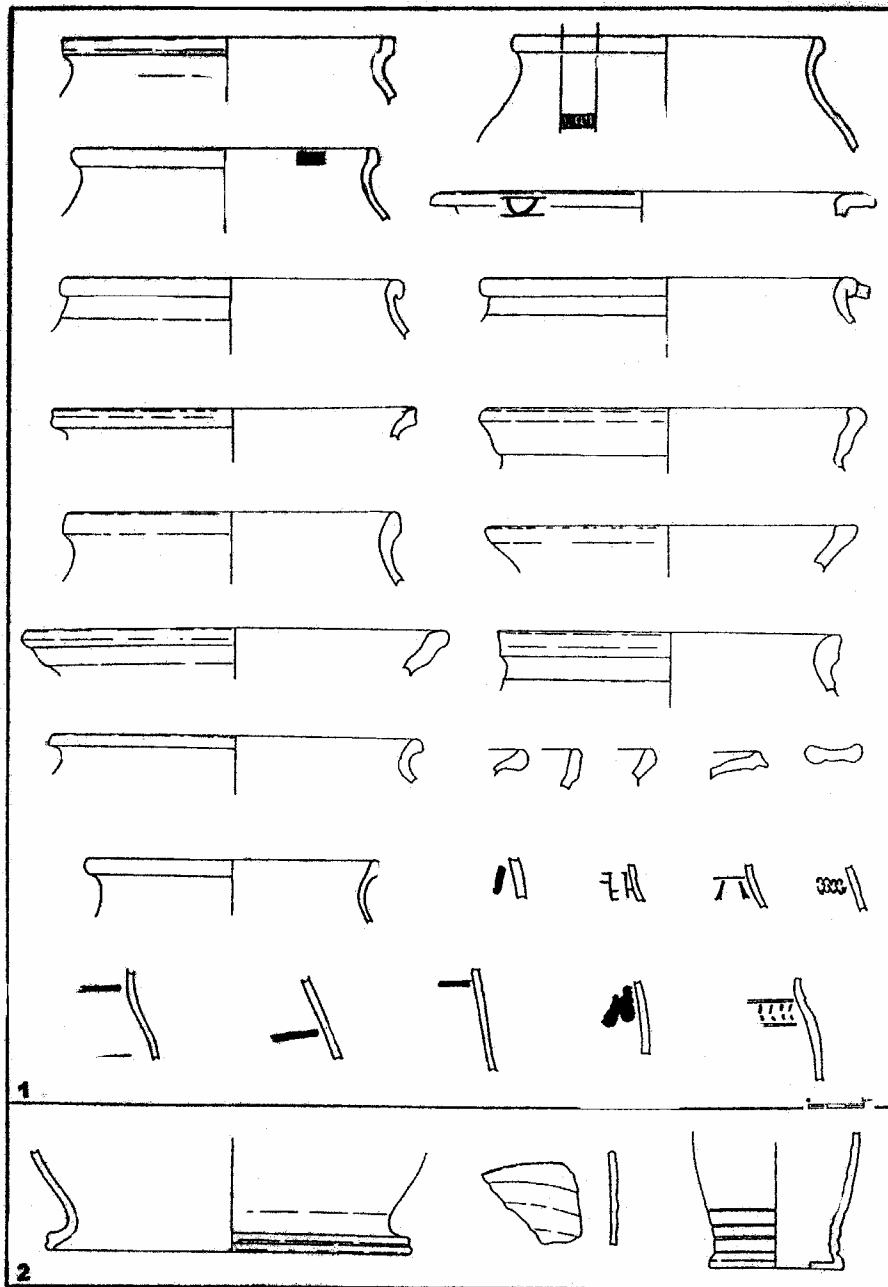
tabulka 11

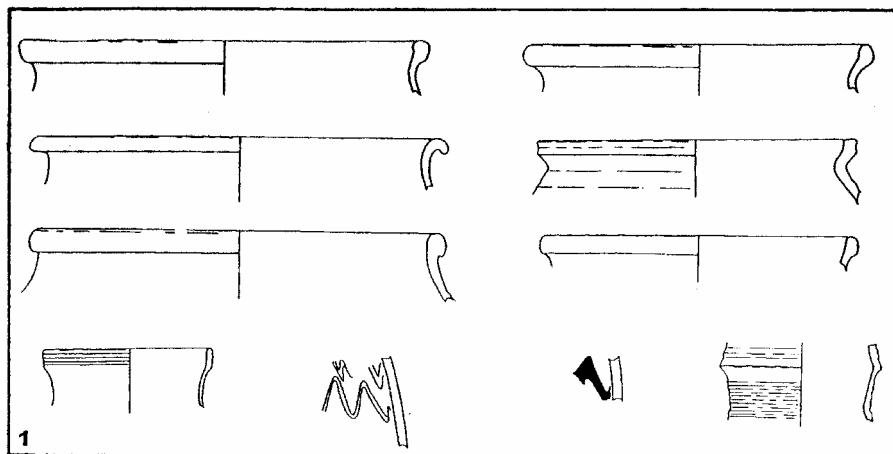
tabulka 12

tabulka 13

tabulka 14

tabulka 15

Městská památková zóna Přibyslav

Jarmila Brožová

Za první historicky podloženou zprávu o slovanském osídlení kraje, rozkládajícího se mezi řekami Doubravou a Sázavou, je možné pokládat listinu knížete Vladislava II. z roku 1144, která vypovídá o zvláštní skupině lidí, přebývajících v Libickém újezdu a označovaných jako "Ztras" (stráž), přičemž jejich hlavní povinností měla být ochrana blíže nespecifikované cesty, protínající zde česko-moravskou hranici. Tato stručná zpráva se zřejmě netýká bezprostředního okolí Přibyslavi, avšak potvrzuje, že již v polovině 12. století byla oblast horního Posázaví a Podoubraví osídlena, byť jen velmi řídko,

a podléhala vrchnostenské pravomoci panovníka. Ve starší literatuře byl za zakladatele Přibyslavi dlouho pokládán moravský velmož Přibyslav z Křižanova, který je ve zprávě z roku 1238 uváděn jako kastelán hradu Veveří, někdy též ztotožňovaný s osobou Přibyslava, bratra Jana z Polné. Věrohodné důkazy tohoto tvrzení však nejsou známy a současná historiografie se přiklání k názoru, že okolnosti vzniku osady a později města Přibyslavi lze nejspíš hledat v kolonizační činnosti Přibyslava z Polné. Hypoteticky se tak dá předpokládat, že na přelomu 12. a 13. století zde existovalo slovanské osídlení, které snad již tehdy mohlo mít oporu v opevněném sídle, chránícím nově osídlované území, i když reálnější důkazy o existenci hradu (původně možná jen hradeb) jsou dochovány až z druhé poloviny 13. stol.

Počátky stálého osídlení Přibyslavska mohou mít sice starší kořeny, avšak teprve ve 2. třetině 13. století se za podpory pánů z Polné zřejmě začala konstituovat základní sídelní struktura oblasti, na kterou potom mohla v polovině 13. století plynule navázat (za přispění dalších vrchností) rozsáhlá kolonizace, vyvolaná nálezy stříbrnosných rud. To však již celá oblast horního Posázaví patřila do majetku bratrů Smila a Častolova z Lichtenburka, kteří se na jmenovaném území (stejně jako čeští králové a moravská markrabata na Jihlavsku) stali symbolickými představiteli všeho, co nějak souviselo s fenoménem dnes nazývaným německou hornickou kolonizací.

Právě oni zřejmě využili stávající, i když zatím jen hypotetické, slovanské osady anebo možná i podhradí k založení jednoho ze svých hornických středisek (později města), poprvé jmenovaného jako "Priemezlawes" v listině Smila z Lichtenburka z roku 1257 v souvislosti s darováním desátků z jeho stříbrných dolů v okolí Brodu, Bělé, Šlapanova a Přibyslavi třem cisterciáckým klášterům. Stříbrnosná naleziště na Přibyslavsku byla přitom součástí rozsáhlé geologické oblasti, jejíž hranice by se dala zhruba vymezit na linii, která procházela Žďárem nad Sázavou, Polnou, Jihlavou a Pelhřimovem,

vem, odtud se stáčela přes Humpolec, Ledec nad Sázavou, Havlíčkův Brod a Chotěboř zpět ke Žďáru. Hlavní centra těžby v severní části tohoto území se přitom nacházela zejména v nejbližším okolí Brodu a v pásu mezi Brodem a Přibyslaví, tj. kolem Stříbrných Hor a Utína, a v okolí České Bělé, kde vznikla řada nových osad a vsí (Bartoušov, Dlouhá a Krátká Ves, Keřkov, Macourov, Samotín, Simtany, Stříbrné Hory, Svatý Kříž, Utín, Vysoká aj.), jejichž původně německá jména zřetelně vypovídají o tom, odkud přicházeli jejich zakladatelé a většina obyvatelstva. Pokud je v souvislosti s Přibyslaví v historických pramenech pojednáváno o těžbě stříbra v jejím okolí, je archeologicky prokázáno (včetně dochování rozsáhlých hornických odvalů), že nejrozsáhlejší těžební oblast se nacházela na návrší zvaném Buchberch (Puchperk), podél silnice spojující vsi Hesov s Utínem. Název dnešní části obce Utín je možné spojovat s německým Ottendorf, tj. ves Ottova (zřejmě zakladatele), a jednoznačně prokazuje, že její počátky souvisí s německou hornickou kolonizací horního Posázaví v polovině 13. století. S Utínem se tak v písemných pramenech poprvé setkáváme až roku 1258.

Označení "město Přibyslav" se v pramenech sice poprvé objevuje v roce 1366 a existence rychtáře a přísežných je doložena až v potvrzení donace Čeňka z Ronova pro kapli ronovského hradu z 31. července 1381, avšak městský charakter osídlení Přibyslavi lze předpokládat již od poslední třetiny 13. století. Za prokazatelný důkaz fungování městské správy lze přitom pokládat zprávu z roku 1304, v níž jako svědek prodeje vsi Simtany ženskému cisterciáckému klášteru v Pohledu figurovali i Kondrád, přibyslavský písař, a Wernher, snad měšťan nebo některý z městských přísežných. Jakožto hornické středisko se Přibyslav při konstituování svých správních orgánů velice pravděpodobně opírala o právo měst jihlavského právního okruhu, kodifikované králem Václavem I. již ve 40. letech 13. století, přičemž samozřejmě nelze s ohledem na tehdejší vrchnost vyloučit ani vliv právních zvyklostí, vycházejících z městského a horního privilegia pro město Brod z roku 1278. Za nepřímý důkaz starší existence hornické tradice lze potom považovat i údaje, nacházející se v zápisu práv a povinností hamerníků z oblasti horního Posázaví z roku 1441 a v článcích privilegia Viktorina z Minstrberka z roku 1480, která ustanovují, že hamerníci na panství polenském, ronovském a přibyslavském mají své spory řešit před městským soudem v Přibyslavi, tj. včetně provedení zápisu rozhodnutí do městských knih, navazující přitom na starodávná, pravděpodobně hornická privilegia. Jako jedno z center hamernického zpracování železa bylo potom Přibyslavsko velmi významné až do přelomu 17. století a 18. století, kdy byly objeveny a začaly být používány nové technologické postupy, a s postupným zánikem tradičních hamrů tak město přišlo i o správní a soudní pravomoci nad jejich provozovateli.

Zasvěcení místního kostela sv. Janu Křtiteli by teoreticky mohlo ukazovat na jeho starší původ. Současný stav kostela, jehož radikální přestavba v barokním slohu byla zahájena kolem roku 1750 a k rozsáhlým úpravám došlo

i po roce 1767, kdy byl postižen ničujícím požárem, nám již bohužel neuchovává žádné stavebně-technické prvky, umožňující provést alespoň přibližný odhad jeho skutečného stáří. Za nepochybný důkaz existence kostela i duchovní správy lze však pokládat zprávu z roku 1265, kdy je v pramenech poprvé doložena osoba přibyslavského faráře jménem "Sifridus", který vystupoval jako jedna ze stran ve sporu s konventem kláštera v Pohledu o právo na správu kaple na Buchberchu na návrší mezi Stříbrnými Horami a Utínem.

K budově kostela přiléhá tzv. starý hřbitov s několika zajímavými náhrobky (např. přibyslavského faráře Jan Martina Brůžka (+1845), učitele a přítele spisovatele Karla Havlíčka Borovského, či jednoho ze zakladatelů místního průmyslu Josefa Hesse, jehož náhrobek v podobě postavy Ježíše Krista zhotovil v roce 1852 v pozdějších letech velmi známý sochař Josef Max). Hřbitov je od města oddělen kamennou zdí, která navazuje na hranolovou věž s bránou z konce 15. století. Je velmi pravděpodobné, že jak věž, tak i kamenné ohrazení jsou pozůstatky opevnění kostela. Méně pravděpodobnou se již jeví hypotéza, že mohly být součástí hradebního systému zdejšího hradu.

V držení pánů z Ronova a Přibyslavi město zůstalo až do husitských válek, kdy se tehdejší majitel Čeněk připojil k protihusitské straně. V důsledku toho byla Přibyslav při tažení husitů v roce 1424 obležena a po náhlém skonu husitského vojevůdce Jana Žižky z Trocnova i vypleněna. Na místě jeho smrti, při silnici mezi Přibyslaví a Žižkovým Polem, stojí dnes z podnětu nakladatele Jana Otty a díky organizačnímu příspěví pražského Sokola mohyla, slavnostně odhalená 20. 9. 1874.

Až do roku 1434, kdy ji Hynce Ptáček z Pirkštejna připojil ke svému polenskému panství, byla Přibyslav v držení husitů a k roku 1465 je jako majitel znám Viktorin z Kunštátu. Hrad v obyvatelném stavu je naposledy připomínán k roku 1515, kdy Hynek z Kunštátu prodal panství polenské (včetně Přibyslavi) Mikuláši Trčkovi z Lípy. Nejpozději od roku 1547 je však již označován jako pustý a dnes již nelze západně od zámku v místě zvaném Na Vyšehradě spolehlivě zjistit ani zbytky základového zdiva.

V roce 1538 koupil panství Karel z Valdštejna a na Skále a prostřednictvím sňatku s jeho dcerou Kateřinou je v roce 1553 získal Zachariáš z Hradce, který v polovině 60. let 16. století nechal východně od rozvalin starého hradu postavit jednopatrový renesanční zámek, o čemž svědčí erb pánů z Hradce a letopočet 1565, který se dochoval na kamenném dveřním ostění v klenuté přízemní místnosti jihozápadního nároží budovy. Pravděpodobně

v roce 1597 koupil celé panství polensko-přibyslavské Hertvík Zejdlic ze Šenfeldu a v držení jeho rodiny bylo až do roku 1622, kdy za účasti Rudolfa Zejdlice ve stavovském povstání bylo zkonfiskováno ve prospěch císaře Ferdinanda II. Již v roce 1623 se však novým majitelem panství stává kardinál kníže František z Dietrichsteina a v držení této vlivné a bohaté knížecí

rodiny zůstává Přibyslav až do roku 1848, kdy dochází ke zrušení vrchnostenských správ a město se stává sídlem okresního soudu a v letech 1855 -1867 i okresního politického úřadu. Pravděpodobně v první polovině 18. století byl ke starému renesančnímu zámku přistavěn barokní jednopatrový trakt, do jehož jižního křídla byla začleněna původní budova. V roce 1767 byl zámek postižen rozsáhlým požárem, který zničil velkou část města a musel být podroben opravám. V roce 1847 opět zámek vyhořel a při jeho obnově Františkem Josefem z Dietrichsteina v roce 1858 se přibyslavský statek dostal do majetku Klotyldy Clam-Gallasové, jejíž dcery a dědičky Eduardina Khevenhüllerová a Klotylda Festeticsová v roce 1899 spojily velkostatky Polnou, Přibyslav a Žďár nad Sázavou v jeden celek a obhospodařovaly jej společně.

V roce 1923 v rámci pozemkové reformy zámek zakoupila Okresní správní komise Přibyslav a budova začala sloužit bytovým účelům a jako městské muzeum. V roce 1975 zámek od městského národního výboru převzal Svaz požární ochrany ČSSR, který jej v letech 1978-1983 podrobil rozsáhlé rekonstrukci, a dnes je v něm instalována stálá výstava požární ochrany a expozice městského muzea. Kromě toho je zde umístěno Centrum hasičského hnutí, jehož zřizovatelem je Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska.

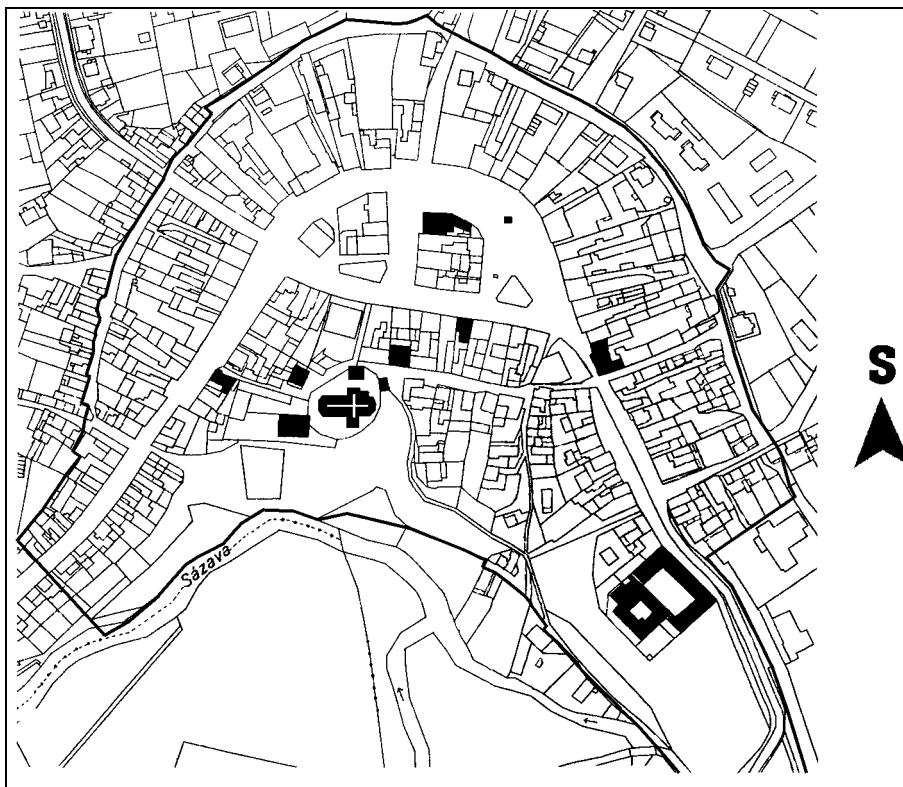
Nejstarší přibyslavská pečeť je známa z roku 1415, kdy byla přivěšena k listině Čeňka z Ronova a Letovic. V pečetním poli se nachází věžová brána a na ní je umístěn gotický štít se znakem pánů z Ronova, tj. dvě zkřížené ostrve o šesti sucích. Zásadní změnu pro městskou heraldiku a sfragistiku znamenal rok 1631, kdy tehdejší majitel panství František z Dietrichsteina zrušil všechna stará privilegia a městu udělil práva nová, včetně polepšeného městského znaku. Ten má od té doby podobu horizontálně děleného štítu, jehož horní polovina je červená a jsou na ní umístěny křížem přes sebe dva vinařské nože, nad kterými se vznáší knížecí koruna. Dolní polovina je opět vertikálně půlená, přičemž heraldicky pravý díl je modrý se třemi stříbrnými rybami plouvícími nad sebou a levý díl je zlatý se dvěma černými zkříženými ostrvemi.

Na východním vyústění náměstí, při silnici na Žďár nad Sázavou (v místech bývalé Polenské brány), je dochován nárožní dům s pozdně gotickým arkýřem na krakorcích z doby kolem roku 1500. Za zmínku stojí rovněž přízemní barokní dům se štítem s volutovými křídly z 18. století, stojící v zástavbě uprostřed náměstí se štítem obráceným k radnici. V jeho průčelí je umístěna pseudogotická kaplička sv. Jana Nepomuckého ze 2. pol. 19. století. Jižně od náměstí, v uličce proti kostelu, stojí budova bývalého špitálu, postavená roku 1692 vrchností jako útočiště pro chudé ženy. Objekt byl v roce 1998 zrekonstruován a dnes jsou v něm zřízeny výstavní prostory pro expozice městského muzea a funguje zde i městské informační centrum. Součástí prohlídkové trasy městských pamětihodností se od roku 1998 stala možnost návštěvy téměř 80 m dlouhé štoly, která byla vyčištěna od letitých nánosů a poskytuje zajímavý pohled na hornické dílo našich předků.

V malých parcích na náměstí stojí barokní socha sv. Václava z roku 1743, pomník rudoarmějců z roku 1948 od K. Samohrda a v parku pod zámek jezddecká socha Jana Žižky z Trocnova z roku 1935 (kopie originálu, který je umístěn před Památníkem osvobození v Praze na Žižkově) od B. Kafky.

Přibyslav je spojena s osudy mnoha významných osob kulturního, vědeckého a politického života. Kromě husitského vojevůdce Jana Žižky z Trocnova, kněze Jana Brůžky a podnikatele Josefa Hesse, kteří byli zmíněni výše, je možné upozornit např. na jméno Ing. Stanislav Bechyně - stavitel, projektant, pedagog, jeden z nejvýznamnějších projektantů železobetonových mostů, ThDr. Jan Filip Přibyslavský - básník, dramatik, spisovatel, jeden z nejlepších českých esperantistů, Jindřich Hošek-Přibyslavský - básník, spisovatel a pedagog, Jan Milota, Jan Otto - knihkupec, nakladatel a politik, vydavatel monumentálního encyklopedického díla Ottův slovník naučný, Theodor Paříž - houslista, skladatel a pedagog, MUDr. František Půže - lékař

a významný regionální historik, autor Kroniky přibyslavské.

obrázek 1 Přibyslav - schéma hranic městské památkové zóny s vyznačením nemovitých kulturních památek

Jan Klobušícký

Soubor obrazů křížové cesty v kostele sv. Kříže v Moravské Třebové¹ je ojedinělým příkladem použití tohoto cyklu jako dekorace poprsné kruchty kostela. Jedná se o movitou kulturní památku zapsanou ve státním Seznamu kulturních památek pod rejstříkovým číslem 918. Podobný případ výzdoby zábradlí kůru jsem již popisoval v loňské ročence². V tomto případě se jedná o raně barokní olejomalby z roku 1661 na dřevěných deskách. Je to 16 zastavení (štací) křížové cesty umístěných mezi pilastry v poprsní kruchty. Jedná se vždy o dvojici sdružených pilastrů, kde na dolní velký dosedá jiný malý. Velké pilastry se vzhůru rozšiřují, jejich patky jsou nízké dvoustupňové, hlavice čtvercové zdobené čtyřlístou rozetou v jejímž středu je hřebík, nahoře i dole jsou hlavice opatřeny abakem. Horní malé pilastry jsou pětistupňové skládající se ze tří oblounů a dvou výžlabků (patka, dřík s prstencem a hlavice).

Obrazy jsou obdélné (výška 84 cm, šířka 68 - 76 cm), jsou zasazeny do subtilních zlacených profilovaných rámců. Scény mají vždy hodně postav, převážně symetricky komponovaných, základní barva je šedozelená, doplňková okrová. Roucha jsou červená, hnědá, žlutá, zelená a bílá, inkarnáty světlé s vysokým obsahem běloby. Nad obrazy a pilastry běží vlys členěný na šestnáct polí krakorcovými konzolami, vždy nad malým pětistupňovým pilastrem, které nesou korunní římsu. V jednotlivých polích vlysu jsou, vždy nad příslušným zastavením křížové cesty, umístěny obdélné tabulky s patřičným citátem z Písma svatého v německém jazyce. Jsou černé s bílými frakturními písmeny. Jiný vlys běží pod obrazy, je opatřen nahoře a dole drobnou římsou, je též členěn na 16, zde však prázdných polí. Dělicím prvkem jsou malé čtvercové pilastry, vždy pod patkami velkých pilastrů, zdobené čtyřlístou růžicí s hřebíkem, stejnou jako v hlavicích velkých pilastrů. Poprseň kruchty je hnědá.

Pod spodním vlysem visí dřevěné lambrekýny, jedná se o 12 malých a jednu velkou čabraku, které visí prakticky ze stropu podkruchtí pod zábradlím kůru. Malé hnědé lambrekýny jsou umístěny po stranách kruchty, vždy v šíři jednoho obrazu, po šesti z každé strany. Jsou opatřeny obdélnými donačními tabulkami, ty jsou bílé s černými švabachovými německými nápisy. Uprostřed pak v šíři čtyř obrazů je velký černý lambrekýn s bílým donačním nápisem. Dvouřádkový nápis v němčině je psán frakturou ve dvou sloupcích. Mezi sloupci textu je scéna kalvárie, představující tři kopce, na prostředním je křicifix u paty s lebkou Adamovou, vlevo mužská klečící postava ve vojenském kabátci, na pravém kopečku ženská klečící postava v hnědém rouchu a 2 dětské klečící postavy v červených rouchách. Všechny

postavy mají široké bílé límce. V pozadí je kopcovitá krajina s pohledem na dva hrady, vždy po jednom mezi donátory a krucifixem. Současný stav desek s malbami a nápisových tabulek je uspokojivý. Vlastní poprseň s pilastry, vlasy a římsami je však silně napadena aktivním červotočem.

Na křížové cestě z Moravské Třebové je nápadné, že má 16 zastavení. Běžný typ křížové cesty, jak jej známe dnes, t. j. o čtrnácti zastaveních, se objevil poprvé ve Španělsku v 17. století.³ Pobožnost křížové cesty je však mnohem starší, a v každém období existovaly určité artefakty,⁴ které vzbuzovaly větší zbožnost a pomáhaly koncentrovat mysl na kontemplovanou tematiku.⁵ Již od nejstarších dob putovali křesťané do Jeruzaléma. Zde procházeli stejnou cestu, po které nesl Kristus Pán svůj kříž. Zastavovali se na jednotlivých místech této cesty, rozjímali o událostech, které se tu staly, a modlili se.⁶ Když padl roku 636 Jeruzalém do rukou nevěřících, stávaly se pouti do Svaté země velmi obtížnými. Na křesťanském západě se rozjímání o utrpení Páně velmi rozšiřovalo, nebylo již zdaleka vázáno na přítomnost na svatých místech a postupně vykrystalizovalo v pobožnost sedmi pádů Kristových.⁷

Během slavení jubilejního roku 1550 sv. Filip Neri, tehdy ještě laik, propagoval a rozšiřoval tzv. pouť do sedmi bazilik během jednoho dne a ta se stala velice oblíbenou.⁸ Postupně se vyvinula pobožnost sedmi bolestných kroků Kristových, později jich bylo 9, 12 a více. Místo bolestných kroků se začalo hovořit o zastaveních, čili štacích, a to je již zrod pobožnosti křížové cesty. Počet zastavení nebyl ještě v 17. století ustálen, ale tato pobožnost se stala všeobecně oblíbenou a vřele doporučovanou.⁹ Bohužel těchto archaických křížových cest se mnoho nedochovalo jakožto artefaktů,¹⁰ neboť většinou ustoupily dnešnímu typu o čtrnácti zastaveních. Na samém sklonku jubilejního roku 1750, dne 27. prosince, slavil sv. Leonard z Porto Maurizio, OFMRef (riformella byla římská větev kapucínů) křížovou cestu v římském Koloseu. Nechal zde s dovolením papeže Benedikta XIV. zřídit čtrnáct kaplí a uprostřed velký kříž.¹¹ Na tento typ křížové cesty byly uděleny stejné odpustky¹² jako na pouť do Svaté země, což jistě zapříčinilo její velké rozšíření a dnes již v téměř žádném katolickém kostele jinou neuvidíme.¹³

Ve hřbitovním kostele sv. Kříže v Moravské Třebové jsou zachovány dva raně barokní oltáře, sv. Rocha z roku 1652 a sv. Šebestiána z roku 1653, dále tři současné epitafy z let 1640, 1648 a 1661. Z dochovaných souborů maleb na uvedeném mobiliáři stojí z našeho hlediska za pozornost predela oltáře sv. Rocha. Je na ní deska se třemi výjevy z Pašijí (Zatčení, Před Kaifášem, Odsouzení). Jedná se o olejomalbu na dřevě současnou s oltářem (1652), jejíž rukopis a celkový styl je nápadně podobný křížové cestě.¹⁴

Dále popisují jednotlivé kazety katalogovým způsobem. U každého zastavení uvádím sedm údajů podle následujícího schématu:

název zastavení

světlost obrazu

čísla negativů fotografií ve fotoarchivu Státního památkového ústavu v Pardubicích

německý citát z Písma svatého

český překlad

německý donační text

český překlad

Citáty z Písma svatého předkládám dle kralického znění z r. 1613, které německým originálům odpovídá historickou autenticitou. Označení citátů číslem kapitoly a verše příslušné knihy Písma svatého neodpovídá vždy našim zvyklostem, příčiny tohoto jevu jsou zde irelevantní. Překlady donačních nápisů jsou učiněny dle našich možností. Čtenář může porovnat, že se jedná o jazyk velmi rozkolísaný se sklony k fonetické transkripci. Donační nápis pro 7. – 10. zastavení je uveden až u 10. štače.

1. zastavení: Agonie v Getsemanské zahradě (Kristus Pán se o samotě modlí, Krvavý pot)

68 x 84 cm, č. neg.: B 79 836, 60 592

Bettet aufs dasz hir nicht man secht tung fallt Luce 22 / v: 42

Vstaňte a modlete se, abyste nevešli v pokušení. (Luk 22, 46)

1661 den 2 Decembe hat disz bilt gott seinem bitler / seiden zu ehren laszen mallen der E. W. W. H. ¹⁵ Hansz / Heinrich Rosa Ratz Burge u. tuchscher alhir

Dne 2. prosince 1661 tento obraz Bohu a jeho hořkému ústraní ku cti nechal namalovati Slovnutý, Blahorodý a Moudrý Pán Jan Jindřich Rosa, městský radní a soukeník zdejší.

2. zastavení: Kristus Pán je zatčen (Jidášův polibek)

68 x 84 cm, č. neg.: B 79 837, 60 592

Welchen ich kussen werde der iste den greifft / athei 24 v: 48

Kteréhokoli políbím, ten jest, držtež jej. (Mat 26, 48)

Zu lob und ehr dem leiden Christi hab ich Paull / schlessiger mitwoner und leinwewer alhir disze / taffel mallen laszen 1.6.61 den 2 Decembe.

Ku slávě a cti utrpení Krista jsem já Pavel Schlessiger, soused a tkadlec zdejší, tuto desku namalovati nechal 2. prosince 1661.

3. zastavení: Kristus Pán před Kaifášem (Kristus Pán před Veleradou)

68 x 84 cm, č. neg.: B 79 838, 60 593

Da zerrisz der hohe pristersein kleider mathe 24 v. / 65

Tedy nejvyšší kněz roztrhl roucho své. (Mat 26, 65)

Gott zu lob und dem leiden Christj zu Ehren hab ich Barttell, / Schaller Mitwoner und schmidt alhir sambt meinem weib u. kinder / diese taffel malen lassen, 1661 den 2 Decembe

Bohu ku slávě a utrpení Kristovu ku cti jsem já Bartoloměj Schaller, soused a kovář zdejší, spolu s mojí chotí a dětmi tuto desku namalovati nechali 2. prosince 1661.

4. zastavení: Kristus Pán před Herodem

68 x 84 cm, č. neg.: B 79 839, 60 593

Da aber herodetz Jesum sahe war er sehr fro luce / 23: v. 8.

Herodes pak užřev Ježíše, zaradoval se velmi. (Luk 23, 8)

Anno 1661 den 2 Decembe hat diesz bildt Gott den allmechtigen seinem / bitter leiden zu Ehren Lasen mallen der E. W. W. H.¹⁵ Andreatz Lemann / Rahtz Burge und schwartz ferber alhir zu mährisch Tribaw

Roku 1661 dne 2. prosince tento obraz ku cti Boha Všemohoucího, jeho hořkého utrpení nechal namalovati slovutný blahorodý a moudrý pán Ondřej Lemann, městský radní a černobarvíř zdejší na Moravské Třebové.

5. zastavení: Bičování

75 x 84 cm, č. neg.: B 79 840, 60 594, 7 283

Ich bin gezeiselt worden: den gantzen tag 72: v. 14:

Poněvadž každý den trestán bývám. (Ž 73, 14)¹⁶

Christutz diesen schmertz unschuldig fur unser sund geliten, Gott zu / dancke der E. W. W. Kust Reiche H.¹⁵ Georgij Fest R.¹⁷ Burge und golt / schmidt Sambt seiner Fraw Anna u: kinde, zur gedächtnutz lasenmallen / mährisch Trib. 1661 den 2 Dbris

Kristus tyto bolesti nevinně za náš hřích vytrpěl. Bohu z vděčnosti slovutný blahorodý a moudrý uměnímilovný Pan Jiří Fest, městský radní a zlatník, spolu se svojí paní Annou a dětmi na paměť nechali namalovati. Moravská Třebová 2. prosince 1661

6. zastavení: Korunování trním

74 x 84 cm, č. neg.: B 79 841, 60 594, 7 283

Sie flochten im ein dorne kron u: satzten sie aufs sein haub / ma: 27: v. 29.

A spleťše korunu z trní, vstavili na hlavu jeho. (Mat 27, 29)

Dem Leiden Jesu Christi seiner bitteren martter u grosem schmertz / en so ehr vor unsz gelitten: hat der E: W: W:¹⁵ herr Tobiatz Kirschner / P:¹⁸ alhir zu ehren lasen mallen disetz bildt: 1661 den 2 Decembritz

Utrpení Ježíše Krista, jeho hořkému umučení a velikým bolestem ochotně za nás vytrpeným slovutný blahorodý a moudrý pán Tobiaš Kirschner, purkmistr zdejší, ku cti nechal namalovati tento obraz 2. prosince 1661.

7. zastavení: Ecce homo

74 x 84 cm, č. neg.: B 79 842, 60 595, 7 284, 7 283

Watz hat dan diser ubeltz getan ich finde keine ursach / detz todes an im
Luc 23. v. 23.

Což pak zlého učinil tento? Žádné příčiny smrti nenalezl jsem na něm.
(Luk 23, 22)

8. zastavení: Kristus Pán na smrt odsouzen (Pilát si myje ruce)

74 x 84 cm, č. neg.: B 79 843, 60 595, 60 591, 7 284, 7 283

Pilatus sprach zu ihnen soll ich euwern König kreitzigen / loh. 19 v: 15

Řekl jim Pilát: Krále vašeho ukřižují? (Jan 19, 15)

9. zastavení: Kristus Pán nese těžký kříž (Šimon z Kyrény pomáhá nést kříž, Veronika podává roušku)

76 x 84 cm, č. neg.: B 79 844, 60 596, 60 591, 7 283

Er hatt unser kranckheit auf sich genomen, u: er selbst hatt / unser schmrzten getragen Esa 53.v.4

Ještětě on nemoci naše na sebe vzal, a bolesti naše vlastní on nesl. (Iz 53, 4)

10. zastavení: Kristus Pán je z roucha svlékán

75 x 84 cm, č. neg.: B 79 845, 60 596, 7 285, 7 283

Sit eilten seine kleider und worsen datz losz dar umb. / Mate 27 v. 59.

Rozdělili roucha jeho, metajíce los, aby... (Mat 27, 35)

(7. – 10. štace)

Ae 1661 In monat luni hat der wol Edle, u, gestrenge herr Hansz Caspar, von / Majertzhoffen Röm: Kaijsz: Majj:¹⁹ und detzL öbe: Montecucuilischen Rege: Woll / Bestelter Capitan Leitenant, etc: Sampt seiner frawen Elisabeta dise 4 geheimnussen / desz leiden Christi lassen auszfertigen der leser bit vor ihn, und alle dieseinigen

R. 1661 v měsíci červnu veleslovutný a urozený pán Jan Kašpar z Maier-shoffen, Jeho Milosti Císaře Římského a slavného pluku Montecuccoli řádně jmenovaný kapitán poručík,²⁰ atd. spolu se svoji paní Eliškou tato 4 tajemství²¹ ve prospěch tohoto trpícího Krista nechali zhotoviti, kdež ve čteném prosí před ním s celou rodinou²²

11. zastavení: Kristus Pán je na kříž přibíjen

74 x 84 cm, č. neg.: B 79 846, 60 597, 7 285, 7 283

Er ist von unser bosheit wegen verwunt, u: umb unser gros / sen, sunden willen zerknirst worden Ja 53 v. 5.

On pak raněn jest pro přestoupení naše, potřín pro nepravosti naše.
(Iz 53, 5)

Christo Jesu dem gecreutzigten seinen H: sieben Blut vergissung wie / auch seinen H: funff wunden zu sonderbarem lob u: ehr istdiesetz biltt / auff begehren desz E: W: W: ¹⁵ herrn George Michael spanertz: P¹⁸ alhir gemalt / worden Ae 1661 den 2 Decembris:

Kristu Ježíši Ukřižovanému, jeho svatým sedmi krveprolitím,²³ jakož i jeho sv. pěti ranám²⁴ k neobyčejné slávě a cti byl tento obraz na žádost slovatného blahorodého moudrého pána Jiřího Michaela Spanera, purkmistra zdejšího, namalován roku 1661 dne 2. prosince

12. zastavení: Kristus Pán na Kříži umírá (Kristus Pán je na kříži povýšen, Kalvárie, Ukřižování)

74 x 84 cm, č. neg.: B 79 847, 60 597, 7 283

Olr alle, dieden weg vor uber gehet mercket doch und sehet / Ob auch ein schmerzen sei, wie mein schmrtz, klag Ieremjv 12.

Ó všichni, kteříž tudyto jdete! Pohleďte a vizte, jestli kde bolest podobná bolesti mé. (Pláč 1, 12)

O gott du littest an dem Creitzfuhr unsz geduldiglich, u: wirst an dem Creut z/ aufs gericht erbarmtlich, zu ehren Gott seinetz bitter leiden, u, sterbensz / hat der E: W: W: ¹⁵ Herr Georg. Karbat, B.²⁵ u: Rahttz, alhir, disz bildt laszen / ausz Fertigen. 1661 den, 3, Decembe

Ó, Bože, Tys trpěl na kříži za nás trpělivě a byls vydán na kříž podle soudu hanebného. Ku cti Boha, jeho hořkého umučení a skonání slovutný blahorodý moudrý pán Jiří Karbat, měšťan a radní zdejší, tento obraz nechal zhotoviti 3. prosince 1661.

13. zastavení: Kristus Pán je z kříže sňat

68 x 84 cm, č. neg.: B 79 848, 60 599

Josep von Arimatia bat Pilato datz er mecht ab nemen / den leib Jesu. Ioh: 19 v: 19.

Potom pak prosil Piláta Jozef z Arimatie, aby sňal tělo Ježíšovo. (Jan 19, 38)

Ano, 1661 den 2 Decembe hat diesetz bildt gott dem allmechtigen seine-tz / bitterm leiden zu ehren lassen mallen der E: W: W:¹⁵ und Kunstreiche H: / Lucatz Laurentiutz Knauer Rahtz Burger und Organist alhir zu / Märischen Triebaw

Roku 1661 dne 2. prosince tento obraz Bohu Všemohoucímu, jeho hořkému utrpení ku cti nechal namalovati slovutný blahorodý moudrý a uměnímilovný pán Lukáš Vavřinec Knauer, městský radní a varhaník zdejší na Moravské Třebové.

14. zastavení: Kristus Pán do lůna Panny Marie položen (Pieta, Oplakávání)

69 x 84 cm, č. neg.: B 79 849, 60 599

Wer wil meinen augen geben einen brunen der träher / datz ich nacht u. tag weine Jeremj 9 v. 1.

Ó kdo mi to dá, [aby hlava má byla vodou],²⁶ a oči mé pramenem slzí, abych dnem i nocí plakati mohl. (Jr 9, 1)

Anno 1661 den 3 Decembe hatt Fraw Margaretha hertzog in disz / bildt zu ehren dem bitter leiden Christi und zu gedechtnutz lhresz / Selligen ehe wirdttz Daidt Hertzogen mallen laszen

Roku 1661 dne 3. prosince paní Markéta Hertzogová tento obraz ku cti hořkého utrpení Krista a na památku svého zesnulého chotě hostinského Davida Hertzoga namalovati nechala.

15. zastavení: Kristus Pán je do hrobu položen

69 x 84 cm, č. neg.: B 79 850, 60 598

Sie haben mich in die und erste grub gelegt in sinsternutz / u: in den schattendetz todetz Psal 87 v: 7.

Spustil mne do jámy nejspodnější, do nejtemnějšího a nejhlubšího místa. (Ž 88, 7)

1661 den, 3, Decembe hat disz bilt gott seinem biterlei / den zu ehren laszen mallen der E. W. W. H¹⁵ Tommatz / Raudt, Ratz Burge u tuchscher alhir

Dne 3. prosince 1661 tento obraz Bohu, jeho hořkému utrpení ku cti nechal namalovati slovutný blahorodý moudrý pán Tomáš Raudt, městský radní a soukeník zdejší.

16. zastavení: Vzkříšení (Kristus Pán vstává z mrtvých)

68 x 84 cm, č. neg.: B 79 851, 60 598

Ich bin entschlaffen, u. hab einser ti Auschlaff getan / v: bin auff gestanden Psal. 3 v: 4

Já jsem lehl, a spal jsem, i procítil. (Ž 3, 6)

Anno 1661 den 3 Decembe hab Ich Johantz Klein Burger / und sadtler alhir Sambt meinem Weib gott zu lob Christi leiden / zu ehren disetz blattel Fertigen laszen

Roku 1661 dne 3. prosince jsem já Jan Klein, měšťan a sedlář zdejší, spolu s mojí chotí Bohu ku slávě a Kristovu utrpení ku cti tuto desku zhotoviti nechali.

Poznámky:

1. Poche, E. a kol.: *Umělecké památky Čech II*, K-O, Academia, Praha, 1978, str. 426, zde pouze uvádí 16 malovaných výjevů z Pašijí na kruchtě. Pechová, O.: Moravská Třebová, Státní památková správa, Praha, 1957,

str. 38, uvádí: "Několik měšťanů se podílelo v roce 1661 na obrazech křížové cesty na kruchtě kostela, malované sběhlým malířem manýristou, závislým ještě na pozdně gotických předlohách a schématech." Jednotlivé donátory, avšak poněkud chybně, vypočítává Fritcher, F.: *Gedenkbuch der Stadt Mährisch Trübau...*, E. Nowotny, Mährisch Trübau, 1880, 2. verb., str. 118.

2. Klobušický, J.: *Svatováclavský cyklus v kostele sv. Václava a Stanislava ve Měníku*. in: Výroční zpráva za rok 1999, Památkový ústav Pardubice, Pardubice, 2000, str. 165-168.

3. K dějinám křížových cest: Špidlík, T.: *Prameny světla*, Refugium Velehrad-Roma, Olomouc, 1995, str. 386-389.

4. Podle syrského apokryfu O smrti Mariině z 5. stol. chodívala prý Panna Maria v průvodu několika zbožných žen po cestě, po které nesl Kristus Pán svůj kříž. Rozjímala o jeho utrpení a znovu si připomínala události Velkého pátku. Později, když se přestěhovala s apoštolem Janem Evangelistou do Efesu, zřídila si ve svém novém domku křížovou cestu o dvanácti zastaveních. Archeologický průzkum, který prováděl v roce 1896 P. Fonck, odhalil devět takových zastavení. Jsou to prosté ploché kameny s hebrejskými nápisy. srov. Miklík, J.: *Život Blahoslavené Panny Marie*, Bohoslovný ústav v Obořišti, České Budějovice, 1942, 7. vyd., str. 208-217.

5. K problematice významu obrazů v církvi zejména: Royt, J.: *Obraz a kult*, Karolinum, Praha, 1999, str. 9-27.

6. O vztahu poutí do Svaté země a pobožnosti křížové cesty: Podlaha, A.: *Katolická liturgika*, c. k. Školní knihosklad, Praha, 1910, str. 128.

7. Velice obsáhle popisuje sedm pádů Kristových monumentální barokní dílo kapucínského kazatele: z Kochem M. (Nymburský, E. trans.): *Veliký Život Pána a Spasitele nasseho Krysta Gežjsse...*, F. X. Škarnycl, Skalice, 1876, 4. vyd., str. 595-640. Podstatně stručněji, jedná se pouze o modlitby, popisuje pobožnost k sedmi pádům: Müller, K.: *Modlitebná kniha Poutnická*, A. Landfras Syn, Jindřichův Hradec, 1860 str. 191-197. Počítá sedm pádů Kristových: 1. Při vložení kříže na Krista Pána, 2. Při setkání Panny Marie, 3. Při přinucení Šimona z Kyrény k nesení kříže, 4. Při setkání s Veronikou, 5. Při setkání s ženami jeruzalémskými, 6. Při vstupování na horu Kalvárii, 7. Při ukřížování.

8. K jubilejnímu roku 1550: Polc, J. V.: *Svaté roky*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2000, str. 50-52, mj. zde uvádí, že toto jubileum bylo "jubileum umělců". Nejváženější z nich byl staříčkový, už těžce chodící Michelangelo Buonarroti, který, jak vypráví jeho spolupoutník a kolega Giorgio Vasari, chtěl "pokorně a jen z lásky k Bohu a z úcty ke knížeti apoštolů pro spásu své duše" vykonat předepsaný počet pobožností v bazilikách, a to pěšky. Až jednoho dne z rána mu papež Julius III., pohnut jeho zbožností, sám dovolil, aby vykonal pouť sedmi bazilik na koni.

9. K tomu Špidlík, cit. v pozn. 4. V 17. století na jednotlivá zastavení křížové cesty papežové udělili odpustky. Jedná se o breve Inocence XI. ze dne

5. září 1686 a breve "Sua nobis" Inocence XII. z prosince 1694. V 18. století již papežové udělili odpustky na celou křížovou cestu, což mělo velký význam pro její rozšíření v katolických kostelech. Jsou to breve "Inter plurima" Benedikta XIII. z března 1726 a konečně breve "Exponi vobis" Klementa XII. ze dne 16. ledna 1731. srov.: Hakl, B. F.: *Liturgika o posvátných dobách svaté katolické církve, čili Slavnostní kruh v roce církevním*, Svatojánské dědictví, Praha, 1895, str. 477-487.

10. Tento starý typ křížové cesty nachází se ve farním kostele sv. Klementa v Dobřenicích. Jedná se o soubor čtrnácti olejomalb na plátně ze 17. století. Jsou však silně znehodnoceny pozdějším zásahem v 19. století a staly se tak z uměleckého hlediska bezvýznamnými, nicméně jako důležitý prvek dokumentující vývoj pobožnosti křížové cesty jsou nenahraditelné. Snad počet zastavení je příčinou, že se v kostele udržely a byly pro pobožnost křížové cesty používány i když jednotlivé štace vůbec nekorelují s nyní užívanými čtrnácti zastaveními. Rámování křížové cesty je nepůvodní a nástavce s čísly zastavení, jsou v případě sedmé a osmé štace zaměněny. Dobřenicí křížová cesta je koncipována podle Janových Pašijí a obsahuje zastavení: 1. Agonie v Getsemanech, 2. Zatčení, 3. Před Kaifášem, 4. Před Herodem, 5. Před Pilátem, 6. Bičování, 7. (č. 8) Korunování trním, 8. (č. 7) Ecce homo, 9. Nesení Kříže (Šimon pomáhá nést kříž), 10. Svlékání a napájení žlučí, 11. Přiblížení, 12. Ukřížování, 13. Snímání, 14. Pohřeb. Křížová cesta je zdokumentována, ve fotoarchivu Státního památkového ústavu v Pardubicích (dále SPÚ) neg. č. B 17 528 – B 17 541. Za upozornění na tuto důležitou křížovou cestu děkuji kolegovi Mgr. Pavlu Panochovi.

11. O sv. Leonardu z Porto Maurizio in: Gemelli, A.: *Františkánské poselství světa*, Ladislav Kuncíř, Praha, 1948, str. 258-269.

12. K odpustkům, kterými bývala obdařena křížová cesta: Foltýnovský, J.: *Duchovní správa*, Lidové závody tiskařské a nakladatelské, Olomouc, 1936, str. 211. Ve většině kostelů se dnes nacházejí křížové cesty zřízené v průběhu 19. století. K zřizování takových křížových cest: Borový, K.: *Úřední sloh církevní*, B. Stýblo, Praha, 1887, 2. vyd., str. 370-371. Po II. Vatikánském koncilu se situace změnila. Nyní platné předpisy pro zřizování křížových cest uvádí: *Enchiridion odpustků, Předpisy a ustanovení o odpustcích*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2000, can. 13, str. 43-44. Ustanovení článku

2 zní: "2° Ke zřízení křížové cesty je třeba čtrnácti křížů, k nim se obvykle připojují vyobrazení jednotlivých událostí jeruzalémské křížové cesty." Tento předpis je tedy stejný jako dříve, ale k značnému uvolnění došlo v otázce námětů jednotlivých zastavení. K tomu: "6° Pokud se jedná o odpustky, pak jsou na stejnou rovinu jako křížová cesta postaveny i ostatní příslušnou autoritou schválené pobožnosti, v nichž se připomíná utrpení a smrt Páně; přitom je třeba zachovat rozdělení na čtrnáct zastavení." Zřizování křížové cesty není již kodifikováno, protože získávání plnomocných odpustků za vyko-

nání této pobožnosti bylo roku 1968 zrušeno, srov. Bahounek T.: *Maska a tvář očisty*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 1997, str. 150-152. Objevila se i tzv. pokoncilová křížová cesta, která má 14 zastavení s náměty podobnými námětům křížových cest v 17. století a má následující zastavení: 1. Poslední večeře, 2. Agonie v Getsemanech, 3. Zatčení a zrada, 4. Před Veradou,

5. Petrovo zapření, 6. Před Pilátem, 7. Bičování a Korunování trním, 8. Odsouzení, 9. Šimon a Plačící ženy, 10. Přibíjení, 11. Poslední slova, 12. Probodění boku, 13. Pohřeb, 14. Vzkříšení, srov.: Záborský, L.: *Křížová cesta*, Oblastní Charita, Hradec Králové, 1994.

13. Tento typ křížové cesty, dodnes užívaný, má následující zastavení: 1. K. P. na smrt odsouzen, 2. K. P. na sebe bere kříž, 3. K. P. poprvé padá, 4. K. P. se setkává s Pannou Marií, 5. Šimon je přinucen s K. P. nést kříž, 6. Veronika podává K. P. roušku, 7. K. P. podruhé padá, 8. K. P. napomíná plačící jeruzalémské ženy, 9. K. P. potřetí padá, 10. K. P. svlékán a žlučí napájen, 11. K. P. přibíjen, 12. K. P. ukřižován, 13. K. P. s kříže sřát, 14. K. P. pohřben.

14. Predela oltáře sv. Rocha je zdokumentována ve fotoarchivu SPÚ neg. č.: B 79 832, 60 603.

15. Zkratka E. W. W. H. představuje obvyklou titulaturu měšťanů platnou v 17. století znamená Edle, Wohlgeborner, Weise Herr. Pro tento titul užívám český ekvivalent slovutný, blahorodý a moudrý pán.

16. Jedná se o první část 14. verše žalmu 73 (podle žaltáře 72), zde by však německému textu lépe vyhovoval ekumenický překlad: "Každý den se na mě sypou rány."

17. Zkratka R. znamená Rath, tj. radní.

18. Zkratka P. znamená Purkermeister, tj. Burgermeister, starosta. Donátor 6. zastavení Tobáš Kirschner byl purkmistrem v Moravské Třebové v letech 1675 – 1680 a donátor 11. zastavení Jiří Michael Spaner byl purkmistrem v Moravské Třebové v letech 1665 – 1670, srov.: Dorner, G. F.: *Märisch - Trübau...*, Göttingen, 1969, str. 244. Původní B (Burger) bylo patrně změněno na P, když uvedení donátoři byli zvoleni purkmistrem, viz. pozn. 25.

19. Zkratka Röm. Kais. Maj. znamená Römisch Kaiserlich Majestät, tj. Jeho Milost Císař Římský.

20. Hodnost kapitán poručíka byla v rakouské armádě používána do roku 1850, srov. Otto, J. (ed.): *Ottův slovník naučný*, díl XIII., J. Otto, Praha, 1888 n., str. 963.

21. Při modlitbě růžence se kontemplují určité události ze života Krista Pána, dnes jich je 15. V 16. století jich býval tak vysoký počet (až 150), že se tento způsob meditace mohl rozšířit pouze v kláštorech a mezi lidmi, kteří uměli číst a měli rukopis, kde byly jednotlivé události sepsány. Hovořilo se tedy o tajemstvích, srov. Koudelka, V.: *Modlitba růžence*, Matice cyrilometodějská, Olomouc, 1998, str. 12-13. Termín tajemství se tedy vztahoval na

určitou událost ze života Krista Pána a zřejmě byl používán i mimo pobožnost sv. růžence. Pokud se mluvilo v kontextu křížové cesty odpovídal tedy termín tajemství (clausula) termínu štace (statio).

22. Kalvárie s donátorem a jeho rodinou je vmalována mezi sloupce textu donačního nápisu, jak je popsáno ve třetím odstavci tohoto článku.

23. Jedná se o sedm pádů Kristových, při každém z nich Kristus Pán krvácel a ztrácel síly, viz. pozn. 7.

24. Pobožnost k pěti Kristovým ranám byla v baroku velice oblíbená, zmiňuje se o ní m. j.: z Kochem, cit. v pozn. 7.

25. Zkratka B. znamená Burger, přepisujeme proto měšťan.

26. Německému znění odpovídá tento verš, vypustí-li se text v hranaté závorce, pro pochopení smyslu jej však ponecháváme. Dlužno ještě upozornit, že v mnoha překladech, např. v ekumenickém, najdeme tento verš jako Jr 8, 23.

Popisky:

Obr. 1 Osmé a deváté zastavení (celkový pohled)

Obr. 2 První zastavení (viz barevná příloha č. 10)

Obr. 3 Druhé zastavení (viz barevná příloha č. 11)

Obr. 4 Osmé zastavení (viz barevná příloha č. 12)

Obr. 5 Deváté zastavení (viz barevná příloha č. 13)

obrázek 1

Petr Kovařík

Nový zámek u Lanškrouna patří do nevelké skupiny dosud určených staveb italského architekta Domenica Martinelliho (1650 - 1718), jehož tvorba se hrála významnou úlohu ve vývoji barokní architektury v českých zemích.

Přestože se budova zámku zachovala pouze v torzálním stavu, zůstává významným dokladem originality a tvůrčí invence svého architekta.

Budova zámku je koncipována jako volně stojící třípatrový objekt na členitém půdorysu, připomínajícím široce rozkročené písmeno "H". Jedná se o blokovou stavbu bez vnitřního nádvoří, jejíž jádro tvoří mohutný monoblok na půdorysu obdélníka orientovaný podélnou osou ve směru východ – západ a příčnou osou ve směru sever – jih. K rohům tohoto základního hmotového útvaru jsou připojeny výrazně předstupující rizality.

Důležitým pramenem pro poznání stavebního vývoje a původního vzhledu zámecké budovy jsou informace o zřízení zámku, publikované z vídeňských archiválií J. Cibulkou a J. Sokolem,¹ kopie půdorysů zámku uložené v archivu SÚPP v Praze,² rytina a kresba zámku od J. A. Delsenbacha z lichtenštejnského archivu ve Vídni (obr. 1 a 2). Výkres jižního průčelí zámecké budovy, který publikoval J. Cibulka s odkazem na jeho archivaci v SÚPP Praha³ dosud nebyl dohledán.

Významným obohacením znalostí o vzniku a vývoji Nového zámku byl nálezný stavebních plánů a korespondence z let 1698 – 1704. Jde o šest stavebních plánů (půdorysů) a tři dopisy,⁴ které byly nalezeny při pořádání zlomků vrchnostenských registratur bývalých lichtenštejnských statků slezské

a severomoravské oblasti v r. 1955 ve státním archivu v Opavě. Tyto archiválie⁵ doplňují a do značné míry upřesňují poznatky publikované J. Cibulkou, zejména v tom, že osvětlují okolnosti prezentace stavebního záměru stavebníka – Jana Adama Ondřeje z Lichtenštejna. Dobu zahájení prací upřesňují

a uvádějí na pravou míru domněnku J. Cibulky, že stavba zámku byla v letech 1702 - 1708 přerušena. K tomuto přerušení nedošlo – jak vyplývá z dopisu knížete, odeslaného z Vídne 24. 9. 1704 hejtmanu lanškrounského panství, M. F. Březovskému.

V jiném dopise ze dne 8. 6. 1699 např. žádá kníže o vrácení "starých plánů" budovy zámku. Vzhledem k tomu, že plány nalezené v Opavě se výrazně liší od Delsenbachových vyobrazení hotové stavby i od kopií plánů z lichtenštejnského archivu ve Vídni, můžeme se domnívat, že jsou to ony plány, které si kníže vyžádal k vrácení jako nepotřebné.

Josef Cibulka dále v Soupise památek uvádí, že vrchním vedením stavby byl pověřen stavební podnikatel Antonio Sala a vlastní stavbu vedl mistr Gabrielli.⁶ Z nalezené korespondence se dozvídáme opak. V dopise datovaném ve Valticích 24. 6. 1698, pověřuje kníže Jan Adam Ondřej z Lichtenštejna prostřednictvím hejtmána zábřežského panství právě G. Gabrielliho, aby provedl v okolí Lanškrouna výběr vhodného místa pro stavbu zámku, což Gabrielli beze zbytku a ke spokojenosti knížete splnil ještě v červnu nebo v červenci téhož roku.⁷ Gabrielle de Gabrielli byl činný již na lichtenštejnských stavbách ve Vídni a v uvedené době se zdržoval v Rudě nad Moravou. Hlavní dozor nad stavbou měl tudíž G. Gabrielli a přímou realizaci stavby Nového zámku v letech 1699 – 1712 byl pověřen zednický mistr Antonio Sala, který byl jeho švagrem.⁸

Vraťme se nyní k oběma vyobrazením Nového zámku od Johanna Adama Delsenbacha, které vytvořil v r. 1723. Zobrazují budovu po dokončení opravy po prvním požáru, ale navzájem se od sebe značně liší (obr. 1 a 2). Pohled od jihovýchodu (obr. 1) vykazuje ve fasádních polích mezi středovým a nárožními rizality o jednu okenní osu méně, nežli je na výkresech jednotlivých půdorysů a výkrese jižního průčelí publikovaném J. Cibulkou. Z hlediska perspektivního zkrácení je možné zakrytí pravé okenní osy hmotou jihovýchodního rizalitu, středový rizalit však nevystupuje z linie průčelí natolik, aby zakryl pravou krajní osu západní části průčelí. Z tohoto hlediska je jižní průčelí přesněji zpracováno v pohledu jihozápadním (obr. 2). Na tomto pohledu je však průčelí zámku zkresleno nedostatečným grafickým vyjádřením předsazení nárožních rizalitů, což má za následek výrazné zploštění průčelí

a zkreslení tvaru střešního pláště budovy, takže v porovnání s pohledem od jihovýchodu působí kulisovitě a nepřesvědčivě.

Dalším rozdílem mezi oběma vyobrazeními je přízemní vestavba s terasou v bočních průčelích (východním i západním) mezi nárožními rizality, která je zakreslena v půdorysech přízemí i suterénu, na vyobrazení jihozápadního průčelí, ale na vyobrazení jihovýchodního průčelí chybí. Existenci této architektonické hmotové výplně v přízemní části stavby zcela spolehlivě dokazuje současný stav a ukončení pískovcového obkladu soklové části budovy. Kromě toho jsou dokladem existence přízemní terasy odpovídající prostory v suterénu v podsklepené části stavby.

Předpokládáme-li, že zámecké průčelí bylo provedeno podle výkresu, který v Soupise památek publikuje J. Cibulka (a Delsenbachova vyobrazení to potvrzují), neujde nám v porovnání se současným stavem pronikavé zjednodušení vnějších fasád, což je možné přičíst tomu, že torzo zámecké budovy, zničené dvěma požáry a do roku 1780 zbořené, bylo upraveno pouze s ohledem na utilitární využití impozantního objektu, o čemž svědčí i dodatečné dozdivky okenních otvorů. Kromě toho si musíme všimnout na vyobrazeních původního stavu, že první i druhé patro jsou ve fasádách navzá-

jem architektonicky a výrazově rovnocenné. Funkci “piana nobile” zde totiž mají obě tato patra, což ostatně potvrzuje poznámka na stavebních plánech – Nr. 8 Mesuramento del primo et secondo piano nobile.

Dokladem charakteristické monumentality, přísného architektonického řádu a výrazného členění podřízeného celkovému výrazu a účinu stavby, typického pro koncepci Martinelliho architektury je i přísná osovost, gradace a vzájemná hmotová vyváženost stavby, včetně symetrizace a druhového rozdělení okenních os jednotlivých průčelí a jejich architektonického členění. Klasická rytmizace průčelí stavby má svůj základ v rytmizaci hmot objektu. Celou budovu můžeme schematicky rozdělit na tři objemové útvary, které jsou vzájemně osově vázané v příčném i podélném, vodorovném i svislém směru. Jedná se o objemové útvary na půdorysu obdélníka seskupené v pořadí C-B-A-B-C, ve směru podélné osy. Jednotlivé díly jsou dále prostorově i plošně ve fasádách vyjádřeny jednotlivě a výrazově stupňovány k příčné severojižní ose, která je symetrálou pohledového vyvrcholení hlavního průčelí a celé stavby. Tento systém je posléze opakován i na bočních průčelích, ovšem je použit pro plošné členění fasády v seskupení c-d-e-d-c.

V řešení jižního (zahradního) průčelí je sledován i určitý optický záměr, zdůrazněný zasunutím středového rizalitu do hmoty stavby a předsunutím nárožních rizalitů jižního průčelí před fasádu navíc o spojovací krček a konvexně-konkávním tvarování jejich nároží směrem k hlavní symetrále, čímž se navozuje dojem existence čestného dvora. Původně zamýšlené monumentální zahradní schodiště nebylo s největší pravděpodobností realizováno.

Objekt byl důrazně monumentalizován masivním kamenným soklem v přízemní části, vysokými lesenovými rámy ukončenými pod masivní kamennou korunovou římsou. Vytříbené vyváženosti všech průčelí stavby a jejich hmot bylo docíleno výraznou uměřeností použitých vertikálních a horizontálních prvků i větších plošných částí a hmotových celků stavby.

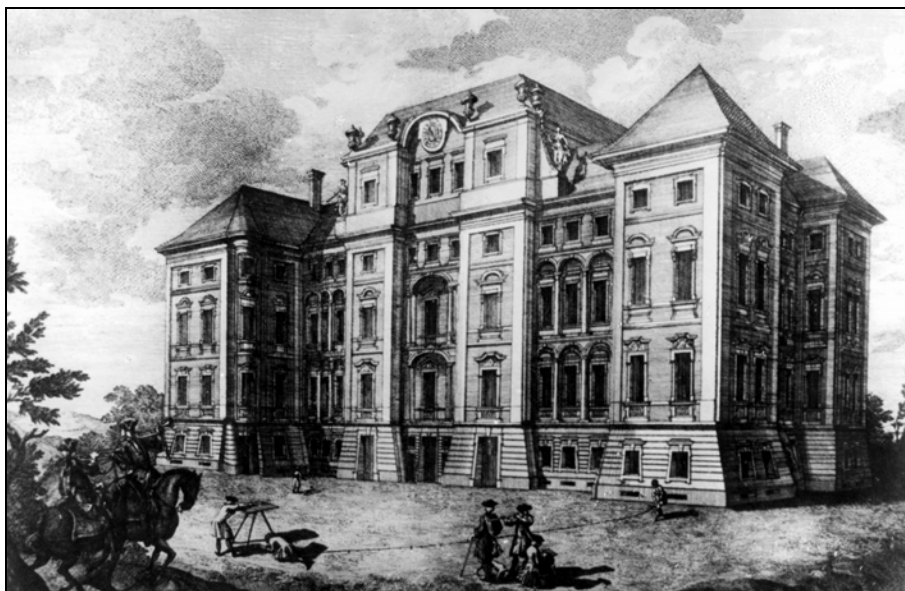
Architektonické řešení objektu, dispoziční rozvrh a konstrukční schéma jsou dokladem vyspělosti architekta, odborných schopnostech stavitelů a řemeslné zručnosti realizátorů této majestátní stavby. Vliv největší a umělecky nejvýznamnější lichtenštejnské stavby v okolí Lanškrouna povznesl úroveň architektury staveb v okolí. Dodnes je patrný na mnoha církevních i světských stavbách, zejména architektonickým tvaroslovím. Impozantní zámekská budova nebyla pouze reprezentantem architektury období mezi raným a vrcholným barokem, ale i časným dokladem barokního krajinného urbanismu vzhledem ke svému mistrnému začlenění do okolní krajiny, kterou tato budova ovládala jako pohledová dominanta širokého okolí.

Poznámky:

1. CIBULKA, J., SOKOL, J. *Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském*, Praha 1935, s. 199-200.

2. Archiv plánů SÚPP Praha, inv. č. PPOP-996-5-029 až 038.
3. CIBULKA, J., SOKOL, J. (cit. v pozn. 1), str. 199.
4. Státní oblastní archiv Zámorsk, Fond Velkostatek Lanškroun, inv. č. 152, sign. Dominicale 27/6 (II/18).
5. INDRA, B. *Nález plánů a korespondence z let 1698-1704 ke stavbě Nového zámku u Lanškrouna*, Časopis společnosti přátel starožitností, roč. LXVII/1959, s. 39-40.
6. CIBULKA, J., SOKOL J. (cit. v pozn.1), s. 199.
7. INDRA, B. (cit. v pozn. 5), s. 39.
8. RICHTER, V. *Náčrt činnosti Domenica Martinelliho na Moravě*. Sborník prací FF UJEP Brno, roč. XII/1963, řada F-7, s. 53.

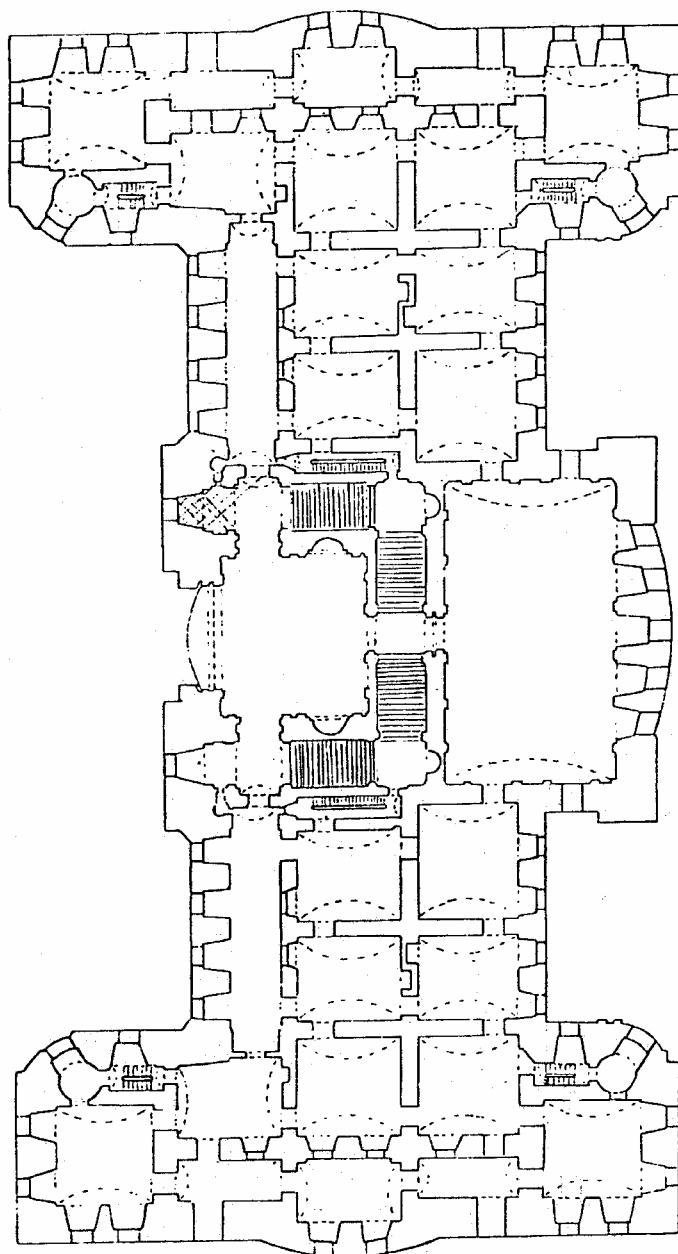
- Obr. 1 Nový zámek, pohled od jihovýchodu (J. A. Delsenbach)
- Obr. 2 Nový zámek, pohled od jihozápadu (J. A. Delsenbach)
- Obr. 3 Nový zámek, skica půdorysu přízemí
- Obr. 4 Nový zámek, schéma objemové a plošné rytmizace architektury objektu
- Obr. 5 Nový zámek, JV rizalit, půdorys typického podlaží
- Obr. 6 Nový zámek, JV rizalit, řez
- Obr. 7 Nový zámek, JV rizalit, pohled od jihovýchodu – současný stav
- Obr. 8 Nový zámek, JV rizalit, pohled od jihozápadu – současný stav
- Obr. 9 Nový zámek, JV rizalit, pohled od západu – současný stav
- Obr. 10 Nový zámek, JV rizalit, pohled od východu – současný stav

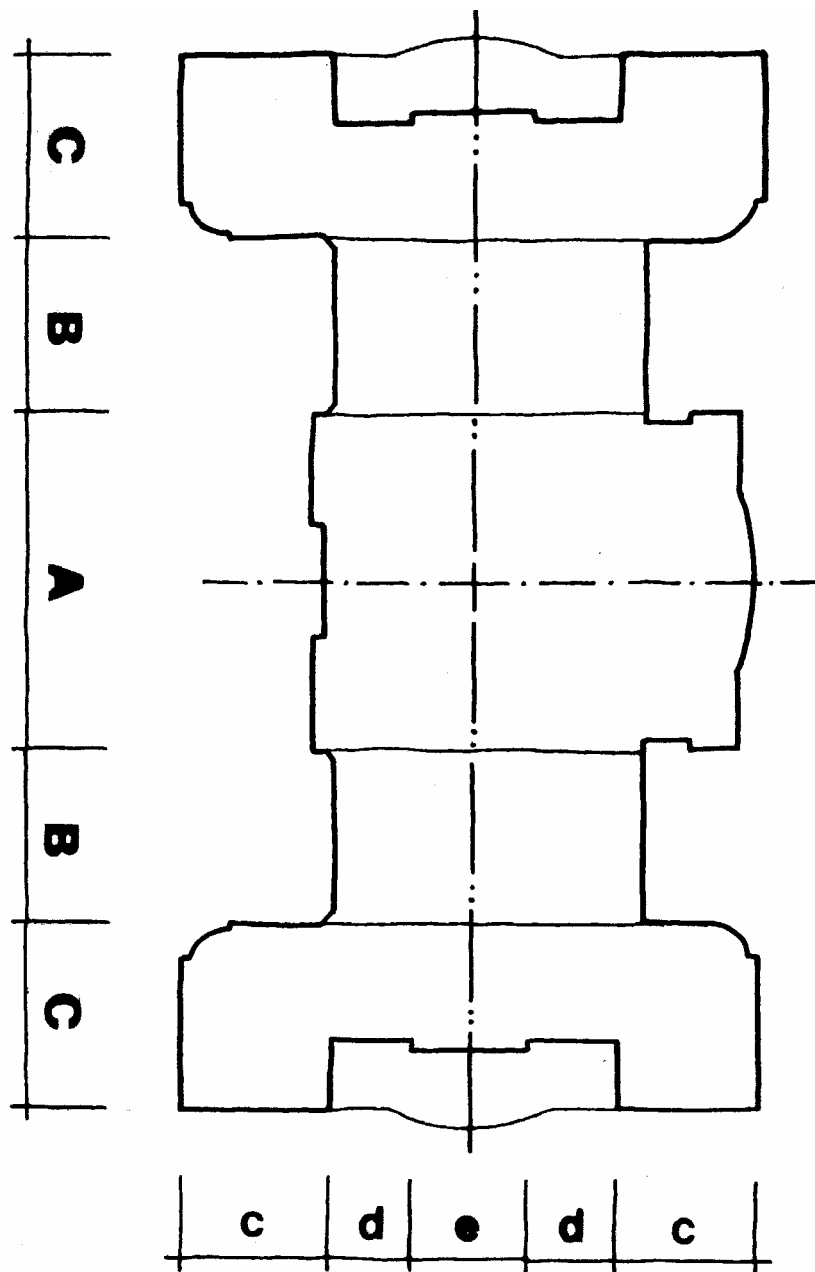
obrázek 1

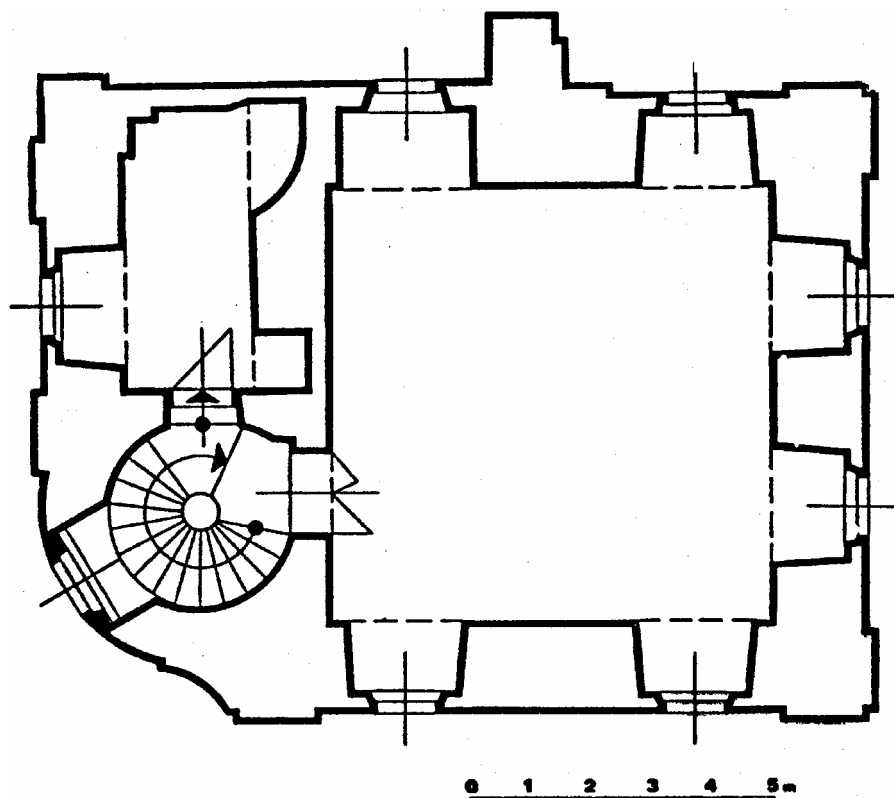
obrázek 2

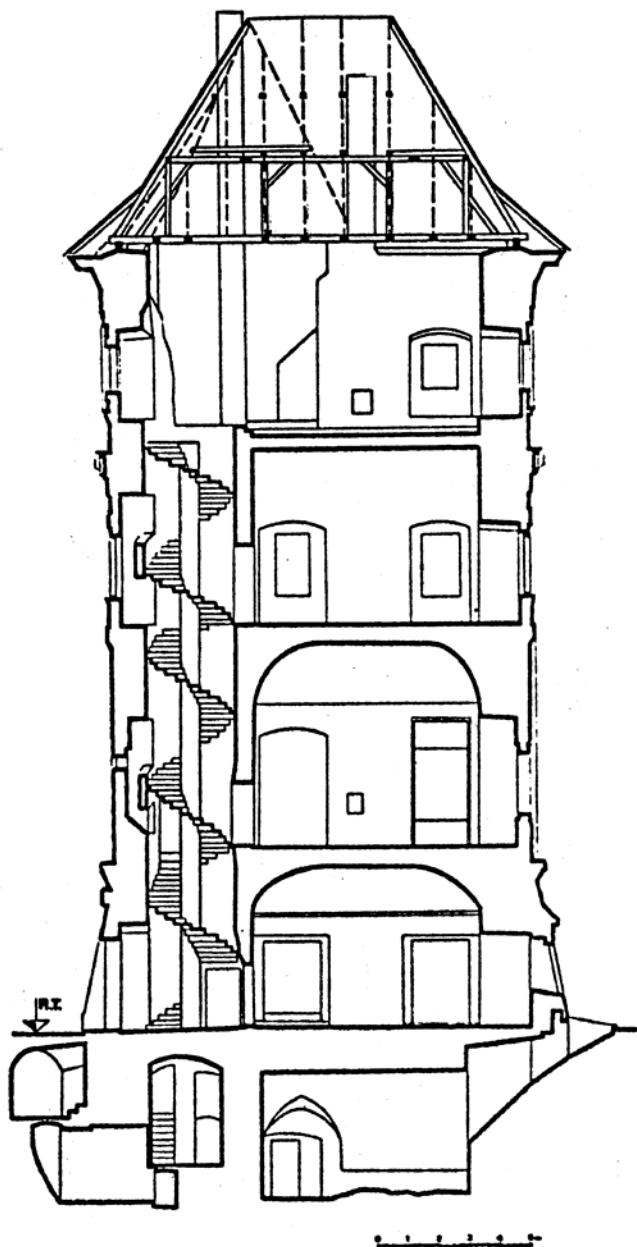
obrázek 3

obrázek 4

obrázek 5

obrázek 6

obrázek 7

obrázek 8

obrázek 9

obrázek 10

Státní zámek Litomyšl, zámecké interiéry – druhá návštěvní trasa v 1. patře ře východního a spojovacího křídla

Jarmila Kovaříková

V průběhu let 1999 a 2000 byly postupně dokončovány stavební úpravy a restaurátorské práce v prvním patře východního a spojovacího křídla hlavní zámecké budovy, které byly podmiňujícím faktorem pro realizaci záměru otevření nového prohlídkového okruhu v národní kulturní památce, státním zámku Litomyšl.

Soubor nově zpřístupněných místností je dispozičně uspořádán do dvou na sebe kolmých enfilád, mezi které je vložen společenský sál a dva salony včetně dvou spojovacích chodeb. Naprostá většina zpřístupněných interiérů (některé se štukovými stropy T. Soldattiho, z doby po roce 1730) je vybavena slohově jednotnou klasicistní výmalbou provedenou v devadesátých letech 18. století Dominikem Dvořákem. Výjimku tvoří pouze rokoková nástěnná malba v salonu při severní spojovací chodbě a fragmenty krajino-malby v ostěních oken sousední místnosti, orientovaných do třetího nádvoří,

kteřé byly nalezeny při předchozím restaurátorském průzkumu interiérů zámecké budovy.

Významnou součástí nové památkové instalace prezentující soukromé, společenské a hostinské interiéry konce 18. a průběhu 19. století, jsou nábytkové sestavy a vybavení ve stylu pozdního klasicismu, empíru, biedermeieru, pseudobaroka a druhého rokoka. Uměleckořemeslná úroveň nábytku, doplňků a drobné dobové výbavy dokumentuje, jak významné místo měly v zámecké dispozici společenské prostory a pokoje pro hosty. Vnitřní zařízení těchto místností odpovídalo módním trendům a v mezích dobového standardu zajišťovalo zámeckým hostům příjemný pobyt, odpovídající společenské úrovni hostitele. Přirozené barevné tóny nábytkových sestav, rozmanité vzory a valéry stylového čalounění včetně drobných interiérových doplňků proteplují vnitřní prostory zámeckých sálů a salonů v harmonickém souladu s hodnotnou (byť poněkud chladnější) klasicistní výmalbou stěn.

Východiskem pro instalaci jednotlivých místností byl soupis historického inventáře z roku 1824 (SOA Zámrska), který umožnil především upřesnění informací o původním účelovém využití jednotlivých prostor a jejich interiérové výbavy. Součástí interiérové instalace jsou i umělecky hodnotné intarzované a řezbované artefakty, dekorované drobnomalbou s rostlinnými a figurálními motivy, které patřily k vyhledávanému druhu reprezentační výbavy místností. V expozici je pamatováno i na prezentaci tehdy módní inspirace uměním Orientu v jednom ze salonů enfilády východního křídla.

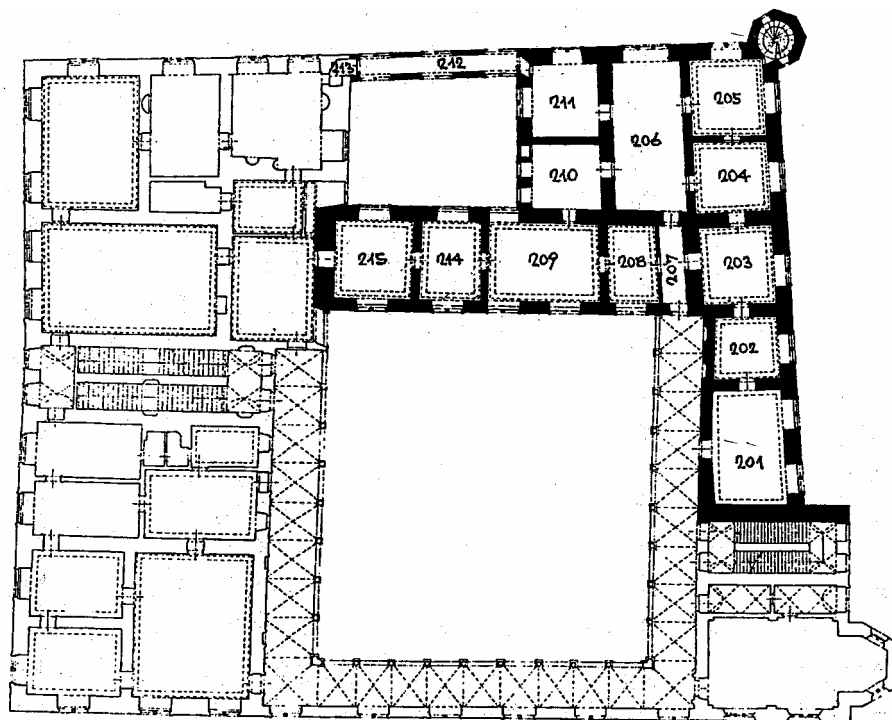
Zvolené náplni nové expozice rovněž odpovídají soubory grafických listů v soudobých rámech a hodnotná obrazová výzdoba, zejména olejomalby – zátiší a portrétní malba. Využit tak byl i soubor krajinomalby, včetně mimořádně kvalitních děl A. Mánesa, A. Piepenhageny, S. Bubáka a dalších, rovněž i kolekce zátiší, portrétní malby, vídeňské a anglické grafiky, římských vedut a podobně, ze sbírkových fondů zámeckého depozitáře. Instalaci mobiliáře předcházela samozřejmě úprava podlah, nové sestavení a restaurování kachlových kamen i restaurování nástěnných rokokových a klasicistních maleb.

Stav mobiliáře vybraného pro zámeckou expozici vyžadoval odborné ošetření na nejrozumnější úrovni rozsahu – od lokálních oprav až po celkově náročné rekonstrukční a restaurátorské zásahy. Práce byly specifikovány s ohledem na technologii konkrétních předmětů, ať již šlo o dýhování, kombinaci masivu a dýhy, dekorativní řezbu, doplňkovou drobnomalbu nebo inkrustaci ve dřevě a kameni. Bylo zde možno ocenit a uplatnit širokou škálu použitých druhů masivního dřeva různé ušlechtilosti, počínaje smrkem, borovicí a lípou až k třešni, jasanu, javoru a javorové kořenicí, ořechu a tisu. Rovněž pro dýhování a intarzii byla použita dýha javorová, ořechová i mahagonová, třešňová a jasanová (případně jasanová a třešňová švartna). Jako materiály pro páskovou intarzii jsou zde zastoupeny palisandr, eben a mosaz.

Odborně, stavebně i restaurátorsky náročná příprava nové památkové interiérové instalace si vyžádala řadu měsíců usilovné práce. Optimálního výsledku se podařilo dosáhnout díky vstřícnému přístupu a příkladné spolupráci pracovních kolektivů Státního ústavu památkové péče v Praze, Památkového ústavu v Pardubicích a správy státního zámku v Litomyšli. Na obnovu a restaurování exponátů finančně přispělo Ministerstvo kultury ČR.

Otevřením nové památkové interiérové instalace byly zpřístupněny všechny historické interiéry prvního patra zámecké budovy. Nová expozice nábytku v interiérech východního a spojovacího křídla zámku organicky navazuje na vnitřní instalaci západního zámeckého křídla. Není zde narušena základní kvalita renesanční architektury, žijící v pozoruhodné symbióze s hodnotnými uměleckými díly druhotně vnesených mladších úprav interiéru. Zůstává tak zachován hodnotový kontext památky v celé jeho historické a estetické plnosti. Interiérová instalace prvního patra východního a spojovacího křídla v zámku v Litomyšli je pro návštěvnickou veřejnost dalším dokladem skutečnosti, že památková péče nespočívá pouze v realizaci stavební obnovy nemovitých památek, ale že její důležitou součástí je i konzervační a restaurátorská praxe v oblasti uměleckého řemesla.

- Obr. 1 Litomyšl, SZ, půdorys 1. patra s vyznačením rozsahu nové expozice
 Obr. 2 Litomyšl, SZ, místnost č. 204, salon (obálka)
 Obr. 3 Litomyšl, SZ, místnost č. 205, rohový grafický salon (viz barevná příloha č.5)
 Obr. 4 Litomyšl, SZ, místnost č. 206, velký společenský sál s krajinomalbou
 (viz barevná příloha č.6)
 Obr. 5 Litomyšl, SZ, místnost č. 209, ložnice (viz barevná příloha č.7)
 Obr. 6 a 7 Litomyšl, SZ, rokokové křesílko před a po restaurování
 (viz barevná příloha č.8 a 9)

1. PATRO - 1:400
 obrázek 2

Jiří Němeček

Před 11 lety tehdejší Východočeský krajský národní výbor zaregistroval nově vzniklé občanské sdružení Společnost ochránců památek ve východních Čechách. Byla to doba euforická, plná očekávání změn, které nás vrátí mezi demokratické země Evropy. Nebyli jsme jediní, kdo založil sdružení na podporu a záchranu našich památek. Musím však konstatovat, že na rozdíl od nás již mnohá zanikla nebo existují jen na papíře. Více jak desetileté období činnosti Společnosti dostatečně prezentuje výčet práce, na které se různou měrou podíleli členové, z nichž mnozí jsou mezi námi od samého založení, mnozí jen Společností "prošli" a někteří již nejsou mezi živými.

Vzpomenu tedy jen na některá období ze života a práce naší Společnosti. Rok 1990 byl rokem hledání spřízněných duší. To se postupně dařilo, takže jsme s výjimkou havlíčkobrodského okresu získali členy ze všech okresů bývalého východočeského kraje. Rád bych připomněl jméno zeměděleho malíře a grafika pana Karla Kratochvíla, který bez nároků na odměnu nakreslil přes dvě stě grafik pro Zpravodaj, navrhl razítko, graficky upravil některé naše publikace či jednoho z nejagilnějších mimohradeckých členů pana Alexandra Skalického z Náchoda, který napsal do našeho Zpravodaje mnoho příspěvků, podal za naši Společnost mnoho návrhů na zapsání do ústředního seznamu památek. Mohl bych jmenovat jistě další, kteří mi snad prominou, že zde nezazní jejich jména.

Hlavní akcí v prvním roce existence Společnosti byla záchrana roubeného statku v Pileticích, který tehdy devastovala Drobná údržba odboru školství MěNV v Hradci Králové. S podporou prvního polistopadového hradeckého starosty Ing. Potočka, dnes náměstka primátora, se podařilo převést tento areál do trvalého užívání právě naší Společnosti. Ještě téhož roku jsme zahájili opravy a především úklid. V prosinci jsme již v Pileticích uspořádali Staročeské vánoce s výstavou betlémů a vánočních zvyků, včetně vystoupení folklorních souborů Červánek a Kvítek. Pak jsme již tradičně pořádali nejen staročeské vánoce, ale také velikonoce. Z tehdejší sázkové hry Malé televizní sázení (Mates) jsme získali na opravu statku 200 000 korun, a tak mohly být vyměněny některé trámy a opravena pavlač hlavní budovy. Právě konkrétní práce na záchraně památky přilákala do našich řad studenty z Gymnázia B. Němcové, kde jsem v té době učil. Díky nadšení studentů jsme mohli pořádat výstavy a opravovat vedle statku v Pileticích i další památky.

Již prvním roce existence jsme začali vydávat informační bulletin Zpravodaj a připravovat vydání naší první publikace. Dnes máme vlastní nakladatelství

pod názvem Balustráda a k dnešnímu dni bylo vydáno více než deset publikací. Centrem činnosti a také sídlem Společnosti byl od samého počátku Hradec Králové. S ubývajícím aktivitou mimohradeckých členů jsme zvažovali, zda Společnost bude jen pro zájemce z okresu Hradec Králové. Podle mého názoru je dobře, že jsme působnost nechali v plném rozsahu pro bývalý východočeský kraj.

Naše Společnost se stala členem Nezávislé památkové unie v Praze a evropské nevládní organizace EUROPA NOSTRA se sídlem v Nizozemí. Je třeba otevřeně přiznat, že v EN jsme jen pasivním členem. V NPÚ byla Společnost velmi aktivní, ale poslední roky se činnost NPÚ omezila v podstatě jen na vydávání časopisu. Na omluvu NPÚ mohu uvést, že funkce v této organizaci nechce nikdo vykonávat. Pracovat v době tržních vztahů bez finanční odměny jsou ochotni jen lidé, kteří již mají funkce v obdobných organizacích. Naše Společnost od samého počátku dobře spolupracovala s okresními úřady, především v Hradci Králové a v Jičíně, zpočátku i v Náchodě a Rychnově nad Kněžnou. Dobrá spolupráce existovala s Ministerstvem kultury ČR, s Klubem za starou Prahu, se Státním ústavem památkové péče, Státním okresním archivem v Hradci Králové, s Klubem lidové tvorby a dnes již opět s Městským úřadem v Hradci Králové. Díky tisíku a především rozhlasu se naše organizace dostala do širšího povědomí občanů. V čem jsme zůstali pozadu, je osvěta. Několik článků pro veřejnost bylo napsáno, ale v dnešní hektické době je nutné využít všech dostupných prostředků, aby se nepříznivý vztah k našemu kulturnímu dědictví změnil jak u řadových občanů, tak především u volených zástupců od obecních zastupitelstev až po parlament a sněmovnu.

Hodnotit práci Společnosti za uplynulých jedenáct let je možné pod heslem "vítězství a prohry". Připomenu některá vítězství i prohry. Za největší vítězství považuji přenesení výkonu státní správy památkové péče z Městského úřadu v Hradci Králové zpět na Okresní úřad. Prohry jsou především v období, kdy se o památkách rozhodovalo na "městě": zbourání tří domů v Městské památkové rezervaci, výstavba nevhodného objektu na Baťkově náměstí, rekonstrukce domů na Malém náměstí v Hradci Králové. Je to jen malá ukázka nekompetentnosti pracovníka na městském úřadě. Byla i vítězství: zabránění výstavby provozovny Mc Donald's před kostelem na Pražském Předměstí a kavárny na nábřeží Labe.

Z činnosti za uplynulá léta chci ještě připomenout vlastivědné zájezdy na Moravu, Příbramsko, Litoměřicko, Kouřimsko, Hlinecko a další. Uskutečnil se i velmi úspěšný zájezd do Polska. V Hradci Králové jsme několikrát uspořádali organizačně dosti náročné výstavy betlémů a výstavu obrazů našeho člena Karla Kratochvíla.

Co se nedaří, je získávání mladých lidí pro práci v naší organizaci. Po mém odchodu z Gymnázia B. Němcové, kde se mi podařilo oslovit a především získat studenty, se nám dnes příliš nedaří. Nevím však, zda to

není tím, že doba pokročila a mládež začala více vnímat hodnotu peněz před hodnotami jinými. Že to však není tak zcela beznadějně, svědčí práce studentů Biskupského gymnázia v loňském roce. Tím se dostávám k zhodnocení práce za období od minulého sněmu (11. března 2000) k nynějšímu. Zde bych chtěl vyzdvihnout pomoc dospělých členů i studentů při práci na kostele sv. Václava na Chloumku a sanaci dřevěných prvků interiéru kostela ve Staré Vodě. Podařilo se vydat dvě publikace, čtvrtý díl místopisu starého Hradce Králové a ve spolupráci se Státním okresním archivem v Hradci Králové knihu básní generála F. Kryštofa, prvního československého legionáře za 1. světové války, žalářovaného po únoru 1948. Větší část sbírky básní napsal v mírovském vězení. V loňském roce jsme založili konto na záchranu ohrožených památek. Probíhá akce pro studenty pod názvem "Každý den korunu na záchranu památek", kam jsme přispěli částkou 9 000 Kč.

Naši členové pracují v odborných komisích památkové péče v okrese i v městské komisi v Hradci Králové. Několik našich členů je v památkové komisi při Královéhradeckém biskupství, spolupracují na založení diecézního muzea a soupisu církevních nemovitých i movitých památek. Iniciovali jsme opravu balustrády Mariánského sloupu v Hradci Králové, uskutečnili jsme vlastivědný zájezd na Mělnicko a Litoměřicko, předvánoční výlet na zámek do Častolovic a na Kuks. V rozhlase bylo v loňském roce několik příspěvků o naší Společnosti, stejně tak v denním tisku.

Poznámky

* Zpráva byla přednesena na sněmu společnosti 10. března 2001

Stručný přehled činnosti Společnosti ochránců památek ve východních Čechách v období 1990 – 2000

Práce a pomoc při opravách památek

Babiččino údolí (okr. Náchod): práce v areálu

Dobřenice (okr. Hradec Králové): úprava okolí kostela, oprava barokní kapličky

Homol (okr. Rychnov n. K.): prázdninová pomoc při opravě schodiště poutního kostela

Hradec Králové: práce na rekonstrukci kanovnických domů

socha Jana Žižky: očištění a oprava včetně montáže a demontáže lešení

socha B. Němcové: očištění a tmelení

dřevěný kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech: celková konzervace včetně střech, oprava dřevěného ohrazení

kašna na Velkém náměstí: oprava mříže, podezdění, vyčištění a zatmělení spár

kasárny: příprava a odvoz půdovek /topinek/ pro další opravy

pevnostní koridor: oprava zdiva

Kavčí plácek: vybourání a odvoz pevnostních cihel k opravě hradeb

Nový Hradec Králové, hřbitov Na Zámečku: oprava náhrobků, napuštění trámů zvonice

Piletice, roubený statek: úklid a odvoz železného šrotu, opravy, vysazení ovocného sadu, prázdninová akce studentů, stavební zaměření jako podklad pro projekt

Pouchov: očištění Husova pomníku

Pouchov, areál hřbitovů: nátěr ozdobného plůtku a kovaného kříže u náhrobku prvního Ladislava Haněla, oprava zděného plotu vojenského hřbitova, oprava 71 náhrobků židovského hřbitova včetně nátěrů kovaných plůtků, oprava zbořeného zděného plotu

Třebeš: kaplička - restaurování kamenné římsy a erbu

Chloumek (okr. Hradec Králové): pomoc při zemních pracích při drenážování kostela sv. Václava

Chlum (okr. Hradec Králové) areál bojiště 1866: úprava a osazení orientačních tabulí, zrestaurování dřevěných rámečků

Jičín přírodní divadlo: prázdninová akce při úpravě

Kumburk (okr. Semily) hrad: práce při sanaci

Potštejn (okr. Rychnov n. K.) hrad: sanace klenby v paláci

Předhradí (okr. Chrudim): montáž a demontáž lešení při opravě barokního sousoší, oprava rozbité busty hraběte Kinského, nátěr střechy empírového pavilonku a střechy hřbitovní kapličky

Stará Voda (okr. Hradec Králové) kostel sv. Václava: sanace dřevěných prvků interiéru

Štěpanice (okr. Semily) hrad: prázdninová akce studentů při sanaci (v letech 1993 - 1995)

záchranné archeologické výzkumy v Holohlavech, Hradci Králové (Velké nám., Hořická ul.) a Smiřicích - účast členů při výzkumech

Francie: práce studentů při opravě templářského kostela

Obrana památek a kritika jejich nevhodného užívání

kritika nevhodného užívání zapsané památky (roubený patrový statek v Pileticích), který byl využíván jako skladiště a odkladiště vyřazených zařízení školních jídelen a pod., statek se dostal do naší péče a začal měnit svůj neutěšený stav

kritika zdevastovaného židovského hřbitova a obřadní síně, jednání s ŽNO v Praze o nápravě, pomoc při obnově a údržbě

kritika chátrající Městské památkové rezervace v Hradci Králové

boj o zachování zdevastovaného kostela sv. Matouše v Jedlově

protestní dopis proti zastřešení rajského dvora kláštera v Hostinném
 dopis do Rokytnice v O. h. s upozorněním na stav kostela se hřbitovem
 (náprava)
 dopis na MÚ v Novém Městě n. Metují, s upozorněním na chátrající Jur-
 kovičovu vilu
 dopis na tehdejší ONV v Trutnově ohledně pseudogotické kaple
 v Lanžově
 vyjádření ministerstvu kultury k novele památkového zákona
 kritika chátrajícího stavu radnice na Malém nám. v Hradci Králové, poz-
 dější kritika nevhodných vikýřů v rekonstruované radnici (majitel firma Mari-
 us Pedersen)
 dopis sociálnímu odboru v Kadani ohledně zdevastovaného zámku Hos-
 tec
 dopis a později osobní jednání s Židovskou náboženskou obcí v Praze
 ohledně nabídky na spolupráci při opravě obřadní síně a hřbitova na Pou-
 chově
 dopis České národní radě s žádostí o urychlení změny legislativy
 v ochraně památek
 dopis OkÚ Trutnov s upozorněním na znehodnocení fasády nevhodnými
 okny
 upozornění na nevhodnou úpravu vstupního portálu domu na Velkém
 nám. v Hradci Králové
 prosazení zápisu hospodářského areálu v Ratibořicích do seznamu ne-
 movitých památek
 protest proti zástavbě kopce u Rosnice v blízkosti pomníku
 protest proti zboření roubené kovárny v Kopidlně, po jednání s OkÚ Jičín
 byl investor nucen rozebrat a konzervovat alespoň dřevěný štít domu
 kritické vyjádření k navrhovanému zákonu o ochraně památek
 kritika studie Jiráskových sadů v Hradci Králové (megalitické dětské hřiš-
 tě), bylo upuštěno od realizace
 dopis městskému zastupitelstvu v Jičíně ohledně chátrající Valdštejnovy
 lodžie
 upozornění na zchátralý stav kapličky v Třebši
 protest proti výstavbě občerstvení Mc Donald's před kostelem na nám.
 28. října v Hradci Králové (od projektu bylo upuštěno a výstavba na jiném
 místě)
 úspěšný protest proti záměru zbudovat vikýře na objektu na náměstí
 v MPR Jičín
 neúspěšné protesty proti demolici tří objektů v MPR a proti výstavbě ví-
 ceúčelového objektu na Baťkově nám. v Hradci Králové
 úspěšný protest proti výstavbě obdobného objektu na Ulrichově nám.
 v Hradci Králové

stížnosti a jednání s ministerstvem kultury o vrácení výkonu státní správy památkové péče z Městského úřadu na Okresní úřad v Hradci Králové
připomínky k územně hospodářským zásadám v MPR a MPZ v Hradci Králové

společně s Klubem za starou Prahu podpora návrhu poslance KDU-ČSL Karase, aby z fondu privatizace byl každoročně navýšen fond na záchranu kulturního dědictví o půl miliardy korun, návrh neprošel zásluhou odporu poslance Kozla a celé ODS

stížnost na ministerstvo kultury ohledně liknavého přístupu při vyhlásování navržených objektů do státního seznamu nemovitých kulturních památek

písemné připomínky k návrhům územně hospodářských zásad a to především k památkové rezervaci a památkové zóně v Hradci Králové

úspěšné odvolání proti rozhodnutí o povolení výstavby kavárny na nábreží Labe v Hradci Králové

návrh na udělení Ceny Bestia Triumphans (znehodnocená roubená hospoda v Probluzi), návrh prošel až do finále

dopis předsedům jednotlivých politických klubů Sněmovny a Senátu ČR ohledně drastického snížení finančních prostředků v rozpočtu ministerstva kultury pro rok 2000

Přednášky

na téma ochrana památek v Jilemnici, Poličce, Jičíně, v ZŠ Opatovice nad Labem, Gymnáziu B. Němcové a B. Balbína v Hradci Králové a Novém Hrádku

Výstavy

- Staročeské vánoce na Šrámkově statku v Pileticích s vystoupením folklorních souborů a ve spolupráci s Klubem lidové tvorby z Hradce Králové v letech 1990, 1991, 1992, 1993 a v letech 1994, 1995 v budově Gymnázia B. Němcové, v roce 1997 v budově Biskupského gymnázia B. Balbína v Hradci Králové

- Staročeské velikonoce na Šrámkově statku v roce 1991, 1992, 1993, v letech 1994 a 1995 v budově Gymnázia B. Němcové v Hradci Králové

- Výstava fotodokumentace mizejících a zachráněných památek v Hradci Králové

- Výstava obrazů malíře a grafika pana Karla Kratochvíla v roce 1997

- Výstava starých pohlednic Hradce Králové

Publikační a vydavatelská činnost Společnosti

(od r. 1995 v nakladatelství Balustráda)

Zpravodaj, informační bulletin (4x ročně), dosud 32 čísel

Křížek Pavel, Řezník Miloš: *Hrady, zámky a tvrze na Královéhradecku*, 1992

Doubek Zdeněk: *Vánoční recepty*, 1993

Doubek Zdeněk: *Velikonoční recepty*, 1994

Příloha Zpravodaje 1994: Žerovnická Eva, Šimek Vladimír: *Biskupský seminář*; Fusková Klára: *Soupis kostelů v Hradci Králové*, 1994

Kuča Karel: *Historie a architektonické památky Pocidliní 1, 2*, 1995

Němeček Jiří: *Dějiny obce Dětřichov*, 1996

Doubek Zdeněk, Němeček Jiří: *Dějiny starého Hradce Králové 1-5*, 1997, 1997, 1998, 1999, 2000

Tomek Václav Vladivoj: *Z dějin Hradce Králové*, 1998

Kratochvíl Karel: *Hradecký betlém* (vystřihovánka),

Kryštof František: *Loutna z mříží a jiné verše*, 2000 (ed. Josef Rodr, Jaroslav Šůla)

Doubek Zdeněk: *Postní a velikonoční jídla z Královéhradecka*, (v tisku)

Doubek Zdeněk, Haňáčková Andrea, Němeček Jiří: *Bílá věž*, (v tisku)

Němeček Jiří: *Dějiny obce Slatiny a Milíčeves*, (v tisku)

Odborná činnost členů

členy bylo podáno celkem 34 návrhů na zapsání do ústředního seznamu nemovitých kulturních památek, které byly kladně vyřízeny

Finanční příspěvky na opravy památek

poutní kostel Homol	1 000,- Kč
Valdštejnova nadace - hrad Štěpanice	4 100,- Kč
na barokní kapli sv. Klimenta v Hradci Králové	3 000,- Kč
na Chotěbořskou nadaci (lidová architektura)	1 000,- Kč
založení konta na záchranu barokních kostelů na Broumovsku	1 000,- Kč
restaurování obrazu biskupa Trauttmannsdorfa včetně rámu	23 412,- Kč
Poznámka: konto na záchranu broumovských kostelů činilo	43 000,- Kč
a bylo předáno	

Pavel Panoch

Pardubický architekt Bóža Dvořák patřil v prvním dvacetiletí 20. století k nejpilnějším projektantům restauračních a renovačních úprav sakrálních stavebních objektů na území východních Čech. K této roli ho výrazně předurčila skutečnost, že od roku 1898 až do období těsně před 1. světovou válkou působil ve funkci konzervátora c. k. vídeňského památkového úřadu pro pětici okresů: Pardubice, Vysoké Mýto, Litomyšl, Poličku a Lanškroun. Vlastní volná Dvořákova stavební produkce oscilovala mezi pozdní fází historizujících neoslohů a dekorativismem secese. V totožné stylové poloze se odehrávala i většina jeho "památkové" tvorby.¹ Následující příspěvek se ve stručnosti věnuje dvěma výrazným Dvořákovým zásahům do podoby barokizovaných gotických svatyní v Proseči a Sopotnici. Skutečnost, že ani jeden z popisovaných kostelů není dosud veden jako státem chráněná kulturní nemovitá památka svědčí o, v povědomí široké populace dosud zakořeněné, přetrvávající skepsi vůči historickým, řemeslným a uměleckým hodnotám neoslohové historizující architektonické produkce 2. poloviny 19. století a něco mála předválečných let století dvacátého.

Při topografickém popisu městečka Proseče z doby kolem poloviny 19. století je mezi místními pamětihodnostmi: dvojicí krytých kamenných studní se stříškami zakončenými věžičkou a sochou Nejsvětější Trojice stojící od roku 1751 uprostřed rynku ve tvaru podlouhlého nepravidelného a na obou koncích mírně se rozšiřujícího obdélníku, vzpomenu i výšková dominanta horní jižní poloviny náměstí - kamenná hranolová věž zvonice z roku 1812 a k ní přilehlý kostel sv. Mikuláše - "...*příbytek to Hospodinu chudobný, však přívětivý, kamenný se stropem dřevěným z prken*" (obr.1). Na konci roku 1864 nalezal se však špatně udržovaný kostel "v stavu takovém, že oprava v mnohém ohledu neodkladně potřebná byla". Gotický kostel sv. Mikuláše, poprvé v písemných pramenech připomínaný k roku 1350, byl orientovaný, s lodí položenou od východu k západu a k ploše náměstí se obracel svou severní stranou. Na presbyterium s trojbokým závěrem, sklenutým jedním polem žebrové klenby a paprscitým závěrem, a s lomenými oblouky drobných oken s širšími špaletami navazovala o něco širší loď s menšími obdélnými okny s pískovcovým ostěním.² Samotná loď měla zřejmě plochý dřevěný strop. Dle informací farní pamětnice byl kostelík

zčásti přestavěn a rozšířen v roce 1625.³ Barokizace v nejjednodušších formách nového slohového kánonu 17. století spočívala v přistavení obdélné sakristie s oratoří v patře k jižní straně presbyteria, v posunutí jižní stěny lodi o téměř dva metry k jihu, čímž se hmota kostela stala dráždivě nesouměrnou, a v protáhnutí délky lodě o 6 m. Hladký omítaný plášť kostela rytmizovaly vedle nevysokých segmentových oken jen prosté lizény.⁴ Prodlouženou loď uvozovalo na západě hlavní průčelí s tradičním tříosým rozvrhem spočívajícím v přízemním centrálním vstupu s kamenným článkem frontonu se segmentovými křídly, postranními vysokými nikami zaklenutými konchami pro sochy svatých v patře a vrcholící partií štítu s konvexně zaoblenými bočnicemi sevřenými mezi drobnými postranními pilířky s čučky (obr. 2). Loď kryla sedlová nad závěrem presbytáře a sakristií zvalbená došková střecha, z níž v místě vítězného oblouku vyčníval útlý sanktusník s polygonálním rozhlednovým patrem s nasazenou protáhlou makovicí (obr. 3). Strop lodi byl prkenný, lištami dělený do kazet zdobených nenáročnou výmalbou imitující hvězdnou oblohu. Statické problémy průčelní partie kostela, která se v průběhu 19. století začala odtrhávat od zdiva lodi, byly, jak je patrné z dobových fotografií zachycujících demolici kostela, řešeny dvojicí masivních neomítaných opěráků ze žulových kvádrů přizděných na obou průčelních nárožích. Zhruba uprostřed délky lodě byl umístěn boční severní vstup půlkruhovým pozdně gotickým portálem s jednoduchou profilací. V těsné blízkosti tohoto vstupu stála na kamenné podezdívce zvonice s horní dřevěnou prkennou nástavbou. V roce 1812 byla tato siluetově jednoduchá a v zásadě ryze utilitární pozdně barokní stavbička již natolik sešlá, že se při zvonění *“celá hýbala a hrozila pádem a neštěstím”*. Proto byla stržena a nahrazena novou, důstojnější kampanilou v podobě zhruba dvanáctimetrové omítnuté kamenné věže s jehlancovou, taškami krytou střechou. Nová zvonice nesvázaná s hmotou kostela byla ovšem posunuta trochu dále severněji než její předchůdkyně a to tak, že vytvářela robustní pohledovou pointu při pohledu ze svažitého terénu dolní plochy náměstí.

Iniciátorem a motorem ideje radikální přestavby kostela se stal P. František Martínek, který do Proseče přišel v roce 1893. Za snahou renovace chrámu se mísily důvody ideologické a prakticko-funkční povahy, ve stávající podobě totiž nebyl *“ani důstojným stánkem Páně, ani vhodným představitelem katolické církve v protestantské diaspoře, ani nebyl pro městečko ozdobou, ani svou prostorou nevyhovoval potřebám osady”*. Martínkova aktivita a snahy nenesly po léta žádné viditelné plody. O finanční příspěvek marně žádal majitele novohradského velkostatku - šlechtického patrona kostela a léta neuspívala ani jeho žádost o subvenci u pražského spolku sv. Bonifáce v Emauzích a u náboženské matice. Celá záležitost se probrala k životu až po návštěvu královehradeckého pastýře Msgr. Josefa Doubravy v Proseči dne 10. července 1907, kdy oslovil konzervátora Dvořáka s dotazníkem otázek ohledně prohlídky zdiva, konstrukčních vad stavby a případné možnosti rekonstrukce stávajícího kostela nebo pořízení

rekonstrukce stávajícího kostela nebo pořízení novostavby. Architekt Dvořák ohledal 20. července celou záležitost na místě a jeho verdikt byl jednoznačný: *“Rekonstrukce možná není, jiného nelze dělati než s ponecháním presbyteria jako poboční kaple, nový kostel v ose náměstí stavěti”*. Dvořákův názor došel schválení i výnosem c. k. centrální komise pro zachování památek ve Vídni, datovaným ke dni 26. 11. téhož roku. Dvořákova skica podpořená vídeňským dobrozdáním počítala se zbořením dosavadního chrámu až na gotické presbyterium, jež mělo být zakomponováno do rozvrhu nového kostela jako boční kaple, respektive jedno z ramen nově vzniklého transeptu. Pardubický konzervátor a projektant v jedné osobě plánoval zvýšení zvonice, na ní pořízení nové stanové střechy a propojení s kostelem krytou chodbou, vynesenu na průchodu ve tvaru gotizujícího oblouku, která by spojovala 1. patro věže s kruchtou za západním průčelím novostavby (obr. 4). Farář Martínkovi se toto řešení nezamlouvalo. Poukazoval na to, že kostel *“jen o nepatrnou částku se zvětšuje”* oproti stávajícímu stavu, *“kruchta že bude sahati skoro až k poboční kapli, že vlastně ani skoro žádné lodi nebude”* a protože zvonice stála v ose pravé poloviny kostelní lodi, tak že *“věž nesympetricky na rohu, vlastně před rohem portálu zbudovaná, že se bude vyjímati nevkusně a zacláněti průčelí”*. Romanticky gotizující charakter měl být podpořen soustruženými kružbami nových lomených oken v kostele i na zvonové věži. Napjatý vztah mezi P. Martínkem a arch. Dvořákem, daný odlišnými prioritami obou zúčastněných, dokresluje zmínka v kronice, kde si farář stěžuje, že byl *“syť rozličných nemilých a zbytečných obtíží a nápadů, které tento, jinak jistě geniální muž při sdělení plánů pořád vymýšlel, a jako c. k. konservátor mne nutil, abych jich poslechl, - a kterými mne až k smrti trestal”*. Začátkem ledna roku 1912 byly při audienci u královehradeckého biskupa dohodnuty konečné podmínky a vzhled novostavby. Přitom byl zamítnut Martínkův návrh na rekonstrukci chrámu v menším rozsahu, podobně jako požadavek na to, aby se kostel stavěl v ose věže.⁵ Prosečský farář dosáhl, argumentuje kapacitními důvody, pouze toho, že byl uznán nárok na to, aby prodloužená loď dosahovala až ke zvonici. Nové a upravené plány předložil Dvořák již 11. února. Pardubický c. k. konzervátor postupoval metodou mixtum compositum a ve snaze o evokaci důstojné, ale přitom malebné staroby kombinoval svou ideální představu o archaických gotických stavbách českého venkova s lokálními stavitelskými prvky vernakulární povahy. Kostel tak na Dvořákových náčrtech dostal vizáž v duchu dobových, z romantického písemnictví vyextrahovaných, představ o středověké svatyni: *“Zvonice měla mít ne názděnek, nýbrž vysokou prkennou nástavbu, tak zvané “podsebití”, jehlancovou vysokou šindelovou střechu, červeně natřenou, kolem kostela střechu na “krakorcích”, ohradní zdi hřbitovní z valné části rozvalené, na bláto stavěné, se měly konservovati, že je to starodávné a vše mělo mít ráz starodávný,”* popisuje v kronice celé architektovy vize, jímž za vzor nejspíše částečně posloužil kostel sv. Bartoloměje v nedaleké

Luži, P. Martínek.⁶ A se stěží potlačenými emocemi dodává: *“Mě se každým dechem jednalo o to, aby věc byla důkladná a nepotřebovala oprav, u něho (rozuměj u arch. Dvořáka – pozn. P. P.) tyto momenty zase neplatily nic, - on měl na zřeteli stanoviska své archaistické, ať si to spadne třeba za rok”*.⁷ Nakonec se oba aktéři domluvili a Dvořák přikreslil k novostavbě západní kapli (protějšek ke gotickému presbyteriu), věž zvonice upravil *“na způsob věží v Kutné Hoře”* a ustoupil také od předešlých verzí přístupu na kruchtu a dle farářovy *“neústupné”* žádosti ho projektoval vnějším přístavkem - okrouhlým schodištěm přimknutým k tělesu věže z východní strany. Zápis stavební komise c. k. okresního hejtmanství ve Vysokém Mýtě z 29. 3. 1912 fixoval konečný stav projektu přestavby prosečského chrámu: *“Z nynějšího chrámu Páně má se ponechat pouze nynější presbyteř k níž se napříč, tedy kolmo na dosavadní osu chrámu Páně přistavěti má nový chrám s presbyteř k jihu obrácenou a postranní kaplí. Loď chrámová má se dle nové alternativy při dnešním řízení předložené zříditi až ku stávající celkem zachovalé zvonici, jež se přiměřeně dle projektu zvýší a přízemek se upraví jako předsíň chrámová. Při této alternativě musí se přistavěti ke věži schodišťový přístavek, jímž by se chodilo na chor. Starý chor a zábradlí má se po rekonstrukci použít. Strop chrámový je vyznačen prkenný... Kostel bude kryt prejzy. Nový chrám Páně bude úplně na pozemku starého opuštěného hřbitova, jenž se zatím účelem i s ohradní zdí přiměřeně upraví.”* Boření starého kostela probíhalo od 6. do 11. května 1912. Koncem téhož měsíce se odehrála symbolická slavnost položení základního kamene. Náročná stavební akce se protáhla na více než rok. *“Dle rozkazu pana biskupa Doubravy i dle návrhu konservátora stavělo se z opracovaného žulového kamene, neomítnutého – takzvané režné zdivo, rustika – do venku, a dovnitř z cihel... Tím měla stavba obdržeti ráz archaistický a nésti charakter krajiny, pokryté kamením. Ovšem i výhoda nesmírná byla v tom, že pro budoucnost odpadla starost výloha s opravami na omítce. Z té příčiny potom se muselo otlouci i presbyterium i zvonice”*, informuje záznam v pamětní knize. Kolaudace chrámové novostavby proběhla komisí c. k. okresního hejtmanství ve Vysokém Mýtě dne 27. června 1913.⁸

Novou kostelní loď zakončovala na hlavním severním neorientovaném průčelí útlá vícepatrová hodinová a zvonová věž, na opačné jižní straně byla protínána transeptem, jehož ramena zakončovalo na západní straně staré presbyterium a na straně východní pak nová kaple. V ose hlavní lodi se k příčné lodi přimyká krátký presbytář s trojbokým závěrem. Hlavní účinek Dvořákovy novostavby, vysvěcené ve dnech 5., 6. a 7. července 1913, spočíval právě v malebném použití vícebarevného kamene kontrastujícího se světlejším odstínem nárožní rustiky věže a širokých špalet gotizujících oken věže, lodě, nové kaple a presbyteře. Typickým zmalebňujícím prvkem, majícím díky notorickému opakování na Dvořákových stavbách z téže doby do

jisté míry charakter téměř autorské signatury, byl podstřešní slepý arkádový vlys s malovanými segmentovými poli (obr. 5).

Před téměř analogický úkol byl Bóža Dvořák v roce 1912 postaven v Sopotnici na Ústeckoorlicku, kde se na návrší uprostřed obce rozkládal hřbitovní areál s kostelem sv. Zikmunda z konce 14. století, pozdější robustní barokovou hranolovou zvonici s cibulovou bání ze samého počátku 18. století a drobnou zajímavou stavbičkou postbarokní márnice z roku 1815 s kvadrilobovým oknem ve středu průčelního štítu s volutovými křídly.⁹ Jednolodní kostel s pravouhle tvarovaným presbytářem s gotickým sklenutím prošel nezásadními stavebními úpravami v 16. století a poté výraznější barokizací kolem roku 1712, kdy zřejmě došlo nejen k přístavení severní čtvercové sakristie, ale i k prolomení pláště lodi a presbytáře půlkruhovými okny a úpravou jejího západního štítu do tradičního patrového konvex-konkávního obrysu (obr. 6). Začátkem roku 1912 došlo k rozhodnutí o asanaci stávající a přístavbě nové delší kostelní lodě.¹⁰ V Bóžou Dvořákem vypracovaném projektu se našly, obdobně jako v případě prosečské zakázky, ohlasy dobového zájmu o raně křesťanské umění.¹¹ Nová romanizující loď s lomenými gotizujícími okny, s čtvercovou kaplí po jižní straně, byla vystavěna z navenek neomítnutého a jen hrubě opracovaného vícebarevného kamenného lomového zdiva. Západní průčelí s barokním erbem zakomponovaným nad vstupní portál vrcholil vysokým strmým trojúhelným štítem s pěti stupňovitě uspořádanými vpadlými mělkými poli s tvaroslovnými náznaky revokujícími gotické lomené oblouky (obr. 7).¹² Vyloženě dekorativním prvkem je segmentový vlys obíhající pod korunní římsou po obou stranách lodě, jehož jednotlivá oblouková pole zdobí na omítce malované ornamentální kompozice s motivem latinského kříže obepínaného rozvilinovým listovím.¹³

Obě zmíněné realizace názorně ukazují, že základní konstanta Dvořákovy tvorby, snaha po vyvolání co nejsilnějšího dojmu vzájemným míšením tvarosloví různých historických neoslohů, pramenila ještě v poslední třetině 19. století. Sebejistota z dnešního úhlu pohledu značně problematických Dvořákových renovačních intervencí – či méně militantně řečeno: jeho aktivní vztah k nemovitému památkovému dědictví – nás přivádí k úvaze nad rozdíly mezi dobovou a současnou percepcí estetických kvalit historizující eklektické architektury. Již ve své vlastní době byla neohistorizující produkce považována za nepůvodní, ale ve skutečnosti byla její historizující stylová paleta mimo kategorie původnosti a nepůvodnosti. Tato architektura otevřeně přiznávala, že jejími vzory jsou stavby minulosti, ale současně právě v tomto byla pocíťována její svébytnost, smysl její existence. Dvořákova tvůrčí metoda se sice v jednotlivostech proklamativně přidržovala stavebních památek minulosti, ale v nových celcích vytvářela něco úplně jiného. Při svých restauračních aktivitách se pardubický architekt záměrně pokoušel předvést hodnoty minulosti jako autentickou zkušenost a stálou přítomnost. Daleko více než přesvědčivou identifikací s tím, co bylo napodobováno – tj.

s historickými a architektonickými hodnotami stavebních památek v Čechách - však byly jeho vlastní stavby spíše snílkovskou projekcí romantických představ o českém středověku a sebevyjádřením toho, kdo napodobuje.¹⁴

Poznámky

* Stať je primárně založena na údajích čerpaných z farních pamětních knih z konce první třetiny 19. století. Za nadmíru vstřícné a laskavé poskytnutí prosečské pamětnice z roku 1836 ke studiu jsem s díky zavázán P. J. Matrasovi. Sopotnická farní pamětní kniha je uložena ve sbírce kronik Státního okresního archivu v Ústí nad Orlicí. Třetím důležitým pramenem je pracovní deník Bóži Dvořáka, vedený od roku 1910 až do konce 40. let a obsahující i opisy a glosy úřední korespondence, uložený v soukromém majetku architektovy vnučky paní M. Macháčkové. Není-li v poznámkách uvedeno jinak, pocházejí citace právě z těchto tří rukopisných pramenů.

1. Základní biografické údaje k Dvořákově osobnosti jsem shromáždil ve své bakalářské práci *Život a tvorba pardubického architekta a ochránce památek Bóži Dvořáka*, KTDVU Palackého Univerzity v Olomouci, 1995.

2. Po demolici kostelní lodi v roce 1911 byla pískovcová gotická ostění oken šetrně vybourána a jako drahocenné relikvie zazděna do dutiny cihlové tumby nového hlavního oltáře chrámové novostavby. Podle Martínkova měření a následného zápisu do kroniky měla okna na výšku světlost 1 metr a šířku 30 cm. Podobným způsobem byl zachráněn pozdně gotický pískovcový obloukový portál bočního severního vstupu, který byl po vybourání zasazen do zdiva vnější strany severní strany nové sakristie. To vše „*na památku, aby se zachoval*“. Podobný princip uchování fragmentů ostění starších epoch jejich viditelným zakomponováním do hmoty novostavby nebo jejího nejbližšího okolí, aby tak mohly splnit didaktický účel, Dvořák uplatnil i při o něco časnějších restauračních akcích: kostela sv. Bartoloměje v Pardubicích a „školního“ kostelíku Nejsvětější Trojice ve Vysokém Mýtě, kde byly pozůstatky starého zdiva „*z původního děkanského kostela usazeny ve zdech vnitř kostela a tvoří museum pro uměleckou výchovu mládeže.*“ Při renovacích kostelů se tímto způsobem zároveň jakoby symbolicky světovala přítomnost – tj. nové části stavby - do ochrany historie.

3. Zda byla tato raně barokní přestavba kostela vynucena případným požárem nebo zda vycházela z ryze utilitární či jiné příčiny není známo. Severní stěna zůstala nedotčena zřejmě proto, že s její hmotou byla napevno spojena zděná podnož starobylé zvonice. Asanace lodi v roce 1912 přinesla zajímavé zjištění: „*...malta bouraných zdí kamenných byla vesměs z bláta obyčejné červenice. Jen kus zdi severní, a sice od starého presbyteria až k bočnímu portálku, a zaň asi 2 metry z velmi dobré vápenopískovcové malty, což by nasvědčovalo mohlo také násilnému zboření.*“

4. Na jižní straně lodi byla dvě okna symetricky rozmístěná od bočního portálu, v severní stěně lodi tři, ze sakristie byla proražena trojice oken: jedno na východ, druhé na jih a třetí vnitřní z oratoře do prostoru presbyteria. (Přístup na oratoř a půdu byl řešen primitivně bez schodiště, pouhým přístavením žebříku.)

5. Tento původně zavržený požadavek prosečského duchovního byl nakonec při realizaci stavby uplatněn.

6. Do svého pracovního deníku si Dvořák 7. února 1912 zaznamenal: *“Zachování presbytere a očištění od bílení a nátěru, podobně zachováti i barokní sakristii. Loď kostela, dle známek na zdivu několikrát přestavěná, nevykazuje krom gotického portálu nic pamětihodného. Zdivo lodi z lomového kamene skrz na skrz prosáklé vlhkostí a plísní, strop deskový dělený lištami na čtverce modře natřen, jest ve stavu úplně sešlém, tak, že bude jej nutno podepřít. Krov na rozpadnutí. Věž po požáru byla ujmuta a omítnuta. Vykazuje gotické okénka, zdivo z lomového kamene. Vrch do roku 1840 byl dřevěný. Stará zeď starého hřbitova nechť se zachová a ponevadž je z lomového kamene se spáruje....”* V této souvislosti lze zmínit, že architekt Dvořák apeloval ve vlastnoruční, snad až v meziválečném období sepsané, metodické příručce (*Zákonem nařízená ochrana církevních a starých památek*, vyd. v Hradci Králové, b. d.) se zvýšeným důrazem právě na zachování starých hřbitovů a jejich ohrazení a to nejen pro vyskytlé náhrobníkové památky, ale především pro jejich ponuře náladovou atmosféru a *“posmrtnou poesii”*. Martínkův poněkud modernisticky nesentimentální a nepietní vztah ke starým památkám dokládá skutečnost, že v roce 1909 nechal zbořit starou barokní kostnici - přízemní obílenou stavbu obdélného půdorysného rozvrhu s půlkruhovým vstupem a s valbovou doškovou střechou, která stála v areálu hřbitova a tvořila zadní západní stěnu farní kůlny. Protože však: *“Jedno okénko její hledělo do kolny, a protože z farního klenutého pokojíka jedno okno hledělo zase do kolny, mohl se člověk pohodlně od stolu dívat na lebky v kostnici. Dal jsem to okénko zazdít.”* Martínkova zmínka ilustrativně vystihuje radikální proměnu mentálního prožívání tématu smrti a vnímání mortálních upomínek v epoše baroka a následující doby sekularizací postižených 19. a počátku 20. století.

7. Podobné sváry, způsobené z velké části tím, že Dvořák se tu souběžně uplatňoval v dvojdomé roli památkového dohlázele – konzervátora a vlastního autora restauračního projektu kostela, panovaly mezi páterem Martínkem a B. Dvořákem průběžně po celou dobu stavby nového kostela. *“Jak se každý podivínský nápad jeho neprovedl, trucoval a nemluvil. Nedá se popřít, že náměty umělecké měl nesporné a to mu neupírám, ale k solidnosti provedení zřetele neměl, tak jako by mu to jedno bylo, zda to třeba za měsíc spadne či nic.”*, zapisuje Martínek do farní pamětnice.

8. Celkový náklad na přestavbu kostela včetně všech zaplacení úředních poplatků byl vyčíslen na 64 593 korun.

9. POCHÉ, E. a kol.: *Umělecké památky Čech 3 /P – Š/*, Praha 1980, s. 390, 391.

10. Sopotnická pamětnice popisuje chatrný stav kostela před renovací těmito slovy: *“Zdi chrámové byly neobyčejně silné, místy až 160 cm tloušťky. Zdi tyto zhotoveny z kamene – většinou nezpracovaného. Nebýti toho,*

že užíváno bylo při stavbě dobré sádry – vlastně vápna – dávno musily by se už zdi samy rozpadnouti, neboť kameny spíše byly jakoby naházeny než-li řemeslně srovnány... Chor byl dřevěný... Strop v lodi byl dřevěný, kazetový, s obrazem sv. Sigmunda ve středu. Trámy stropní byly na koncích uhnílé a aby přes to strop nespádl, dány byly po délce lodi chrámové dva silné trámy, k nimž trámy stropní byly připevněny tak, že celý strop držely vlastně ty dva silné trámy podélné. V presbytáři na zdi a na stropě byla omítka hrbolatá, presbytář byl sic malovaný od neodborníků a až příliš prostince." Registrovány jsou i objevy učiněné při asanování staré lodi: "Při otloukání omítky přišlo se nejprve na dva na stěně malované oltáře postranní. Oltáře ty byly ve slohu barokním – malba byla by se však spíše hodila do soukromého bytu než-li do kostela. Pod touto malbou oltáře barokového na pravé straně nalezena byla freska představující Krista na kříži, vedle něho jsou postavy Bl. Rodičky Boží a sv. Jana. Dle úsudku znalců freska ta pochází z doby kol r. 1480. Dále nalezen nápis: *Nemo debet in ecclesia publice docere a..t sacramenta administrare, nisi vite vocatus*. Kterýžto nápis poukazuje na dobu třenic náboženských...."

11. S vyzdíváním základů se začalo 10. června 1912, 30. června došlo k posvěcení základového kamene. Kostelní novostavba byla dokončena na sklonku měsíce října a benedikována 27. 10. 1912.

12. Původně byl presbytář otevřen do hřbitovního areálu zřejmě jen jedním, při barokizaci svatyně zazděným, gotickým lomeným oknem proraženým v ose do východní závěrové zdi. Dvojice oken jižní stěny presbyteria pochází až z Dvořákovy renovace, kdy byl také obrys původního okna vně obtažen a vyrýsován do nové omítky presbytáře.

13. V Dvořákově raportu c. k. vídeňské centrální komisi z poloviny května 1912 jsou uvedeny podmínky úpravy radikálně přestavěného chrámu. Kupř.: "1. Ostění hlavního vchodu se znakem se zachová a umístí při vchodu do nové přístavby. 2. Zdivo spárované, uvnitř omítané. 3. Štít se pozmění by odpovídal starému stavu. 4. Zdivo presbyterie se nechá omítané..... 15. Budíž při malbě stropu použito motivů starých."

14. BAŽANT, Jan: *Pražské vily pod křídly Mílka (Eseje o české renesanci druhé poloviny 19. století)*, Praha 1994. ŠEVČÍKOVÁ, Jana – ŠEVČÍK, Jiří: *Historismus a eklektismus ve výtvarné kultuře 19. století a dnešek*, in: *Opus musicum* 7, 1984, s. 207 – 212.

Popisky:

- Obr. 1 Proseč, celkový pohled na kostel sv. Mikuláše a faru od JV.
 Obr. 2 Proseč, demolice barokní lodi kostela sv. Mikuláše v květnu roku 1913, pohled od SZ.
 Obr. 3a Proseč, kostel sv. Mikuláše kolem roku 1905, pohled od JV.

Obr. 3b Proseč, zvonice z roku 1812 a zbytky lodi kostela sv. Mikuláše, pohled z náměstí od JZ, květen 1912.

Obr. 4 Skica návrhu úpravy kostela sv. Mikuláše v Proseči od B. Dvořáka, 1907, kolorovaná kresba.

Obr. 5 Proseč, závěrečná etapa stavby kostela sv. Mikuláše v roce 1913, pohled od JZ.

Obr. 6 Sopotnice, areál kostela sv. Zikmunda, se hřbitovem, zvonicí a márnicí.

Obr. 7 Sopotnice, areál kostela sv. Zikmunda, pohled od západu z roku 1966.

obrázek 1

obrázek 2

obrázek 3a

obrázek 5

obrázek 6

obrázek 7

Vladimíra Paterová

V roce 2000 pokračovaly záchranné práce na roubeném domu čp. 53 ve Rtyni v Podkrkonoší. Jako v předcházejících letech 1998 a 1999 byla záchrana financována z Programu záchrany architektonického dědictví MK ČR a s použitím finančního příspěvku Okresního úřadu v Trutnově.

Vzhledem ke skutečnosti, že o záchraně tohoto cenného dokladu lidového stavitelství a způsobu života ve středověku již bylo v tomto materiálu psáno, zmíním se jen velmi stručně o hodnotách tohoto objektu. Dům byl přes protesty majitelů, kteří již měli v rukou platné demoliční nařízení, prohlášen MK ČR za nemovitou kulturní památku. Byly provedeny nutné záchranné projekční a průzkumné práce, při nichž dendrochronologický průzkum zjistil, že převážná část roubení pochází z roku 1549. Stavebně-historický průzkum provedl doc. Ing. arch. Jiří Škabrada. Dům má trojdílnou dispozici s vysokou obytnou roubenou světnicí s povalovým stropem, z níž se vstupuje do postranního roubeného výměnku s nízkým stropem, nad nímž je umístěna malá roubená místnost, která sloužila jako dýmná komora. Také v roubení obytné světnice je proražen nad okny dýmný otvor. V síni domu je umístěna černá kuchyně. Také klenuté hospodářské části domu jsou znamenitou ukázkou zpracování lomového kamene v 19. století.

V průběhu několika let se podařilo navázat s majiteli spolupráci díky mnoha kompromisům jak z jejich strany, tak i ze strany zástupců památkové péče. Jedním z nich je například nejvíce diskutovaný problém umístění vikýřů ve střeše nad hospodářskou (mladší) částí objektu, která by měla být využívána pro bydlení dětí majitelů. Největším úspěchem bylo pak zařazení objektu do Programu záchrany architektonického dědictví MK ČR. Projekt byl zpracován Ing. arch. Pavlem Dostálem, který provádí i autorský dozor, veškeré záchranné práce byly provedeny firmou MARATONSTAV Úpice, technický a památkový dozor byl prováděn ve spolupráci Státního ústavu památkové péče Praha (PhDr. Pavel Bureš), Památkového ústavu v Pardubicích (Ing. arch. Vladimíra Paterová a PhDr. Miroslav Madaj) a Okresního úřadu v Trutnově (Ing. arch. Blanka Tomková). V roce 1998 došlo k nutné záchraně roubení objektu, které spočívalo ve statickém zajištění roubení, nutné výměně zcela dožilých prvků (v minimálním rozsahu) a k petrifikaci roubení. V roce 1999 práce pokračovaly obnovou krovu objektu a výměnou střešní krytiny a v roce 2000 došlo ke spárování roubení, sanaci povalových stropů, obnově podlah a hliněných omítek. Záchranné práce jsou všemi odborníky hodnoceny na velmi vysoké úrovni, neboť se podařilo zachovat maximální množství původních konstrukcí (např. i hliněné vyma-

závky povalových stropů). Díky spolupráci s technologickou laboratoří Státního památkového ústavu v Praze (Ing. Ivana Kopecká) byly provedeny rozbory hliněných vymazávek roubení objektu a s pomocí PhDr. Františka Ledvinky, ředitele skanzenu v Zubrnicih byla vypracována technologie pro realizaci vymazávek roubení. Vzhledem k nevhodným vlastnostem hlíny v okolí objektu byly použity zlomky vypálených výrobků z cihelny, které byly rozmoceny ve vodě do příslušné konzistence a do hmoty bylo přidáno příslušné množství slaměných stébel nasekaných na asi 5 cm dlouhé kousky. Hmota byla ručně vtlačována na dřevěné kolíčky osazené do spár roubení. Stejným materiálem byly opraveny i poškozené části hliněných omítek v síni a v klenuté komoře za síní. V síni a komoře byly položeny ručně ražené cihelné dlaždice a v obytné místnosti a výměnku prkenné podlahy.

Výsledkem záchrany je zachování veškerých autentických konstrukcí ze všech vývojových období existence domu – což znamená, že byly respektovány mladší opravy roubení z hraněných trámů z konce 19. století (roubení a stropy z 16. století jsou z nehraněných trámů), klasicistní okna a vstupní dveře do obytné světnice, kování oken a dveří ap.

Cílem obnovy je vytvoření soukromého muzea, které by nabízelo zájemcům nejen prohlídku celého objektu, ale také např. možnost uspořádání etnografických akcí. Za největší klad celé obnovy lze považovat skutečnost, že se objekt podařilo zachránit i přes počáteční zásadní nesouhlas vlastníků objektu a díky spolupráci všech vyjmenovaných organizací. Obdivuhodný byl zájem dodavatelské firmy na aplikaci původních technologií a způsobu vzájemné komunikace se zástupci památkové péče.

Průzkum a návrh za nemovitou památku

čp. 1 “Krčmy” ve Velké Ledhují

Antonín Rubáček

Samostatně stojící objekt Krčmy, založené r. 1720, tvoří výraznou dominantu na okraji památkové zóny spolu s bývalou benediktýnskou sýpkou a Vlachovým statkem (dnes sídlo CHKO Broumovsko) a organicky vyrůstá z okolní zástavby. Půdorys objektu má tvar písmene T, přízemní část s hospodou téměř čtvercového půdorysu (12,6 x 12,1 m), patrová obytná část ve východní části stavby navazující ve tvaru “T” 7,7 m x 26,7 m. Tato část byla na původním klenutém suterénu zvýšena o patro a eklekticky upravena na konci 19. století.

Západní průčelí směrem k Polici nad Metují obsahuje čtyři osy desetitabulkových oken v líci zdiva nad zvýšeným suterénem vyzděným z pískovcových kvádrů se čtyřmi páry pískovcových, slepých obdélných ostění uprostřed rozdělených. Ve valbě uprostřed je umístěn malý sedlový vikýř.

Jižní průčelí má tři osy a vstupní půlkruhově zaklenutý klasicistní portál se sedilemi a nikami ve špaletě, která se směrem ke dveřím pozvolna zužuje a je zakončena pískovcovým hranolovým ostěním s drážkami a jónskými hlavicemi v patě půlkruhového záklenku. Vstupní dvoukřídlové kazetové dveře mají nad římsičkou nadsvětlík do tvaru slunce. Před vstupem je podsklepená veranda vydlážděná pískovcovými dlaždicemi, tvořící součást zvýšeného suterénu, vyčnívajícího směrem do ulice. Na verandu, která je zároveň zápražím domu, se vystupuje širokým, pískovcovým schodištěm podél průčelí. Vstup do suterénu pod verandou je menšími obdélnými svlakovými dveřmi a většími dvoukřídlovými vraty, obojí jsou umístěny v jednoduchém obdélném pískovcovém ostění mírně ustupujícím z plochy omítnuté zdi, nad kterou je původní plné pískovcové zábradlí verandy. Na vstupní jižní stranu navazuje příčně patrový přístavek se zvýšeným suterénem. Z verandy je vstup do obchodu, půlkruhově zaklenutý s původními vnějšími ocelovými vraty. Vpravo je okno se stuhovou, pískovcovou šambránou a kovanou římsou, v patře navazuje na přízemní střešní římsu “Krčmy” balkón. Vstup na balkón a okno v patře jsou nestylově novodobě upraveny. Jižní průčelí příčného traktu má dvě osy obdélných čtyřtabulkových oken se stuhovými rá-

mečky ve zvýšeném přízemí a v patře. V nízkém sedle štítu jsou po stranách dvě kruhová okénka a uprostřed půlkruhově zaklenuté okno. Fasáda je členěna mírně vystupujícím arkádovým lizénovým rámem.

Zadní, východní průčelí přístavby obsahuje v patře deset os čtyřtabulkových oken výškově rozdělených ve dvou třetinách, z nichž odleva druhé a deváté jsou slepá, v přízemí je při silnici dřevěný přístavek v šíři tří os a od pátého okna symetricky osově navazují na okna v patře.

Severní štítová příčného traktu strana je čtyřosá. Ve výklenku mezi "Krčmou" a příčným traktem je novodobá přístavba z 80. let 20. století, která nezasahuje do významných pohledových situací.

Organismus sklepa tvoří několik původních klenutých prostorů, z nichž největší síňový prostor "Panského sklepa" je zaklenut čtyřmi navzájem propustujícími půlkruhovými valenými klenbami tvořícími čtyři pole křížových kleneb spočívajících uprostřed na masivním pilíři. Obvodové zdívo je zčásti z hrubě opracovaných pískovcových kvádrů a zčásti z lomového kamene, klenby jsou z hrubě opracovaných pískovcových kvádrů (stejným způsobem jsou tvořeny konstrukce zdíva a kleneb v ostatních prostorech sklepa). Sklep je přístupný schodištěm z valeně zaklenutého předsklepi pod verandou, svlakovými originálními dveřmi. Podlahu sklepa tvoří rostlá skála. Stejným způsobem je přístupný hluboký sklep s dvěma poli půlkruhové křížové klenby umístěný směrem k západnímu průčelí. Kazetovými dřevěnými dveřmi vede přístup do úzkého, valeně zaklenutého sklípku při západním průčelí. Pod jižním výběžkem příčného traktu jsou dva sklípky s valenými klenbami. Stropy přízemí a patra jsou trámové omítnuté, nad prostorem obchodu segmentové klenby do traverz.

Na strmou valbovou střechu s námětkem, pokrytou na jižní a východní straně eternitovými šablonami přitlučenými na dřevěný šindel a na severní straně lepenkou, navazuje pozvolná sedlová střecha přístavěného patra příčného traktu, pokrytá falcovanou plechovou krytinou. Krov je původní, hambalkové soustavy s širokým rozponem mezi krokvy, nad přístavbou s nízkou stojatou stolicí.

Stavba je zachovalá. Některé části, střecha a okna jsou dožilé. Plocha čítá 380 m², objem stavby je 2964 m³. Sklepy, základní architektura stavby a konstrukce jsou barokní z r. 1720, průčelní fasády přízemní části jsou klasicistně upravené po roce 1800, patro a fasáda v příčné části jsou jednoduše eklekticky upravené po přestavbě z konce 19. století. Objekt si zachoval původní využití jako hostinec. Podle Brandejsovy kroniky byl původně krčmář zároveň rychtářem a lesním. V příčném traktu je obchod a bytové prostory.

Budova je zachovalá v původním stavu, především v organismu suterénu a přízemní zvalbené části. Svou velmi archaicky a podmanivě působící siluetou tvoří významnou pohledovou siluetu okraje památkové zóny směrem od Suchého Dolu. Jednoduchá eklektická přestavba příčného křídla si za-

chovala svou původní architekturu. Nestylově byl upraven balkón nad obchodem a novodobá přístavba v zadní severní části.

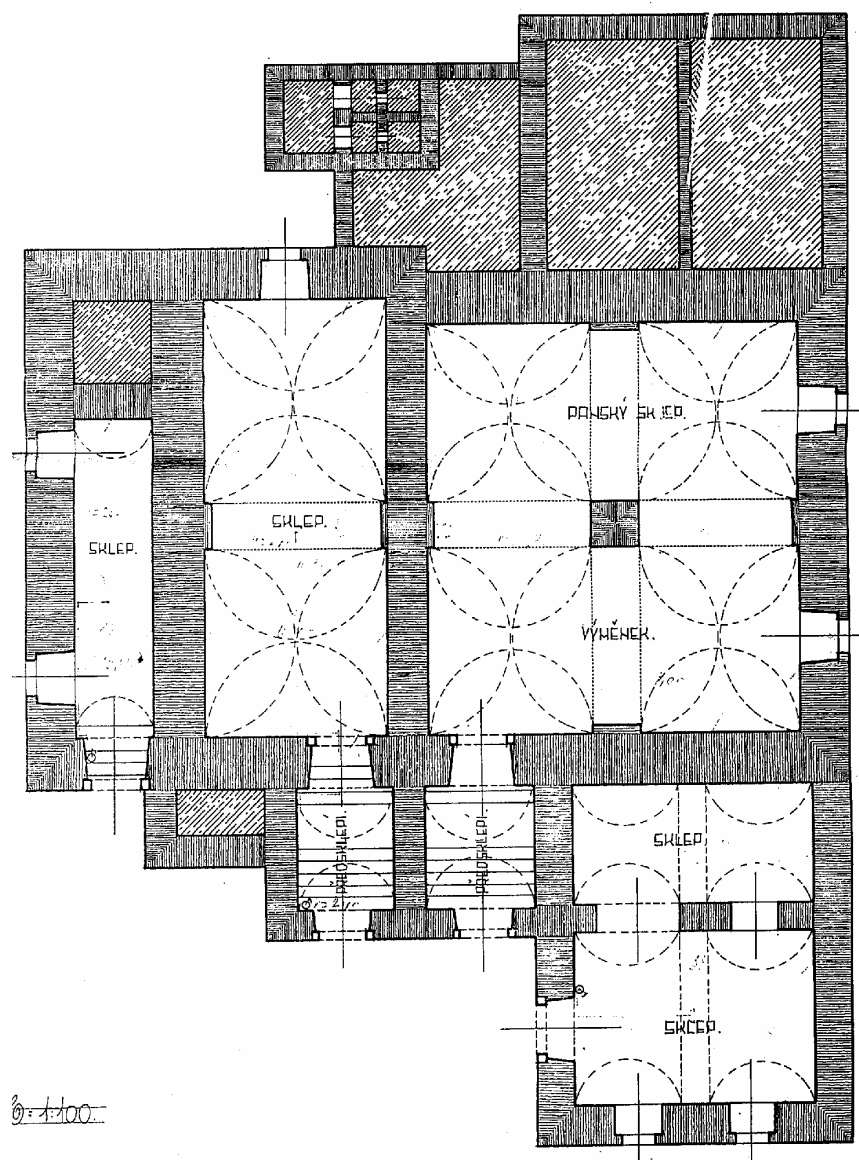
Přehled použité literatury

BRANDEJS, S.: *Kniha o Polici nad Metují a Policku*, Praha 1940.

Popisky:

(obr. 1) Půdorys sklepa

(obr. 2) Pohled na budovu Krčmy od východu. Foto PÚ Pardubice – A. Rubaček
(viz barevná příloha č.4)

obrázek 1

Úpravy hradu Rychmburka v letech 1952-1990

V uplynulých dvou letech bylo v Památkovém ústavu v Pardubicích zpracováno několik elaborátů stavebně historických zhodnocení, stavebně historických průzkumů a dokumentací nálezů při statickém zabezpečení a opravě fasád hradu Rychmburka (Předhradí, okr. Chrudim).¹ Při této práci byla získána velká suma nejrozličnějších údajů o stavebním vývoji a dějinách hradní stavby. Často jde o drobnější navzájem nesouvisející zjištění, jejichž význam nebyl v době průzkumů a dokumentace fasád zcela objasněn a je postupně odhalován až po dokončení prací a odevzdání elaborátů. Současně byla věnována pozornost i spisové dokumentaci, dokládající stavební zásahy v posledním padesátiletí, kdy se hrad proměnil v útulek seniorů. Nejnovější dějiny hradní stavby dosud nebyly podrobněji popsány. Přitom je lze z pohledu stavebního vývoje vcelku dobře doložit písemnou a výkresovou dokumentací ze spisového archivu pardubického památkového ústavu, kam byly v roce 1960 včleněny i písemnosti odboru kultury Krajského národního výboru (KNV) v Pardubicích. Tyto písemnosti nejsou úplné a neodrážejí především drobnější opravy a úpravy, například změny vnitřních instalací.

Nejstarším dokumentem ve spisovém archivu Památkového ústavu v Pardubicích je dopis Místního národního výboru (MNV) Předhradí z 15. dubna 1952, adresovaný Krajskému národnímu výboru s hlášením, že hrad je čtyři roky neobydlen a je ve správě České obce sokolské (ČOS). Jen o de-vět dnů začíná spisová dokumentace k dva roky zadané opravě střechy v rozsahu 300 m² úplné výměny břidlicové střechy a vyspravení dalších 1800 m². K opravě pro nedostatek financí KNV nedošlo, ale ČOS vlastním nákladem nechala za 60 000 Kčs natřít okna. ČOS opakovala žádost o příspěvek na opravu střechy ve výši 150 000 Kč již 6. února 1953 s tím, že na hradě bude zřízena turistická ubytovna. Od června však byl hrad přejímán Státní památkovou správou (SPS) Ministerstva školství a osvěty, komisionální převzetí hradu se konalo až 2. října 1953. Na hradě bydleli 4 nájemníci, převážně zaměstnanci či emeritní pracovníci velkostatku, některé prostory měl pronajít MNV. Zápis o převzetí hradu do státního vlastnictví vyhotovil za SPS dr. Hobzek. K hradu a jeho areálu existovala přidělová lis-tina Národního pozemkového fondu při ministerstvu zemědělství v Praze z 11. května 1950. Na hradě bylo v roce 1953 celkem pět nájemních bytů, jedno skladiště, oddací síň MNV, místnosti předního traktu přízemí byly pronajaty Sokolu Předhradí, Svazarmu a škole. Plány hradu byly uloženy u architekta Teklého na Státním výboru pro tělesnou výchovu a sport. Hrad byl zařazen do II. kategorie státních hradů a zámků, což znamenalo, že se nepočítá s jeho zpřístupněním pro veřejnost a hrad bude využit pro jiné účely.

Rozhodnutí o převedení nemovitosti ČOS hrad Rychmburk do vlastnictví čs. státu – KNV Pardubice datoval Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport při vládě republiky Československé dnem 13. listopadu 1953. Mezitím již

10. října žádal Krajský výbor pro tělovýchovu a sport o ponechání 2-3 místností pro ubytování turistů. K 7. říjnu je také datováno vyjádření Krajské správy školních statků a středisek pracujícího dorostu v zemědělství pro kraj Pardubický o ztrátě zájmu o hrad. Zájem o využití hradu v listopadu ukončil národní podnik Vzlet, který zde chtěl zřídit rekreační středisko mládeže nebo školu v přírodě. Obratem se objevila žádost Československých státních silnic o pronajmutí zámku (!) pro zřízení školy a internátu pro výchovu 100 - 120 cestářských učňů. Na hradě byly tehdy 3 obsazené byty. Ani v tomto roce nebyla pro nedostatek kapacit provedena oprava střechy. V samém závěru roku (16. prosince) projevil KNV souhlas s využitím hradu pro učiliště Státních silnic.

Od února 1954 se ve spisech objevuje problematika o správy objektu – tehdejší správce Josef Novák měl zabezpečovat běžný provoz hradu, za úplatu provádět turisty a prodávat pohlednice, převzaté od n. p. Vzlet. Na hradě byly k 17. únoru v 1. patře tři byty, ve 2. patře jeden byt a v čp. 72 celkem čtyři byty, z toho jeden užíval Sbor národní bezpečnosti. Následující den přidělil MNV Předhradí byt v hradě Josefu Hrouzkovi. Již 13. března 1954 souhlasil kulturní referát KNV v dopise poslaném úřadu důchodového zabezpečení při KNV se zřízením Domova odpočinku, pokud o hrad nebude mít zájem Krajská správa silnic. Československé státní silnice na zájem o hrad rezignovaly 12. dubna 1954. Ve druhém čtvrtletí roku měla být provedena oprava střech. K 15. červenci souhlasil odbor kultury KNV se zřízením domova odpočinku pro staré a potřebné občany a o dva měsíce žádal po odboru sociálních služeb zastavení projekčních prací do předání hradu. Ke 12. prosinci oznamoval správce zatékání do mostu po opravě vodovodu, kde dosud nebyla opravena dlažba.

K 1. lednu 1955 byly hradní budovy odborem kultury KNV převedeny odboru pro sociální zabezpečení rady ONV Hlinsko ke zřízení prozatímního domova pro přestárlé. K 1. březnu měli být z hradu vystěhováni všichni nájemníci, dva z nich měli být umístěni do domu čp. 72. Pracovník odboru kultury KNV dr. Jaroslav Herout s architektem Makajevem ze Státní památkové správy navštívili hrad 28. března a posoudili záměr zastřešení pavlače v 1. patře a další úpravy nutné k provozu hradu. Původní návrh zastřešení byl shledán jako nevyhovující, nový na místě zpracoval arch. Makajev. Současně bylo zjištěno, že pod výpadní brankou ze suterénů hradu je smetiště. V dubnu si odbor kultury vyhradil dvě goticky sklenuté místnosti v přízemí pro propagaci² – zřejmě uvažoval o zřízení pamětní síně. Spisy k Rychmburku pro období od května 1955 do května 1957 ve spisovém archivu Státního památkového ústavu nejsou.³

V květnu 1957 předal Stavební podnik okresu Hlinsko Normálovou kalkulaci na provedení generální opravy mostu a nádvoří do hradu Rychmburku pro Domov důchodců ONV Hlinsko v Předhradí (Slavík, 2001, 5). Součástí rozpočtového materiálu je výkresová dokumentace, dokumentující tehdejší

stav mostu a návrh řešení, spočívající v demolici kleneb a jejich náhradě železobetonovou deskou. V konzultacích bylo orgány památkové péče prosazeno provedení řádkové žulové dlažby mostovky a tradiční provedení parapetních zídek s původními krycími deskami, namísto původně navrhovaného železobetonového zábradlí. Rekonstrukce mostu byla provedena v průběhu roku 1958 a v jednom ze spisů se dozvídáme, že v rychmburském Domově důchodců bylo tehdy ubytováno 105 osob.⁴ Při opravě vadných líců mostního zdiva byla použita pohledově nevhodná tzv. modrá skutečská žula namísto původního prachovce. Při komisionelní prohlídce mostu 19. června 1957 zjistil referent odboru školství a kultury KNV Jiří Řeřucha, že na scho-dišti hradního sklepa leží čtyři kusy těžkých klínových žeber a jsou tam uloženy dvě rokokové vázy. Zadní branka byla zazděna.⁵

V listopadu 1958 se odbor školství a kultury KNV vyjadřoval k projektu generální opravy kolny v nádvoří hradu,⁶ přičemž potřebnou dokumentaci obdržel již v září. Jednalo se o poměrně razantní přestavbu jihovýchodního stavení s hodinovou věží. Z vysoké plochostropé místnosti měla být vložením stropu vytvořena dvě podlaží a v nich měly být zřízeny izolační místnosti pro nemocné infekčními chorobami a chronicky nemocné, obyvatele předimenzovaných pokojů a v přízemí i dílny pro obyvatele domova – řemeslníky.⁷ Současně měla být opravena potrhaná hradební zeď a její břidlicová střecha. V té době již byl zřízen Krajský vlastivědný ústav (KVÚ), slučující v pardubickém muzeu krajskou organizaci památkové péče vznikající podle zákona

č. 22/1958. Ve vyjádření KVÚ sdělil prom. hist. Ivo Šperling, že navržená úprava hradu se vymyká z generelu celého hradního areálu, který v té době zpracovával v pražském Státním ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO) arch. Reml. V té době byly připraveny úpravy vnitřku velké hradní věže a KVÚ nesouhlasil se zakrytím otvoru hladomorny železobetonovými deskami.⁸ KVÚ také nesouhlasil s navrženou generální opravou kolny a zajištěné finanční prostředky musely být na hradě proinvestovány jinak. Proto byl zpracován projekt na zřízení výtahu v koutě arkády u věže, kde jeho zřízením mělo být zakryto raně renesanční okno. KVÚ s umístěním nesouhlasil, ale navržené řešení bylo provedeno.⁹ Teprve 5. února 1960 posoudil Státní ústav památkové péče po prohlídce na místě (3. 12. 1959) umístění výtahu jako nevhodné, poškozující klenbu pod pavlačí, v patře zakrývající pozdně gotické okno a částečně i portál v přízemí. V místnosti za portálem byla kvůli strojnímu zařízení poškozena klenba.

Mezitím bylo koncem září 1959 při komisi získáno souhlasné vyjádření památkových orgánů k adaptaci kolny, ovšem s několika korekcemi. Komise současně doporučila přemístění plánované koupelny a spížírny správce z 1. patra velké věže do nepoužívaného prostoru komína.¹⁰ Komise se za KVÚ zúčastnili prom. hist. Ivo Šperling a arch. Aleš Vošahlík.

V následujícím desetiletí zprávy o hradu řádnou. V roce 1964 došlo k opravě střech. Památkové orgány prosadily použití půleného černého eternitu, kladeného jako šindel, ovšem skutečné provedení se řídilo obvyklými metodami diktátu dodavatele. Ze střechy tak zmizela černošedá břidlice, nahrazená šedým eternitem v klasickém kladení. V říjnu 1968 požadoval národní podnik Silnice jako provozovatel lomu v údolí Krounky, aby průchod přes hrad (parkánem a schodištěm do průjezdu) mohli jeho zaměstnanci využívat i při návratu z noční směny. Zainteresované strany se v listopadu dohodly na zřízení dřevěného schodiště nákladem Silnic, ale Domov důchodců trval na vyřešení majetkoprávních poměrů, což realizaci nakonec odsoudilo ad acta. V roce 1969 se příslušný orgán památkové péče (od roku 1960 Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody – KSSPPOP) vyjadřovalo k umístění rozvaděče RISZ na průčelní stěně hradu. V letech 1970-1975 byla v podniku SÚRPMO zdlouhavě zpracovávána urbanistická studie hradu a příhrádku Rychmburk. Na ni navázala v letech 1973-1975 příprava statického zabezpečení hradebního systému městečka a statického zajištění hradu. Jako havarijní byly vyhodnoceny sladovna v pivovaru a jižní bašta opevnění městečka. Kromě geologického průzkumu bylo pořízeno i zaměření vlastního hradu. Statické zabezpečení realizováno nebylo, zřejmě pro nedostatek prostředků ve státní pokladně.

V květnu 1985 začíná korespondence kolem rozšíření sociálního zařízení v 1. patře severovýchodního křídla hradu. V roce 1987 byla zhotovená projektová dokumentace upravena podle požadavků zainteresovaných orgánů státní správy a v následujícím roce byla stavba provedena až ke kolaudaci 19. prosince 1988. Na konci srpna 1989 byla zahájena jednání o zřízení lůžkového výtahu při jižní straně schodišťové věže před arkádou. KSSPPOP s tímto umístěním nesouhlasilo a v průběhu podzimu pak došlo na nouzové řešení prodloužením stávajícího potravinového výtahu z roku 1959 a zřízením dalšího patra pavlače.¹¹

Poznámky

1. Podle standardní metodiky šlo vlastně o výjimečné hloubkové stavebně historické průzkumy.
2. Pravděpodobně se jednalo o místnosti ve východním nároží severovýchodního křídla.
3. Důvod této mezery z dochovaného materiálu nevyplývá. Tehdejší úpravy hradu mohly být sledovány přímo pracovníky pražské Státní památkové správy.
4. Dopis odboru sociálního zabezpečení KNV z 11. 7. 1958 adresovaný odboru školství a kultury KNV.
5. Dopis č.j. kult/ 1638-57 z 29. června 1957 adresovaný odboru sociálního zabezpečení rady KNV.

6. Příjemcem dopisu ze 4. listopadu byl odbor pracovních sil a sociálního zabezpečení KNV.

7. Dopis odboru školství a zdravotnictví ze 17. září 1958 odboru školství a kultury KNV.

8. V tomto prostoru byly upravovány místnosti sociálního příslušenství bytu správce.

9. Dopisy KVÚ ze 30. července 1959 a 3. února 1959 adresované odboru sociálního zabezpečení KNV.

10. Jedná se komín černé kuchyně v prostoru kanceláří správy Domova důchodců, dočasně zpřístupněné v průběhu stavebních prací v roce 1999.

11. Převrat státního zřízení na přelomu roku 1989 a 1990 celou akci zpomalil a tak k realizaci projektu došlo až na přelomu let 1991 a 1992.

Použitá literatura

SLAVÍK, J. 2001: *Obnova pláště mostu a parkánové hradby hradu Rychmburk, Předhradí čp. 17, okr. Chrudim, Zkrácený stavebně historický průzkum*. Státní památkový ústav v Pardubicích.

Zpráva k záchrannému archeologickému výzkumu opevnění státního hradu Kunětická Hora, k. ú. Ráby (okr. Pardubice), sondáž v letech 1999 - 2000

Julie Šulcová

Stavební situace objektu

Rozlehlý hrad stojí na osamělém vyvýšeném kopci uprostřed polabské roviny. Jeho jádro tvoří palác zhruba čtvercového půdorysu s válcovou věží na jihovýchodním nároží. K západní straně paláce se za příkopem připojuje dolní hrad s kaplí, hospodářskými budovami a věžovou branou na severozápadě. Přístupovou cestu ke hradu vedoucí po severním boku hory chránilo dalších pět bran. První brána, po které již zbyly pouze nezřetelné stopy se nacházela v blízkosti dnešního vodojemu. Sedláček soudil, že byla svrchu dřevěná. Nedaleko od ní stála brána druhá, kterou rovněž není již možné vizuálně tvarově identifikovat. Mezi třetí a čtvrtou branou bývalo opevněné předhradí se studnou. Opevnění hradu zničené na jihu a západě lomem doplňovaly velké rondely. Nejlépe se dochoval jihovýchodní rondel s fragmenty hradby a zbytky architektonických konstrukcí dokumentující velkolepost renesančního opevnění pernštejnského hradu.

Situování sondáže

Záchranný archeologický výzkum zaměřený na rehabilitaci výjimečné goticko renesanční fortifikace hradu byl zahájen již v roce 1999, kdy proběhla sondáž v prostoru jihovýchodního rondelu opevnění.

Záchranný archeologický výzkum státního hradu Kunětická Hora v roce 2000 byl situován do prostoru 1. a 2. brány pernštejnské fortifikace hradu a na linii hradební zdi v nezachovaných nebo obtížně identifikovatelných úsecích mezi oběma branami, na níž by měly stavební a sanační práce neprodleně navázat na archeologickou sondáž. Pro rozsah terénních prací zvládnutelný během období července až září byla vytypována (ve spolupráci s oddělením nemovitých památek PÚ, projektantem a správou hradu) 3 místa na zvolené lokalitě, jejichž výzkum by osvětlil historickou konfiguraci terénu a doplnil poznatky k funkčnosti výjimečně zachovaného a z dobového hlediska velmi progresivního řešení obrany hradu.

Sondáž v roce 1999 byla situována v severním oblouku prostoru rondelu při tzv. brance. Cílem odborných prací bylo ověření založení branky, zjištění tvaru a stavu komunikace určené pro vstup do prostoru rondelu a dále zjištění hloubky a konstrukce příkopu před brankou. Vzhledem k umístění architektury v příkrém svahu bylo nutno respektovat statické skutečnosti. Řezy byly umístěny před západní pilíř branky napříč příkopem, dále byl odebrán

zásyp mezi pilíři branky a vypreparována částečně komunikační situace za brankou - severní prostor. Další řez byl umístěn východně od východního pilíře branky. Vzhledem ke složitým stratigrafickým poměrům a charakteru zásypu nebylo možné sondáž v prostoru branky odpovídajícím způsobem uzavřít. Zjištění, která jsou výchozím impulzem pro další práce, jsou konstrukční prvky příkopu před brankou a dále po obvodu hradební zdi rondelu v severním oblouku.

Lze definovat vlastní stavbu branky, včetně několika přestaveb a dále terén a profil ve vztahu k prostoru. Vzhledem k umístění ve svahu je obtížná i jednoznačná datace jednotlivých vrstev i úprav, především v severní části zkoumaného vstupního areálu rondelu. Situace severně od branky se jeví jako recentní zásah 20. století a teprve po jeho odstranění bude možná identifikace historické konstrukce přístupu od hradního objektu na rondel. Další sonda byla situována v severozápadní části rondelu a cílem bylo obnažení profilu příkopu. Svažité terén a řada recentních a subrecentních volných navážek neumožnila dokončení této sondy v plánovaném rozsahu. Materiál separovaný z vrstev se skládá z keramických zlomků, které nelze stratifikovat a pro datování příkopu rondelu nemohou být vodítkem.

Nálezový materiál ze sondáže je vzhledem k charakteru vrstev velmi fragmentární a jeho laboratorní a konzervační zpracování, včetně odpovídající grafické dokumentace si vyžádalo delší ošetření. Jedná se o fragmenty keramiky různých typů, kovové i kostěné předměty a zlomky plochého skla.

Sonda 1 je situována na severní straně hradu, ve svahu od hradního komplexu a výchozím bodem je fragment zachovaného základu 1. vstupní kulisové brány. Cílem sondáže bylo stanovení rozsahu zachování tělesa brány a souvisejících konstrukcí.

Po provedení základních ověřovacích prací byla sonda rozšířena podél zachovaného zdiva východním směrem pro zachycení základových poměrů subtilního zdiva přiloženého k průčelí brány na spáru. Částečně destruovaná hradba lemuje jižní stranu přístupové komunikace mezi první a druhou branou a je zároveň umístěna k patě mohutného valu pod druhým prstencem hradeb. Dále byla sonda prohloubena v místě bočního profilu zdiva průčelí brány. Cílem snížení bylo zachycení základové spáry. Západním směrem byly sondou ověřovány konstrukční detaily navazujících zdív. Terénní situace zachytily původní tvar vstupní konstrukce na jižním lici propojený s hradebním zdívem, které bylo vedeno v linii směrem k západnímu výchozu kupy Kunětické hory, sondáží byla odkryta část zdiva, které dosud nebylo nad terénem vizuálně rozeznatelné. Linie zdiva byla obnažena pouze v délce, která by měla být prezentována po rehabilitaci 1. brány a hradeb, tak aby byl i při neúplné rekonstrukci naznačen rozsah prvního obvodového hradebního prstence. Hradba by měla být zajištěna stavebně v souladu s předloženou projektovou dokumentací a s přihlédnutím ke stavu konfigurace terénu pro odvod srážkové vody. Z hlediska památkového a prezentačního

odvod srážkové vody. Z hlediska památkového a prezentačního bylo doporučeno na základě situací v doplňující drobné sondě při severním líci zdiva, jeho obnažení k základovému pasu, který zde byl zachycen. Snížení terénu bude provedeno cca o 50 cm zároveň s vysvahováním ve směru ke stávající komunikaci. Terénní práce byly náročné a hloubka sondy u paty hradební zdi při základové spáře byla 210 cm.

Zásahy související s vybudováním stávající přístupové komunikace zničily podstatné stavební součásti konstrukce 1. brány. Situaci sondy 1 doplnily situace zjištěné na severní straně přístupové silnice. Byly zdokumentovány konstrukční detaily napojení průčelí brány a severního obvodu hradby, která byla při severní hraně cesty zničena při výstavbě vodojemu v závěru 50. let dvacátého století.

Stratigrafie byla tvořena převážně kompaktním materiálem. Na profilu sondy k základové spáře bylo rozlišeno několik vrstev od recentních erozních splachů, až po dobový zásyp spodní části zdiva. Ze sondy 1 byl separován nevelký nálezový soubor, který lze předběžně zařadit do 16. - 17. století.

Sonda 2 byla situována v prostoru 2. brány před západním obloukem přístupové komunikace. Torzo brány bylo zachyceno až téměř tři metry pod úrovní stávajícího okolního terénu. Průčelí bylo rovněž tvořeno mohutným kulisovým zdívem, na něž navazovalo po severní straně bastionové rozšíření, v němž byly pravděpodobně umístěny další, zřejmě dřevěné interiérové konstrukce. Uzavření brány východním směrem, k příkopu mezi 2. a 3. bránou nebylo možné identifikovat. Rozsah zemních prací neumožnil plynulé navázání stavební konzervace a dalším odkryvem by byla torza zdív ohrožena během zimního období. Výzkum této partie 2. brány bude nutné dokončit v následujících letech 2001 a 2002.

Sondáž při jižním obvodu silnice ověřila základové poměry vstupního kulisového zdiva (hloubka založení –240cm) a navazující hradby po obvodu příkopu za valem a před zdívem druhého hradebního prstence. Rovněž zde nebylo možné uvést situace do plynulého kontextu a v sondáži bude nutno pokračovat.

Sonda 3 byla situována v místě úplné destrukce zdiva v linii jižního obvodu hradby podél přístupové cesty. Sonda zachytila základový pas hradební zdi odlišné konstrukce (síla zdiva 150 cm), které nemohlo být pokračováním zachované subtilní linie. Situace byla zdokumentována a geodeticky zaměřena. Rekonstrukce průběhu zdiva v této partii bude provedena až po kompletaci veškerých informací dle etap projektu.

Předběžný závěr

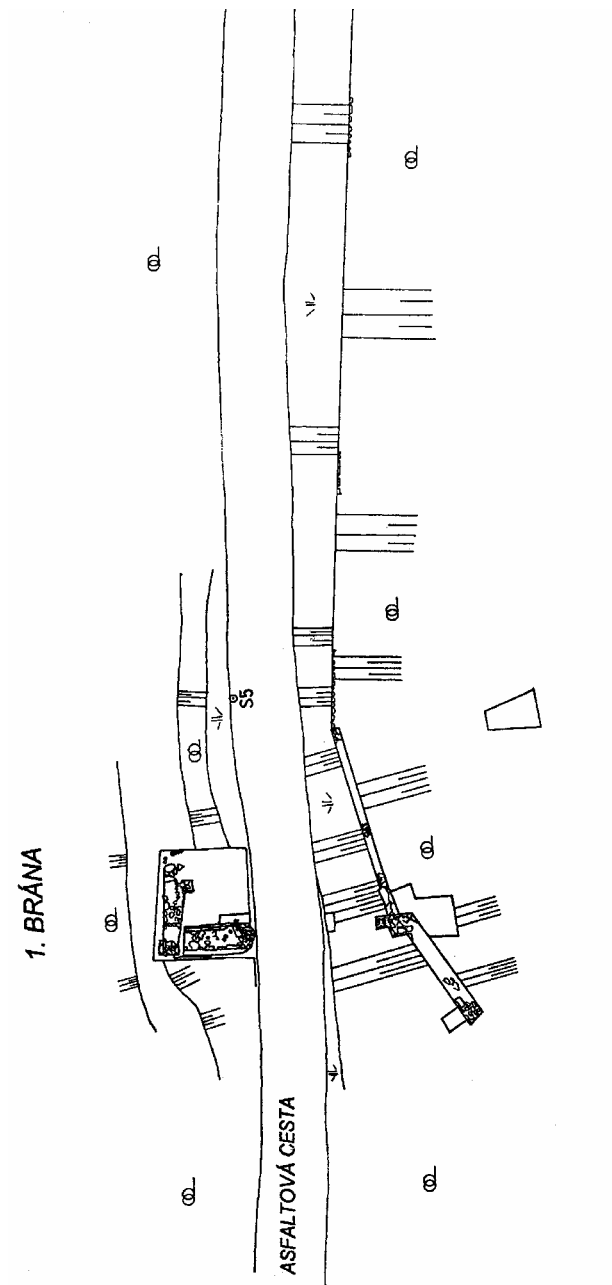
Sondážemi záchranného archeologického výzkumu v letech 1999 a 2000 byly odhaleny a dokumentovány základní konstrukční prvky v několika úsecích hradebního zdiva, 1. a 2. vstupní brány a částečně i terénní konfigurace

příkopu a valu mezi 1. a 2. prstencem hradebních zdí, zajišťujících obranu objektu především na západním cípu ostrožny. Charakter zdiva, jeho mocnost a konstrukční detaily v návaznosti na pilíře bran naznačují časovou posloupnost několika etap v budování celého systému. Nejrozsáhlejší 1. obvodový prstenec hradeb plynule navazující na konstrukce 1. brány a respektující terénní konfiguraci kopce byl vybudován v časovém horizontu přelomu 15. a 16. století, hned na počátku velkolepé přestavby objektu. Přispárované subtilní zdivo obepínající val při jižní hraně přístupové komunikace byl pravděpodobně dostavěno až v 50. letech 16. století a nelze vyloučit ani jeho mnohem mladší dataci. Nedestruktivní analýzy vzorků pro upřesnění časového zařazení tohoto hradebního obvodu dosud nebyly ukončeny (spolupráce s laboratořemi SÚPP Praha). Shrnutí poznatků a detailní rozbor jak konstrukční tak typologický všech fortifikačních prvků hradu Kunětická Hora bude možný až po kompletním ukončení záchranného archeologického výzkumu fortifikačního systému, především 3. brány zabezpečující areál studny na východním cípu skalního výběhu. Výsledky provedených sondáží potvrzují, že při přípravě stavební rehabilitace a konzervace hradebního systému byl podceněn rozsah veškerých zachovaných, i když ne vždy nad terénem identifikovatelných stavebních konstrukcí opevnění. Rovněž je nutné konstatovat, že pro kvalitní zhodnocení bude nutná mezioborová týmová spolupráce. Dalším předpokladem účelnosti projektu je kvalitní konzervace všech zachovaných konstrukcí a jejich regenerace v maximálním možném rozsahu.

Rovněž komise, která byla svolána k ukončení zemních prací výše uvedených etap projektu, konstatovala další podněty pro dokončení záchranného archeologického výzkumu areálu hradu Kunětická Hora a nezbytnost zahrnutí jeho výsledků do činnosti související s rehabilitací ojedinělého fortifikačního systému ve východních Čechách.

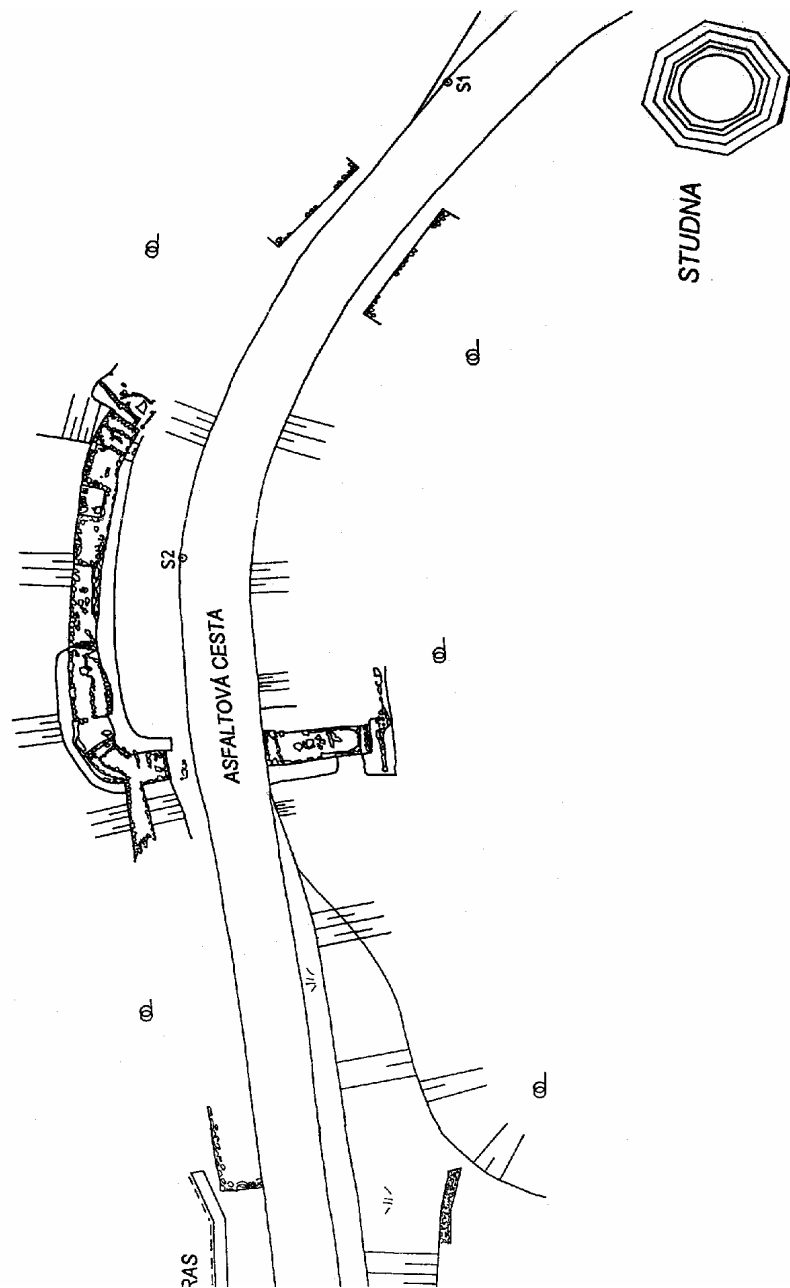
Popisky:

- Obr. 1 Kunětická Hora – situace výzkumu v oblasti 1. brány
- Obr. 2 Kunětická Hora – situace výzkumu v oblasti 2. brány

obrázek 1

2. BRÁNA

obrázek 2

Nové poznatky ze stavební historie kostela sv. Martina v Dolním Újezdě okr. Svitavy

František R. Václavík

Kostel sv. Martina v Dolním Újezdě u Litomyšle patří k privilegovaným stavbám v lokalitě na kupecké cestě a v blízkosti dvou královských měst, potažmo i centra správy církevní. To vše nutilo majitele k daleko reprezentativnějším stavebním počínům, než je tomu u běžných venkovských staveb. Přesto je odbornou literaturou prozatím opomíjen, přirozeně vyjma soupisových prací (Matějka, Štěpánek, Wirth, 1908, 156-163; Poche, 1977, 307-308), které však stavební dějiny kostela nepostihují dostatečně.

Orientovaná jednolodní protáhlá stavba kostela stojí na mírném návrší uprostřed obce. Na obdélnou loď (17 x 8 m) navazuje bez ústupku obdélný trojboce ukončený presbytář (9 x 8 m) se společnou valbovou střechou. Na západě přiléhá k lodi hranolová věž. Poměrně jednoduchý půdorys sakrální části komplikuje členitá přístavba severní předsíně a na severní straně presbytáře sakristie. Areál kostela s hřbitovem je obehnan vysokou ohradní zdí s východní vstupní branou s bedněným patrem.

Románská stavební fáze (kolem poloviny 13. století) je patrná v západní části lodi dnešního kostela v hmotě obvodového zdiva. Na severní straně se tu v přízemí zachoval kvalitní románský ústupkový portál s půlkruhovou archivoltou (obr. 1) a ve výšce kruchty dvě románská okénka s půlkruhovým záklenkem a s hlubokou uzavřenou špaletou. Situace oken na straně jižní je obdobná, jejich rozměr je o něco větší. Je pravděpodobné že součástí románské stavby byla i západní věž. Starší dokumentace (Evidenční list nemovité kulturní památky 3037), zachycující stavbu ještě před celkovou rekonstrukcí, popisuje věž jako vyskládanou z nepravidelných kvádrů, se štěrbinovým okénkem s půlkruhovým záklenkem ve výši prvního patra a pod druhým patrem dvojici podobných okének.

Původní, zřejmě pravoúhlé kněžiště bylo koncem 14. století zcela ubouráno a loď výrazně prodloužena východním směrem. Tato gotická fáze nese stopy kvalitní stavební hutě. Obdélné kněžiště s trojbokým závěrem je tvořené dvěma poli křížové klenby a paprscitým závěrem. Žebra profilu hruškovce vybíhají z dekorativních konzol, které zastřešují výklenky pro sošky stojící na sloupkovitých příporách a protínají se v kruhových svornících. Třetí a čtvrtý prut paprscitého závěru protíná středový svorník a vybíhá do prostoru na druhé straně. Při styku kápí klenby se zdmi jsou patrná přízdní žebra profilace vyžlabené poloviny klínu. Tmavě červený pískovec těchto žeber i stejný materiál přípor a dekorativních konzol se významně liší od materiálu použitého na vlastní klenební systém. Nabízí se tak možnost existence dvou

gotických etap. Zaklenutí kněžiště v mladší historické fázi by nasvědčovala i vyspělá technologie klenutí pálenými klenebními cihlami, patrnými na rubu klenby na půdě presbytáře. Vnější zdi presbytáře jsou členěny osmi dvakrát odstupněnými opěráky, zakončenými lomeným štítkem. Vyžlabená soklová římsa probíhá ve výši prvního odstupnění opěráků podél celého presbytáře. Okna jsou poměrně široká, hrotitá, tvořená dvěma jeptiškami, středním prutem s kružbami čtyřlístů, sférických trojúhelníků a čtverců. Bankál je nevýrazně zešíkmený, kolem oken je v šíři cca 20 cm hlazená pasparta orámovaná štukovým rámcem.

V roce 1553 došlo k dalším výrazným stavebním změnám. V lodi bylo probouráno šest půlkruhových oken. Severní románský portál byl doplněn novým tympanonem se štítem s rozvilinami a vyrytým vnořením 1553. Starší odsazené sloupky nahradily nové s bobulovou hlavicí, hranolovým soklem s plastickou rozetkou a čtyřmi kuželkami tvořeným dílkem. Na jižní straně lodi byl probourán boční vchod s pravoúhlým pískovcovým ostěním s vyrytým letopočtem 1553 krytý do nedávné doby dřevěnou předsíní s valbovou střechou. Je pravděpodobné, že v téže době byla postavena i předsíň severní, chránící již zmiňovaný románský portál. Odpovídá tomu i užití shodného pravoúhlého portálu vstupních dveří. Její velikost však byla oproti současnému stavu, kdy pojímá i severozápadní nároží a přimyká se až ke věži, redukovanejší. Nález otisku sedlové střechy v prostoru půdy předsíně by tuto hypotézu mohl upřesnit.

Prostorná předsíň s podbitým trámovým stropem byla ve 20. století značně upravena (obr. 2). Při východní zdi vynáší trámová konstrukce dřevěné schodiště, přenesené sem z místnosti v podvěží, které je nevhodně usazené přímo na severním portálu. Nově vysekaný otvor na kruchtě pak velmi necitlivě narušuje jinak intaktně zachovanou románskou dispozici. Pro tyto úpravy byla půda předsíně zkrácena o 150 cm a průhled zakryt prkenými dveřmi. Při průzkumu této půdy byla zaměřena pozice původního zastřešení předsíně, znatelná jako otisk v nehlazené vápenné omítce. Stopa je patrná v mírném reliéfu, ale zároveň omítka plynule přechází do prostoru původní půdičky. Ani u štukového pásu pravého okna není zřejmé, zda je ke střeše dodatečně doděláván, či ho výstavba střechy mechanicky poškodila. Jedná se o otisk lomené sedlové střechy, výškově usazené tak, aby lícovala s rohy okenních otvorů, dnes včleněných do krytého prostoru. Směr krovu naznačuje, že byl usazen na stávající východní stěnu předsíně, původně asi o 1 m nižší a na osově souměrnou stěnu západní, ubouranou při jejím rozšíření. Omítka je jednovrstvá a je tedy možné, že celá dispozice souvisí právě se stavební aktivitou v roce 1553. Zhruba uprostřed mezi okny bylo pod omítkou nalezeno pískovcové ostění gotického okénka, které je však ne snadné uspokojivě interpretovat (obr. 3). Jeho subtilní rozměry (55 x 70 x 6 cm) a přitom velmi jemná modelace pětilaločného otvoru může nasvědčovat i na původně odlišnou funkci (sanktuář ?) a na druhotné použití. Okénko je

necelistvé, popraskané, avšak bez známky atmosférického působení na materiál. Důležitým detailem ukrytým pod střechou předsíně je zachovaná kolo-
rovaná špaleta okna napodobující silnými načervenalými linkami spáry ka-
menných kvádrů. Druhým neméně zajímavým detailem je fošna
s malovanými klikatkami nahrazující jinak kamennou korunní římsu lodi, za-
krytou dnes trámovou konstrukcí krovu půdy.

Vyhodnocení těchto nálezů ukazuje zřetelně potřebu detailnější doku-
mentační práce při popisu nemovitých památek. Běžnou součástí takové
činnosti by měl být i základní průzkum krovu a dlouhodobě krytých částí zdi-
va, zachovávající často velmi cenné detaily stavebních etap, tak jak tomu
bylo například na půdě předsíně v Dolním Újezdě.

Literatura

Matějka B., Štěpánek J., Wirth Z. 1908: *Soupis památek historických
a uměleckých v politickém okrese Litomyšlském*, Praha.

Poche, E. a kol. 1977: *Umělecké památky Čech 1, A-J*, Praha.

Popisky:

Obr. 1 Severní románský portál s renesančními doplňky (foto Milan Kryštof).

Obr. 2 Zaměření jižní stěny severní předsíně.

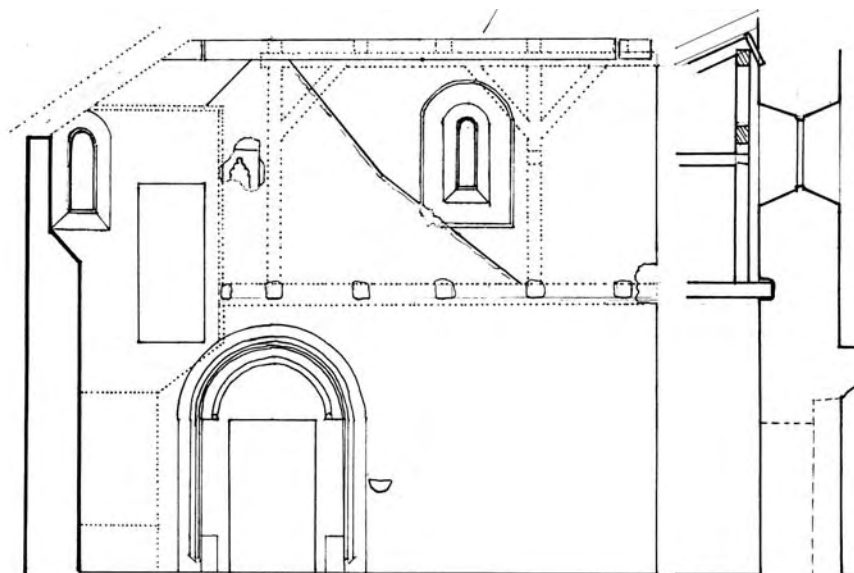
Obr. 3 Rekonstrukce vzhledu nalezeného gotického ostění.

Obr. 4 Dolní Újezd celkový pohled na kostel sv. Martina.

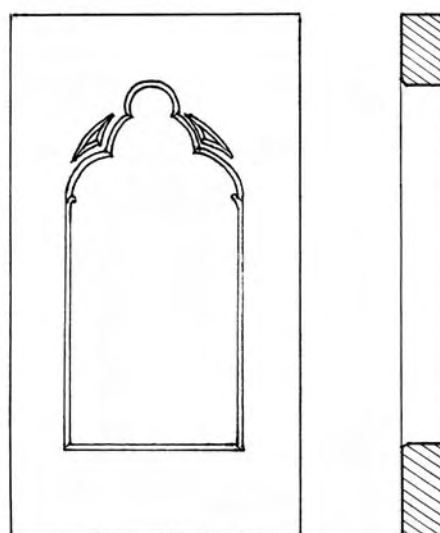
Obr. 5 Románské okno v prostoru půdy severní předsíně s patrným otiskem staršího štítu.

obrázek 1

obrázek 2

obrázek 3

obrázek 4

obrázek 5

Vznik a počátky Biskupství královéhradeckého (deset královéhradeckých biskupů)

Oldřich Vaňura

Budování a rozmach katolické církevní správy na Hradecku jsou nerozlučně spjaty i s působením pražského arcibiskupa Arnošta Harracha v nejvyšším církevní úřadu v Českém království. Již roku 1633 energický kardinál zdůrazňoval, že návrat obyvatelstva v českých zemích k pravé římskokatolické víře není možný bez nové a cílevědomé koncepce založené na budování nových církevních institucí, tj. biskupství, vikariátů, farností, na kvalitativně vyšším vzdělání mladého kněžstva, a také na systematické výchově mládeže, která měla probíhat především v církevním školství. Zvláště pak zdůrazňoval i nezanedbatelnou charitativní úlohu, kterou musí církev vykonávat pro staré a nemocné věřící. Navíc pražské arcibiskupství a vlastně celou kurii stále znepokojovala zoufalá náboženská situace ve východních Čechách, která vyžadovala velmi rychlá opatření, směřující k rychlé rekatolizaci tohoto území. Snaha založit v pražské arcidiecézi nová biskupství se vztahuje již k roku 1616,¹ kdy vznikl návrh založit čtyři biskupství v Litoměřicích, v Hradci Králové, v Českých Budějovicích a v Plzni. Další podněty vzešly z pera Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka a Jaroslava Bořity z Martinic v roce 1621. V Římě se citované snahy setkaly s příznivou odezvou, kdy zejména právě založená Kongregace de Propaganda fide, sbor kardinálů a několika dalších prelátů,² doporučila z 16. července 1622 oběma místodržícím součinnost s vídeňským dvorem reprezentovaným císařským zpovědníkem P. Vilémem Lamormainem³ a vídeňským papežským nunciem Carlem Caraffou.⁴ Také v návrhu P. Jeronýma Lappi z 11. května 1623 se opět objevují nová sídla biskupství, především v Litoměřicích a v Hradci Králové. Nicméně problémy vzniku nových diecézí narážely na malou ochotu některých řádů, především jezuitů, které kladly důraz na budování nižších článků církevní správy a samozřejmě na nedostatek finančních zdrojů, neboť celá země byla během třicetileté války totálně zničena. Přes určité problémy se katolické církvi podařilo prosadit zastoupení na sněmu⁵ a ovládnout celou oficiální kulturu i systém vzdělávání mládeže. Protože jí však chybělo hospodářské zázemí (o statky totiž přišla již za husitských válek i po Bílé hoře, kdy si pobělohorská šlechta z velké části již rozdělila zkonfiskovaný majetek), podařilo se z podnětu Kongregace propagandy uzavřít dohodu mezi císařským dvorem a kurií ve věci duchovenských statků. Smlouva byla uzavřena 8. března 1630 a týkala se tzv. solní pokladny. Církev se mimo jiné zavázala, že nebude uplatňovat nárok na statky zastavené a většinou prodané novým vlastníkům – pobělohorské šlechtě, za což císař Ferdinand III. slíbil, že jí bude odváděn z každé bečky soli dovezené do Čech poplatek 15 krejcarů.

V důsledku pokračující třicetileté války se však plány Kongregace propagandy⁶ ani pražského arcibiskupství nevyvíjely tak, jak si zakladatelé nových diecézí přáli ve směru k budování nového církevního systému. Přesto však byli ve třicátých letech 17. století vybíráni možní kandidáti na budoucí biskupský stolec v Hradci Králové. Jednalo se zejména o titulárního biskupa Vincenca Zucconia, hraběte Benevelli nebo vratislavského kanovníka a hradeckého arciděkana Martina Karase z Rosenfeldu. Vhodné podmínky pro vytvoření nových biskupství nastaly až teprve po uzavření vestfálského míru v roce 1648,⁷ tedy po skončení třicetileté války. První diecéze byla založena 3. července 1655 v Litoměřicích a prvním biskupem se stal Maxmilián Adolf, svobodný pán ze Scheinitz (Solař 1870, 319-320). V pořadí druhé po třicetileté válce vzniklo Královéhradecké biskupství. Hradečtí radní se o chystaném založení biskupského sídla ve městě oficiálně dozvěděli v roce 1653 z dopisu podkomořího Jindřicha Kustoše ze Zubří, který předtím jednal s představiteli města Hradce Králové. Měšťané se však postavili na skrytý ale rozhodný odpor, neboť cítili jisté obavy především z finančního zatížení obce i z politického vlivu nového církevního subjektu, protože již měli neblahé zkušenosti s jezuitským řádem. 9. srpna 1655 odpověděli tedy místodržícím listem, v němž vyličili nezměrné bídy města, připomněli jeho několikeré vypálení a obrovské zadlužení. Nic však nepomohlo, protože pražské církevní kruhy dobře věděly, že právě Hradecko je jedno z nejkacířštějších území

v Českém království. Proto bylo v politickonáboženském zájmu nové mocenské třídy v zemi vybudovat církevní institut, který by garantoval a zároveň řídil římskokatolickou správu v hradeckém regionu. Nově zřízená diecéze byla hmotně zajištěna chrastecským panstvím na Chrudimsku, jež koupil 8. března 1656 pražský arcibiskup Arnošt Harrach od Anny Eusebie hraběnky z Harrachu, rozené ze Švamberka, a to za 80 000 zlatých. Od něho převzal panství císař Ferdinand III. za 88 000 zlatých ze solní pokladny. Hotově bylo zapláceno 50 000 zlatých, zbytek byl splácen každoročně i s úroky až do 24. března 1658. Koncem padesátých let 17. století přislíbil císař Leopold I. dotaci na nové diecézní sídlo 30 000 zlatých. Pro diecézi bylo důležité, jakou bude příští biskup osobností, zda dokáže uhájit své postavení ve městě, které nové církevní instituci příliš nepřálo. Vážným kandidátem na biskupský úřad byl v padesátých letech 17. století Jan Caramuel z Lobkovic (Král 1825, 4, Mikan 1946, 8) Tento kněz pocházel ze starobylého rodu Popelů z Lobkovic a měl během svého života přímo závratnou kariéru. Roku 1650 se stal generálním vikářem i oficiálním pražské diecéze, aktivně až fanaticky a nekompromisně se jako pověstný Caraffa podílel na rekatolizaci země. Intriky a jeho spisovatelská činnost ho však přinutily se zodpovídat za své činy v Římě (Mikan 1946, 8).

Dobrodružný, nesmlouvavý, až krutý Caramuel tak zmizel z náboženskopolitického života pobělohorských Čech, neboť si znepřátelil

v otázkách rekatolizace země část duchovenstva, světské feudály a koneckonců i císaře Leopolda I., který si naopak oblíbil Matouše Ferdinanda Sobka, jenž se stal prvním královéhradeckým biskupem 24. prosince 1659. Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka (Král 1825, 5) byl skutečně tou charismatickou vůdčí osobností, která mohla výrazně změnit dosavadní nepříznivý vývoj církevní správy ve východních Čechách. Jako syn rajhradského purkrabího Václava Sobka a matky Salomeny se již jako malý chlapec setkával s okázalou duchovní atmosférou moravského kláštera, a navíc tamější škola v něm vypěstovala vzornou pečlivost a cílevědomost, s kterou se u něho setkáváme později, kdy již jako významný církevní hodnostář zastával vysoké úřady. V roce 1628 se poprvé setkal s východními Čechami, a to s broumovským benediktinským klášteřem, kde začal chodit na zdejší gymnázium. Teologii však vystudoval v Olomouci na jezuitské akademii. V roce 1638 vstoupil do benediktinského řádu v Broumově. Po vysvěcení na kněze působil jako kazatel v Broumově, v Šonově i v nedaleké Polici nad Metují. Jeho postup v církevních úřadech byl neobyčejně rychlý, záhy byl zvolen provizorem a pak převorem broumovského kláštera. Ve čtyřicátých letech 17. století se sblížil s bratry Jiřím a Václavem Bílkovými z Chrudimi, kteří byli podle císařského privilegia z 6. listopadu 1630 povýšeni do šlechtického stavu s predikátem "z Bilenberka" a ti ho přijali ke svému erbů a titulu. V roce 1646 zastával funkci opata kláštera v Broumově a o dva roky později se stal představeným kláštera u sv. Mikuláše v Praze. V říjnu 1650 byl zvolen za duchovní stav do dvanáctičlenné sněmovní komise, která měla řídit a kontrolovat, jak se plní protireformační nařízení. V roce 1651 spravoval i klášter u sv. Jana pod Skálou. Poněvadž se osvědčil jako vynikající organizátor jak na poli církevním, tak i politickém, císař Ferdinand III. ho roku 1655 jmenoval svým tajným radou. Čeští stavové poté Sobka z Bilenberka ustanovili nejvyšším berním správcem. Od roku 1657 byl členem komise pro restauraci zničených klášterů i far a také jedním z komisařů pro stanovení zemských hranic. Vyvrcholením snah Matouše Ferdinanda Sobka o vysoké společenské postavení bylo získání nejvyššího církevního úřadu – hodnosti biskupské v nové diecézi. Královéhradeckým biskupem byl jmenován 24. prosince 1659, poté papežem prezentován 1. května 1660. Již těsně po nástupu do biskupské funkce si počínal jako schopný diplomat, ekonom a organizátor církevní správy. Především se ujal chrastického panství, z jehož důchodů chtěl vybudovat důstojnou biskupskou rezidenci v Hradci Králové, pro kterou koupil tři gallasovské domy. Jeho situace se ve městě zkomplikovala brzy poté, když odvolal arciděkana Pavla Žáka a dosadil tam svého oblíbence Jakuba Zottinesa (Pamětní kniha, 80-85). Tím vlastně začal několikaletý poměrně tvrdý boj o patronátní práva arciděkana, avšak po letech hradečtí radní, kteří podporovali původního arciděkana, spor prohráli (Pamětní kniha, 79).

Kurie s potvrzením prvního královéhradeckého biskupa nikterak nepospíchala, neboť považovala za důležitější zřídit nejdříve kapitolu, tedy kolegium kleriků k zabezpečení slavnostních bohoslužeb a k výpomoci biskupovi při řízení správy celé diecéze. Biskup Matouš pro budoucí kanovníky koupil 25. dubna 1662 od hraběte Viléma Albrechta Krakovského z Kolowrat panství Skály (Solař 1870, 319-320) za 20 800 zlatých, jež přejmenoval na Bischofstein. V téže roce císař Leopold stanovil postup při obsazování prebend podle úmrtí kanovníků. Jestliže některý z nich zemřel v lednu, v dubnu, v červenci či v říjnu, jmenoval nového kanovníka panovník, v případě úmrtí v únoru, v květnu, v srpnu a v listopadu příslušelo jmenovací právo pražskému arcibiskupovi a v ostatních měsících měl nové kanovníky jmenovat královéhradecký biskup. Při této příležitosti musím však podotknout, že první kanovníky měl jmenovat jen biskup (Pamětní kniha, 85). Matouš Ferdinand Sobek byl konečně od papeže Alexandra VII. potvrzen 10. listopadu 1664, kdy byla vydána bula Super universas jako zakládací listina Biskupství královéhradeckého.⁸ Mimo jiné se v ní zdůrazňuje příležitost rozšiřovat katolickou víru ve východních Čechách. Královéhradecký kraj odděluje na věčné časy od pražské arcidiecéze, a tak se stává samostatnou diecézí, Hradec Králové povyšuje na biskupské sídlo a farní kostel sv. Ducha na katedrální chrám, při němž se zřizuje kapitula o šesti kanovnících.⁹ Katedrále a biskupskému stolu se dává chrastecské panství s přídavkem 30 000 zlatých, jež slíbil císař Leopold I.¹⁰ V dokumentu se dále praví, že listina stanoví metropolitou pražského arcibiskupa a určuje, že jmenovací právo přísluší českým králům, pokud ovšem budou spasitelné víry a poslušní apoštolské stoli. Na tomto základě byl potom Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka vysvěcen na biskupa 15. března 1665 v metropolitním chrámu sv. Víta v Praze kardinálem Arnoštem Harrachem. První kanovníky biskup jmenoval 22. července v Chrastí. Bylo jich zpočátku pět: Jakub Zotines, arcioptat u sv. Kříže ad Murum v Uhrách (SOA Hradec Králové, 81-85), Václav Bílek z Bilenberka, smiřický děkan (Solař 1870, 32), dr. Jan Václav Reger, královéhradecký arcijáhen (Pamětní kniha, 85), František z Kirchhofenu, kadaňský děkan (Solař 1870, 321), Mathias Stephetius, vratislavský kanovník (Solař 1870, 32), šestý, Matěj Malovec de Boehm, arcijáhen ve Šmidberku (dnes polské Kowary) ve Slezsku (Pamětní kniha, 86), byl ustanoven až 22. dubna 1666, kdy zajistili jeho prebendu (Solař 1870, 321). V dubnu roku 1665 byl pořízen předběžný seznam děkanátů, far a klášterů, jež měly připadnout budoucímu hradeckému biskupství. Diecéze se skládala z 1 arciděkanátu, 12 děkanátů, 63 obsazených far, 10 far s malými důchody, jež však nestačily uživit faráře a 43 filiálních farností. Z řádů k nové diecézi patřily dvě jezuitské koleje v Jičíně a v Hradci Králové, tři kláštery (minoritský v Hradci Králové, kartuziánský ve Valdicích a benediktinský v Broumově) a tři misijní domy (Mikan 1946, 35). Když byl seznam 27. dubna 1665 předložen biskupu Sobkovi, psal téhož dne pražskému arcibiskupovi, aby se i hořická fara stala

součástí nového území. Uváděl důvody, hlavně však ten, že v zakládací bulle je odevzdán biskupství celý Hradecký kraj bez výjimky. Upozorňoval zároveň, že v seznamu schází poděbradská a opatovická fara, které byly vyměněny za chrastickou a vejvanovickou farnost v Chrudimském kraji (Mikan 1946, 36). K slavnostní intronizaci Matouše Ferdinanda Sobka došlo 29. července 1665 za přítomnosti krajských hejtmanů, hraběte Pavla Morzina a Karla Stařímského. Následujícího dne biskup zřídil konzistoř a jmenoval Václava Bílka z Bilenberka generálním vikářem i oficiálem. Již od počátku konzistoř působila jako úřad vyřizující správní záležitosti biskupství a zároveň jako biskupův poradní orgán v otázkách správy diecéze. Když zemřel kardinál Harach, jmenoval císař Leopold I. 10. června 1668 novým pražským arcibiskupem právě Matouše Ferdinanda Sobka (Král 1825, 6), dosavadního královéhradeckého biskupa. Na uprázdněný hradecký biskupský stolec byl v roce 1668 povolán Jan Bedřich z Valdštejna (Pamětní kniha, 87-88), který již měl hodnost olomouckého i vratislavského kanovníka a také velmistra řádu křížovníků s červenou hvězdou. Pro své mládí byl potvrzen papežem Klementem X. až 27. listopadu 1673, biskupské svěcení přijal v metropolitní katedrále sv. Víta z rukou Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka, tehdy již pražského arcibiskupa, 4. března 1674 (Pamětní kniha, 87). Nový biskup se však v Hradci Králové příliš nezdržoval a celou diecézi svěřil do rukou kanovníka Tomáše Česnovského (Solař 1870, 322). V pořadí třetím biskupem se stal 15. ledna 1676 Jan František Kryštof z Talmberka (Solař 1870, 324), kanovník metropolitní kapituly sv. Víta i probošt u Věch svatých na Pražském hradě. Biskupské svěcení přijal sice již 3. ledna 1677, ale intronizace se uskutečnila v katedrále sv. Ducha až 24. října 1677. Kryštof z Talmberka pro stálé neshody s měšťany žil raději na chrastickém panství. Osamocen a vzdálen od rušného městského prostředí, dal biskup postavit na rozvalinách nedalekého podlažického kláštera barokní kostel sv. Markéty a dokonce se zabýval myšlenkou obnovit dávno zaniklý benediktinský klášter (Král 1825, 6). Pro stálý nedostatek finančních zdrojů se mu to ale nepodařilo uskutečnit. Biskup Bohumír Kapoun, svobodný pán ze Svojkova, který uzavírá epochu 17. století (Král 1825, 6-7), nastoupil do svého úřadu císařským jmenovacím dekretem 23. září 1698. Předtím získal doktorát filozofie a teologie. Od roku 1660 působil na děkanátě v Náchodě. 28. června 1699 byl vysvěcen na biskupa a slavnostní intronizace se konala 31. srpna téhož roku. Vývoj v diecézi ale nikterak neovlivnil, protože zemřel náhle 18. listopadu 1701 v Chrasti, své rezidenci. Přicházející 18. století začíná vskutku impozantním a monumentálním počinem, který má každého diváka nenechat v pochybnostech, že východočeská metropole je sídlem biskupství. Na počátku století, hned nedaleko cihlové architektury gotického kostela sv. Ducha, se směle začíná tyčit barokním slohem ovlivněná reprezentativní rezidence královéhradeckých biskupů, která má jaksí demonstrativně v bývalém kališnickém městě dovršit protireformaci, a také manifestačně deklarovat uměnímilovnost duchovního stavu.

Pátý hradecký biskup a rodák z Králík, Tobiáš Jan Becker (Král 1825, 7), započal stavbu budovat od roku 1709 snad podle návrhu Marca Antonia Canavalla. Chtěl, aby architektonická dominanta na Velkém náměstí ve městě potvrdila vážnost římskokatolické církve, avšak smrt mu nedovolila dokončit započaté dílo a 11. září 1710 byl uložen do krypty v katedrálním kostele. Jako památka na jeho iniciativy zůstalo jím zřízené bratrstvo Nejsvětějšího Těla božího při kostele sv. Ducha. Dále se pak biskup Tobiáš po celý život snažil budovat především příští základ duchovního centra vzdělání, biskupský seminář. Ovšem již za prvního biskupa Matouše Ferdinanda Sobka měl seminář čtyři posluchače, kteří skládali zkoušky z teologie 15. prosince 1665. Na počátku 18. století, v letech 1709-1714, byl však komplexně přestavěn a Becker k semináři zároveň koupil i bývalý purkrabský dům. V roce 1709 slavnostně položil základní kámen k výstavbě prvního kostela na Hradecku se zasvěcením sv. Jana Nepomuckého v krajském městě stavitelem V. Schneiderem podle návrhu neznámého architekta, snad Pavla Ignáce Bayera. Prvním rektorem ústavu byl 15. března 1714 slavnostně jmenován Jiří Josef Průša, "*důstojně velebný a jsouce učený pan kanovník*" (Solař 1870, 468). V roce 1718 nový hradecký biskup Jan Adam Vratislav z Mitrovic, oznámil konzistoři, že ustanovil Jiřího Josefa Průšu, kanovníka kapitoly a rektora biskupské koleje, přisedícím biskupské konzistoře.¹¹ Za prvního rektora semináře mezi hojnými mecenáši ústavu můžeme číst jména jako byl hrabě František Antonín Sporck nebo František Adam z Bubna a Litic. 16. května 1714 sem biskup Vratislav z Mitrovic uvedl šest alumnů (Solař 1870, 470). Za jeho éry byla zároveň dostavěna biskupská rezidence roku 1716, barokní kanovnické domy a nově vystavěna kaple sv. Klimenta. Bohužel 24. září 1721 Jan Adam Vratislav z Mitrovic odešel z Hradce Králové na biskupský úřad do Litoměřic, a tak další jeho bohužel činnost v diecézi nemohla být realizována.

Sedmým hradeckým biskupem byl jmenován olomoucký kanovník Václav František Karel, svobodný pán z Košína, císařem Karlem VI. 9. ledna 1721 a 1. prosince téhož roku ho potvrdil papež Innocenc XIII. Biskupské svěcení přijal 8. února 1722 v Olomouci od biskupa sufragána, hraběte z Bredy. Nový biskup řídil diecézi téměř deset let, za něho byl pořízen i pozoruhodný *Catalogus Beneficiorum in Diocesi Episcopali Reginae Hradecensi* z roku 1724. Dle seznamu se nacházelo tehdy v celé diecézi při úřadech 17 děkanů, 79 farářů, 6 administrátorů a 1 samostatný kaplan při faře (*Catalogus beneficiorum*). Karel z Košína zemřel 26. března 1731 v Chrasti, letní rezidenci královéhradeckých biskupů. Protože však nebyl jmenován jeho nástupce, biskupská konzistoř kromě oznámení o úmrtí Václava Františka Karla z Košína pověřila prozatímním řízením diecéze kapitulního děkana Jana Neumanna a komisaře - kanovníka Jana Václava Chřepického z Modlíškovic (SOA Zámorsk, 32). Po poměrně složitých jednáních byl konečně novým biskupem 8. října 1731 jmenován Mořic Adolf Karel, saský vévoda, císařem Karlem VI

a papež Klement XII. jej potvrdil v dubnu 1732. V životopise biskupa je zajímavé to, že pocházel z protestantské rodiny a v mládí konvertoval ke katolické víře. V červnu 1733 byl však dosazen na uprázdněné biskupství v Litoměřicích. 6. července 1733 nastoupil na královéhradecké biskupství Jan Josef Vratislav z Mitrovic, bratr šestého biskupa. Za něho došlo i k statistickému zjišťování stavu celé diecéze. V roce 1745 podle statistických údajů v ní bylo celkem 108 obsazených i filiálních far, 102 duchovních při farnostech a 248 239 věřících schopných přijímat svátosti (Solař 1870, 342). Královéhradecký biskup rozmnožoval církevní majetek koupí zájezdeckého statku od Jana Nepomuka Haugwitze v roce 1747 za 27 000 zlatých a hroubovického panství od Romeda Václava Cyrani z Pollershausenu za 22 600 zlatých v roce 1750. Za něho vrcholila i nekatolická hnutí v Orlických horách a na Novobydžovsku. Desátým biskupem byl jmenován Antonín Petr hrabě Příchovský, svobodný pán z Příchovic. Na základě nařízení císařovny Marie Terezie ze dne 18. října 1753 v téže roce hradecká konzistoř sdělovala jmenování hraběte Petra Příchovského biskupem a totéž zvláštním oznámením zaslala i opatovi do Broumova (SOA Zámorsk, BK, kt. 32). Z jeho řízení diecéze se zachoval poměrně detailní popis západní části biskupství.¹²

Zamyslíme-li se nad osobnostmi jednotlivých královéhradeckých biskupů a jejich dvora, vyplývají nám z toho následující skutečnosti. Ze všech výše uvedených deseti biskupů působících v Hradci Králové byli toliko dva nešlechtického původu, Matyáš Ferdinand Sobek a Tobiáš Jan Becker. První z nich byl povýšen do vyššího stavu ještě před jmenováním za královéhradeckého biskupa a druhý až za svého působení v biskupském úřadu. Ostatní šlechtici pocházeli ze starobylých českých rodů - Jan Bedřich z Valdštejna, Jan František Kryštof z Talmberka, Bohumír Kapoun, svobodný pán ze Svojkova, Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic, Václav František Karel, svobodný pán z Košína, Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic a Antonín Petr hrabě Příchovský, svobodný pán z Příchovic.¹³ Tři královéhradečtí nejvyšší církevní hodnostáři se stali pražskými arcibiskupy: Ferdinand Sobek z Bilenberka roku 1668, Jan Bedřich z Valdštejna roku 1674 a Antonín Petr Příchovský

z Příchovic roku 1763. Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic roku 1721 a Mořic Adolf Karel, saský vévoda, roku 1731 byli jmenováni litoměřickými biskupy.

Z hlediska národní příslušnosti Matyáš Ferdinand Sobek pravděpodobně pocházel z české rodiny. Oproti tomu biskup Jan Becker z Králík byl příslušníkem německé národnosti. U ostatních královéhradeckých biskupů není možné zjistit národní původ, protože pocházeli ze starobylé šlechty, která chápala univerzálně identitu národa. Většina biskupů poměrně důvěrně znala Hradecko. Za jejich úřadování se v podstatě dokončil a stabilizoval územní rozsah celé diecéze.¹⁴ Pro historiky, zabývajícími se českým národním

životem v minulých staletích, není bez zajímavosti, že právě atmosféra hradeckého biskupství a s ním spojených kulturních institucí¹⁵ měla nepochybně nemalý vliv na budoucí obrozenecké hnutí českých národních snah. Z toho vlastně vyplývá, proč se Hradec Králové se svým širokým okolím stal druhým významným centrem českých snah v 19. století hned po Praze.

Poznámky

1. V pražské arcidiecézi měla vzniknout čtyři nová biskupství: v Hradci Králové, v Litoměřicích, v Českých Budějovicích a v Plzni.
2. Kongregace de Propaganda fide byla zřízena roku 1622 a měla především pečovat a rozšiřovat katolickou víru v evropských zemích.
3. Jezuita P. Vilém Lamormain byl umírněným zastáncem rekatolizačních snah vůči protestantské šlechtě.
4. Carlo Caraffa, biskup z Aversy, byl nejspíše nejvýznamnějším protireformačním organizátorem v Čechách na počátku dvacátých let 17. století. Pravý temperamentní Ital, člověk velmi ambiciózní, a tudíž bezohledný proti nepřítelům, ale i přátelům. Hanuš Opočenský (1914, 10) ho charakterizuje takto: *"Jeho horlivost neznala ohledů, dle názoru jeho rekatolizace je povinností císařovou, císař nesmí dbáti žádných ohledů, žádná situace politická nesmí mít vliv na dílo započaté. Jen týráním může lid býti přiveden na pravou cestu k rozumu..."*. Svůj pobyt v Čechách Carlo Caraffa popsal i v díle *Relatione dello stato impero e della Germania*.
5. Obnovené zřízení zemské pro Čechy, vydané císařem Ferdinandem II. 15. května 1627, zejména článkem A. 23 zakotvilo, že katolický klérus musí zastávat první místo v hierarchii stavů. Zároveň se v článku A. 23 přímo říkalo, že všechna privilegia namířená proti katolickému náboženství mají být pokládána za zrušená a že napříště nesmí být do země přijat nikdo, kdo by nebyl katolického náboženství (Petráň a kol. 1990, 629–630).
6. Kongregace de Propaganda fide se během třicetileté války celkem bezúspěšně snažila o zřízení nových biskupských úřadů v Českém království.
7. Teprve vestfálským mírem byly evropské, a tím i české poměry, upraveny k 1. lednu 1624, tedy plné uznání legitimacy Habsburků v českých zemích. Mír, jak již bývá zvykem, zvýhodňoval hlavní aktéry jednání - Francii, Švédsko, katolický tábor vedený Habsburky a Římem, nikoli však českou emigraci. Ta se sice mohla vrátit, ale musela respektovat podmínku, že přestoupí na katolickou víru. Dále bylo zdůrazněno, že se mohou navrátit pouze ti, kteří odešli až po roce 1630 (Petráň a kol. 1990, 633, Opočenský 1914, 30).
8. Bulla confirmationis Protoepiscopi Reginae Hradecensis - opis (SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradce Králové, inventární číslo 307, kniha č. 18 Liber documentorum I z let 1532 - 1757, folio 273 a d.).

9. Tamtéž.
10. Tamtéž.
11. SOA Zámorsk, BK, karton 37. V archivních pramenech jsou uvedena další jména přísedících konzistorie s datací jmenování:
1720 František Arnošt Stařímský, rektor semináře S. J. v Hradci Králové
1723 Vojtěch Dobroslav (zemřel Václav Alexy Schmid)
1749 Jan Václav Strnad, kanovník (rezignace Václava Janovského) biskupský sekretář Kristián Augustin Anderle (z Janovic)
1750 Jan Jink z Ullersdorfu (smrt kanovníka Františka Fitschela)
1752 Antonín Andris
Jan Michálek, kanovník a kancléř
František Václav Gelbich
12. Tamtéž, karton 42 (přeloženo z latinského jazyka). Z úřadu nejdůstojnější biskupské konsistoře v Hradci Králové se sděluje přítomným: vikáři jičínskému a ostatním farářům z tohoto vikariátu, administrátorům, kaplánům, taktéž vikáři, děkanu hněvčevskému, děkanu chlumeckému, duchovnímu správci hořickému a jeho kaplanu mlázovickému, nejdůstojnější biskupská excelence, pan biskup náš, nejmilostivější (titulatura) při příležitosti konsekrace kostela ve Veliši se rozhodl uvedený vikariát jičínský vizitovat a mimo něj také benefícia (obročí) hněvčevské, chlumecké a faráře hořického. V uvedené dny, které později určí, rozhodl se navštívit čtyři následující místa:
I. místo Vokšice, tam se připraví duchovní správcové /kurát/ z Kopidlna, žlunický, velišský, kněževský, chomutický a kaplan velišský.
II. místo Jičín, tam se dostaví kurát novopacký, lomnický, bělohorský, peckovský, administrátoři vostruženský, železnický, též kaplan radimský.
III. místo Hořice, tam se dostaví děkan hněvčevský, kuráti smidarský, petrovický, nechanický, lanžovský, hořiněveský a miletínský.
IV. místo Chlumec, tam se dostaví děkan novobydžovský, kuráti chlumecký, žiželevecký, lužecký, žehušický, vápenský, kratonožský, dobřeničský, administrátor královéměstecský.
13. Chronologický přehled královéhradeckých biskupů a jejich původ od založení biskupství až do 1. poloviny 18. století:
a) Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka, narozen 16. září 1618 - zemřel 29. dubna 1675. Královéhradeckým biskupem 1660 - 1668, na biskupský úřad nastoupil ve 42 letech. Povýšen do šlechtického stavu.
b) Tobiáš Jan Becker, narozen 15. července 1649 - zemřel 11. září 1710. Biskupem 1701-1710. Na biskupský úřad nastoupil v 52 letech. Povýšen do šlechtického stavu. Syn králického měšťana Jana Beckera a jeho manželky Šibily (APA I., pořadové číslo 263).
c) Jan Bedřich z Valdštejna, narozen 1644 - zemřel 3. června 1694. Biskupem 1668 - 1675. Na biskupský úřad nastoupil ve 24 letech. Příslušník staré české šlechty.

d) Jan František Kryštof z Talmberka, narozen 1646 - zemřel 3. dubna 1698. Biskupem v letech 1676 - 1698. Na biskupský úřad nastoupil ve 30 letech. Příslušník staré české šlechty, spřízněné s Černčickými z Kácova, pány z Kounic a Bořity z Martinic. Syn Františka Vilímka z Talmberka, z Heraldic, z Humpolce, ze Suchomostí a Pečic. Kryštof z Talmberka byl potomek Fridricha z Talmberka, jednoho z vrchních komisařů, které Ferdinand II. jmenoval 5. února 1627, aby dohlíželi nad důsledným prováděním rekatolizace v Čechách.

e) Bohumír Kapoun, svobodný pán ze Svojkova, narozen 1636 - zemřel 18. listopadu 1701. Biskupem 1698 - 1701. Na biskupský úřad nastoupil v 62 letech. Syn Ulberta Kapouna ze Svojkova, pána na Vodicích, "vůdce jízdného vojska" a Ulbertiny, rozené z Mitrovic. Starý vladýcký rod, doložený v Čechách již v 15. století. Do panského stavu povýšení roku 1647.

f) Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic, narozen 20. května 1677 - zemřel 2. června 1733. Biskupem v letech 1710 - 1721. Na biskupský úřad nastoupil ve 37 letech. Pocházel ze starobylé české šlechty, jehož rod byl roku 1701 povýšen do stavu říšských hrabat. Jeho předek Kryštof Vratislav z Mitrovic a Jaroslav Bořita z Mitrovic byli 5. února 1627 Ferdinandem II. jmenováni vrchními komisaři nad protireformací.

h) Mořic Adolf Karel, saský vévoda, narozen 1. prosince 1702 - zemřel 20. června 1759. Biskupem 1731 - 1733. Na biskupský úřad nastoupil ve třiceti letech. Pocházel ze saských vévodů.

ch) Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic, narozen 1695 - zemřel 11. září 1753. Biskupem byl v letech 1733–1753. Na biskupský úřad nastoupil ve 38 letech. Byl příslušníkem starobylé české šlechty a bratrem šestého hradeckého biskupa.

i) Antonín Petr hrabě Příchovský, svobodný pán z Příchovic, narozen 28. srpna 1707 - zemřel 14. dubna 1793. Biskupem byl 1753 - 1763. Na biskupský úřad nastoupil ve 46 letech. Pocházel ze starého šlechtického rodu, který byl jeho zásluhou povýšen do stavu říšských hrabat. Jan Karel Příchovský z Příchovic, biskupův předek, jako generální komisař nad protireformací na Hradecku v roce 1652, prováděl kontrolu stavu farností a kostelů na Hradecku.

14. SOA Zámorsk, fond BK I., 1664 - 1775, Popisy hranic diecése, karton 42. K poslednímu rozšíření královéhradecké diecése došlo až za josefinské epochy o bývalý Chrudimský kraj.

15. Divadelní tradice žily v duších hradeckých diváků i herců dlouho a směle můžeme říci, že nepochybně působily jako jeden z obrodních impulsů českého národního života na konci 18. století. Velkou účast v tomto obrodném procesu měla i biskupská tiskárna, která v době baroka tiskla latinské a české církevní knihy a nepochybně také ovlivnila vývoj našeho regionu v 2. polovině 18. století i přicházejícím 19. věku.

Prameny a literatura

Prameny

Beneficia. Státní oblastní archiv Zámorsk, Biskupská konsistoř v Hradci Králové v letech 1664 - 1775 (dále SOA Zámorsk, BK), karton 91-92.

Bulla confirmationis Protoepiscopi Reginae Hradecensis (opis). Státní okresní archiv Hradec Králové (dále SOKA HK), Archiv města Hradec Králové (dále AM HK), inventární číslo 307, kniha č.18, folio 273 a další (Liber documentorum I z let 1532 - 1757).

Catalogus Beneficiorum in Diocesi Episcopali Reginae Hradecensi. SOA Zámorsk, BK, karton 37.

Církevní řády. SOA Zámorsk, BK, karton 43.

Fase farních důchodů pro základ výpočtů desátku odváděného na válku s Turky dle příkazu papeže Klementa XI. – 1716. SOA Zámorsk, BK, karton 87-90.

Inventáře kostelů, majetek a práva kostelů. SOA Zámorsk, BK, kartony 73 - 76. Herese, misie. SOA Zámorsk, BK, karton 52-55.

Kláštery. SOA Zámorsk, BK, kartony 77-83.

Korespondence. SOA Zámorsk, BK, kartony 134-136.

Listiny. Státní ústřední archiv Praha (dále SÚA), Archiv pražského arcibiskupství. Inv. č. 314 C 103 II AU 4, inv. č. 512 C 103 II AU 1 (karton 2 004), inv. č. 554 C 103 III CU 3b (karton 2 007a).

Nařízení pražského arcibiskupství. SOA Zámorsk, BK, karton 30-31.

Pamětní kniha děkanství v Hradci Králové, SOKA HK, AM HK, inv. č. 1 - 2, F22, F23.

Popisy hranice hradecké diecese. SOA Zámorsk, BK, karton 42.

Pověry, magie, zakázané knihy. SOA Zámorsk, BK, karton 56.

Protocollus Ecclesiae parochialis Trzebechovicensis ab anno 1706. SOKA HK, Archiv města Trzebechovice pod Orebem, inventární číslo 2, kniha č. 2.

Přiznávací fase farních beneficií. SOA Zámorsk, BK, kartony 93-95.

Soupis poddaných podle víry z roku 1651, Bydžovsko - Hradecko. SÚA, Stará manipulace R 109/45.

Správa beneficií a jejich jurisdikce. SOA Zámorsk, BK, karton 61.

Ústřední seznam kulturních památek a kartotéka, Státní památkový ústav v Pardubicích.

Literatura

Biblia Sacra, To gest: Biblj Swatá A neb Wšecka Swatá Pjsma, Starého y Nowého Zákona, Možnau Pilnostj opět přehljdnuta, Krátkými Summownjky a mnohými Concordancyemi zaopatřena, a wnově vydána Pracý, Wy-nasnažovánjm a Nákladem, Lidj o zrůst Cýrkwe Boží upřímně pečugjcých, Nákladem Samuele Trautmanna w Briku, Léta Páně MDCCXLV.

- Bienenberg von Biener, K. J.: *Die Geschichte der Stadt Königgrätz*, F. Jeřábek (red.), Prag 1780.
- Bílek, T. V. 1892: *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického Království českém po bitvě bělohorské*, Praha.
- Bílek, T. V. 1886: *Stav far I. 1650 - 1652 v krajích Chrudimském (zvláště na panství Pardubickém), Královéhradeckém, Boleslavském, Slanském a Žateckém, pak knížectví Fridlandském I. 1630*. In: Památky archaeologické a místopisné, díl XIII., ročník 1885, 1886, Praha 1886, s. 91-102.
- Blažíček, O. J. 1967: *Umění baroku v Čechách*, Artia, Praha.
- Bočan, J. J. 1719: *Slaviček rajský na stromě života slávu Tvůrci svému prospěvující, to jest kancionál aneb kniha písební, u Václava Tybelli v Hradci Králové 1719*.
- Brückner, H. 1964: *Die Gründung des Bistums Königgrätz*, Königstein /Ts.
- Caraffa C.: *Relatione dello stato impero e della Germania*. J. G. Müller edit. Archiv für Kunde oesterreichische Geschichts - Quellen, Wien.
- Ducieux, M. E. 1983: *La conversion de la Bohême et la reorganisation du diocese de Prague aux XVIIe et XVIIIe siècles: apparences et limites d' un succès*. In: Actes du Collège de la CIDHS, Strasbourg.
- Francek, J. - Jakl, J. 1990: *Biskupové královéhradečtí*, Krajské muzeum východních Čech, Hradec Králové.
- Gindely, A. 1894: *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Praha.
- Hanzal, J. 1990: *Rekatolizace v Čechách - její historický smysl a význam*. In: Sborník historický, 37, Academia, Praha, s. 37-91.
- Kadlec, J. 1991: *Přehled českých církevních dějin, I. - II. díl*, Praha.
- Kalista, Z. 1941: *České baroko*, Evropský literární klub, Praha.
- Kollman, H. 1898: *Jednání kardinála Harracha s dvorem císařským roku 1626 - 27 v příčině náboženství*, ČČM, 4, Praha, s. 139-157.
- Kořán, I. 1971: *Umění a umělci baroka v Hradci Králové*. In: Umění 19, Praha, s. 35-90.
- Král, J. M. 1825: *Průwodce po Biskupstwj Královéhradeckém, aneb Topografické a historjcké popsánj všech měst, městeček, panstvj, hradů, klášterů, statků, sýdel rytířských, wesnic a zbořených hradů, y s památnými udalostmi gegich, v témž biskupstwj se nacházegicých, w Hradcy Králové 1825*.
- Krásf, F. 1886: *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup Pražský. Historicko - kritické vypsání náboženských poměrů od r. 1623 - 1667*, Arcibiskupská knihtiskárna, Praha.
- Krofta, K. 1936: *Listy z náboženských dějin českých*, Praha.
- Masaryk, T. G. 1904: *V boji o náboženství*, Praha.
- Maur, E. 1993: *Problémy farní organizace pobělohorských Čech*. In: Traditio et Cultus, Univerzita Karlova, Praha, s. 165-175.
- Mikan, J. 1940: *Kolejný chrám Nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové*, Městské museum, Hradec Králové.

Mikan, J. 1946: *Vznik a počátky hradeckého biskupství*, Hradec Králové.
Missale Romano Bohemicum Conformatum, Juxta Decretum Sacrosancti Concilii Tridentini Restitutum, Pii V. Pontificis Maximi Jussu Editum, Pragae, Typis Archi - Episcopalis Seminarij in Aula Regia, per Guilielmum Knauff, Anno M.DC.XC.

- Neumann, J. 1969: *Český barok*, Praha.
- Neumann, A. 1936: *Blouznivci náboženští a královéhradecký biskup Kaiser*. In: Hlídka, s. 29-31.
- Neumann, A. 1930: *Paběrky z konsistorního archivu v Hradci Králové*, Hradec Králové.
- Opočenský H.: *Protireformace v Čechách*, Praha 1914.
- Petráň J. a kol.: *Dějiny Československa I. díl*, SPN, Praha 1990.
- Podlaha, A. 1912 - 1923: *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1882 až do konce 1913, I. - V. díl*, Praha.
- Poche, E. a kol. 1977 - 1982: *Umělecké památky Čech*, 4 sv., Academia, Praha.
- Solař, J. J. 1870: *Dějepis Hradce Králové nad Labem a biskupství hradeckého*, Praha.
- Štědrý, F. 1910: *Stavivo k podrobné historii církevní v Čechách*. In: Sborník historického kroužku, 11, Praha, s. 165-173.
- Šůla, J. 1963: *Severovýchodní Čechy v období feudalismu*, Krajské muzeum, Hradec Králové.
- Vaňura, O. 1987: *Barokní památky severovýchodní části okresu Hradec Králové*, Hradec Králové.
- Winter, Z. 1895 - 1896: *Život církevní v Čechách*, Praha.
- Wirth, Z. 1910: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu náhodském*, Praha.
- Zíbrt, Č. 1900 - 1912: *Bibliografie historie české*, 5 sv., Praha.

Popisky:

- Obr. 1. Rozsah územní působnosti hradeckého biskupství v době jeho vzniku
- Obr. 2. Podobizna prvního královéhradeckého biskupa – Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka (viz barevná příloha č.2)
- Obr. 3 Královéhradecké věže – chrám sv. Ducha a Bílá věž (viz barevná příloha č.1)
- Obr. 4. Biskupský palác v Hradci Králové (viz barevná příloha č.3)

obrázek 1

obrázek 2

Barevná PŘÍLOHA

Viz [priloha.pdf](#)

2

10

11

